

AFTENSKOLERNE - HVORDAN HAR DE DET?

Rapport / Juni 2018

Henriette Bjerrum &
Malene Thøgersen

AFTENSKOLERNE – HVORDAN HAR DE DET?

Titel

Aftenskolerne – hvordan har de det?

Forfatter

Henriette Bjerrum & Malene Thøgersen

Øvrige bidragydere

Johanne Valbjørn Gydesen & Johan Dybro

Layout

Videncenter for Folkeoplysning

Forsidefoto

Thomas Søndergaard

Print

Mercoprint Digital A/S

Udgave

1. udgave, Aarhus, juni 2018

Pris

Rapporten kan bestilles i trykt udgave hos Videncenter for Folkeoplysning, pris 200,00 kr. inklusive moms, eksklusiv forsendelse. Rapporten kan downloades gratis i vidensbanken på www.vifo.dk

ISBN

978-87-970325-1-0 (pdf)

978-87-970325-2-7

Udgiver

Videncenter for Folkeoplysning

c/o Idrættens Analyseinstitut

Frederiksgade 78B, 2. sal

DK-8000 Aarhus C

T: +45 70 27 55 77

E: vifo@vifo.dk

W: www.vifo.dk

Gengivelse af denne rapport er tilladt med tydelig kildehenvisning.

Indhold

Forord	7
Indledning.....	8
Rapportens opbygning og hovedresultater.....	10

Del 1: Aftenskolerne i Danmark

Kapitel 1: Aftenskolerne i Danmark.....	17
Hvad er en aftenskole i dag?	17
Undersøgelsens datagrundlag	18
Aftenskoletyper	20
Aftenskolernes alder.....	24

Del 2: Aftenskolernes fag og aktiviteter

Kapitel 2: Aftenskolernes fag	28
Fagenes udbredelse	28
Fagenes omfang og betydning	30
Børn i aftenskolerne	34
Kapitel 3: Aftenskolens kursister	36
Kapitel 4: Tilrettelæggelsesformer	40
Fleksible tilrettelæggelsesformer	42
Debatskabende aktiviteter	45
Handicapundervisning	50
Kapitel 5: Aktiviteter uden for folkeoplysningsloven	55
Kapitel 6: Aftenskolernes drift	60
Annoncering af aktiviteter	61
Gennemførelse af udbudte aktiviteter	64

Del 3: Aftenskolernes rammer og ressourcer

Kapitel 7: Ledelse og organisering	67
Ledelsesprofiler	67
Aftenskolernes forskellige ledertyper	69
Bestyrelserne.....	71
Lærerne.....	74
De frivillige	81
Udviklingen i aftenskolens menneskelige ressourcer.....	83

Medlemmer.....	84
Kapitel 8: Faciliteter	87
Aftenskolernes tilfredshed med lokaler og faciliteter.....	89
Kapitel 9: Aftenskolernes økonomi	91
Aftenskolernes tilfredshed med økonomien.....	93
 Del 4: Aftenskolerne i samfundet	
Kapitel 10: Aftenskolerne i samarbejde	97
Aftenskolerne og oplysningsforbundene	97
Aftenskolerne og kommunerne	101
Aftenskolernes samarbejdsrelationer.....	105
Kapitel 11: Aftenskolernes samfundsmæssige betydning	113
Aftenskolerne og centrale fortællinger	116
Aftenskolerne ønsker at bidrage.....	117
Kapitel 12: Aftenskolernes udfordringer	120
Kapitel 13: Aftenskolernes potentialer	130
Aftenskolernes fremtidige udviklingstiltag	131
 Kapitel 14: Afrunding og perspektivering	135
Et mangfoldigt aftenskolelandskab.....	135
Aftenskolernes betydning på tværs af land og by.....	136
Aftenskolerne og de fremtidige generationer	138
Kunsten at balancere mellem forening og forretning	139
Aftenskolerne i samarbejde – et uudnyttet potentiale?	140
Folkeoplysningsloven som begrænsning eller mulighed?	141
Aftenskolernes samfundsmæssige rolle	142
 Litteratur	144
 Bilag 1: Metode	146
Metode: Kortlægningen af aftenskoleområdet	146
Metode: Gennemførelse af spørgeskemaundersøgelsen.....	146
Metode: Besvarelsernes geografiske fordeling	147
Bilag 2: Aftenskolernes fagtyper – beskrivelse af kategorierne.....	151
Bilag 3: Supplerende tabeller.....	152

Forord

'Afspænding for damer', 'Hatha yoga for alle', 'Lav din egen hjemmeside', 'iPhone og sms', 'Start din egen webshop', 'Kreativ maleri og billedproces', 'Ung økonomi - kom godt fra start når du flytter hjemmefra', 'Jagttegn', 'Engelsk', 'Italiensk', 'Spansk', 'Syng dig glad - fællessang' er blot ganske få eksempler på det store og varierede fagudbud, som danskerne hver sæson har adgang til i landets mange aftenskoler. Fagene suppleres ofte med en bred vifte af foredrag og debatarrangementer.

Gennem mere end 200 år har aftenskolerne i skiftende former og med forskelligt fokus bidraget til, at voksne borgere i Danmark har kunnet fordybe sig i emner for at dygtiggøre sig, for at udvikle sig personligt, for at dyrke deres hobby eller ganske simpelt fordi, det gør dem glade at lære noget nyt, som de synes er spændende.

Aftenskolernes rolle er skiftet gennem tiderne, og målet med denne undersøgelse er at tage temperaturen på den moderne aftenskole. Hvordan har aftenskolerne det i dag, og hvordan ser de på deres egen rolle og samfundsmæssige betydning?

Undersøgelsen er landsdækkende, og mange har bidraget til det store arbejde med at kortlægge aftenskolelandskabet. I den forbindelse skal der lyde en stor tak til Kulturministeriet, som gennem folkeoplysningens udviklingspulje har sikret finansieringen af undersøgelsen.

En særlig tak skal også lyde til Oplysningsforbundenes Fællesråd, som har bidraget med gode idéer og sparring i forbindelse med udarbejdelsen af spørgeskemaet. Derudover har de enkelte oplysningsforbund hjulpet med kontakter til deres egne medlemsskoler, ligesom de har hjulpet med at opfordre deres medlemmer til at deltage. Mange tak for det store arbejde, som har været med til at sikre undersøgelsens kvalitet.

En særlig stor tak til alle aftenskolelederne, der i en travl hverdag har prioriteret at deltage i spørgeskemaundersøgelsen.

Det er vores håb, at undersøgelsen som den første landsdækkende undersøgelse af aftenskolerne i 20 år kan medvirke til at skabe fornyet viden om og fokus på området.

Aarhus, juni 2018

Indledning

Antallet af aftenskoler har været faldende over de sidste 20 år. I forbindelse med en undersøgelse af aftenskolernes tilstand i 1996, registrerede Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning 2.645 aftenskoler, som blev inviteret til at deltage i undersøgelsen.

I 2005 indberettede kommunerne cirka 2.100 aftenskoler til UNI-C¹. I forbindelse med Vifos egen undersøgelse 'Folkeoplysningen i kommunerne' indberettede kommunerne, at de i alt havde cirka 1.200 aktive aftenskoler i 2014 (Thøgersen 2017). I forbindelse med denne undersøgelse har Vifo identificeret 1.080 aftenskoler, som er inviteret til at deltage i spørgeskemaundersøgelsen². Det samlede billede er, at der over de sidste tyve år er sket mere end en halvering i antallet af aftenskoler.

Tabel 1: Opgørelser over antal aftenskoler i Danmark

Undersøgelse	Antal aftenskoler
1996 Udviklingscentret for folkeoplysning og voksenundervisning (1997)	2.645
2005 UNI-C (2007)	2100
2014 Thøgersen, Vifo (2017)	1200
2017 Videncenter for Folkeoplysning (2018)	1.080

Det første årstal er årstallet for indsamlingen af data. Årstallet i parentes angiver undersøgelsens udgivelsesår.

Det er langt fra sikkert, at faldet i antallet af aftenskoler betyder et tilsvarende fald i antallet af aktiviteter og deltagere i aftenskoleregi. Ifølge 'Danskernes Kulturvaner 2012' har andelen af danskere, der deltager i aftenskoleundervisning, ligget stabilt på 8 pct. af befolkningen i kulturvaneundersøgelserne fra 1993, 1998 og 2012³. I 'Danskernes motions- og sportsvaner 2016', hvor spørgsmålet er formuleret lidt bredere, angav 12 pct. af befolkningen, at de havde været aktive i 'aftenskole (kursus/foredragsrække)' inden for det seneste år (Pilgaard & Rask 2016).

Selvom det således er svært at vurdere, om aftenskolerne fylder mere eller mindre i danskernes fritidsliv, end de gjorde for 20 år siden, er det tydeligt, at de stadig er en vigtig og synlig spiller.

¹ I kommuneundersøgelserne har kommunerne angivet antallet af aftenskoler med aktiviteter i kommunen, hvorved nogle aftenskoler kan tælle med flere gange. Derudover er tallene baseret på de kommuner, der har deltaget i undersøgelserne (251 kommuner i 2005 (UNI-C 2007) og 91 kommuner i 2014 (Vifo 2017)).

² Det betyder ikke nødvendigvis, at der er et yderligere fald fra 2014 til 2017, da mange aftenskoler er aktive i mere end én kommune.

³ Med den befolkningstilvækst, der er sket i den tilsvarende periode, svarer det til, at der reelt er en udlæggende vækst i antallet af personer, der bruger aftenskolerne (Nielsen & Pilgaard 2014). Spørgsmålsformuleringen er dog lidt bredere i 2012 end i de øvrige år. I 2012 er der spurgt til, om man har deltaget i aftenskoleundervisning inden for det seneste år. I 1993 og 1998 blev der spurgt, om man på tidspunktet for undersøgelsens gennemførelse gik til nogen faste fritidsaktiviteter – herunder aftenskoleundervisning (Danskernes Kulturvaner 2012, 122).

I undersøgelsen 'Folkeoplysningen i kommunerne' blev kommunerne bedt om at angive antallet af undervisningstimer fordelt på forskellige tilrettelæggelsesformer. Samlet blev der i de 77 kommuner, som kunne oplyse timetal, gennemført 1.311.151 tilskudsberettigede undervisningstimer. Hvis disse timer aggregeres op, svarer det til, at der på landsplan blev gennemført cirka 1,5 mio. undervisningstimer på aftenskolerne i 2014⁴ (Thøgersen 2017, 26).

Denne rapport går et skridt tættere på og undersøger aftenskolelandskabet mere i dybden via et spørgeskema til aftenskolernes ledere. Målet er at give indblik i den store variation, aftenskoleområdet omfatter, og at skabe indsigt i de respektive aftenskoletypers karakteristika og aktiviteter. Derudover belyser undersøgelsen, hvordan aftenskolerne selv ser på deres nuværende roller, udfordringer og potentialer.

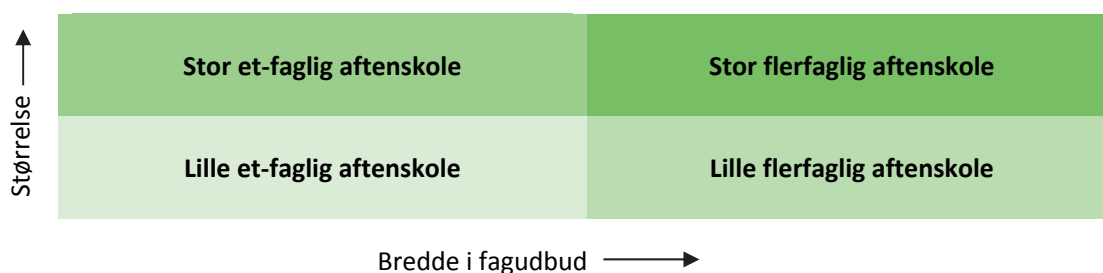
⁴ Aggregeringen til landsplan er foretaget ved at beregne, hvor stor en andel af landets samlede indbyggertal, de kommuner, der har besvaret spørgsmålet, repræsenterer. I aggregeringen er det antaget, at antallet af undervisningstimer i undersøgelsen udgør en tilsvarende andel af det samlede antal undervisningstimer på landsplan (Thøgersen 2017).

Rapportens opbygning og hovedresultater

Rapporten er opdelt i fire hoveddele. Del 1 'Aftenskolerne i Danmark' giver en introduktion til aftenskoleområdet som helhed og præsenterer undersøgelsens datagrundlag. Desuden introducerer Del 1 en kategorisering af aftenskoler i fire forskellige typer, som vil være et gennemgående analyseredskab i rapporten. Målet med kategoriseringen er at skabe meningsfulde analyser på tværs af de store forskelle, der er på de deltagende aftenskoler.

De fire kategorier er 'lille et-faglig aftenskole', 'stor et-faglig aftenskole', 'lille flerfaglig aftenskole' og 'stor flerfaglig aftenskole' (figur 1). Kategorierne beskrives nærmere i kapitlet.

Figur 1: Aftenskoletyper i undersøgelsen

Herefter følger rapportens tre øvrige hoveddele:

Del 2 har fokus på aftenskolernes fag og aktiviteter.

Herunder fag, kursister, tilrettelæggelsesformer, aktiviteter uden for lov, markedsføring og udbud.

Del 3 har fokus på aftenskolernes rammer og ressourcer.

Herunder organisering, ledelse, lærere, frivillige, faciliteter og økonomi.

Del 4 belyser aftenskolernes rolle i det omgivende samfund.

Herunder aftenskolernes samarbejdsrelationer, deres oplevede udfordringer og muligheder, samt deres syn på egen rolle.

Rapportens afsluttende kapitel samler op på resultaterne gennem en række udvalgte temaer, der kan lægge op til debat om aftenskoleområdets rolle og fremtidige udvikling.

Nedenfor følger et kort oprids af indhold og hovedresultater for de enkelte kapitler i rapporten:

Del 2: Aftenskolernes fag og aktiviteter

Kapitel 2 'Aftenskolernes fag' viser, at manuelle fag, musikfag og bevægelsesfag er de fagtyper, som flest aftenskoler udbyder. Der er forskel på, hvad aftenskoler på landet og i byerne har som deres mest udbredte tilbud. Manuelle fag er således det mest udbudte fag i aftenskoler i landdistrikterne og de mindre byer, mens det er musikfag i de mellemstore og større byer. I storbyerne er det bevægelsesfag, som flest aftenskoler udbyder.

Kapitlet viser også, at musik er den mest udbredte fagtype for de et-faglige aftenskoler. Dernæst følger de manuelle fag og bevægelsesfagene. Aftenskoler med kun ét fag er dog typisk små, og selvom de udgør halvdelen af alle skolerne, står de kun for 6 pct. af den samlede aktivitet målt på undervisningstimer. For aftenskoler med to eller flere fagtyper er det største fag – for rigtig mange skoler – bevægelsesfag.

Når det gælder undervisning for børn og voksne sammen, viser undersøgelsen, at hver fjerde aftenskole benytter sig af denne mulighed.

Kapitel 3 'Aftenskolernes kursister' giver et overblik over antallet af kursister blandt de deltagende aftenskoler. På tværs af skoletyper svinger det fra de små et-faglige skoler med gennemsnitligt 38 kursister til de store flerfaglige aftenskoler med 5.223 kursister i gennemsnit. Særligt de små flerfaglige skoler har oplevet tilbagegang i antallet af kursister, mens de store skoler har oplevet fremgang over de seneste fem år. Desuden viser afsnittet, at aftenskolerne i høj grad tiltrækker kursister på tværs af kommunegrænser. Særligt de store et-faglige har et stort opland, hvor 31 pct. af deres kursister ikke kommer fra hjemkommunen.

Kapitel 4: 'Tilrettelæggelsesformer' ser på de tilrettelæggelsesformer aftenskolerne bruger. Den mest udbredte tilrettelæggelsesform er meget forventeligt almen undervisning, der er den helt klassiske aftenskoleform. 71 pct. af aftenskolerne får tilskud til almen undervisning. En tredjedel af skolerne udbyder handicapundervisning og foredrag, mens hver fjerde har undervisning på små hold. Blot 11 pct. af aftenskolerne benytter muligheden for fleksibelt tilrettelagt undervisning.

Særligt de store flerfaglige aftenskoler får brugt hele viften af tilskudsformer. Det er således også denne skoletype, der især bruger fleksibelt tilrettelagt undervisning, og hvor flest af aftenskolerne bruger de debatskabende midler. De fleksible tilrettelæggelsesformer bliver brugt til mange forskellige aktiviteter, men typisk til mindre formelle undervisningssituationer.

Kapitlet viser, at mange af de aftenskoler, der ikke bruger fleksibel tilrettelæggelse, ikke oplever undervisningsformen som attraktiv, og næsten hver femte vurderer, at det er for uklart, hvilke aktiviteter der kan kategoriseres som fleksibelt tilrettelagte aktiviteter.

Kapitlet ser også nærmere på brugen af debatskabende midler, hvor resultaterne viser, at hver tredje af aftenskolerne i undersøgelsen har betalt denne del af midlerne tilbage til kommunen. Det er især de et-faglige skoler, der ikke får midlerne brugt. Flere af de små skoler understreger, at beløbet er så småt, at de ikke kan afholde aktiviteter for dem. For andre skyldes det, at de ikke oplever debatskabende aktiviteter som relevante for deres målgruppe eller for deres faglige profil.

Kapitlet ser derefter nærmere på handicapundervisningen i aftenskolerne og viser, at det især er de store flerfaglige skoler, der har det i fokus. Undervisningen foregår langt de fleste steder på særlige hold for handicappede, mens meget få skoler arbejder med blandede hold.

Kapitel 5 'Aktiviteter uden for lov' viser, at godt halvdelen af aftenskolerne har aktiviteter, som de ikke får offentligt tilskud til, eller hvor de modtager tilskud fra anden lovgivning. Det er særligt kurser og foredrag, events og sociale aktiviteter, som aftenskolerne afholder uden tilskud. Der er dog 11 pct. af aftenskolerne, der har aktiviteter, som de organiserer efter en anden lovgivning. Særligt de store flerfaglige aftenskoler har tilbud som forberedende voksenundervisning, ordblindeundervisning og dansk for udlændinge. Kapitlet viser, at aktiviteter uden for folkeoplysningsloven for nogle af de store skoler kan udgøre mere end 50 pct. af deres samlede omsætning.

Antallet af kursister, der deltager i aktiviteter uden for lov, svinger. For over halvdelen af aftenskolerne drejer det sig om mindre end 50 personer, men for 11 pct. af skolerne kommer mere end 500 kursister/deltagere til disse aktiviteter. Samlet set ser det ud til at være et område i vækst, da mange skoler vurderer, at de har fået flere kursister uden for lov i løbet af de sidste fem år.

Kapitel 6: 'Aftenskolernes drift' er sidste kapitel i del 2. Kapitlet viser, at aftenskolernes højsæson er i månederne februar, marts, oktober og november, men at mange – især de store flerfaglige skoler – har aktiviteter hele året rundt. Kapitlet viser også, at annoncering på egen hjemmeside og brug af sociale medier er aftenskolernes mest brugte annonceringsformer. På tredje- og fjerdepladsen kommer annoncering i aviser og egne trykte programmer. Aftenskolerne vurderer samlet set, at de gennemfører 86 pct. af alle deres udbudte aktiviteter. Særligt de et-faglige skoler har en høj gennemførselsprocent.

Del 3: Aftenskolernes rammer og ressourcer

Kapitel 7: 'Ledelse og organisering' starter med at sætte fokus på de ledere, der har besvaret undersøgelsen, og deres karakteristika. 15 pct. af respondenterne er fuldtidsansatte ledere, 31 pct. er deltidsansatte ledere på gennemsnitligt 8,2 timer ugentligt, mens 37 pct. af respondenterne er formænd for aftenskolen.

Respondenternes gennemsnitsalder er på 63 år, og der er stort set lige mange mænd og kvinder, som har besvaret spørgeskemaet. Uddannelsesmæssigt har størstedelen af aftenskolernes ledere en videregående uddannelse.

Der er stor variation på tværs af aftenskoletyperne, når det gælder bestyrelsernes rolle og opgaver i aftenskolerne. Bestyrelserne i de et-faglige skoler har flest forskellige opgaver, mens bestyrelserne i aftenskoler med lønnede ledere primært arbejder med at udforme visioner og strategier og godkende kursusprogrammet.

Kapitlet ser derefter nærmere på aftenskolernes brug af lønnede lærere og viser, at 13 pct. af aftenskolerne ikke har lønnede lærere. Langt de fleste aftenskoler har mellem én og ti

lønnede lærere, mens de store flerfaglige skoler gennemsnitligt har 68,5 lærere ansat. Generelt støtter aftenskolerne godt op om deres lærere. Det gør de særligt ved at give interesserede lærere så mange timer som muligt, ved at betale for lærernes videreuddannelse eller ved at afholde sociale arrangementer for lærerne.

Lærerne rekrutteres i høj grad gennem skolernes netværk, og når der ansættes, er der særligt fokus på lærernes formelle faglige kvalifikationer, praktisk erfaring og tidligere undervisningserfaring.

Når det gælder aftenskolernes brug af frivillige, viser undersøgelsen, at langt fra alle aftenskoler har tradition for at have frivillige (ud over bestyrelsen). 62 pct. af aftenskolerne angiver, at de ingen frivillige har, og andelen med frivillige er særlig lav blandt de små flerfaglige skoler. De frivillige bidrager særligt med praktisk hjælp ved kurser og foredrag, med vedligehold af lokaler samt med opsætning og/eller uddeling af programmer og kataloger.

Kapitlet viser desuden, at aftenskolerne vurderer, at mængden af menneskelige ressourcer i form af lønnede ledere, medarbejdere i administrationen, lønnede lærere og frivillige ligger relativt stabilt sammenlignet med for fem år siden. Samlet ses en lille nedgang i løntimer til aftenskoleledere samtidigt med en mindre fremgang i antallet af frivillige.

Endelig viser kapitlet, at næsten tre ud af fire aftenskoler har medlemmer, selvom medlemsorganiseringen ikke er et krav ifølge folkeoplysningsloven. Andelen med medlemmer er størst blandt de små et-faglige aftenskoler (93 pct.), mens kun omkring halvdelen af de flerfaglige skoler har medlemmer. I cirka halvdelen af de skoler, der har medlemmer, er alle aftenskolens kursister medlemmer. Igen gør det sig især gældende på de små et-faglige skoler.

Kapitel 8: 'Faciliteter' belyser aftenskolernes brug af henholdsvis kommunale, lejede eller egne lokaler. Samlet set bruger næsten tre ud af fire aftenskoler kommunale lokaler til deres aktiviteter, mens 17 pct. har egne faciliteter. Mange skoler bruger flere former for faciliteter. Særligt de store flerfaglige aftenskoler bruger i høj grad alle tre typer af faciliteter.

De fleste aftenskoler er gennemgående godt tilfredse med de faciliteter og lokaler, de benytter til deres aktiviteter, både når det gælder mængden af lokaler, lokalernes egnethed til formålet samt deres stand. Utilfredsheden er størst blandt de flerfaglige aftenskoler, som typisk har brug for mange forskellige typer af lokaler og lokaliteter til deres aktiviteter.

Kapitel 9: 'Aftenskolernes økonomi' understreger igen skolernes store forskelligheder på tværs af typer. Lidt over hver fjerde aftenskole har mindre end 50.000 kr. i indtægter om året, mens enkelte aftenskoler har over 40 millioner kr. på samme post. Resultaterne viser lignende udsving mellem skoler med underskud og overskud, men samlet set er der en positiv balance på bundlinjen. 41 pct. af aftenskolerne havde underskud i 2016. De små flerfaglige aftenskoler ser ud til samlet set at have mindst økonomisk overskud. På udgiftssiden går langt den største andel af aftenskolernes midler til lærerlønninger.

Et flertal (66 pct.) af aftenskolerne er tilfredse med deres generelle økonomi. Selv når det gælder tilskuddet fra det offentlige, som er det økonomiske element, der er størst utilfredshed med, svarer 41 pct., at de er tilfredse med støttens størrelse, mens 32 pct. er utilfredse. Tilfredsheden med økonomien er størst i de et-faglige aftenskoler uanset størrelse.

Del 4: Aftenskolerne i samfundet

Kapitel 10: 'Aftenskolerne i samarbejde' ser på aftenskolernes relationer til oplysningsforbundene, til kommunen samt aftenskolernes øvrige samarbejdsrelationer.

Kapitlet viser, at langt de fleste af de aftenskoler, der er medlem af et landsdækkende oplysningsforbund, har brugt deres forbund i løbet af de seneste tre år. Uformel sparring, konsulenttydelser og hjælp til administration og lønudbetaling er de tre services, som flest aftenskoler bruger. Kapitlet viser, at aftenskolerne generelt er meget tilfredse med deres oplysningsforbund – dog med nogen variation på tværs af forbund.

Aftenskolernes samarbejde med kommunerne er ligeledes præget af stor tilfredshed, hvor tre fjerdedele er tilfredse med deres relation til kommunen. De opfatter kommunerne som imødekommende, hjælpsomme og fleksible. De aftenskoler, der har mindre positive erfaringer, peger på, at der er for meget papirarbejde og træghed, samt at der mangler tydelighed på aftenskoleområdet. Kapitlet viser, at aftenskolernes grad af involvering i samarbejdet med kommunerne varierer på tværs af skoletyper.

Kapitlet belyser derefter aftenskolernes øvrige samarbejdsrelationer samt deres holdninger til at bidrage til kommunal opgaveløsning. 15 pct. af aftenskolerne svarer, at det er naturligt, at de er med til at løse kommunale opgaver. Selvom det kan lyde af lidt, viser afsnittet, at aftenskolerne gennemsnitligt er mindre afvisende overfor at løfte kommunale opgaver end det øvrige foreningsliv.

Langt de fleste aftenskoler samarbejder med andre aktører, men samlet set ser det dog ud til, at aftenskolerne har færre samarbejdsrelationer end mange andre civile aktører.

Aftenskoler med samarbejdsrelationer har overvejende positive erfaringer og fremhæver især, at det giver synlighed i lokalområdet, bedre netværk og kontakt med nye målgrupper. Endeligt viser kapitlet, at mange aftenskoler har deres primære fokus på de konkrete aktiviteter i deres aftenskole, mens færre primært har fokus på at være en aktiv del af lokal samfundet.

Kapitel 11: 'Aftenskolernes samfundsmæssige rolle' belyser aftenskolernes egne vurderinger af deres samfundsmæssige rolle. Med fagene og læring som udgangspunkt oplever aftenskolerne især, at deres samfundsmæssige rolle er at bidrage til folkeoplysning, fællesskaber og til at øge livskvaliteten gennem at skabe mere aktive borgere. Aftenskolerne ser sig selv som et samfundsmæssigt vigtigt tilbud, der fremmer deltagernes livskvalitet, og som kan rumme mange forskellige deltagerprofiler.

Kapitlet viser desuden, at aftenskolerne aktivt ønsker at bidrage til at løse de samfundsmæssige udfordringer, de ser omkring sig. Særligt udfordringer med dårlig livskvalitet og nedsat trivsel samt manglende viden og mellemfolkelig forståelse er hovedtemaer, som aftenskolerne fremhæver som indsatspunkter.

Kapitel 12: 'Aftenskolernes udfordringer' viser, at mange aftenskoler lever et roligt liv, hvor driften kører uden de store udfordringer. De tre driftsmæssige opgaver, som flest aftenskoler har svært ved, er at konkurrere med andre fritidstilbud, at finde kvalificerede lærere samt at finde bestyrelsesmedlemmer.

Direkte adspurgt om de oplever udfordringer i forhold til at kunne drive aftenskolen på den måde og det niveau, de ønsker, svarer 53 pct. af aftenskolerne 'ja'. Når de skal pege på de største udfordringer, falder de i to hovedgrupper: udfordringer relateret til aftenskolerne interne forhold (fx rekruttering, markedsføring mv.) (37 pct.) samt udfordringer relateret til eksterne forhold (rammer, demografi mv.) (53 pct.).

Kapitlet viser også, at 25 pct. af aftenskolerne oplever udfordringer ved folkeoplysningslovens rammer. Igen fremhæver aftenskolerne særligt emner i forhold til tilskudsrammen, men også de debatskabende midler og stramme regler ses som en udfordring i lovgivningen.

Kapitel 13: 'Aftenskolernes potentialer' afslutter rapporten med at belyse aftenskolernes potentialer og viser, at aftenskolerne generelt ser positivt på fremtiden. Næsten hver tredje skole har konkrete udviklingstiltag, de vil afprøve i den nærmeste fremtid. Især de et-faglige skoler er optimistiske omkring fremtiden, mens det særligt er de store flerfaglige aftenskoler, der har fokus på udviklingstiltag. De tre områder, hvor flest aftenskoler har konkrete udviklingstiltag, er introduktion af nye forløb eller aktiviteter, at afprøve nye partnerskaber og samarbejder samt at arbejde med at nå nye målgrupper.

DEL 1:

AFTENSKOLERNE I DANMARK

Kapitel 1: Aftenskolerne i Danmark

Aftenskolerne er som begreb kendt og udbredt i Danmark og har en lang tradition bag sig. Ifølge historikerne går selve ordet 'aftenskole' tilbage til Danmarks første skolelov fra 1814 (Eigaard, Haue & Larsen 1987). Dengang var det kongen og staten, der tog initiativet til undervisningen, men det åbnede en mulighed for, at voksne borgere på eget initiativ kunne dygtiggøre sig i deres fritid. Et andet træk, som også stadig er kendetegnende for aftensko-leundervisningen, var, at det var uformel undervisning.

I de forløbne 200 år har indholdet og organiseringen af aftenskolerne haft meget forskellige udtryk. De tidligste tiltag på statens initiativ havde fokus på at skabe dygtige og dydige borgere gennem undervisning i basale færdigheder i læsning og regning samt Luthers lille katekismus.

Mod slutningen af 1800-tallet blev aftenskolerne en del af det civile samfund, med et fagligt fokus på grundlæggende, erhvervsrettede og samfundsoplysende fag. Med stiftelsen af AOF (Arbejdernes Oplysningsforbund) i 1924 blev voksenundervisningen et politiseret område, og fagudbuddet blev endnu mere varieret. Fire landsdækkende oplysningsforbund knyttet til hver deres parti satte i de næste 50 år dagsordenen for området. Ud over AOF var det Liberalt Oplysningsforbund (LOF), Folkeligt Oplysningsforbund (FOF) samt Frit Oplysningsforbund (i dag Fora)⁵. Oprettelsen af DOF (Dansk Oplysningsforbund) som et apolitisk oplysningsforbund i 1973 indvarslede en ny æra, hvor aktiviteterne for mange er blevet mere centrale end de bagvedliggende holdninger.

Hvad er en aftenskole i dag?

Aftenskolernes udvikling har således været påvirket af både samfundsmæssige trends og skiftende lovgivninger. I dag får aftenskolerne som hovedregel tilskud gennem folkeoplysningsloven, hvor der kan søges støtte til 'folkeoplysende voksenundervisning'. Siden 2000 har det været et krav, at modtagerne af støtte til folkeoplysende voksenundervisning er organiseret som en forening⁶ (folkeoplysningsloven, § 4, stk. 2).

I denne undersøgelse har der været to forskellige inklusionskriterier for at tælle med som en aftenskole. Enten skal foreningen være registreret i én eller flere kommuner som modtager af tilskud til folkeoplysende voksenundervisning i 2016, ellers skal foreningen være medlem af et af de fem landsdækkende oplysningsforbund (AOF, LOF, FOF, Fora og

⁵ Fora er en sammenslutning af Frit Oplysningsforbund og Dansk Husflidsselskab.

⁶ Foreningsbegrebet afløste ved en ændring af folkeoplysningsloven i 2000 det tidligere kredsbe- greb, hvor tilskudsberettigelsen lå i, at der var etableret en kreds på fem personer. I praksis var tre fjerdedele af aftens- skolerne dog allerede forud for lovændringen organiseret som en forening med en bestyrelse (Løvgreen et al. 1998)

, 31). I dag varierer kravene til foreningsdannelsen på tværs af den folkeoplysende voksenundervisning og de folkeoplysende aktiviteter for børn og unge, hvoraf den væsentligste forskel er, at der på voksenunder- visningsområdet ikke er krav om aktivt medlemskab (folkeoplysningsloven kap. 2).

DOF), hvorved det må antages, at foreningen ser sig selv som en forening med folkeoplysende voksenundervisning som kerneopgave (Læs mere om kortlægningsmetoden i bilagsmaterialet).

Undersøgelsens datagrundlag

Ud fra ovennævnte kriterier blev 1.080 aftenskoler på landsplan inviteret til at deltage i undersøgelsen. Heraf har 394 aftenskoler deltaget, hvilket giver en svarprocent på 36 pct.⁷

I bilagsmaterialet kan ses en kommunevis opgørelse over antallet af aftenskoler i hele landet, samt hvor mange aftenskoler i hver kommune der har besvaret spørgeskemaet helt eller delvist. Opgørelsen viser, at der er god geografisk spredning på besvarelsene, og ud over Brøndby og Sorø Kommune er det kun ø-kommunerne Samsø, Læsø, Ærø og Fanø, der ikke er repræsenteret i undersøgelsen.

58 pct. af aftenskolerne i undersøgelsen er medlem af ét af de fem landsdækkende oplysningsforbund (LOF, FOF, DOF, Fora og AOF). Ses der på den samlede population af aftenskoler, som har modtaget spørgeskemaundersøgelsen, er 47 pct. af aftenskolerne medlem af et landsdækkende oplysningsforbund (tabel 2)⁸. Dermed er der antalsmæssigt en lille overrepræsentation af aftenskoler som er tilknyttet oplysningsforbund i undersøgelsen. Som det fremgår af tabellen, er alle fem oplysningsforbund godt repræsenteret i undersøgelsen – særligt Fora har mange aftenskoler sammenholdt med oplysningsforbundets andel af populationen.

⁷ 336 aftenskoler har gennemført hele spørgeskemaet, mens 58 aftenskoler har besvaret spørgeskemaet delvist.

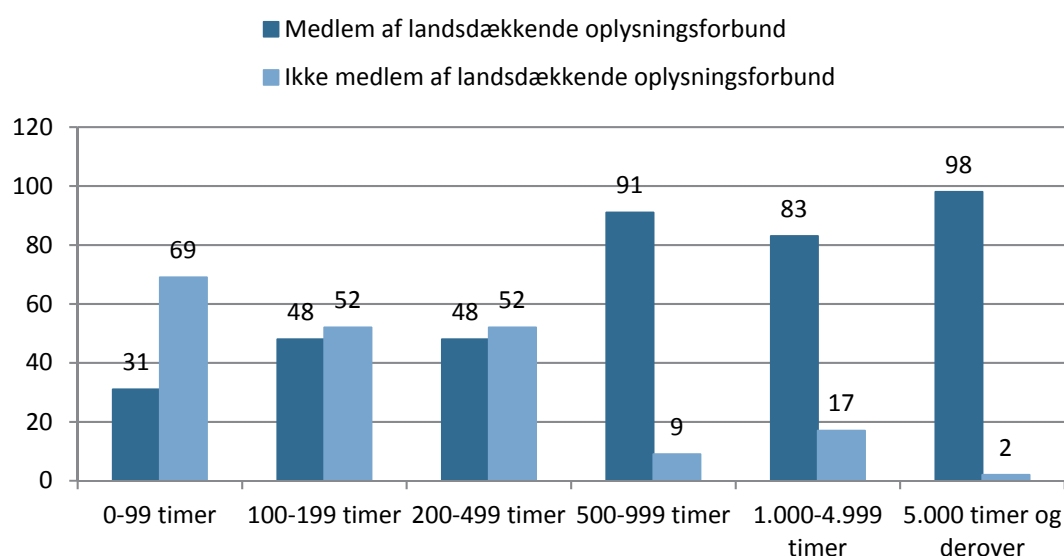
⁸ I Vifos kommuneundersøgelse indberettede kommunerne cirka 1.200 aftenskoler med aktiviteter i kommunerne. Deraf var 39 pct. medlem af ét af de fem landsdækkende oplysningsforbund, mens 61 pct. ikke var (Thøgersen 2017). Populationen i denne undersøgelse omfatter dermed en forholdsvis større andel af aftenskoler inden for oplysningsforbundene, end kommuneundersøgelsen viste, hvilket kan skyldes forskellige opgørelsesmetoder.

Tabel 2: Repræsentation af aftenskoler – medlemskab af landsdækkende oplysningsforbund

	Antal i population	Andel i population	Antal svar i undersøgelsen	Svarandel i undersøgelsen	Forskel
AOF	53	4,9	23	6,1	+ 1,2
DOF	226	20,9	86	22,7	+ 1,8
FOF	37	3,4	20	5,3	+ 1,9
Fora	132	12,2	66	17,4	+ 5,2
LOF	55	5,1	26	6,9	+ 1,8
Landsdækkende oplysningsforbund i alt	503	46,6	221	58,3	+ 11,7
Ikke i landsdækkende oplysningsforbund	577	53,4	158	41,7	- 11,7
I alt	1080	100	379	100	-

Tabellen viser det samlede antal aftenskoler i Danmark baseret på Vifos kortlægning forud for spørgeskemaundersøgelsen, opdelt på medlemskab af landsdækkende oplysningsforbund. Desuden ses hvor stor en andel medlemmerne af de enkelte forbund udgør i både den samlede population samt i de besvarelser, der er kommet på Vifos udsendte spørgeskema. Blandt aftenskolerne i kategorien 'Ikke i landsdækkende oplysningsforbund' indgår også de 14 pct. af aftenskolerne, som har angivet, at det er medlem af en anden landsdækkende organisation.

Resultaterne viser en tæt sammenhæng mellem aftenskolerens størrelse (målt på antal undervisningstimer) og deres medlemskab af et af de fem landsdækkende oplysningsforbund. Jo større aftenskole, desto større tilbøjelighed til at være medlem af et landsdækkende oplysningsforbund (figur 2).

Figur 2: Antal undervisningstimer og medlemskab af oplysningsforbund

Figuren viser aftenskolerens undervisningstimetal fordelt på, om de er medlem af et landsdækkende oplysningsforbund eller ej. I ikke-medlems-kategorien indgår både de skoler, der slet ikke er medlem af nogen landsorganisation, og de skoler, der er medlem af andre landsorganisationer. n = 309.

Samlet ser der i denne undersøgelse ud til at være en underrepræsentation af aftenskoler uden for oplysningsforbundene, som samtidig ofte er mindre aftenskoler. Denne tendens bekræftes af, at aftenskolerne i undersøgelsen samlet set har gennemført 913.879,8 tilskudsberettigede timer⁹, mens det samlede timetal på landsplan i 2014 blev estimeret til 1,5 mio. i Vifos kommuneundersøgelse (Thøgersen 2017, 26). Det svarer til, at aftenskolerne i denne rapport estimeret repræsenterer 60 pct. af det totale antal undervisningstimer i landet, men kun 36 pct. af aftenskolerne. En mulig forklaring på denne tendens kan være, at ikke alle de mindre foreninger på området identificerer sig selv som værende en aftenskole, selvom de modtager tilskud til folkeoplysende voksenundervisning¹⁰.

Aftenskoletyper

Aftenskolerne i Danmark udgør en meget varieret gruppe. Der er skoler med et bredt aktivitetsudbud, som geografisk dækker flere forskellige kommuner. Næsten hver femte aftenskole i undersøgelsen er således aktiv i mere end én kommune. En enkelt skole er aktiv i hele 13 kommuner. I den anden ende af skalaen finder man de små, fagligt specialiserede skoler, som snarere identificerer sig som foreninger end aftenskoler, men som også får kommunalt tilskud som aftenskole, samt de små foreninger, der har voksenundervisningsaktiviteter, som de slet ikke får tilskud til.

Med så store forskelle i aftenskolerne kan det i forhold til analyserne være hensigtsmæssigt at skabe kategorier, som afspejler variationen. Den seneste landsdækkende undersøgelse fra 1998 kategoriserede dengang aftenskolerne i fire forskellige typer¹¹ (Løvgreen et al. 1998):

- **Oplysningsinstitutionerne** var de største skoler med et gennemsnit på ca. 400¹² hold og med fag af alle slags. Derudover havde de typisk aktiviteter inden for andre lovområder som daghøjskoler, indvandrerundervisning eller specialundervisning. Disse skoler var placeret i de større byer, og stort set alle var medlemmer af et af de landsdækkende oplysningsforbund. 8 pct. af aftenskolerne blev kategoriseret som oplysningsinstitutioner, og de stod for 57 pct. af den samlede undervisning.

⁹ Tallet er baseret på de aftenskoler i undersøgelsen, der har angivet antallet af tilskudsberettigede undervisningstimer.

¹⁰ I forbindelse med gennemførelsen af spørgeskemaundersøgelsen modtog Vifo en række henvendelser fra mindre aftenskoler, som ikke opfattede sig selv som en del af målgruppen for undersøgelsen.

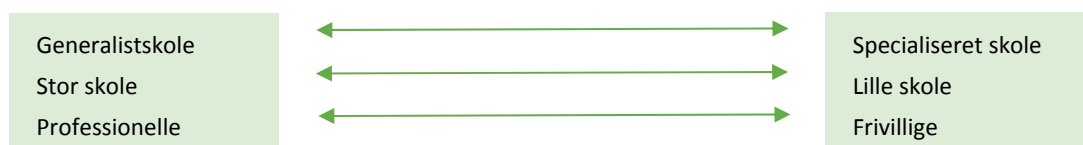
¹¹ De baggrundsfaktorer, der dengang blev brugt til kategoriseringen, var: Skolens størrelse (deltagertimer), skolens kursusudbud, skolens geografiske beliggenhed, medlemskab af oplysningsforbund, aktivitet uden for lov, samarbejde med arbejdsformidling eller socialforvaltning, samarbejde med andre uddannelsesinstitutioner og skolernes brug af 'mindst 5 pct. puljen.'

¹² Undersøgelsen fra 1998 opgjorde skolestørrelserne i, hvad de kaldte 'deltagertimer'. "En deltagertime modsvarer én deltager i én undervisningstime. Hvis 10 deltagere har betalt for to timer, er der altså tale om to deltagertimer." (Løvgreen et al., marts 1998,15). I denne undersøgelse er det i stedet antallet af undervisningstimer, der er brugt som referencepunkt. Det gør det umuligt med direkte sammenligninger. I beskrivelsen af 'oplysningsinstitutionerne' beskriver de, at 170.000 deltagertimer svarer til ca. 400 hold. (ibid. 25).

- **De traditionelle aftenskoler** var skoler med et gennemsnit på ca. 40 hold. Fagudbuddet var stadig bredt, men få havde aktiviteter uden for lov. Disse aftenskoler lå typisk i kommuner med under 10.000 indbyggere. 25 pct. af skolerne var kategoriseret som traditionelle aftenskoler, og de stod for 19 pct. af den samlede undervisning.
- **De mange små skoler** havde i gennemsnit 8 hold og typisk kun én fagtype. De udgjorde 60 pct. af alle skolerne, men stod kun for 8 pct. af den samlede undervisning.
- **Fagligt specialiserede skoler** var den sidste aftenskoletype i undersøgelsen. Som 'de mange små' havde disse skoler ikke mange fagtyper, men havde til gengæld mange fag inden for fagtyperne (typisk musik og teater). De havde gennemsnitligt 120 hold, udgjorde 7 pct. af skolerne og stod for 17 pct. af den samlede undervisning.

På mange måder kan kategorierne fra 1998 stadig anes i aftenskolernes forskelligheder og landskabet i dag, og aftenskolernes karakteristika kan beskrives gennem en række modsætningspar (figur 3): Er der tale om en stor eller en lille aftenskole? Er den specialiseret inden for en bestemt fagtype, eller har den et bredt og varieret fagudbud? Er den professionelt drevet med lønnet ledelse og administration, eller er det den frivillige bestyrelse, som er foreningens drivkraft?

Figur 3: Tre dimensioner i aftenskolernes profiler

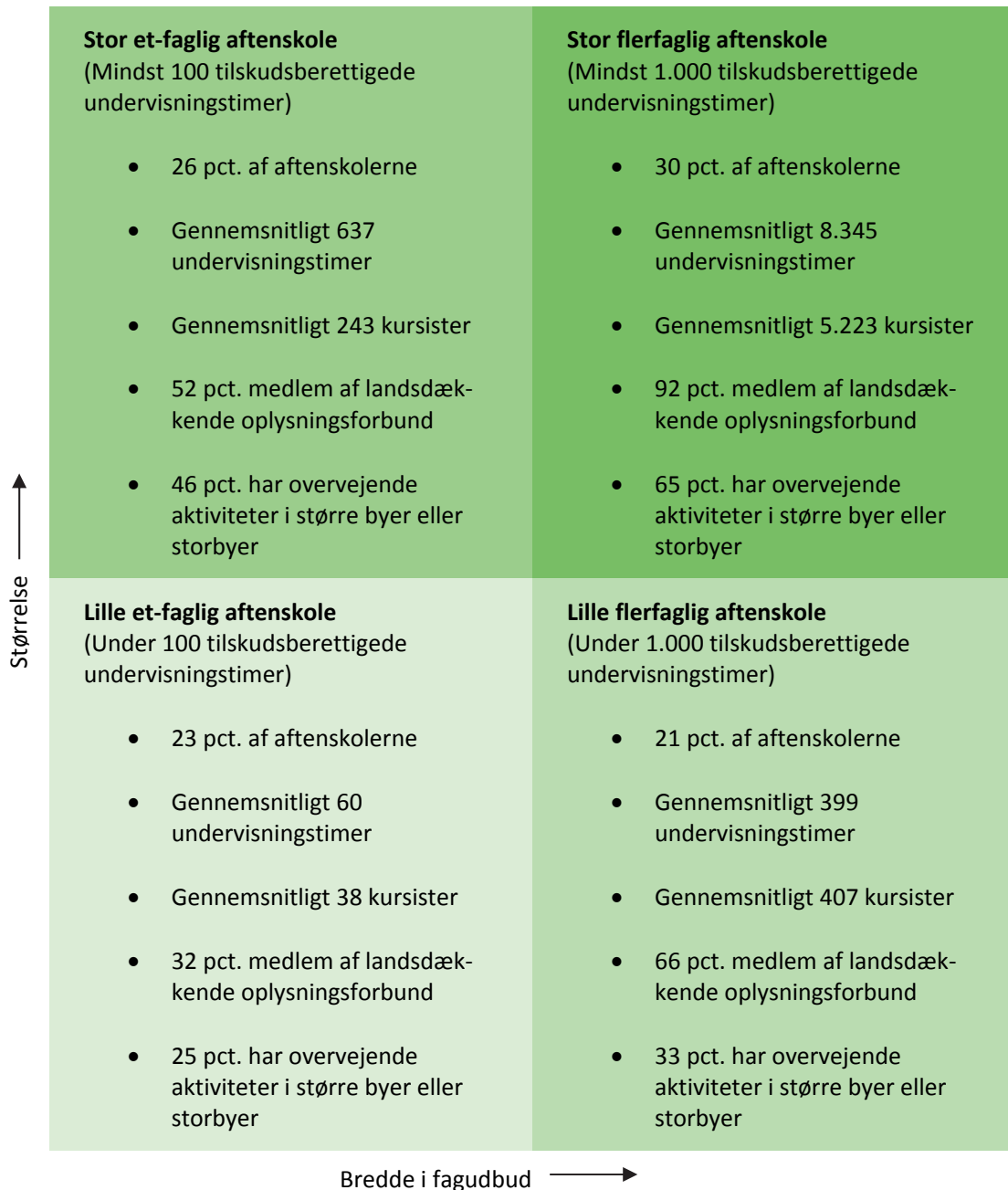
I denne rapport benyttes to af de ovenstående dimensioner til at konstruere en typologi med fire forskellige aftenskoletyper, som vil blive benyttet til at anskueliggøre rapportens analyser. Det gælder aftenskolernes størrelse og aftenskolernes specialiseringsgrad. Dette valg er truffet, da variationen i disse to dimensioner medfører ganske forskellige karakteristika og vilkår hos aftenskolerne. Derudover er der en tæt sammenhæng mellem aftenskolernes størrelse og professionaliseringsgrad¹³, hvorved også denne dimension indirekte indgår i typologien.

Figur 4 viser de fire aftenskoletyper, som vil være et gennemgående analyseredskab i rapporten. Som det fremgår, er de et-faglige aftenskoler karakteriseret ved, at de udbyder kurser inden for en enkelt fagtype, mens de flerfaglige – som navnet siger – udbyder kurser inden for flere fagtyper. Størrelsesmæssigt er aftenskolerne kategoriseret ud fra antallet af tilskudsberettigede undervisningstimer. Størrelseskategorierne er dog defineret forskelligt

¹³ F.eks. er der en tæt sammenhæng mellem antallet af undervisningstimer og aftenskolernes udgifter til administration og ledelse.

inden for hhv. de et-faglige og de flerfaglige aftenskoler. Som det fremgår af figur 4, er en stor et-faglig aftenskole defineret som mindst 100 tilskudsberettigede undervisningstimer, mens en stor flerfaglig aftenskole har mindst 1.000 undervisningstimer. Det skyldes, at der findes mange små et-faglige skoler med ganske få undervisningstimer, mens flerfaglige aftenskoler typisk er større – netop i kraft af, at de udbyder kurser inden for flere forskellige fagtyper.

Figur 4: Fire typer af aftenskoler

Gennemsnitstallene viser dels det gennemsnitlige antal tilskudsberettigede undervisningstimer for de aftenskoler inden for hver kategori, der har tilskudsberettiget undervisning, dels det gennemsnitlige antal kursister i aftenskolernes tilskudsberettigede aktiviteter.

Det skal understreges, at der er tale om analytiske kategorier, som har til formål at anskueliggøre analysens resultater i forhold til variationen på området, samtidig med at der er et tilstrækkeligt antal aftenskoler inden for hver kategori til at foretage meningsfulde analyser.

Det betyder også, at der stadig er en betydelig variation inden for de enkelte kategorier. Det gælder ikke mindst i kategorien 'stor flerfaglig aftenskole', hvor en række skoler skiller sig ud ved at være meget store, hvilket naturligvis påvirker gennemsnitstallene for aftenskolerne i denne kategori. Derudover er det væsentligt at nævne, at det ikke er alle aftenskoler, der har angivet antallet af tilskudsberettigede undervisningstimer i deres besvarelse af spørgeskemaet. Derfor er antallet af aftenskoler lidt mindre i de analyser, hvor aftenskolerne opdeles i de ovenstående kategorier, end i de generelle beskrivende analyser. I både de små et-faglige aftenskoler og de små flerfaglige aftenskoler indgår også de skoler, der slet ikke har tilskudsberettigede aktiviteter. Nedenfor uddybes de enkelte kategoriers karakteristika.

Lille et-faglig skole

De små et-faglige aftenskoler omfatter 23 pct. af aftenskolerne i undersøgelsen og er defineret ved – som navnet siger – kun at udbyde fag inden for én fagtype. Derudover er der tale om aftenskoler, som har under 100 tilskudsberettigede undervisningstimer – herunder også aftenskoler, som ikke har tilskudsberettigede aktiviteter, men som er med i et landsdækkende oplysningsforbund. Derfor er det heller ikke overraskende, at denne aftenskoletype repræsenterer en meget begrænset andel af det samlede antal tilskudsberettigede undervisningstimer i undersøgelsen (0,3 pct.). Aftenskoletypen omfatter blandt andet mindre husflidsforeninger, kor, foredragsforeninger og andre typer af små aftenskoler med et specialiseret fokus. Aftenskolerne har gennemsnitligt 38 kursister. Blandt de aftenskoler, der modtager tilskud, ligger gennemsnittet på 60 tilskudsberettigede undervisningstimer. Knap en tredjedel af aftenskolerne i denne type er medlem af et af de landsdækkende oplysningsforbund. Over halvdelen af aftenskolerne har overvejende deres aktiviteter i landdistrikter eller mindre byer, mens en fjerdedel har deres aktiviteter i større byer og storbyer¹⁴.

Stor et-faglig aftenskole

De store et-faglige skoler udbyder ligeledes kun kurser inden for én fagtype, men har mindst 100 tilskudsberettigede undervisningstimer. De udgør 26 pct. af aftenskolerne i undersøgelsen og har gennemsnitligt 637 tilskudsberettigede undervisningstimer¹⁵ og 243 kursister. Samlet repræsenterer aftenskoletypen 6 pct. af undervisningstimerne i undersøgelsen. Lidt over halvdelen af aftenskolerne er medlem af et af de landsdækkende oplysningsforbund. Ligesom ved den foregående aftenskoletype omfatter kategorien mange

¹⁴ Kategoriseret ud fra aftenskolernes svar på spørgsmålet: I hvilken type lokalområde foregår aftenskolens aktiviteter overvejende? Landdistrikt/landsby – under 500 indbyggere, mindre by 500-4.999 indbyggere, mellemstor by – 5.000-19.999 indbyggere, større by – 20.000-99.999 indbyggere, storby – 100.000 indbyggere eller mere.

¹⁵ En enkelt skole skiller sig ud ved et meget højt timetal (16.489). Ses der bort fra denne skole, er det gennemsnitlige timetal på 446 tilskudsberettigede undervisningstimer.

husflidsforeninger og kor, men også musikaftenskoler eller aftenskoler specialiseret inden for f.eks. yoga, tekstile fag eller sprog indgår her. Derudover omfatter gruppen aftenskoler, som har et målrettet tilbud til kursister med kroniske lidelser. Det gælder eksempelvis aftenskoler under Gigtforeningens Oplysningskreds (GOK). Lidt over halvdelen af de store et-faglige aftenskoler er medlem af et landsdækkende oplysningsforbund, og de er i højere grad end de små et-faglige skoler et byfænomen. Næsten halvdelen af skolerne har deres aktiviteter i større byer og storbyer.

Lille flerfaglig aftenskole

De små flerfaglige aftenskoler udbyder kurser inden for to eller flere fagtyper og har færre end 1.000 tilskudsberettigede undervisningstimer. Grænsen er sat højere her end ved de et-faglige, da flerfaglige aftenskoler gennemsnitligt har betydeligt flere undervisningstimer end de et-faglige skoler. Aftenskoletypen udgør 21 pct. af aftenskolerne i undersøgelsen og har gennemsnitligt 399 tilskudsberettigede undervisningstimer og 407 kursister. Samlet set repræsenterer aftenskolerne i denne kategori, 2,9 pct. af det samlede antal tilskudsberettigede undervisningstimer i undersøgelsen. Kategorien omfatter helt overvejende mindre aftenskoler med et bredt fagudbud, og to tredjedele af aftenskolerne er medlem af et af de fem landsdækkende oplysningsforbund. Der er dog også aftenskoler med et mere snævert fagligt fokus – det kan f.eks. være musikaftenskoler, som både har instrumentalundervisning og musikfag. Endelig er der inden for kategorien enkelte eksempler på aftenskoler målrettet kursister med særlige behov. De små flerfaglige skoler er særligt udbredte i landdistrikter og mindre byer, hvor 41 pct. har deres aktiviteter. Knap en tredjedel af skolerne holder dog til i de større byer og storbyer.

Stor flerfaglig aftenskole

De store flerfaglige aftenskoler omfatter 30 pct. af aftenskolerne i undersøgelsen og er karakteriseret ved at have minimum 1.000 tilskudsberettigede undervisningstimer og udbyde fag inden for mindst to fagtyper. Det gennemsnitlige antal undervisningstimer blandt disse aftenskoler er på 8.345 tilskudsberettigede timer, mens det gennemsnitlige antal kursister er på 5.223. Samlet set udgør denne aftenskoletype hovedparten af undervisningstimerne i undersøgelsen (90,8 pct.). Særligt inden for denne type er der dog stor variation. Tre aftenskoler skiller sig således ud med mere end 75.000 tilskudsberettigede undervisningstimer. Hvis disse tre aftenskoler udelades, falder gennemsnitstallene til henholdsvis 5.778 undervisningstimer og 2.853 kursister. Over 90 pct. af aftenskolerne inden for denne aftenskoletype er medlem af et af de landsdækkende oplysningsforbund, og der er overvejende tale om aftenskoler med et bredt fagudbud og mange forskellige tilrettelæggelsesformer. Kategorien omfatter også flere større aftenskoler, som har et målrettet tilbud til målgrupper med forskellige typer af handicap. De store flerfaglige skoler er i høj grad et byfænomen: Næsten to tredjedele af skolerne har overvejende deres aktiviteter i større byer eller storbyer, mens kun 8 pct. holder til i landdistrikter og mindre byer.

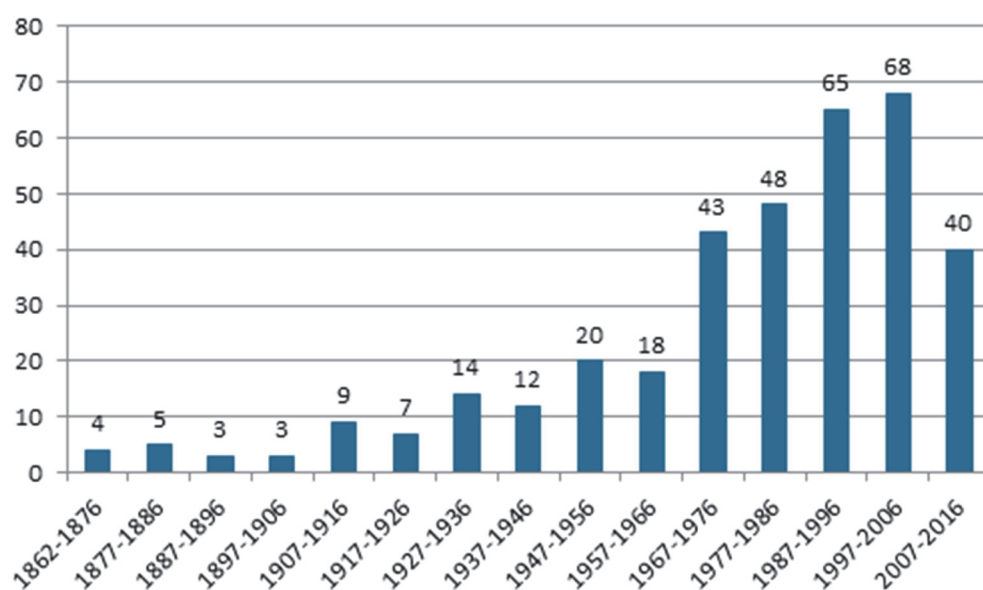
Aftenskolernes alder

Som det ses af figur 5, er der også stor variation i de deltagende aftenskolers alder. Den ældste aftenskole blev oprettet tilbage i 1862 og er dermed 155 år gammel, mens de nyeste blev oprettet i 2016.

Aftenskolerne i undersøgelsen har gennemsnitligt 40 år på bagen, hvilket er den samme gennemsnitsalder, som blev fundet i en undersøgelse af det samlede foreningsliv på Fyn i både 2004 og 2010 (Ibsen et al. 2013). De store flerfaglige aftenskoler er gennemsnitligt set ældst (48 år), mens der er begrænsede aldersmæssige forskelle på tværs af de øvrige aftenskoletyper, som gennemsnitligt er mindst 10 år yngre.

Som figur 5 viser, tyder resultaterne på, at antallet af nyoprettede aftenskoler er steget støt gennem hele perioden frem til årtusindeskiftet, hvorefter der er sket et fald. Derudover kan der anes en tendens til, at der især kom nye aftenskoler til i perioden efter fritidslovens vedtagelse i 1969 og før folkeoplysningsloven af 1991.

Figur 5: Aftenskolernes oprettelsesår

Figuren viser antallet af aftenskoler i undersøgelsen, som er oprettet i de respektive år. n = 359.

Det faldende antal nyoprettede aftenskoler i det seneste årti kan hænge sammen med ændrede økonomiske rammebetingelser efter en ændring i folkeoplysningsloven, der trådte i kraft i 2003, som sænkede det maksimale kommunale tilskud til aftenskoleundervisning fra 2/3 af aftenskolernes udgifter til leder- og lærerlønninger til 1/3.

Det er dog samtidig vigtigt at understrege, at der på trods af den samlede tilbagegang i antallet af aftenskoler på landsplan fortsat kommer nye aftenskoler til. Tilvæksten af nye aftenskoler ser dog ud til at være mindre end i foreningslivet som helhed, hvor den samlede foreningsundersøgelse på Fyn i 2010 viste, at 17 pct. af foreningerne var dannet inden for de seneste 10 år (Ibsen et al. 2013), mens det blot gør sig gældende for 11 pct. af aftenskolerne i denne undersøgelse.

Det er desuden væsentligt at bemærke, at nogle af nyoprettelserne kan dække over sammenlægninger. 7 pct. af aftenskolerne i undersøgelsen angiver, at de er blevet lagt sammen med en anden aftenskole eller forening inden for de seneste fem år. Hovedparten af disse

sammenlægninger er sket mellem skoler inden for de respektive landsdækkende oplysningsforbund. Begrundelserne for disse sammenlægninger kan blandt andet være et ønske om at dække større geografiske områder og at reducere administrationsomkostningerne. Derudover kan også kommunalreformen i 2007 have spillet ind på aftenskolernes organisering.

En gennemgang af de 40 aftenskoler i undersøgelsen, som er etableret inden for det seneste årti, viser, at mange nye aftenskoler har et relativt specialiseret fokus. En fjerdedel af de nye aftenskoler er kor, og næsten lige så mange har et kreativt fokus. Derudover er der fem nyere aftenskoler, som er specialiseret i yoga og enkelte i musik. Det er således interessant, at brede, almene aftenskoler ikke fylder meget blandt de nyoprettede aftenskoler i undersøgelsen. En søgning på de fem nyoprettede aftenskoler i undersøgelsen, som har et bredt, alment fokus, viser, at i hvert fald fire ud af disse er oprettet via sammenlægninger med andre aftenskoler inden for de landsdækkende oplysningsforbund inden for det seneste årti.

Hvorvidt det er et krisetegn, at der ikke oprettes flere nye brede, almene aftenskoler, eller om det tværtimod blot skyldes en større stabilitet hos denne aftenskoletype, er dog ikke muligt at afgøre ud fra undersøgelsens resultater. Ikke desto mindre er det interessant, at en relativt stor andel af de nyoprettede aftenskoler har et specialiseret fokus.

DEL 2: AFTENSKOLERNES FAG OG AKTIVITETER

Kapitel 2: Aftenskolerne fag

Aftenskolernes fag har som aftenskolerne generelt afspejlet samfundet og borgernes interesser og behov gennem tiden (Korsgaard 1997). Principielt er der emne- og metodefrihed i aftenskolerne, men ofte diskuteres det i den offentlige debat, hvilke fag der er 'lødige nok' til at få folkeoplysende støtte. Derudover er der nogle gråzoner mellem aftenskolerne og andre typer af udbydere, som der ifølge bekendtgørelserne ikke må ydes tilskud til. Eksempelvis er mulighederne i bevægelsesfagene indskrænkede. Der kan – med mindre kommunalbestyrelsen godkender det – således: "(...) ikke ydes tilskud til folkeoplysende voksenundervisning inden for spil, idræt- og sports- og konkurrencepræget virksomhed, herunder dans bortset fra folkedans." (Bekendtgørelse nr. 1251, § 5, stk. 3)¹⁶.

Således formes aftenskolernes udbud både af lovgivningen, den offentlige mening, organisationspolitiske overvejelser samt kursisternes efterspørgsel og aftenskolernes opfindsomhed. Det følgende afsnit ser nærmere på aftenskolernes udbud af fag.

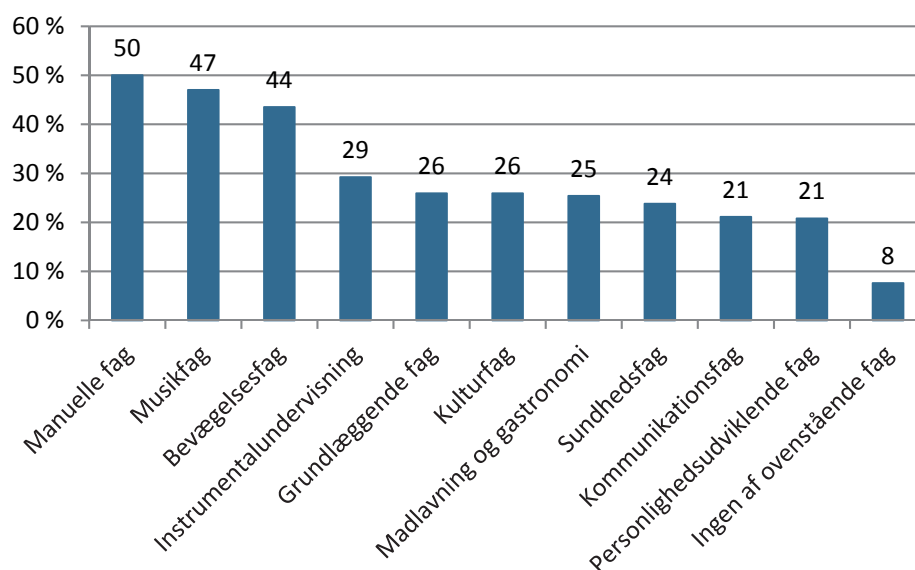
Fagenes udbredelse

Figur 6 viser, hvilke typer af fag aftenskolerne i 2016 udbød kurser i. Som det ses, er alle fagtyper bredt repræsenteret i undersøgelsen, idet de to mindst udbredte fagtyper (personlighedsudviklende fag og kommunikationsfag) udbydes af cirka en femtedel af respondenterne. Manuelle fag (f.eks. håndværksfag og kreative fag), musikfag og bevægelsesfag¹⁷ skiller sig generelt ud som de mest udbredte fagtyper.

¹⁶ Ud over lovgivningen har idrættens hovedorganisationer og Oplysningsforbundenes Fællesråd udarbejdet et forståelsespapir, der trækker grænserne mellem idrætten og aftenskolerne.

¹⁷ I mange kommuner er bevægelsesfagene i indberetningerne en del af kategorien 'sundhedsfag'. I denne undersøgelse var de to adskilt i spørgsmålet, hvor aftenskolerne kategoriserede deres egne fag. Se kategorierne i bilag 2.

Figur 6: Aftenskolernes udbud af fagtyper

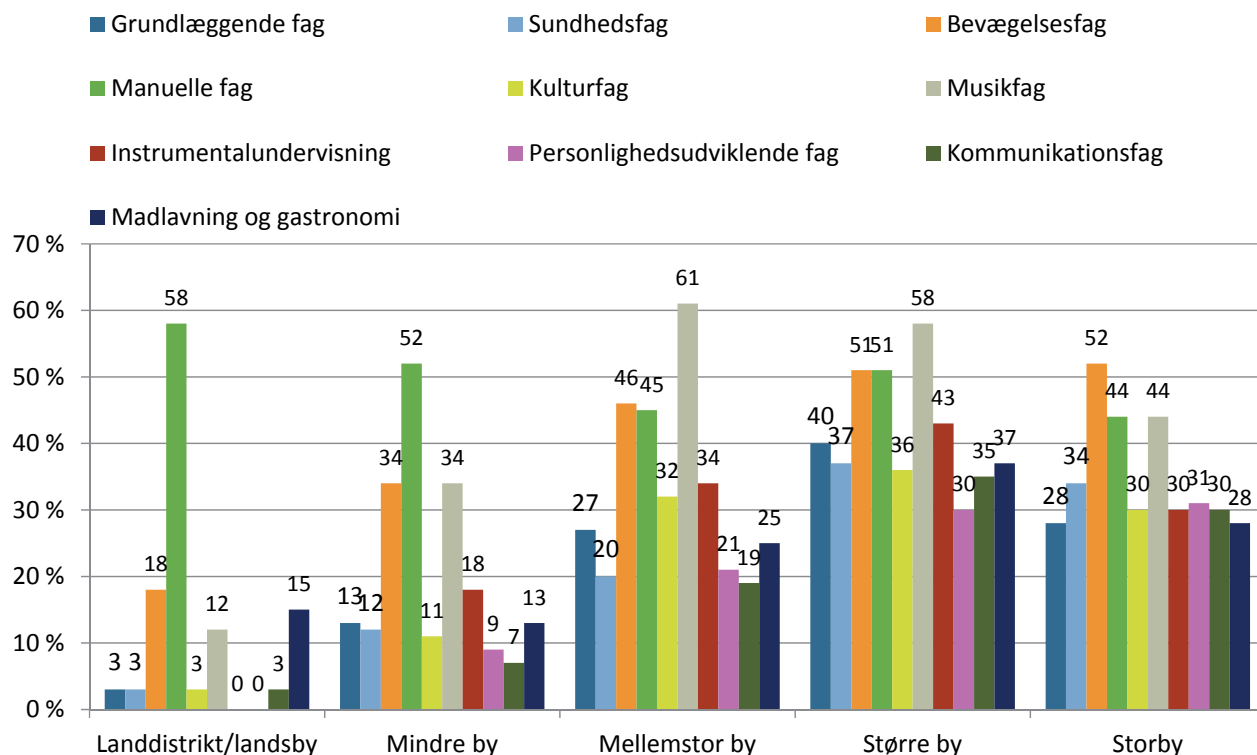
Figuren viser, hvor mange aftenskoler der i 2016 udbød kurser inden for de nævnte typer af fag (andele i pct.). n = 370. Respondenterne har haft mulighed for at sætte kryds ved alle de fagtyper, de udbyder kurser i, og derfor summerer andelen ikke til 100 pct.

Selvom de forskellige fagtyper er spredt godt ud over aftenskolerne, ser der ud til at være nogle mønstre på tværs af skolernes geografiske placering i forhold til de fagtyper, de udbyder. Figur 7 viser således, at de manuelle fag er klart den mest udbredte fagtype blandt aftenskolerne i landdistrikterne/landsbyerne. Det er gældende i en sådan grad, at landdistrikterne/landsbyerne også er den type lokalområde, hvor der er flest aftenskoler, der udbyder de manuelle fag.

De manuelle fag er dog generelt godt repræsenteret i alle typer lokalområder. Ved de andre fagtyper er der større forskel på land og by. Musikfagene er særligt store i de mellemstore og store byer, mens det kun er 12 pct. af skolerne i landdistrikterne/landsbyerne, der udbyder denne fagtype.

Bevægelsesfag er også mindst udbudt i de mindste lokalområder, hvor 18 pct. af aftenskolerne har denne fagtype. Jo større lokalområdet er, desto større andel af aftenskolerne har bevægelse på programmet. I storbyerne udbyder 52 pct. af skolerne bevægelsesfag, hvilket er den mest udbredte fagtype i storbyerne.

Figur 7: Udbud af fagtyper fordelt på geografi

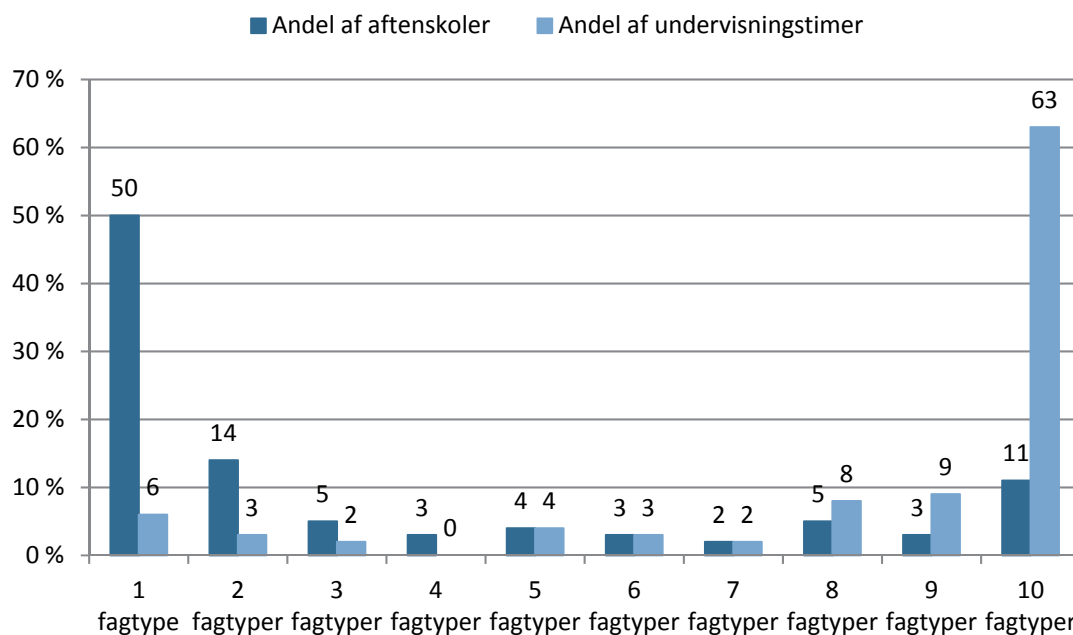
Figuren viser aftenskolernes fagudbud fordelt på hvilke lokalområder, aftenskolens aktiviteter overvejende foregår i. n = 372 i alt (33 aftenskoler har hovedsageligt aktiviteter i landdistrikter (under 500 indbyggere), 86 i mindre byer (500-4.999 indbyggere), 94 i mellemstore byer (5.000-19.999 indbyggere), 95 i større byer (20.000-99.999 indbyggere) og 64 i storbyer (mindst 100.000 indbyggere)).

Fagenes omfang og betydning

Selvom en fagtype er meget udbredt, behøver det ikke at være det vigtigste fag for aftenskolerne som helhed, da der ikke er spurgt ind til, hvor mange undervisningstimer der er i hver enkelt fagtype. Resultaterne giver dog flere muligheder for at se på, hvilken fagtype der er den største og vigtigste for aftenskolerne.

En af dem er at se på de skoler, der kun har én fagtype (her betegnet som hhv. små og store et-faglige aftenskoler), og omfanget af deres undervisningstimer. Samlet udgør de et-faglige skoler halvdelen af aftenskolerne i undersøgelsen (figur 8).

Figur 8: Andelen af aftenskoler og undervisningstimer fordelt på antal fagtyper

Figuren viser andelen af aftenskoler, der udbyder hhv. 1-10 fagtyper, samt hvordan andelen af det samlede antal undervisningstimer fordeler sig på disse kategorier. n = 342 for andel af aftenskoler og 297 for andel af undervisningstimer. Ikke alle aftenskoler har angivet antallet af undervisningstimer. De aftenskoler, der ikke har sat kryds ved nogen af de 10 fagtyper, indgår ikke i figuren.

Som belyst i kategoriseringen af aftenskoletyperne, er det især aftenskoler med musik, manuelle fag og bevægelsesfag, der blot har én fagtype. I alt står de et-faglige aftenskoler for blot for seks procent af den samlede undervisningsaktivitet.

Tabel 3 viser, at der er i alt 95 skoler med henholdsvis musik og manuelle fag som eneste fagtype, hvilket udgør næsten en fjerdedel af alle respondenterne. Tabellen viser også, at disse skoler har forholdsvis få undervisningstimer. Så selvom fagene er centrale for de enkelte skoler, er de ikke nødvendigvis centrale for aftenskolerne som helhed.

Skolerne med musik som eneste fagtype har i gennemsnit 153 undervisningstimer om året. De mange aftenskoler med manuelle fag eller bevægelsesfag som deres eneste fagtype er ligeledes små. Dog er der en lidt større spredning på disse skolers størrelse.

Tabel 3: Antal tilskudsberettigede undervisningstimer for aftenskoler med kun én fagtype – fordelt på fagtyper

	Gennemsnitligt antal tilskudsberettigede undervisningstimer	Antal aftenskoler
Musikfag m.m.	153	54
Manuelle fag	300	41
Bevægelsesfag	383	29
Grundlæggende fag	7.372	3
Kulturfag	153	3
Sundhedsfag	1.677	2
Instrumentalundervisning	320	1

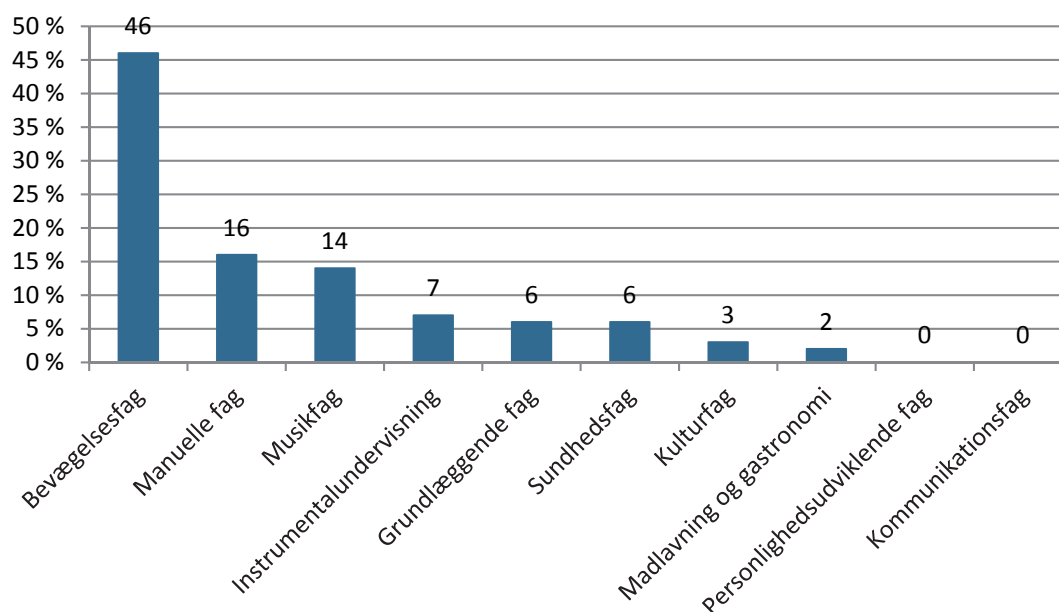
n = 133. Tabellen viser gennemsnittet for antallet af tilskudsberettigede timer fordelt på aftenskoler/foreninger med kun én fagtype – fordelt på typer af faglinjer. Kun aftenskoler, som har tilskudsberettigede undervisningstimer indgår i figuren.

Blandt aftenskolerne med kun én fagtype finder man blot to skoler med rigtig mange undervisningstimer. Den ene udbyder grundlæggende fag, mens den anden udbyder sundhedsfag. Begge skoler ligger i Storkøbenhavn.

For de et-faglige skoler er musikfag og de manuelle fag således langt de mest udbredte og dermed betydningsfulde fag. Bevægelsesfagene er godt med i forhold til udbredelse, mens de grundlæggende fag og sundhedsfag *timemæssigt* fylder meget blandt de et-faglige skoler. Samlet set repræsenterer disse skoler som nævnt kun en mindre andel af den samlede undervisningsaktivitet. Hvis man skal se på fagene i forhold til det samlede aftenskolelandskab i Danmark, er det derfor nødvendigt at se på de øvrige aftenskolers største fagtyper.

De øvrige aftenskoler med mere end en fagtype blev spurgt, under hvilken fagtype de udbyød flest undervisningstimer i 2016. Figur 9 viser, at bevægelsesfag er den største fagtype for rigtig mange skoler. Det er således gældende for 46 pct. af skolerne med flere fagtyper, mens kun 16 pct. har flest undervisningstimer i manuelle fag, og 14 pct. har flest undervisningstimer i musikfag.

Figur 9: Aftenskolernes største fag (flerfaglige aftenskoler)

Figuren viser, hvilken fagtype der var aftenskolernes største i 2016 målt på flest undervisningstimer blandt de aftenskoler, der udbyder to eller flere fagtyper. n = 171.

For mange aftenskoler er bevægelsesfag således centrale i forhold til deres udbud og samlede omsætning. Samtidig har skoler med bevægelsesfag som den største fagtype langt flere undervisningstimer i gennemsnit end skoler med øvrige fagtyper som de største.

Opsummerende tyder resultaterne på, at bevægelsesfagene i forhold til omfanget af aktiviteter er de mest centrale for aftenskolerne samlet set, selvom manuelle fag er den fagtype, der udbydes i flest forskellige aftenskoler. Det stemmer godt overens med resultaterne af undersøgelser fra Aalborg Kommune, hvor 32 pct. af de gennemførte aktiviteter var sundhedsfag, mens 20 pct. var manuelle fag (Bjerrum & Thøgersen 2016). Tallene fra Aalborg er fra kommunens indberetninger, hvor 'sundhedsfag' inkluderer bevægelsesfag, i modsætning til i denne undersøgelse, hvor både 'sundhedsfag' og 'bevægelsesfag' er selvstændige fagtyper.

Billedet bliver også bekræftet i undersøgelsen 'Folkeoplysningen i kommunerne', hvor otte af de 91 deltagende kommuner indberettede undervisningstimer fordelt på fag. Her var sundhedsfag (herunder bevægelsesfag) det største fag med 29 pct. af timerne. Derefter kom de manuelle fag med 19 pct. af timerne og til sidst de grundlæggende fag med 17 pct. af timerne (Thøgersen 2017). At de grundlæggende fag har så stor betydning i den opgørelse må tilskrives, at de grundlæggende fag fylder forholdsvis meget i de større og store byer, og at både Aalborg og Aarhus var blandt de få kommuner, der oplyste undervisningstimer fordelt på fag.

I forhold til den seneste landsdækkende undersøgelse af aftenskolernes fagudbud fra 1998, tyder det således på, at der er sket store forandringer¹⁸.

De undersøgte udviklingen over en 10-årig periode fra 86/87-96/97. I sæsonen 87/88 var de praktiske/kreative fag (hvad der svarer til manuelle fag) de største. 30 pct. af alle udbudte fag hørte til denne fagtype. Næststørst var sprogfagene (som i denne undersøgelse er en del af de grundlæggende fag), og på tredjepladsen kom bevægelsesfagene. Både de praktiske fag og sprogfagene var dog i en faldende kurve i løbet af de ti år, mens bevægelsesfag var i tydelig vækst og var ved det sidste nedslag i 96/97 det næststørste fag efter de praktiske fag (Løvgreen et al 1998, 82).

Resultaterne i denne undersøgelse indikerer, at denne udvikling er fortsat, og at bevægelsesfag i dag er den største fagtype i aftenskolerne set på antallet af undervisningstimer¹⁹.

Børn i aftenskolerne

Dette afsnit sætter fokus på muligheden for, at voksne og børn sammen kan deltage i aftenskolens aktiviteter, hvor hovedformålet ellers er aktiviteter for voksne.

I folkeoplysningsloven er børnene primært tilgodeset i forbindelse med retningslinjerne for tilskud til folkeoplysende aktiviteter for børn og unge, men loven giver mulighed for, at aftenskolerne kan få tilskud til aktiviteter for børn og voksne sammen (folkeoplysningsloven § 2, stk. 2)²⁰.

For aftenskolerne kan der være flere fordele ved at arbejde med børn og voksne sammen. Dels kan hold for børn og voksne sammen være med til at udvide målgruppen og introducere de kommende generationer til aftenskolerne. Dels kan det være en interessant niche i fritidslivet at skabe muligheder for, at børn og voksne sammen kan dyrke fælles interesser, hvor der tages hensyn til både den voksnes og barnets niveau.

Undersøgelsens resultater understreger, at hold for børn og voksne sammen ikke er blandt aftenskolernes kerneaktiviteter, men samtidig ser mange af aftenskolerne ud til at have taget udfordringen op. Hver fjerde aftenskole har således hold for børn og voksne sammen.

Det er alle slags aftenskoler på tværs af de fire typer, som udbyder hold for børn og voksne sammen. Det er dog klart mest udbredt blandt de store flerfaglige aftenskoler (figur 10).

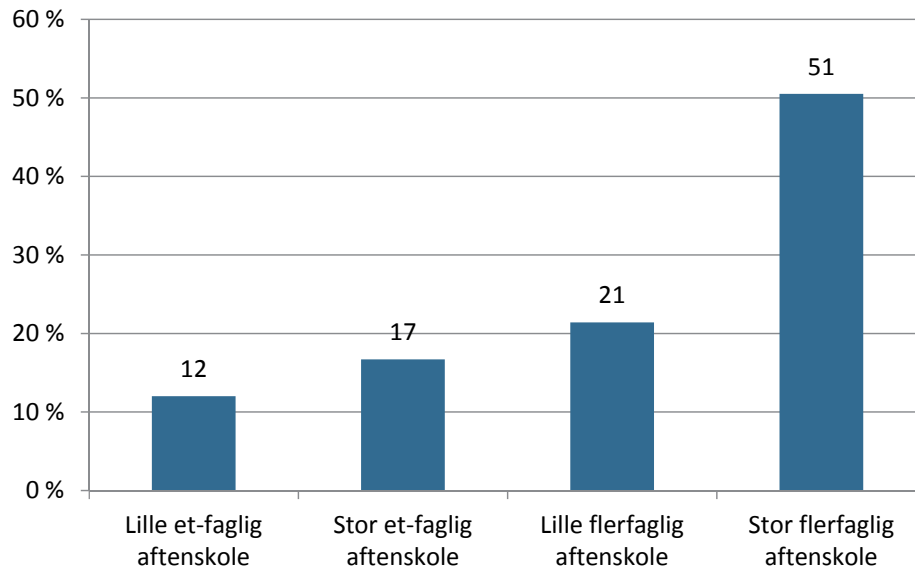
¹⁸ Tallene i 1998 blev fundet ved gennemgang af 10 års kataloger fra udvalgte skoler og er således ikke direkte sammenlignelige (Løvgreen et al 1998). Det giver dog et billede af fagenes generelle udbredelse dengang sammenlignet med nu.

¹⁹ Vifo har iværksat en nærmere analyse af udviklingen i fagudbuddet i aftenskolerne, der kan sammenlignes mere direkte med undersøgelsen fra 1998. Undersøgelsen vil blive udarbejdet i løbet af 2018.

²⁰ Denne mulighed blev indskrevet i loven i 1996 ved en ændring af folkeoplysningsloven. Ifølge bemærkningerne til loven var det dog også i et vist omfang muligt at i den tidligere fritidsundervisningslovgivning. (Lov om ændring af lov om støtte til folkeoplysning - LOV nr. 445 af 14/06/1995).

Mere end halvdelen af aftenskolerne inden for denne skoletype har tilbud til børn og voksne sammen.

Figur 10: Aktiviteter for børn og voksne sammen – fordelt på aftenskoletyper (pct.)

Figuren viser andelen af aftenskoler, der udbyder aktiviteter for børn og voksne sammen – fordelt på aftenskoletyper. n=326.

For langt de fleste af skolerne med hold for børn og voksne sammen, er disse tilbud en lille del af deres samlede aktiviteter. 49 af de 90 skoler har angivet, hvor mange undervisningstimer de har på området. Forskellen mellem skolerne er stor og varierer mellem 3 og 3.035 undervisningstimer, mens de fleste har under 200 undervisningstimer for børn og voksne sammen.

Samlet set tyder det på, at hold for børn og voksne sammen (stadig) er et nicheområde for aftenskolerne.

Kapitel 3: Aftenskolens kursister

Som beskrevet indledningsvist, er der store forskelle på tværs af aftenskoletyperne, når det gælder antallet af kursister i aftenskolerne. Hvor det gennemsnitlige antal kursister er 38 for de små et-faglige aftenskoler, er det tilsvarende antal 5.223, når det gælder de store flerfaglige aftenskoler.

Dette afsnit ser nærmere på den oplevede udvikling i antallet af kursister, der deltager i aktiviteter inden for folkeoplysningsloven, samt i hvilken udstrækning aftenskolerne tiltrækker deltagere på tværs af kommunegrænserne. Udviklingen i antallet af kursister i aftenskolernes aktiviteter uden for folkeoplysningsloven beskrives senere i rapporten.

Tabel 4 viser, at der ikke er de helt store forskelle på andelen af aftenskoler, som har oplevet fremgang, og andelen, der har oplevet tilbagegang i antallet af kursister, når det gælder aktiviteter inden for folkeoplysningsloven. 31 pct. angiver, at de har fået færre kursister inden for de seneste fem år, 27 pct. har fået flere, mens en tredjedel oplever et uændret antal kursister.

Tabel 4: Udviklingen i antallet af kursister/deltagere inden for folkeoplysningsloven

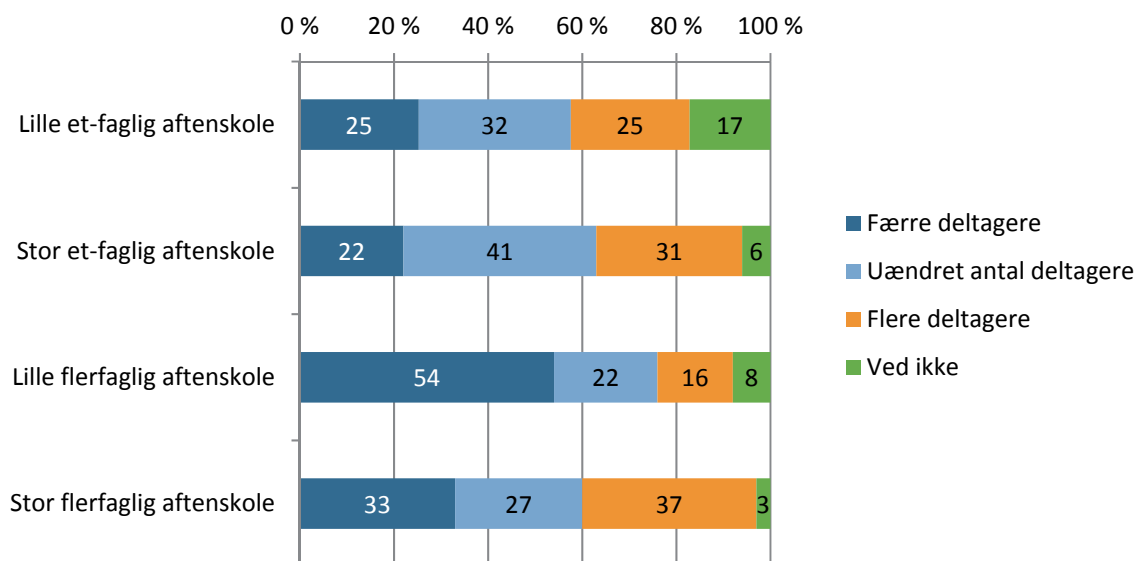
	Andel (pct.)	Antal aftenskoler
Færre deltagere	31	110
Uændret antal deltagere	33	114
Flere deltagere	27	96
Ved ikke	9	33
I alt	100	353

Tabellen viser svar på spørgsmålet: "Har aftenskolen/foreningen flere eller færre kursister/deltagere sammenlignet med for fem år siden? – Aktiviteter inden for folkeoplysningsloven".

Der er dog store forskelle på den oplevede udvikling på tværs af de fire aftenskoletyper. Som figur 11 viser, er der blandt de store aftenskoler – både de et-faglige og flerfaglige – flere, der oplever fremgang end tilbagegang i antallet af kursister.

Det modsatte billede gør sig gældende blandt de små flerfaglige, hvor hele 54 pct. af aftenskolerne har oplevet tilbagegang i antallet af kursister sammenlignet med for fem år siden. Blandt de små et-faglige aftenskoler finder man ligelig fordeling af oplevet fremgang vs. tilbagegang.

Figur 11: Udviklingen i kursister inden for folkeoplysningsloven (pct.)

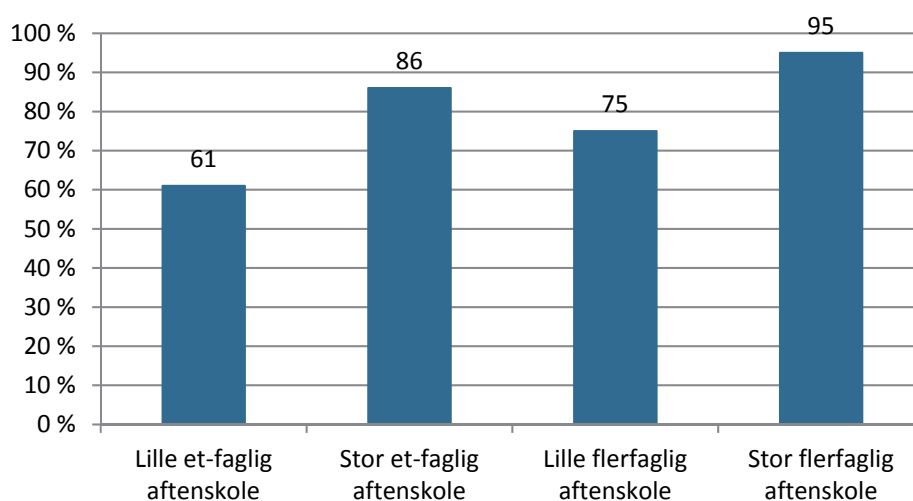
Figuren viser andelen af aftenskoler inden for hver af de fire aftenskoletyper, som har angivet at have fået hhv. færre, uændret antal eller flere deltagere inden for de tilskudsberettigede aktiviteter sammenlignet med for fem år siden. n = 319 (herunder 75 små et-faglige, 83 store et-faglige, 67 små flerfaglige og 94 store flerfaglige aftenskoler).

Kursister fra andre kommuner

Folkeoplysningsloven forpligter kommunerne til at yde mellemkommunal refusion, såfremt deres borgere deltager i aftenskoleaktiviteter i en anden kommune (folkeoplysningsloven § 43). Derfor indberetter aftenskolerne antallet af deltagerere fra andre kommuner. 'Folkeoplysningen i kommunerne' har vist, at der er en relativt stor pendling på tværs af kommuner, særligt fra land mod by (Thøgersen 2017, 58).

Resultaterne i denne undersøgelse viser, at 77 pct. af aftenskolerne i undersøgelsen, som har tilskudsberettigede aktiviteter, har kursister med bopæl i andre kommuner. Tendensen er gældende for alle fire aftenskoletyper, med den største andel blandt de store flerfaglige skoler, hvor 95 pct. af aftenskolerne har kursister fra andre kommuner (se figur 12).

Figur 12: Andel aftenskoler med kursister fra andre kommuner – fordelt på skoletyper (pct.)

Figuren viser andelen af aftenskoler inden for hver af de fire aftenskoletyper, der har svaret "ja" til at have kursister/deltagere med bopæl i andre kommuner, som de indberetter. n = 319 (herunder 75 små et-faglige, 83 store et-faglige, 67 små flerfaglige og 94 store flerfaglige aftenskoler).

For mange aftenskolers vedkommende er der tale om relativt få kursister fra andre kommuner. Over halvdelen af aftenskolerne har under 20 kursister fra andre kommuner. Det gennemsnitlige antal kursister fra andre kommuner på tværs af aftenskoletyper hænger naturligt sammen med skolernes størrelse.

På tværs af skoletyper er det interessant at se på forholdet mellem antallet af kursister i alt og antallet af kursister fra andre kommuner. Tabel 5 viser den andel, kursister fra andre kommuner udgør af det samlede antal kursister i tilskudsberettigede aktiviteter. De store et-faglige aftenskoler skiller sig ud ved at hele 31 pct. af deres kursister gennemsnitligt set kommer fra andre kommuner. Det tyder på, at kursisterne i særdeleshed bevæger sig over kommunegrænserne, når det drejer sig om specialiserede tilbud²¹.

Tabel 5: Andel kursister fra andre kommuner

	Gennemsnitlig andel	Antal aftenskoler
Lille et-faglig aftenskole	19	40
Stor et-faglig aftenskole	31	64
Lille flerfaglig aftenskole	19	43
Stor flerfaglig aftenskole	12	68
Total	20	215

Tabellen viser kursister fra andre kommuners gennemsnitlige andel af det samlede antal kursister i tilskudsberettigede aktiviteter. Kun de aftenskoler, som har angivet, at de har kursister fra andre kommuner, indgår i figuren. n = 215.

²¹ Denne tendens blev bekræftet i en undersøgelse af aftenskoleområdet i Vordingborg Kommune, som viste, at der særligt på en fagligt specialiseret aftenskole, var rigtig mange kursister fra andre kommuner (Thøgersen & Bjerrum 2018).

Ud over forskellene på tværs af aftenskoletyper, viser resultaterne en tendens til, at andelen af aftenskoler med kursister fra andre kommuner stiger med urbaniseringsgraden. Mens 68 pct. af aftenskolerne i landdistrikter og mindre byer har kursister fra andre kommuner, gælder det 87 pct. af aftenskolerne i storbyerne (se tabel 30 i bilagsmateriale). Denne tendens er i god overensstemmelse med billedet i Vifos undersøgelse 'Folkeoplysningen i kommunerne' (Thøgersen 2017).

Kapitel 4: Tilrettelæggelsesformer

Hvor de foregående kapitler har haft fokus på aftenskolernes fag og kursister, vendes blikket nu mod den måde, aftenskolernes fag og aktiviteter er tilrettelagt på – de såkaldte tilrettelæggelsesformer.

Til de enkelte tilrettelæggelsesformer knytter sig forskellige krav og tilskudsmuligheder, som er uddybet i folkeoplysningsloven. Tabel 6 giver et overblik over disse retningslinjer.

Tabel 6: Oversigt over tilrettelæggelsesformer i aftenskoleundervisningen

Almen undervisning og studiekredse	Almen undervisning, hvor kommunerne kan støtte med op til 1/3 af udgifterne til lærer- og lederløn.
Handicapundervisning	Undervisning, hvor deltagerne er handicappede i relation til emnet. Kommunerne kan støtte med op til 8/9 af udgifterne til lærer- og lederløn.
Undervisning på små hold	Undervisning, der forudsætter små hold, omfatter typisk instrumentalhold eller hold i tyndt befolkede områder. Kommunerne kan yde forhøjede tilskud til disse hold. Der er ikke nævnt nogen maksimumsgrænse i loven.
Fleksibelt tilrettelagt undervisning	Aftenskolerne kan anvende op til 40 pct. af deres samlede tilskudsramme (fratrasket de 10 pct. til debatskabende aktiviteter) på fleksibelt tilrettelagt undervisning, som kan afregnes på andre typer af udgifter end lærer- og lederløn. Undervisningsaktiviteterne skal adskille sig fra den traditionelle aftenskoleundervisning.
Debatskabende aktiviteter	Aftenskolerne er forpligtet til at afsætte 10 pct. af deres samlede tilskudsramme til debatskabende aktiviteter, som kan afregnes på andre udgifter end lærer- og lederløn. Der er ikke krav om deltagerbetaling ved debatskabende aktiviteter. I aktiviteterne skal der være mulighed for aktiv inddragelse af deltagerne. Såfremt de debatskabende midler ikke anvendes, skal de tilbagebetales til kommunen, med mindre det aftales, at de overføres til det efterfølgende år.
Foredrag	Aftenskolerne kan få tilskud til foredragsaktiviteter. I modsætning til lærer- og lederløn indgår løn til foredragsholdere ikke i løncirkulæret. Løndannelsen er derfor fri, og kommunerne kan selv vedtage regler for tilskud til foredrag. Ofte modtager aftenskolerne et tilskud pr. foredrag, der svarer til tilskud til seks almene undervisningstimer.

Note: Oversigten er tidligere bragt i rapporten 'Folkeoplysningen i kommunerne' (Thøgersen 2017).

I spørgeskemaundersøgelsen er aftenskolerne blevet spurgt om, hvilke typer af tilskudsberettigede tilrettelæggelsesformer deres aktiviteter omfatter. Dette afsnit giver et indledende overblik over udbredelsen på tværs af aftenskoler, hvorefter udvalgte tilrettelæggelsesformer (fleksibel tilrettelæggelse, debatskabende aktiviteter og handicapundervisning) belyses mere indgående.

Figur 13 viser, at almen undervisning er den mest udbredte tilrettelæggelsesform, som 71 pct. af aftenskolerne gennemførte i 2016.

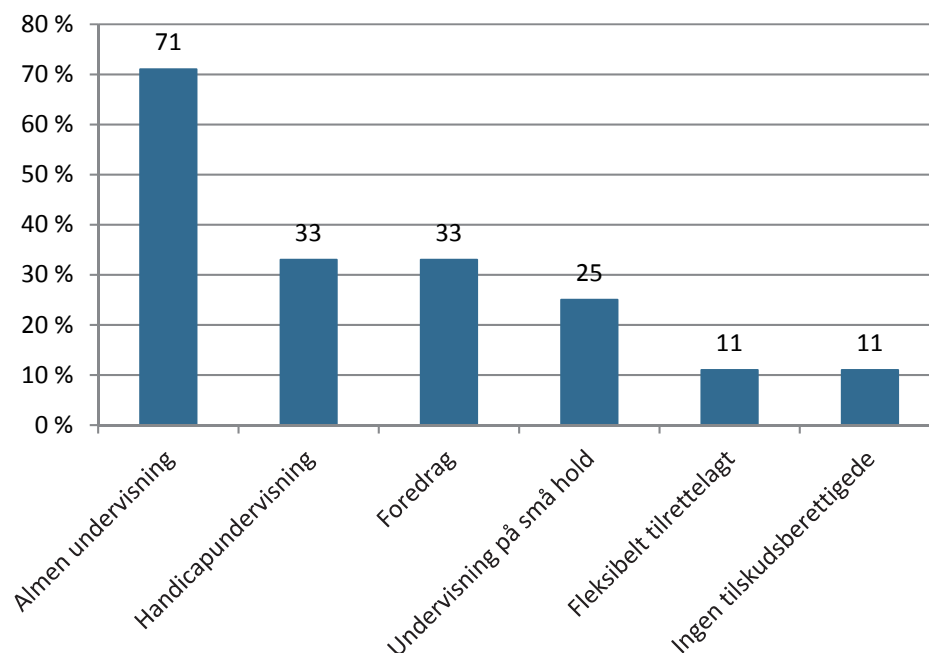
En tredjedel af aftenskolerne gennemførte handicapundervisning, og samme andel har sat kryds ved foredrag.

En fjerdedel af aftenskolerne har undervisning på små hold, som typisk omfatter instrumentalundervisning, men som også kan omfatte undervisning i tyndt befolkede områder i de kommuner, der giver forhøjet tilskud til dette.

Blot 11 pct. af aftenskolerne benytter sig af folkeoplysningslovens mulighed for fleksibel tilrettelagt undervisning.

Endelig er der 11 pct., som slet ikke havde nogen tilskudsberettigede aktiviteter i 2016. Det drejer sig typisk om mindre et-faglige aftenskoler, som eksempelvis husflidsforeninger, der ikke benytter lønnede undervisere, og som derfor ikke modtager tilskud til undervisningen.

Figur 13: Aftenskolernes brug af tilrettelæggelsesformer (pct.)

Figuren viser aftenskolernes svar på spørgsmålet om, hvilke typer af tilskudsberettigede aktiviteter, de havde i 2016. n = 366.

Fordelt på aftenskoletyper tegner der sig et klart billede i de tilrettelæggelsesformer, aftenskolerne benytter (figur 14).

Blandt de små et-faglige aftenskoler har 33 pct. ingen tilskudsberettigede undervisningstimer. Derudover har denne skoletype helt overvejende almen undervisning, mens kun en begrænset andel af disse skoler benytter de øvrige tilrettelæggelsesformer.

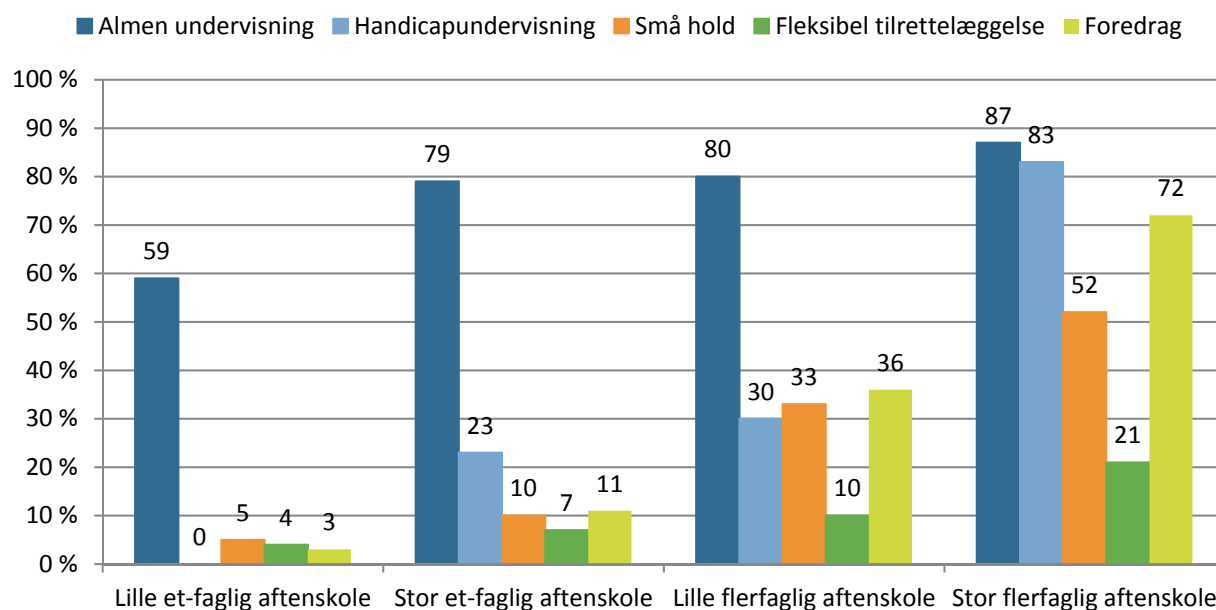
De store et-faglige skoler er den af de øvrige aftenskoletyper, hvor færrest udbyder almen undervisning. Det kan hænge sammen med, at der blandt disse aftenskoler findes skoler, som er specialiseret i undervisning for mennesker med handicap omkring bestemte typer

af fag. Dette afspejler sig også ved, at knap en fjerdedel af disse skoler har handicapundervisning. Derudover er 10 pct. af de store et-faglige skoler specialiseret inden for små hold, hvilket typisk omfatter instrumentalundervisning.

Foredrag bliver i særlig grad udbudt af de flerfaglige aftenskoler. Det gælder især de store af disse skoler, hvor hele 72 pct. udbyder foredrag.

Det er ligeledes blandt de store flerfaglige aftenskoler, man finder den største andel af skoler, som benytter fleksible tilrettelæggelsesformer. Det er dog stadig kun en femtedel af skolerne.

Figur 14: Tilrettelæggelsesformer fordelt på aftenskoletyper (pct.)

Figuren viser aftenskolernes brug af tilrettelæggelsesformer fordelt på aftenskoletyper. n = 325.

Efter dette generelle indblik i aftenskolernes brug af de respektive tilrettelæggelsesformer går de følgende afsnit i dybden med udvalgte tilrettelæggelsesformer.

Fleksible tilrettelæggelsesformer

Som det fremgik ovenfor, er det kun ganske få aftenskoler (11 pct.), der benytter sig af folkeoplysningslovens mulighed for fleksible tilrettelæggelsesformer. Muligheden for fleksibel tilrettelæggelse er relativt ny og blev indført ved en revision af folkeoplysningsloven i 2007 ud fra et ønske om at give mulighed for at nytænke undervisningsformerne på aftenskoleområdet.

Det særlige ved fleksible tilrettelæggelsesformer er, at tilskuddet, som må omfatte op til 40 pct. af aftenskolens tilskud til undervisning, kan afregnes på andre udgifter end udgifter til leder- og lærerlønninger. Der er ikke faste rammer for, hvad fleksibel tilrettelæggelse omfatter, men ifølge bekendtgørelsen er det et krav, at undervisningen klart adskiller sig fra traditionel aftenskoleundervisning (folkeoplysningsbekendtgørelsen § 8).

Den begrænsede andel af aftenskolerne, som benytter sig af muligheden for fleksibel tilrettelæggelse, er i god overensstemmelse med Vifos undersøgelse 'Folkeoplysningen i kommunerne, som viste, at fleksibel tilrettelæggelse kun omfatter 3 pct. af det samlede antal undervisningstimer, og kun 21 kommuner i undersøgelsen angav, at aftenskoler i kommunen havde fleksibelt tilrettelagt undervisning²². Undersøgelsen viste endvidere, at langt størstedelen af den fleksible tilrettelæggelse – over 90 pct. af undervisningstimerne – foregår i to kommuner, hvor to store aftenskoler i vid udstrækning benytter muligheden for fleksibel tilrettelæggelse (Thøgersen 2017).

Som det fremgår ovenfor, viser denne undersøgelse et klart billede af, at andelen af aftenskoler, der benytter fleksible tilrettelæggelsesformer, er størst blandt de store aftenskoler med et bredt fagudbud, mens mindre og specialiserede aftenskoler i væsentlig mindre grad bruger muligheden.

De aftenskoler, der ikke benytter muligheden, er blevet spurgt om, hvorfor de ikke gør det. Som figur 15 viser, svarer næsten halvdelen af disse skoler, at muligheden ikke er attraktiv for deres aftenskole.

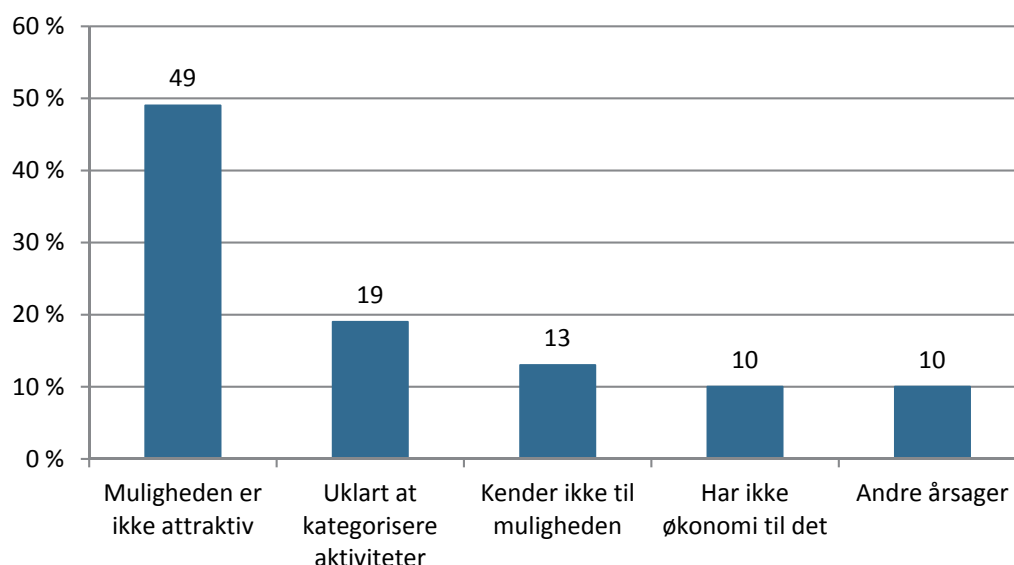
Knap en femtedel svarer, at det er uklart, hvilke aktiviteter der kan kategoriseres som fleksibel tilrettelæggelse. Det er især en udfordring blandt de store flerfaglige aftenskoler.

13 pct. af aftenskolerne angiver, at de slet ikke kender til muligheden for fleksibel tilrettelæggelse, mens 10 pct. angiver, at de ikke har økonomi til at sætte nye typer af aktiviteter i gang, som først giver tilskud det efterfølgende år. Dette opleves i særlig grad som en udfordring blandt de små flerfaglige aftenskoler.

Endelig angiver 10 pct. andre årsager. De uddybende svar viser, at disse andre årsager overvejende er relateret til manglende ressourcer, en oplevelse af at det er for besværligt rent administrativt samt manglende klarhed omkring mulighederne på området.

²² Baseret på undervisningstimetal fra 77 kommuner (Thøgersen 2017).

Figur 15: Årsager til ikke at benytte fleksibel tilrettelæggelse (pct.)

Figuren viser svarandelene på spørgsmålet: "Hvorfor har I ikke benyttet muligheden for fleksible tilrettelæggelsesformer?". Spørgsmålet er blevet stillet til de respondenter, som tidligere har angivet ikke at benytte sig af fleksible tilrettelæggelsesformer. Respondenterne har haft mulighed for at vælge mere end én svarkategori, og derfor summerer andelene ikke til 100 pct. n = 329

Hvad benyttes fleksible tilrettelæggelsesformer til?

De skoler, der har svaret, at de arbejder med fleksible tilrettelæggelsesformer, har haft mulighed for at uddybe, hvilke typer af aktiviteter der afholdes som sådan.

De uddybende svar viser, at fleksibel tilrettelæggelse kan omfatte mange forskellige typer af aktiviteter inden for varierende fagtyper.

Det gælder eksempelvis studiekredse, forskellige typer af åbne værksteder (træværksted, kreativt værksted, designværksted, åbent atelier), workshop, flettekreds, rygestop, arbejde i sproglaboratorium, selvstudie efter undervisning, klippekort, fjernundervisning, samfundslaboratorium, borgerinvolveringsforløb, sprogcafe for flygtninge og meget andet.

Tilskudsmæssigt er det karakteristisk for fleksible tilrettelæggelsesformer, at aftenskolerne i modsætning til andre tilrettelæggelsesformer kan afregne tilskuddet på andre udgifter end lønudgifter²³. Derfor er det interessant at se på, hvilke typer af udgifter disse skoler får dækket via tilskuddet til fleksible tilrettelæggelsesformer.

De uddybende svar viser, at udgifter til løn eller honorar alligevel er blandt de mest udbredte udgiftstyper, tilskuddet benyttes til. Derudover nævner en del aftenskoler forskellige typer af lokaleudgifter. Endelig fylder udgifter til materialer og annoncering ligeledes godt i det samlede billede, mens relativt få aftenskoler nævner udgifter til it, administration eller kørsel.

²³ Tilskuddet til fleksibel tilrettelæggelse tager udgangspunkt i de faktiske udgifter. Dog er den maksimale timesats på 395,35 kr. (2017-satser).

Samlet giver aftenskolerne svar indtryk af, at fleksible tilrettelæggelsesformer omfatter en bred vifte af forskellige typer af aktiviteter, og også at der er stor bredde i, hvilke typer af udgifter tilskuddet dækker i de enkelte aftenskoler.

Retningslinjerne for, hvilke udgifter der kan afholdes som fleksibel tilrettelæggelse, kan variere fra kommune til kommune. Ikke desto mindre kan de ovenstående eksempler på aktiviteter og udgiftstyper tjene som inspiration for de aftenskoler – og evt. også de kommuner – hvor der er usikkerhed om, hvilke muligheder fleksible tilrettelæggelsesformer omfatter²⁴.

Debatskabende aktiviteter

Ifølge folkeoplysningsloven skal 10 pct. af det tilskud, aftenskolerne modtager, benyttes til debatskabende aktiviteter. Tilskuddet til debatskabende aktiviteter kan – ligesom ved fleksibel tilrettelæggelse – afregnes på andre udgifter end lærer- og lederløn. I modsætning til de øvrige aktiviteter, er der ikke krav om deltagerbetaling ved debatskabende aktiviteter.

Såfremt aftenskolerne ikke bruger midlerne, skal de betales tilbage til kommunen, med mindre kommunen giver mulighed for, at midlerne kan overføres til næste års pulje (folkeoplysningsloven § 8 stk. 3).

Reglen om debatskabende aktiviteter blev indført ved en ændring af folkeoplysningsloven, der trådte i kraft i 2000. Ifølge bemærkningerne til lovforslaget var formålet at styrke det værdibaserede element i aftenskolerne aktiviteter:

”Formålet er at understøtte ønsket om at gøre væsentlige emner, der har interesse for fællesskabet, til samtalestof mellem mennesker. Virksomheden skal henvende sig til et bredt udsnit af befolkningen og skal være debatskabende.”

Bemærkninger til lovforslag 1999/1 LSF 189

Ifølge den gældende bekendtgørelse skal debatskabende aktiviteter tilrettelægges, så der i arrangementet foregår debat, som inddrager deltagerne aktivt (folkeoplysningsbekendtgørelsen § 7).

Bestemmelsen giver dermed mulighed for at gennemføre oplysningsaktiviteter i andre former. Spørgeskemaundersøgelsen viser dog, at denne mulighed langt fra bliver benyttet af alle aftenskoler.

Tabel 7 giver et overblik over aftenskolerne svar på, hvorvidt de har anvendt tilskuddet til debatskabende aktiviteter. Som det fremgår, har under halvdelen af aftenskolerne anvendt alle midlerne (46 pct.), 13 pct. har anvendt midlerne delvist, mens i alt 41 pct. ikke har anvendt midlerne.

²⁴ Som et konkret eksempel på et fleksibelt tilrettelagt undervisningsforløb kan henvises til evalueringsrapporten: ‘Unge i afterskolen. Masterclass - Evaluering af et fleksibelt tilrettelagt undervisningsforløb for unge’ (Bjerrum 2017).

Heraf har de 8 pct. overført midlerne, enten til egen debatpulje eller på anden vis, mens hele 33 pct. af aftenskolerne angiver, at de har betalt midlerne tilbage til kommunen.

Tabel 7: Aftenskolernes anvendelse af midler til debatskabende aktiviteter

	Andel (i pct.)	Antal
Ja, vi har anvendt alle midlerne	46	142
Ja, vi har anvendt midlerne delvist, og resten er betalt tilbage til kommunen	7	22
Ja, vi har anvendt midlerne delvist, og resten er overført til egen debatpulje næste år	4	14
Ja, vi har anvendt midlerne delvist, og resten er overført på anden vis	2	6
Nej, midlerne er ikke anvendt og er betalt tilbage til kommunen	33	101
Nej, midlerne er ikke anvendt og er overført til egen debatpulje næste år	5	16
Nej, midlerne er overført på anden vis	3	9
I alt	100	310

Tabellen viser svarandele på spørgsmålet: "Har aftenskolen/foreningen anvendt de 10 pct. af tilskuddet, som er øremærket til debatskabende aktiviteter? Kun de aftenskoler, der har tilskudsberettigede aktiviteter har fået spørgsmålet. n = 310

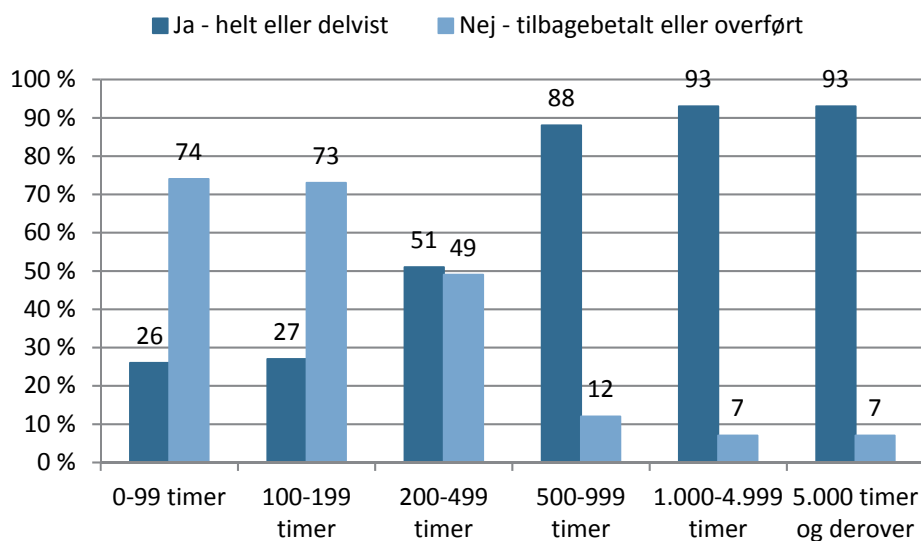
Trods lovens gode intentioner om at styrke aftenskolernes samfundsmæssige rolle er der således rigtig mange aftenskoler, som ikke får midlerne til debatskabende aktiviteter brugt, og som dermed i praksis får et mindre tilskud, end før reglen blev indført.

Det ovenstående billede er i god overensstemmelse med Vifos undersøgelse 'Folkeoplysningen i kommunerne', som viste, at der i 84 pct. af landets kommuner er aftenskoler, der tilbagebetaler midlerne. I de kommuner, der har angivet antallet af tilbagebetalende aftenskoler, var det gennemsnitligt halvdelen af skolerne (Thøgersen 2017).

Kommuneundersøgelsen indikerede desuden, at det især var mindre aftenskoler, som ikke fik debatmidlerne brugt. Denne undersøgelse bekræfter tydeligt det billede.

Som figur 16 viser, er det i særlig grad aftenskoler med under 200 tilskudsberettigede undervisningstimer, der tilbagebetaler de debatskabende midler. Blandt de mellemstore aftenskoler er der cirka lige mange der tilbagebetaler, som får midlerne brugt, mens langt hovedparten af aftenskolerne med 1.000 undervisningstimer eller derover bruger midlerne.

Figur 16: Brugen af debatskabende midler – fordelt på skolestørrelse (pct.)

Figuren viser aftenskolernes brug af debatskabende midler, fordelt på skolestørrelse (antal tilskudsberettigede undervisningstimer). n = 297.

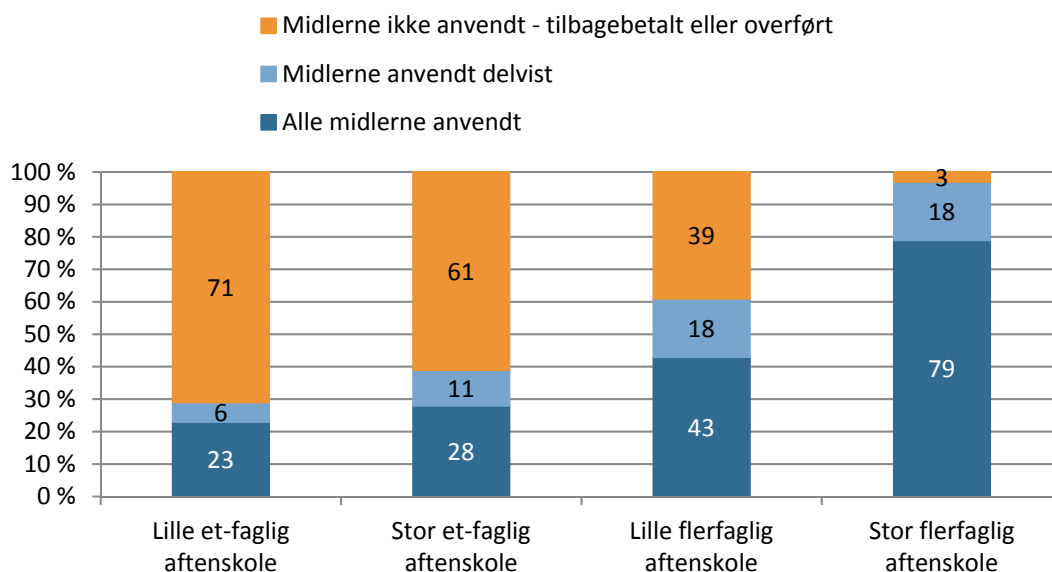
Den største andel, som får brugt alle midlerne, findes blandt aftenskoler i størrelsesordenen 1.000-4.999 undervisningstimer (79 pct.), mens andelen er på 71 pct. blandt de største aftenskoler i undersøgelsen. Det kan indikere, at der er et vist mæthedspunkt ift., hvor mange midler skolerne kan anvende på debatskabende aktiviteter. De tre største aftenskoler i undersøgelsen med over 75.000 undervisningstimer har dog brugt alle midlerne.

Når det gælder aftenskoletyper i bredere forstand, viser den nedenstående figur, at det i særlig grad er de et-faglige aftenskoler, som ikke får midlerne brugt.

29 pct. af de store et-faglige aftenskoler angiver, at alle midlerne er anvendt, mens det gør sig gældende for hele 43 pct. af de små flerfaglige aftenskoler²⁵. Det tyder på, at det ikke kun er størrelsen, men også karakteren af aftenskolerne, som har betydning for, hvorvidt midlerne bliver anvendt eller ej.

²⁵ På trods af de forskellige størrelsesmæssige kategorier i hhv. de et-faglige og flerfaglige aftenskoler, er de store et-faglige aftenskoler gennemsnitligt betydeligt større (637 undervisningstimer) end de små flerfaglige skoler (387 undervisningstimer).

Figur 17: Brugen af debatskabende midler – fordelt på aftenskoletyper (pct.)

Figuren viser aftenskolernes brug af debatskabende midler fordelt på aftenskoletype. n = 286.

Aftenskoler, som har specialiseret sig i fritidsundervisning for målgrupper med forskellige typer af handicap, kan være særligt interessante at se nærmere på. Det forhøjede tilskud til handicapundervisning gør, at de 10 pct. til debatskabende aktiviteter – særligt for de større handicapskoler, kan udgøre et meget stort beløb.

Når det gælder aftenskoler målrettet handicappede og psykisk sårbare kursister, tyder undersøgelsen dog ikke på, at disse skoler i højere grad end øvrige skoler betaler midlerne tilbage. Tværtimod er der kun en femtedel af disse skoler, som angiver, at de ikke har anvendt midlerne. Når det gælder aftenskoler målrettet kursister med kroniske lidelser – som f.eks. gigtt – får over halvdelen af skolerne ikke midlerne anvendt. Det kan dog i lige så høj grad skyldes, at mange af disse skoler er relativt små.

Samlet tyder undersøgelsen dermed ikke på, at handicapskolerne gennemsnitligt set har vanskeligere ved at bruge debatmidlerne end de øvrige aftenskoler, selvom det for nogle aftenskoler kan dreje sig om relativt store beløb.

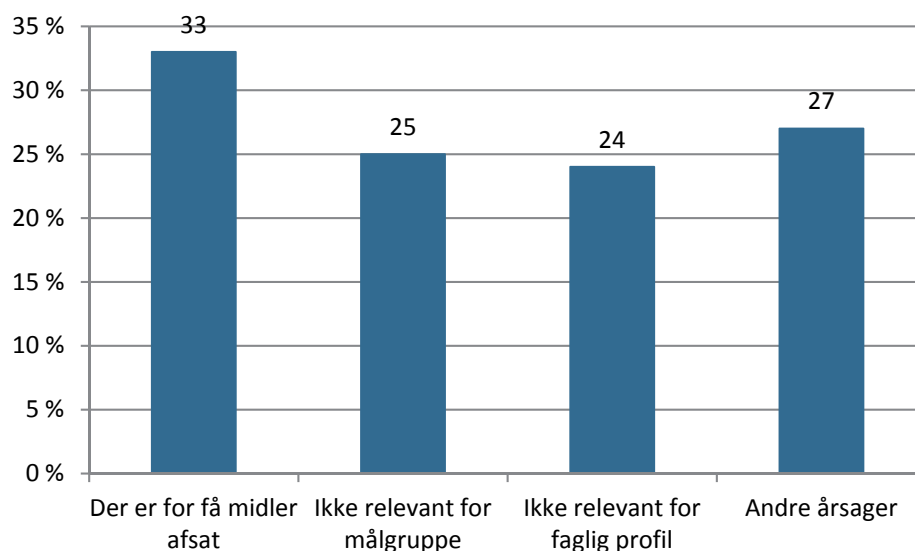
Årsager til manglende brug af debatmidler

Det er interessant at se nærmere på aftenskolernes begrundelser for, at de ikke har anvendt midlerne. De aftenskoler, som har svaret, at de enten har tilbagebetalt eller overført midlerne, er blevet spurgt om årsagerne hertil.

Figur 18 viser, at en tredjedel af disse aftenskoler mener, at puljen indeholder for få midler til at afholde et debatarrangement. Det kan være en særlig problemstilling for mindre sko-

ler, hvor 10 pct. af tilskuddet kan udgøre et meget lille beløb. En fjerdedel af skolerne mener, at debatarrangementer ikke er relevante for deres målgruppe, mens næsten lige så mange mener, at det ikke er relevant for deres faglige profil²⁶.

Figur 18: Årsager til ikke at anvende debatskabende midler (pct.)

Figuren viser svarandele på spørgsmålet: "Hvorfor har aftenskolen ikke anvendt de debatskabende midler?" Respondenterne har haft mulighed for at vælge flere svarkategorier, og derfor summerer andelen ikke til 100 pct. Spørgsmålet er blevet stillet til de respondenter, der har angivet ikke at anvende debatskabende midler. n = 126

Endelig har 27 pct. af aftenskolerne sat kryds ved andre årsager. De uddybende svar viser, at der kan være mange forskellige årsager i spil.

Nogle af aftenskolerne angiver, at de plejer at afholde debatarrangementer, men ikke har fået det gjort i 2016. Andre aftenskoler skriver, at de ikke afholder arrangementer hvert år, men at de samler sammen til et arrangement:

"Vi arrangerer typisk et arrangement hver andet eller tredje år. De falder ikke så naturligt ind i vores aktiviteter og kræver derfor lidt ekstra engagement."

"Samler sammen."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelse

Nogle aftenskoler uddyber, at de mangler viden om tilrettelæggelsen af debatarrangementer, eller at det er for krævede rent ressourcemæssigt. Herunder uddyber flere, at det kan

²⁶ Der er cirka lige store andele på tværs af små et-faglige, store et-faglige og små flerfaglige aftenskoler, som angiver, at der er for få midler afsat, og at det ikke er relevant for deres målgruppe, mens der er en overvægt af et-faglige skoler (både små og store), som har sat kryds ved, at det ikke er relevant for deres faglige profil. Der er så få store flerfaglige skoler, som ikke anvender midlerne, at det ikke er relevant at se på fordelingen af deres svar.

være svært at afholde arrangementer med de få midler, der er til rådighed. En enkelt aftenskole skriver, at annonceudgifterne vil være større end debatpuljens størrelse. Andre har forsøgt at afholde arrangementer i samarbejde med andre aktører:

”Vi kan ikke gøre det alene – har et enkelt år lavet et arrangement sammen med menighedsrådet.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelse

Endelig giver nogle aftenskoler udtryk for, at de har svært ved at tiltrække nok deltagere til arrangementerne:

”Der har aldrig været mange deltagere til debatskabende arrangementer.”

”Det er ikke nemt at finde relevante foredragsholdere, og de arrangementer, vi har afholdt tidligere, var ikke så godt besøgt. Spild af tid.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelse

Samlet set tegner undersøgelsen et klart billede af, at mange aftenskoler ikke får anvendt midlerne til debatskabende aktiviteter, og at det i særlig grad gør sig gældende for de mindre og de specialiserede aftenskoler, mens de store, flerfaglige aftenskoler i betydelig større grad får debatmidlerne brugt. Dette billede kan give anledning til at sætte spørgsmålstegn ved, hvorvidt reglen om debatskabende arrangementer er meningsfuld for aftenskoleområdet som helhed, og hvorvidt der er behov for en grundlæggende debat om reglerne for og hensigten med de debatskabende aktiviteter.

Handicapundervisning

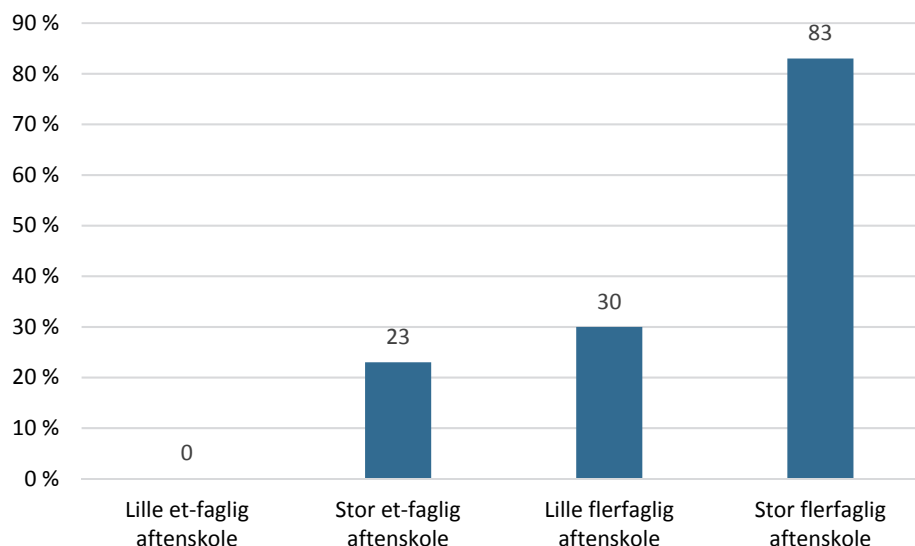
Historisk set har der på aftenskoleområdet været en stærk tradition for at udbyde fritidsundervisning til svage grupper i samfundet – herunder fysisk og psykisk handicappede (Nordentoft & Løvgreen 1998). Handicapundervisningen udgør også i dag en stor og vigtig del af undervisningen på aftenskoleområdet. Vifos undersøgelse ’Folkeoplysningen i kommunerne’ har vist, at tilskuddet til handicapundervisning tegner sig for 43 pct. af det kommunale tilskud til aftenskoleundervisning, 33 pct. af undervisningstimerne og 19 pct. af deltagerne (Thøgersen 2017).

Folkeoplysningsloven giver som tidligere nævnt mulighed for forhøjet tilskud til handicapundervisning for kursister, som er handicappede i relation til det emne, der undervises i. Den maksimale tilskudsbrøk – som flertallet af kommunerne anvender – er på 8/9 af aftenskolernes udgifter til leder- og lærerløn. Knap 40 pct. af kommunerne anvender dog en lavere brøk – typisk 7/9 (Thøgersen 2017).

Denne undersøgelse viser, at 33 pct. af aftenskolerne gennemførte handicapundervisning i 2016. Der er et klart mønster i, hvilke typer af aftenskoler det drejer sig om. Som figur 19 viser, er der ikke nogen af de små et-faglige aftenskoler, som udbyder handicapundervisning, mens knap en fjerdedel af de store et-faglige aftenskoler gør. Blandt de flerfaglige aftenskoler drejer det sig om 32 pct. blandt de små, mens hele 83 pct. af de store flerfaglige

aftenskoler gennemfører handicapundervisning. Forskellene kan afspejle variationer i skolerne faglige og samfundsmæssige fokus, og derudover kan det spille ind, at der er et større befolkningsmæssigt grundlag for specialhold i byerne, hvor mange af de store flerfaglige aftenskoler overvejende har deres aktiviteter.

Figur 19: Andel aftenskoler med handicapundervisning - fordelt på skoletyper (pct.)

Figuren viser andelen af aftenskoler, der gennemførte handicapundervisning i 2016 fordelt på skoletyper. n = 326

Det er derudover vigtigt at nævne, at der også findes skoler, som er specialiserede inden for handicapundervisning. I spørgeskemaet er aftenskolerne blevet spurgt om, hvorvidt aftenskolens aktiviteter samlet set retter sig mod en særlig målgruppe. De uddybende svar viser, at 4 pct. af aftenskolerne retter sig mod kursister med kroniske lidelser, mens 6 pct. retter sig mod kursister med handicap eller psykisk sårbarhed²⁷.

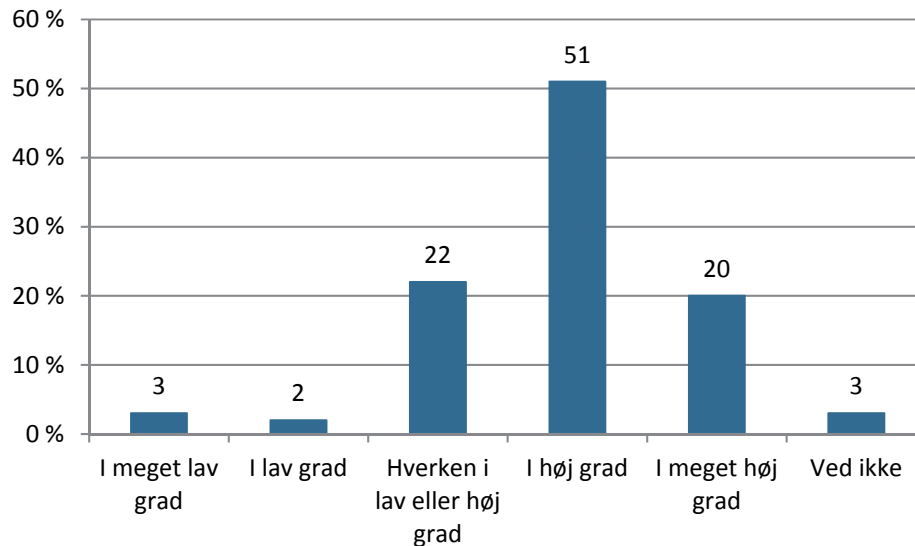
De skoler, der har angivet, at de henvender sig til særlige målgrupper med kroniske lidelser, tilhører overvejende gruppen af store et-faglige skoler, mens skoler målrettet handicappede eller psykisk sårbare i særlig grad er at finde blandt de flerfaglige aftenskoler – i særdeleshed blandt de store. Handicapundervisningen foregår dermed på mange forskellige typer af skoler, og omfatter kursister med forskellige former for handicap.

Kommunerne kan fastlægge nærmere retningslinjer for procedurerne vedrørende tilskud til handicapundervisning – eksempelvis i forhold til maksimumsbegrænsninger for antallet af deltagere på holdene, brug af handicapertilbeholdninger, hvor deltagerne skriver under på, at de er handicappede i relation til emnet, muligheden for støtte til handicappede på blandede hold mv.

²⁷Andelene er baseret på Vifos kategoriseringer af aftenskolernes uddybende svar.

Undersøgelsen viser, at langt de fleste aftenskoler er tilfredse med klarheden af de kommunale retningslinjer på området (figur 20). 71 pct. mener enten i høj eller meget høj grad, at de kommunale retningslinjer på tilskud til handicapundervisning er klare, mens kun 5 pct. ikke finder retningslinjerne klare.

Figur 20: Vurderingen af klarhed i de kommunale retningslinjer for handicaptilskud (pct.)

Figuren viser svarandele på spørgsmålet: "Er de nuværende kommunale retningslinjer klare i forhold til tilskud til handicapundervisning i aftenskolen?" blandt de respondenter, der har angivet at have handicapundervisning. n = 118.

Langt de fleste aftenskoler med handicapundervisning (92 pct.) arbejder med handicapundervisning på særlige hold kun for handicappede, mens 16 pct. arbejder med blandede hold, hvor de handicappede kursister går på hold med ikke-handicappede kursister. 8 pct. har dermed både blandede hold og handicaphold.

Den relativt begrænsede andel af aftenskolerne, der gennemfører handicapundervisning på blandede hold, kan hænge sammen med, at langt fra alle kommuner giver mulighed for støtte til handicapundervisning på blandede hold. Vifos kommuneundersøgelse viste, at knap en tredjedel af kommunerne ikke gør. Derudover bliver muligheden ikke brugt i alle de kommuner, der giver støtte til det, hvilket tyder på, at der heller ikke er en udbredt interesse blandt aftenskolerne for blandede hold (Thøgersen 2017).

Ikke desto mindre er det ud fra et inklusionsperspektiv interessant, at nogle aftenskoler arbejder med at integrere handicappede kursister på de almene hold. De aftenskoler, der har undervisning på blandede hold, fordeler sig på mange forskellige kommuner og typer af aftenskoler, og der kan dermed ikke ses et mønster i udbredelsen.

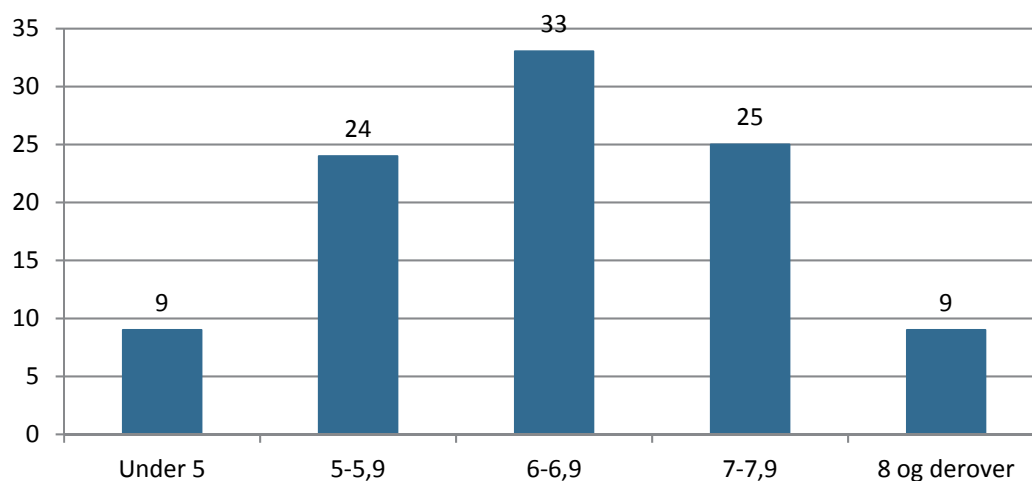
Formålet med den forhøjede støtte til handicapundervisning er muligheden for at gennemføre undervisningen på mindre hold, så der kan gives den nødvendige støtte til deltagere med handicap. Mange kommuner – men langt fra alle – har derfor fastsat et maksimum for antallet af kursister på handicaphold.

Vifos kommuneundersøgelse viser, at knap en tredjedel af kommunerne ikke har fastsat nogen maksimumsgrænse for deltagertallet. Blandt de kommuner, der har en grænse, ligger den typisk på syv deltagere. En del kommuner har dog en højere maksimumsgrænse, mens få har en lavere (Thøgersen 2017).

Spørgeskemaundersøgelsen blandt aftenskolerne viser, at aftenskoler med handicapundervisning gennemsnitligt har 6,3 kursister på deres handicaphold. Samlet set er der dermed ingen tvivl om, at handicapundervisningen gennemsnitligt foregår på mindre hold end den traditionelle aftenskoleundervisning og dermed følger lovgivningens intentioner.

Den gennemsnitlige holdstørrelse dækker dog over store forskelle på tværs af aftenskolerne. Som figur 21 viser, har en tredjedel af aftenskolerne gennemsnitligt under seks deltagere, en tredjedel har mellem seks og syv deltagere, mens den sidste tredjedel har syv eller flere deltagere på holdene.

Figur 21: Antal kursister på hold for handicappede (andel i pct.)

Figuren viser aftenskolernes angivelse af, hvor mange kursister der gennemsnitligt er på deres hold for handicappede. n = 112.

Da der typisk er det samme tilskudsniveau uagtet holdstørrelse og målgrupper, har det stor betydning for økonomien, hvor mange elever der kan være på de enkelte handicaphold²⁸.

Undersøgelsen viser, at aftenskoler, som angiver at være målrettet tilbud til handicappede og psykisk sårbare, gennemsnitligt har færre kursister på holdene end de almene aftenskoler, som har handicapundervisning (tabel 8). Som det fremgår, er det gennemsnitlige antal kursister på 5,5 på skoler målrettet kursister med handicap eller psykisk sårbarhed, mens det er på 7,5 på skoler målrettet kursister med kroniske lidelser.

²⁸ Dette er et generelt vilkår på aftenskolehold i almindelighed men har større økonomisk betydning på handicaphold på grund af det forhøjede tilskud.

Tabel 8: Antal kursister på handicaphold - fordelt på skoletyper

	Gennemsnitligt antal kursister på hold for handicappede	Antal aftenskoler
Almene skoler med handicapundervisning	6,4	80
Skoler målrettet kursister med handicap eller psykisk sårbarhed	5,5	21
Skoler målrettet kursister med kroniske lidelser	7,5	11
I alt	6,3	112

Kategorierne i tabellen er konstrueret ud fra aftenskolernes uddybende svar på spørgsmålet om, hvilke særlige målgrupper aftenskolen er rettet imod.

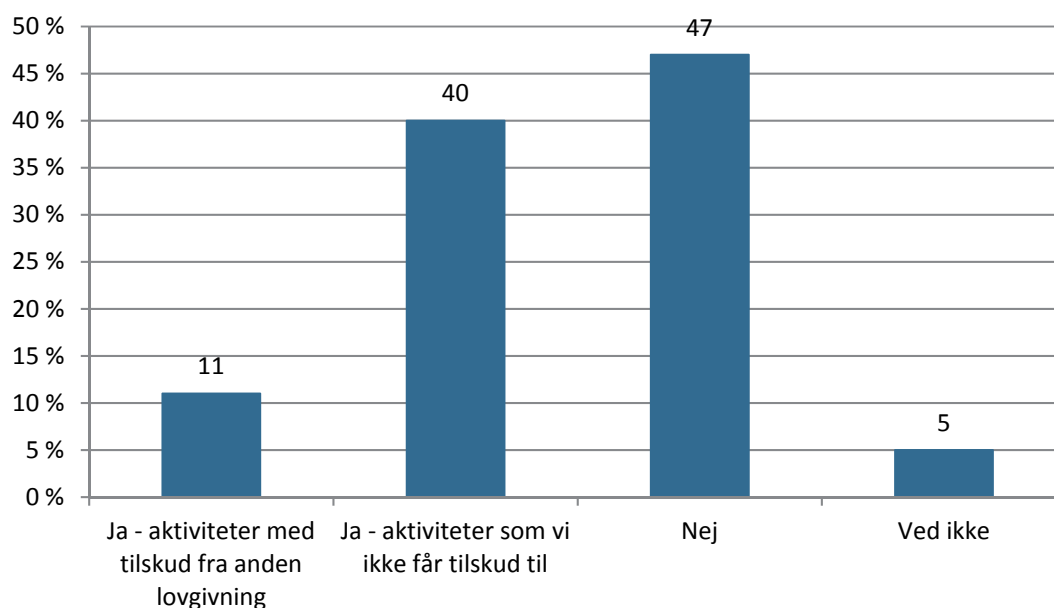
Dette billede kan hænge sammen med, at mange af de skoler, der er specialiserede handicapskoler, arbejder med kursister med meget svære handicaps, hvorved det er nødvendigt med mindre hold. Omvendt kan der naturligt være flere på holdene, hvis det eksempelvis handler om træning i varmtvandsbassin for gigtramte eller andre aktiviteter for kursister med kroniske lidelser.

Kapitel 5: Aktiviteter uden for folkeoplysningsloven

Ud over de nævnte tilskudsberettigede tilrettelæggelsesformer er der mange aftenskoler, der har aktiviteter, som de ikke får tilskud til efter kapitel 4 i folkeoplysningsloven, som sætter de lovmæssige rammer for aftenskoleaktiviteterne. Det er de såkaldte 'aktiviteter uden for lov'.

Som figur 22 viser, har 40 pct. af aftenskolerne aktiviteter, de slet ikke får tilskud til, mens 11 pct. har aktiviteter, som de får tilskud til fra anden lovgivning.

Figur 22: Aftenskolernes aktiviteter 'uden for lov' (pct.)

Figuren viser andelen af aftenskoler med aktiviteter uden for lov. Da aftenskolerne både kan have aktiviteter med tilskud for anden lovgivning og aktiviteter, de ikke får tilskud til, summerer andelen ikke til 100 pct. n = 356.

Når det gælder fordelingen på skoletyper, er der meget begrænset variation i andelen af aftenskoler, der har aktiviteter, de ikke får tilskud til. Inden for alle fire skoletyper er der mellem 38 og 44 pct. af aftenskolerne, som gennemfører aktiviteter uden tilskud.

Der er dog store forskelle, når det gælder aktiviteter med tilskud fra anden lovgivning, som 26 pct. af de store flerfaglige aftenskoler gennemfører, mens andelen af aftenskoler med disse typer af aktiviteter er begrænset blandt de øvrige skoletyper.

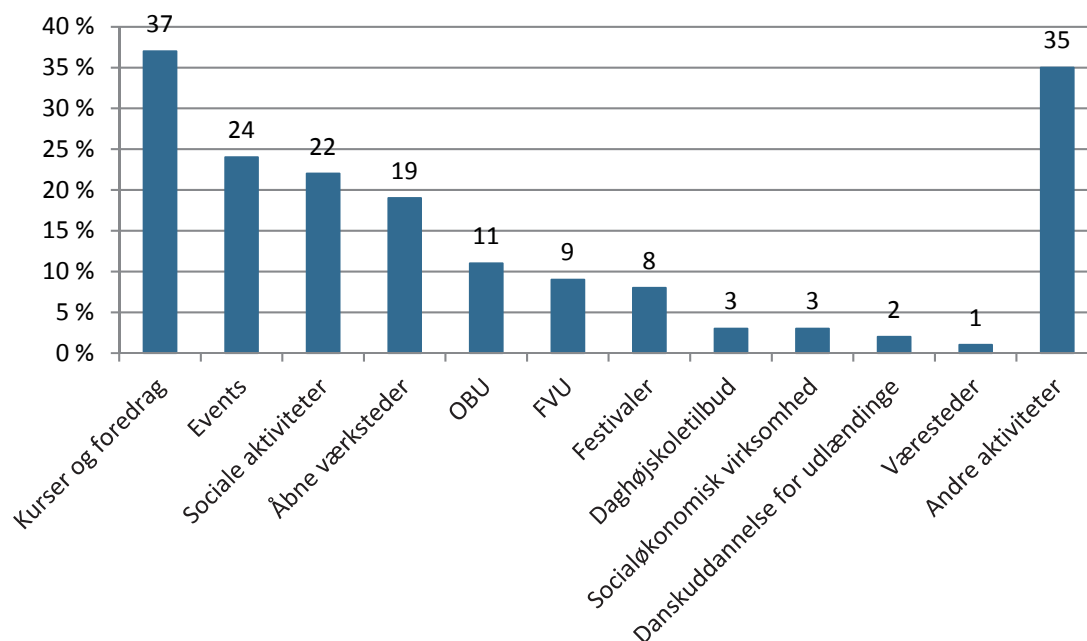
De aftenskoler, som har aktiviteter uden for lov, er blevet spurgt, hvilke aktiviteter det drejer sig om. Figur 23 viser, at det drejer sig om en bred vifte af forskellige aktiviteter.

Som det fremgår, er kurser og foredrag, events, sociale aktiviteter og åbne værksteder de aktivitetstyper, flest aftenskoler udbyder uden for lov.

Derudover er der en mindre andel af aftenskolerne, som udbyder forskellige typer af aktiviteter, som typisk hører under andre lovgivninger, som f.eks. OBU (ordblindeundervisning), FVU (forberedende voksenundervisning), daghøjskoletilbud, dansk for udlændinge og væresteder. OBU og FVU er de mest udbredte blandt denne type af aktiviteter.

Endelig har en tredjedel af de aftenskoler, som har aktiviteter uden for lov, sat kryds ved 'andre aktiviteter', hvilket vidner om, at det er meget forskelligartede typer af aktiviteter uden for lov, aftenskolerne udbyder.

Figur 23: Typer af aktiviteter uden for lov (pct.)

Figuren viser andelen af aftenskoler med aktiviteter uden for lov, som udbyder de respektive aktiviteter. n = 170.

Ikke overraskende er det helt overvejende de store flerfaglige skoler, som har aktiviteter som FVU, ordblindeundervisning mv. Det er også særligt denne skoletype, der gennemfører ikke-støtteberettigede kurser og foredrag, mens sociale arrangementer i særlig grad finder sted på de mindre skoler – både de et-faglige og de flerfaglige. Åbne værksteder findes på tværs af skoletyper, men i noget mindre grad i de store flerfaglige skoler end i de øvrige skoletyper.

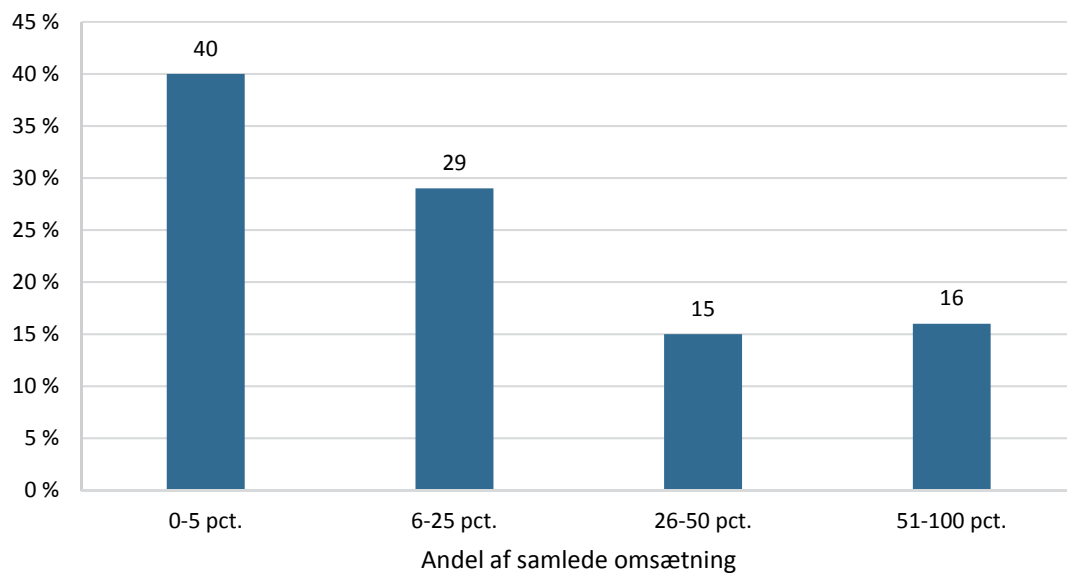
Når det gælder finansieringen af de ikke-støtteberettigede aktiviteter, viser undersøgelsen, at hovedparten af de aftenskoler, der har åbne værksteder, sociale aktiviteter, festivaler, events eller kurser og foredrag, i høj grad finansierer disse gennem deltagerbetaling. Aftenskolens eget overskud bidrager dog også i mange tilfælde til finansieringen. Særligt i forhold til events, festivaler og kurser/foredrag spiller fondsmidler en rolle for finansieringen. Det gør sig eksempelvis gældende for en fjerdedel af de aftenskoler, som afholder events.

I forhold til FVU, ordblindeundervisning og danskuddannelse for udlændinge angiver hovedparten af aftenskolerne ikke overraskende, at disse aktiviteter er finansieret via andre

lovgivninger. Tabel 31 i bilagsmaterialet viser en samlet oversigt over, hvordan aftenskolerne finansierer de ikke-støtteberettigede aktiviteter.

På tværs af aftenskolerne er der store forskelle på, hvor stor en andel de ikke-støtteberettigede aktiviteter udgør af aftenskolernes samlede omsætning. For 40 pct. af aftenskolerne udgør de en meget begrænset del (op til 5 pct.) af den samlede omsætning. I den anden ende af skalaen udgør de over halvdelen af omsætningen hos 16 pct. af de aftenskoler, der har ikke-støtteberettigede aktiviteter (figur 24).

Figur 24: De ikke-støtteberettigede aktiviteters andel af samlet omsætning (pct.)

n = 160. Figuren viser svar på spørgsmålet: "Hvor stor en andel udgjorde disse aktiviteter (som ikke får tilskud under kapitel 4 i folkeoplysningsloven) af aftenskolens/foreningens samlede omsætning i 2016? (cirka)". Gennemsnitlige andel: 25,8 pct.

Som tabel 9 viser, er det især blandt de små et-faglige aftenskoler, at de ikke-støtteberettigede aktiviteter udgør en betydelig andel. Det kan eksempelvis være husflidsskoler eller andre typer af mindre aftenskoler, som har forskellige former for sociale aktiviteter. Omvendt er de ikke-støtteberettigede aktiviteters andel af den samlede omsætning mindst ved de flerfaglige skoler.

Tabel 9: Ikke-støtteberettigede aktiviteter andel af omsætning - fordelt på aftenskoletype

	Gennemsnitlig andel af samlet omsætning	n
Lille et-faglig aftenskole	54	32
Stor et-faglig aftenskole	23	36
Lille flerfaglig aftenskole	14	27
Stor flerfaglig aftenskole	13	52
I alt	25	147

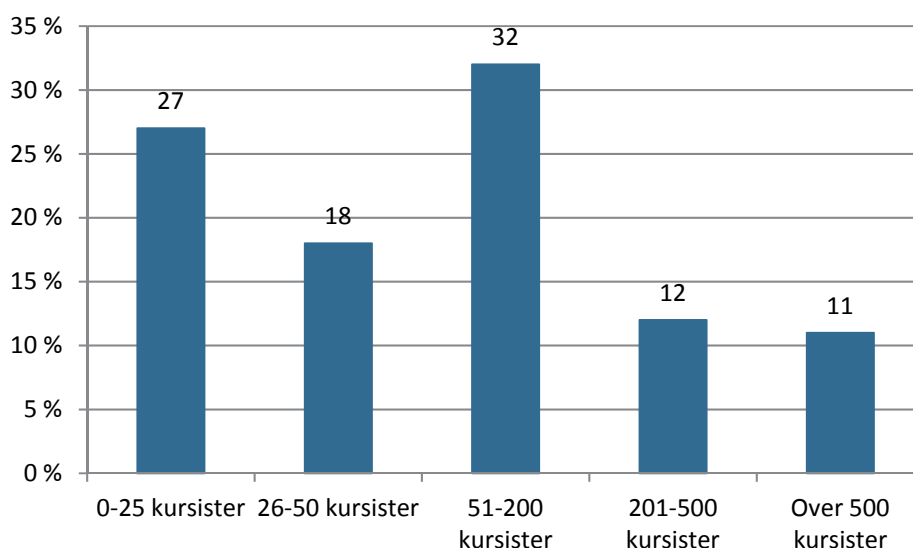
Tabellen viser de ikke-støtteberettigede aktiviteter gennemsnitlige andel af den samlede omsætning – fordelt på aftenskoletyper. Kun de aftenskoler, som har angivet, at de har aktiviteter, der ikke modtager støtte til efter folkeoplysningsloven, er medtaget i figuren. n =147.

Samlet set viser resultaterne, at aftenskolerne langt fra udelukkende holder sig til de aktiviteter, der modtager tilskud til efter folkeoplysningsloven, men at der er store forskelle på tværs af aftenskoletyper, når det gælder typen af aktiviteter. Aktiviteter, som får støtte fra andre lovgivninger, gennemføres især af de store aftenskoler. For de aktiviteter, der heller ikke finansieres af andre lovgivninger, hentes økonomien overvejende hjem via deltagerbetalingen og/eller aftenskolens eget overskud.

Antal deltagere i aktiviteter uden for lov

De aftenskoler, som har aktiviteter uden for lov, er blevet bedt om at angive, hvor mange kursister/ deltagere det drejer sig om. Figur 25 viser, at det for halvdelen af aftenskolerne er under 50 kursister. Der er dog 11 pct. af aftenskolerne, som har mere end 500 kursister i aktiviteter uden for folkeoplysningsloven.

Figur 25: Antal deltagere i aktiviteter uden for lov

Figuren viser antallet af kursister i aktiviteter uden for lov. Kun de aftenskoler, som har angivet at have aktiviteter uden for lov, indgår i figuren. Aftenskoler, der alligevel har svaret 0, indgår ikke i figuren. n=119.

Når det gælder udviklingen i antallet af kursister i sådanne aktiviteter, er der betydeligt flere aftenskoler, der oplever fremgang end tilbagegang i antallet af kursister sammenlignet med for fem år siden (tabel 10). Det er interessant sammenlignet med udviklingen i antallet af kursister i aktiviteter inden for lov, hvor lige mange oplevede fremgang og tilbagegang.

Tabel 10: Udviklingen i antallet af kursister/deltagere – aktiviteter uden for folkeoplysningsloven

	Andel (i pct.)	n
Færre deltagere	17	29
Uændret antal deltagere	36	60
Flere deltagere	30	51
Ved ikke	17	28
I alt	100	168

Tabellen viser svar på spørgsmålet: "Har aftenskolen/foreningen flere eller færre kursister/deltagere sammenlignet med for fem år siden? - Aktiviteter uden for folkeoplysningsloven". Kun aftenskolerne, der tidligere angav at have aktiviteter uden for folkeoplysningsloven, fik stillet dette spørgsmål.

På tværs af alle aftenskoletyper er der flere, som oplever fremgang end tilbagegang, men særligt blandt de store flerfaglige aftenskoler angiver mange (40 pct.), at de har fået flere deltagere i aktiviteter uden for folkeoplysningsloven i løbet af de seneste fem år (se figur 79 i bilagsmateriale).

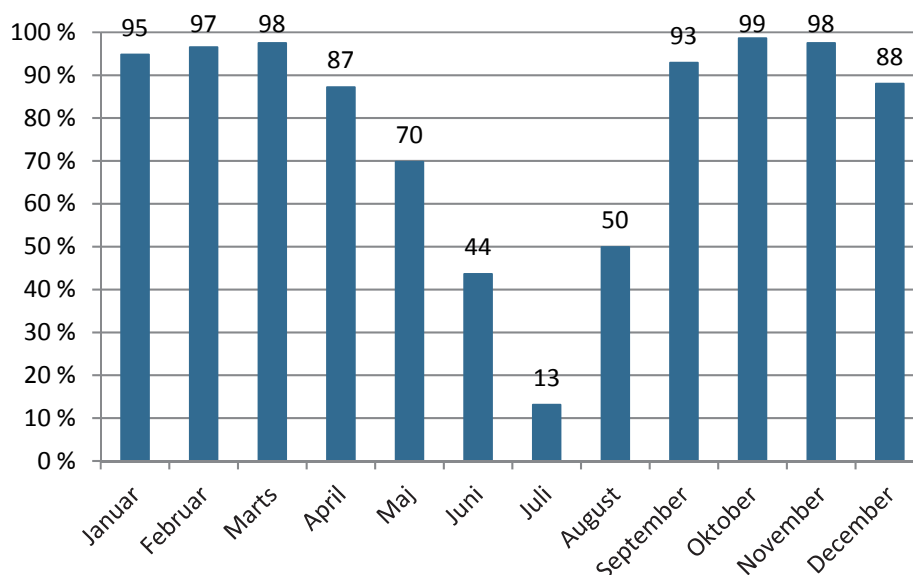
Kapitel 6: Aftenskolernes drift

Kapitlet ovenfor beskriver aftenskolernes tilrettelæggelsesformer i forhold til selve undervisningen og folkeoplysningsloven. Dette afsnit ser nærmere på de dele af aftenskoledriften, der danner rammerne om undervisningsaktiviteterne. Kapitlet indleder med at give et overblik over aftenskolernes årshjul, derefter beskrives deres annonceringsformer og sidste afsnit undersøger, hvor stor en del af aftenskolernes udbudte aktiviteter de faktisk gennemfører.

Aftenskolernes årshjul

Aftenskolernes aktiviteter foregår hele året. Langt de fleste aftenskoler har aktiviteter i otte til 12 måneder (84 pct.). Som figur 26 viser, er der særligt aftenskoleaktiviteter i vinter-, forårs- og efterårsmånederne med februar, marts, oktober og november som topscorere, idet mindst 97 pct. af aftenskolerne har aktiviteter i disse måneder. Modsat er aktivitetsniveauet i sommermånederne og i særdeleshed i juli måned relativt lavt.

Figur 26: Måneder med aktivitet i aftenskolerne

Figuren viser andelen af aftenskoler, der har aktivitet i de enkelte måneder. Respondenterne har haft mulighed for at krydse af ved alle de måneder, de har aktiviteter i. n = 367.

På tværs af de fire aftenskoletyper ses en tendens til, at de store flerfaglige aftenskoler gennemsnitligt set har aktivitet i flest måneder (10,6), mens de små et-faglige aftenskoler gennemsnitligt har aktivitet i 8,3 måneder om året (se tabel 32 i bilagsmaterialet).

Det kan der være flere årsager til. Dels har de store flerfaglige aftenskoler flere ressourcer og ofte et større opland. Dels er det også den skoletype, hvor flest aftenskoler (33 pct.) har egne lokaler.

For aftenskoler med egne lokaler kan der være en stor interesse i at optimere facilitetsudnyttelsen, så (dyre) lokaler ikke står ubrugte hen over længere perioder. Resultaterne viser

da også, at det især er de større aftenskoler med egne lokaler, der har aktiviteter i sommermånederne. Således har 69 pct. af aftenskolerne med egne lokaler aktiviteter i juni²⁹. Aftenskoler, der kun har aktiviteter i egne lokaler, har gennemsnitligt aktiviteter i 9,6 måneder om året, mens aftenskoler, som udelukkende benytter offentlige lokaler, har de korteste sæsoner, målt på det gennemsnitlige antal måneder med aktiviteter (8,7 måneder).

Annoncering af aktiviteter

En af grundidéerne med aftenskolerne er, at de skal være åbne for alle, hvilket understreges i folkeoplysningslovens bekendtgørelse:

”Den folkeoplysende voksenundervisning skal annonceres offentligt og være åben for alle, jf. folkeoplysningslovens § 7, stk.4.”

Folkeoplysningsbekendtgørelsen § 6

Undersøgelser blandt aftenskolekursister i hhv. Aalborg og Vordingborg Kommuner viser, at kursisterne primært finder deres inspiration til at gå i aftenskole igennem trykte kursusprogrammer eller annoncer samt gennem deres netværk. Det er interessant i forhold til, at aftenskolernes mest udbredte form for annoncering er via egen hjemmeside, som 65 pct. af respondenterne i denne undersøgelse bruger.

Aftenskolerne benytter sig af en bred vifte af metoder til at annoncere deres aktiviteter. Figur 27 viser, at annoncering på egen hjemmeside som nævnt er den mest udbredte metode. Brugen af sociale medier er også udbredt og benyttes af 52 pct.

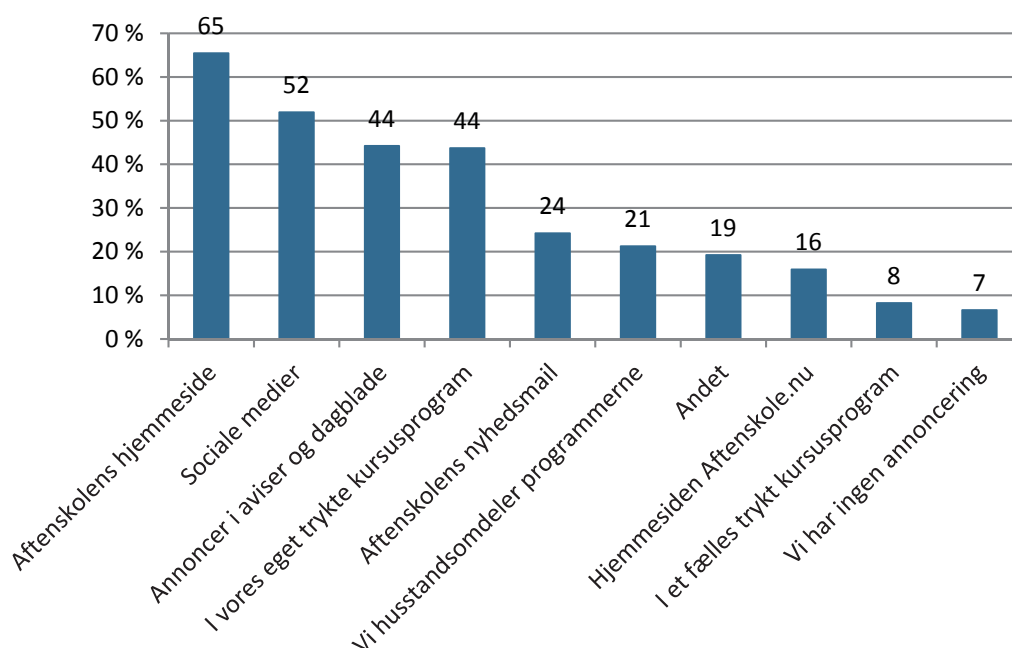
Først på tredje- og fjerdepladsen kommer den annonceringsform, hvor flest kursister finder deres primære inspiration til at gå i aftenskole – nemlig trykte annoncer og kursusprogrammer, som begge benyttes af 44 pct. af aftenskolerne. 21 pct. af aftenskolerne husstandsomdeler programmerne.

Det skal understreges, at de digitale medier sjældent står alene som aftenskolernes kommunikationsform. 19 pct. af skolerne har kun angivet én annonceringsform. Af dem annoncerer næsten halvdelen (45 pct.) i aviser og dagblade eller i deres eget kursusprogram. Blot 19 pct. af aftenskolerne med én annonceringsform bruger *kun* hjemmesiden. Det er primært mindre skoler, der benytter denne strategi.

16 pct. af aftenskolerne benytter sig af portalen Aftenskole.nu, som dækker aftenskoletilbud i 26 forskellige kommuner landet over, og blot 8 pct. annoncerer i et trykt program, som de har fælles med andre aftenskoler og tilbud. Blandt ’Andet’ nævnes f.eks. avisartikler, trykte flyers, mundtlige anbefalinger og annoncer i fælles program såsom kirkeblad, kommuneportal og lignende platforme.

²⁹ Samlede analyser viser, at sammenhængen mellem ’egne lokaler’ og antallet af måneder med aktivitet er til stede, selv når der kontrolleres for antallet af fagtyper.

Figur 27: Annoncering af tilbud (pct.)

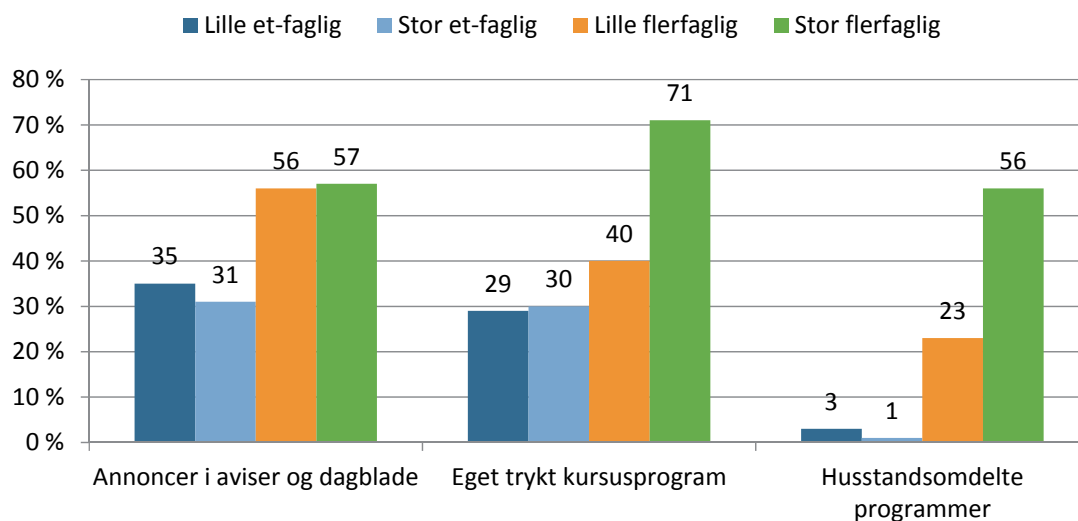

Figuren viser, hvordan aftenskolerne annoncerer sine tilbud. Respondenterne har haft mulighed for at sætte kryds ved alle de måder, de annoncerer på, og derfor summerer andelen ikke til 100 pct. n = 364

Ser man nærmere på de to former for annoncering, som er kursisternes største inspiration til at gå i aftenskole; trykte annoncer og kursusprogrammer, er der markante forskelle på aftenskolernes annoncering på tværs af skoletyperne.

Der er et klart skel mellem de et-faglige og de flerfaglige aftenskoler. Figur 28 viser, at de flerfaglige i højere grad annoncerer i aviser og dagblade, end de et-faglige aftenskoler gør. I forhold til at have eget trykt kursusprogram skiller de store flerfaglige aftenskoler sig ud. 71 pct. af disse skoler har deres egne programmer, og 56 pct. af dem får dem husstandsomdelt. Det tyder således på, at de store skoler i højere grad prioriterer og har de økonomiske ressourcer til at fastholde den relativt dyre annonceringsform, det er at have et trykt program.

Figur 28: Udvalgte annonceringsformer – fordelt på skoletype

Figuren viser andele af de fire aftenskoletyper, der anvender de givne annonceringsmetoder. n = 75 for de små et-faglige, 84 for de store et-faglige, 70 for de små flerfaglige og 97 for de store flerfaglige aftenskoler.

Sammenligner man resultaterne ovenfor med den landsdækkende undersøgelse fra 1998, er der siden dengang sket meget med kommunikationsformerne, fordi internettet har givet aftenskolerne helt nye kommunikationsmuligheder. Derfor er det endnu ikke muligt at følge udviklingen i brugen af hjemmesider og sociale medier over tid.

Noget tyder dog på, at muligheden for online platforme har haft markant betydning for aftenskolernes annoncering i trykte aviser og dagblade. På de 20 år er der næsten sket en halvering i andelen af aftenskoler (fra 80 pct. i 1998 til 44 pct. i 2017), der bruger denne annonceringsform (Løvgreen et al. 1998, 94).

Også andelen af aftenskoler, der har eget kursusprogram, er faldet. Dog ikke nær så markant. I 1998 var der 49 pct. af aftenskolerne (ibid, 91), der husstandsomdelte deres eget program. I dag har 44 pct. af aftenskolerne deres eget trykte program, men kun 21 pct. husstandsomdeler dem.

Som beskrevet ovenfor er der dog markante forskelle mellem skoletyperne, hvilket også var tilfældet i undersøgelsen i 1998. Ligesom i dag var der dengang en klar tendens til, at store aftenskoler i højere grad end mindre aftenskoler husstandsomdelte egne trykte programmer. Således var det kun gældende for 35 pct. af de små aftenskoler, mens 85 pct. af de største aftenskoler (som var kategoriseret som 'uddannelsesinstitutioner') husstandsomdelte egne programmer.

Et andet interessant udviklingstræk er et fald i brugen af fælles trykte programmer. I 1998 annoncerede 20 pct. af aftenskolerne på denne måde, mens det i dag er 8 pct. Til gengæld er der i stedet de fælles internetplatforme som Aftenskole.nu samt oplysningsforbundenes hjemmesider, som også viser hen til deres lokale afdelingers hjemmesider/programmer.

I forhold til annoncering er et andet mønster interessant. Hvis aftenskolen angiver samlet set at have en særlig målgruppe, ser deres annonceringsaktiviteter ud til generelt set at være lavere end de øvrige aftenskolers. De skoler, som særligt har specialiseret sig i tilbud for kursister med fysisk eller psykisk handicap, har dog i højere grad end de øvrige aftenskoler deres eget trykte program, men ligger lavt på de øvrige annonceringsformer.

Gennemførelse af udbudte aktiviteter

Størstedelen af de fag, kurser og aktiviteter, der udbydes i aftenskolerne, bliver også gennemført. Gennemsnitligt blev 86 pct. af aftenskolernes samlede kursusudbud i 2016 gennemført.

Der er stor intern variation aftenskolerne imellem. 10 pct. af aftenskolerne har gennemført maks. 60 pct. af deres kursusudbud, mens 46 pct. har gennemført 100 pct. af deres kursusudbud i 2016.

Ses der på gennemførselsprocenten på tværs af skoletyper, ses et tydeligt skel mellem de flerfaglige og de et-faglige aftenskoler. Både de store og de små et-faglige aftenskoler har en meget høj gennemførselsprocent, hvor over 90 pct. af deres planlagte aktiviteter bliver gennemført. Gennemførselsprocenten på de flerfaglige skoler er godt 10 procentpoint lavere.

Tabel 11: Gennemsnitlig gennemførselsprocent – fordelt på skoletyper

	Gennemsnit	Antal aftenskoler
Lille et-faglig aftenskole	93	73
Stor et-faglig aftenskole	93	84
Lille flerfaglig aftenskole	82	66
Stor flerfaglig aftenskole	80	96
Total	86	319

Tabellen viser den gennemsnitlige gennemførselsprocent på tværs af aftenskoletyper. Aftenskoler, som har svaret '0' indgår ikke i tabellen.

Forskellene afspejler skolernes profiler. Mens afprøvning af nye fag ofte vil være en integreret del af driften på de flerfaglige skoler, er det ikke nødvendigvis oplagt for de et-faglige skoler. Særligt ikke hvis det drejer sig om de små kor, der har fokus på kerneaktiviteten (Kapitel 13 viser således, at det især er de flerfaglige aftenskoler, der har aktuelle udviklingsplaner).

Undersøgelsen fra 1998 estimerede, at ca. 70 pct. af udbuddet blev gennemført (Løvgreen et al. 1998, 103)³⁰. Overordnet set ser det ud til, at aftenskolerne i dag er blevet bedre til at gennemføre deres udbud, end de var tidligere, eller at de er blevet mindre risikovillige og primært udbyder fag, de ved, der er efterspørgsel på.

³⁰ Data fra undersøgelsen i 1998 er baseret på de 12 skoler, der indgik i undersøgelsen af fagenes udvikling gennem 10 år: 'For at få en fornemmelse af, hvor mange af de kurser, der bliver udbudt, der faktisk bliver sat i gang, blev aftenskolelederne bedt om - for så vidt det var dem muligt - at markere, hvorvidt kurserne i katalogerne blev realiseret eller ej' (Løvgreen et al 1998, 103).

DEL 3:

AFTENSKOLERNES RAMMER OG RESSOURCER

Kapitel 7: Ledelse og organisering

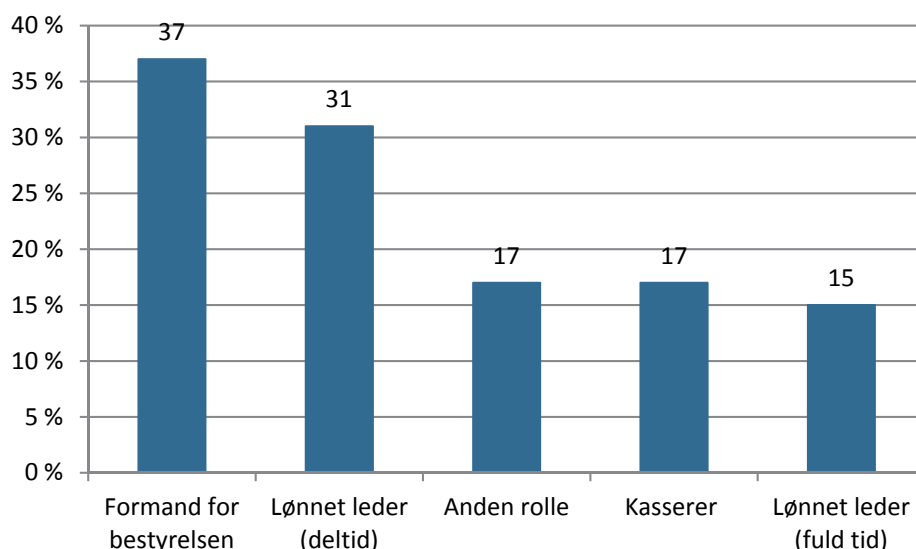
Dette kapitel ser nærmere på aftenskolernes ledelse og organisering. Først undersøges lederne profiler gennem en nærmere beskrivelse af de respondenter, der har besvaret spørgeskemaet. Derefter sætter kapitlet fokus på bestyrelsernes rolle samt rollefordelingen i aftenskolernes organisation i bredere forstand. Endelig belyser kapitlet aftenskolernes lærere: Hvor mange lærere har de? Hvordan rekrutterer de lærerne, og på hvilken måde støtter aftenskolerne op om deres lærere? Derudover belyser kapitlet aftenskolernes brug af frivillige. Kapitlet afsluttes med en beskrivelse af udviklingen i aftenskolernes organisatoriske ressourcer over tid.

Ledelsesprofiler

Aftenskolernes profiler er som fremhævet meget forskellige. Det gælder også i forhold til organisering og ledelse. Spørgeskemaet blev i det omfang, det var muligt, sendt til aftenskolens leder. Hvor aftenskolen ikke havde en leder, blev det sendt til formanden. Figur 29 angiver, hvilke roller respondenterne har i deres respektive aftenskoler og foreninger.

I de fleste tilfælde er det formanden for bestyrelsen, der har udfyldt spørgeskemaet, efterfulgt af lønnede deltidsledere. Kasserer, lønnede fuldtidsledere samt restkategorien 'anden rolle' repræsenterer noget lavere andele af respondenterne med 15-17 pct.³¹

Figur 29: Respondenternes funktioner i aftenskolen/foreningen (pct.)

n = 394. Figuren viser svar på spørgsmålet: "Hvad er din(e) funktion(er) i aftenskolen/foreningen?". Andelen summerer ikke til 100 pct., da respondenterne kunne have mere end én funktion hos den pågældende aftenskole/forening.

³¹ De uddybende svar viser, at kategorien 'anden rolle' omfatter mange forskellige roller, men at hovedparten er skoleledere i en eller anden form som (f.eks. ulønnet leder, lønnet leder uden fast timetal, leder og underviser, leder af flere skoler mv.).

Gennemsnitsalderen for respondenterne er 63 år. Aldersgennemsnittet på respondenterne skal ses i sammenhæng med, at gennemsnitsalderen på aftenskolekursister er på 59,3 år på landsplan (Ibsen et al. 2015³²). Der er således god aldersmæssig sammenhæng mellem aftenskolernes brugere og respondentgruppen.

Det er dog værd at bemærke, at aftenskolelederne de sidste 20 år er blevet ca. 10 år ældre i gennemsnit. I undersøgelsen fra 1998 var gennemsnitsalderen for aftenskoleledere 52 år uafhængigt af skolestørrelse og skoletype (Løvgreen et al. 1998, 58). Det stemmer godt overens med udviklingen i kursisternes gennemsnitsalder, som dengang var omkring 50 år (Løvgreen & Nordentoft 1998, 40). Det ser således ud til, at aktørerne i aftenskolerne samlet set er blevet godt ti år ældre over de sidste 20 år.

Lederne afspejler også kursisterne, når det gælder uddannelsesniveau. Tidligere undersøgelser har vist, at der blandt aftenskoledeltagere er en overrepræsentation af folk med lange uddannelser (se evt. Thøgersen & Næser 2016, Thøgersen & Bjerrum 2018). Denne overrepræsentation gælder også for respondenterne i denne undersøgelse.

Tabel 12: Respondenternes uddannelsesbaggrund

	Andel i pct. (antal)	Andel i befolkningen
Grundskole eller gymnasial uddannelse	6 (19)	37
Erhvervsfaglig uddannelse	16 (51)	30
Kort eller mellemlang videregående uddannelse	51 (162)	21
Lang videregående eller forskeruddannelse	20 (64)	10
Andet	7 (23)	2
I alt	100 (319)	100

Tabellen viser fordelingen af respondenternes højst fuldførte uddannelse sammenlignet med befolkningens generelt (kilde: Danmarks Statistik (DST)³³).

Til gengæld er der flere mænd blandt lederne, end der typisk er blandt aftenskolernes kursister. Kønsfordelingen blandt aftenskolernes deltagere har de sidste 20 år været på ca. tre fjerdedele kvinder og en fjerdedel mænd. De seneste landsdækkende tal viste, at hele

³² I rapporten er der ikke lavet specifikke analyser på aftenskolekursister, og gennemsnitsalderen er derfor beregnet ud fra selve datasættet, som Vifo har fået stillet til rådighed af Bjarne Ibsen.

³³ Uddannelseskategorierne i DST's opgørelse er stort set direkte sammenlignelige med dem anvendt af Vifo. Den eneste forskel er, at der i DST er en kategori kaldet "Adgangsgivende uddannelsesforløb", som ikke er i Vifos spørgeskema, ligesom Vifo anvender kategorien "Specialarbejderuddannelse/arbejdsmarkedsuddannelse", som ikke findes i DST's opgørelse. Begge disse kategorier udgør dog en meget lille andel af de samlede besvarelser/opgørelser (hhv. 0,1 og 1 pct.), hvorfor de i tabellen her er flyttet til kategorien 'Andet'. 'Andet' dækker her også over den kategori i DST, der hedder 'Uoplyst mv.'. Befolkningstallene fra DST er opgjort pr. 1. januar 2017, mens DST's tal for højest gennemførte uddannelse er opgjort pr. 1. oktober 2016.

79 pct. af aftenskolekursisterne er kvinder³⁴ (Ibsen et al. 2015). Kønsfordelingen blandt respondenterne i denne undersøgelse er mere lige med 42 pct. mænd.

Aftenskolernes forskellige ledertyper

Når man taler om ledere i aftenskolen, afspejles aftenskolernes indbyrdes forskelle i de tre centrale ledertyper: formænd, ledere, der er deltidsansatte, og fuldtidsansatte, lønnede ledere. I den forbindelse er det værd at nævne lovgivningens rammer for ansættelse af ledere i aftenskolerne.

En bestyrelse kan vælge at ansætte en leder. Grundvilkårene for tilskuddet til aftenskolerne er, at det gives som tilskud til lønudgifter. Fra lovens side er der to grundlæggende rammer for ansættelse af ledere:

- 1) Tilskuddet til lederløn kan maksimum udgøre 13 pct. af foreningernes samlede udgifter til lærere i det pågældende arbejdsår (lønbekendtgørelsen § 3, stk.2) og
- 2) En aftenskoleleder skal aflønnes svarende til statens løntrin. Minimum er trin 36 og maksimum er trin 48. Derudover må der udbetales et mindre tillæg (lønbekendtgørelsen § 4).

Der skal således afholdes ganske mange timer med lønnede undervisere, før en aftenskole kan få tilskud til lederlønninger. For de skoler, der har råd til en deltidsansættelse, vil ledernes ansættelsesgrad derfor ofte fluktuere med antallet af undervisningstimer i aftenskolen. Så en eventuel tilbagegang i aktivitetsniveauet, hvor en skole måske kan have brug for at gøre en ekstra indsats for at vende billedet, vil ofte komme samtidigt med/blive efterfulgt af en nedskæring i lederens timer.

For de store skoler, hvor lederlønnen kun udgør en mindre del af de samlede lærerlønninger, er der stadig et loft for, hvor høj løn en aftenskoleleder må få. Tilskudsreglerne er med til at forme de mønstre i forskellige ledertyper, som resultaterne viser.

Det er tydeligt, at det især er de små aftenskoler, hvor formændene står for driften og dermed har besvaret spørgeskemaet. De fuldtidsansatte lønnede ledere svarer primært for aftenskoler med mere end 2.000 undervisningstimer om året. Ser man på tværs af aftenskoletyperne, er respondenterne fra de store flerfaglige aftenskoler helt overvejende lønnede ledere på fuldtid eller deltid, mens det i den anden ende af skalaen er formanden, der svarer for de små et-faglige skoler.

³⁴ En landsdækkende undersøgelse fra 1998 viste, at 74 pct. af kursisterne var kvinder. (Løvgreen & Nordtoft, 1998, 10) I en landsdækkende undersøgelse fra 2015 var andelen af kvinder endnu større: 79 pct. kvinder og 21 pct. mænd (Ibsen et al. 2015). Der vil naturligvis være lokale forskelle. I en undersøgelse i Aalborg Kommune var den kønsmæssige fordeling 73 pct. kvinder og 27 pct. mænd (Bjerrum og Thøgersen 2016). mens det i en lignende undersøgelse i Vordingborg Kommune blot er 10 pct. af kursisterne, der er mænd (Thøgersen og Bjerrum 2018).

Tabel 13: Respondenternes funktion på tværs af skoletyper (i pct.)

	Fuldtids- leder	Deltids- leder	Formand	Kasserer	Anden rolle
Lille et-faglig aftenskole	1	5	67	28	16
Stor et-faglig aftenskole	5	30	45	18	21
Lille flerfaglig aftenskole	4	53	31	13	24
Stor flerfaglig aftenskole	50	44	7	4	8

Tabellen viser respondenternes funktion i aftenskolen fordelt på skoletype. Andelen summerer ikke til 100, da det har været muligt at sætte kryds ved flere roller.

Respondenterne er generelt meget erfarne på deres poster i aftenskolerne. Tabel 14 viser, at særligt deltidslederne har mange års erfaring med gennemsnitligt 13 år på posten.

Tabel 14: Antal år respondenterne har haft deres funktion i aftenskolen

	Gennemsnit	Antal respondenter
Lønnet leder (deltid)	13	120
Formand for bestyrelsen	9	138
Lønnet leder (fuld tid)	8	53

Tabellen viser respondenternes svar på spørgsmålet: "Hvor længe har du haft den følgende funktion?". Kategorierne 'kasserer' og 'anden rolle' indgår ikke i tabellen.

Lønnede fuldtidsledere

Samlet set er 15 pct. af respondenterne i denne undersøgelse ledere på fuld tid i den aftenskole, de svarer for. I undersøgelsen fra 1998 var 14 pct. af aftenskolelederne fuldtidsansatte (Løvgreen et al, 1998, 59). Her er udviklingen således stabil over tid³⁵.

Ud af de 182 lønnede ledere, der har svaret, er 32 pct. fuldtidsansatte. De fuldtidsansatte ledere skiller sig ud fra de andre ledertyper ved at have siddet på posten i kortere tid, og derudover er de yngre end de øvrige ledere. De fuldtidsansatte er gennemsnitligt 54 år, mens både de deltidsansatte og formændene har en gennemsnitsalder på 64 år.

Som beskrevet har en stor del af respondenterne videregående uddannelser, men det er særligt markant for de fuldtidsansatte ledere, hvor 86 pct. har en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Det er kun gældende for hhv. 73 pct. af de deltidsansatte ledere og 76 pct. af formændene.

³⁵ I denne undersøgelse er der dog en del (17) af de respondenter, som har angivet, at de er fuldtidsansatte ved den aftenskole, de besvarer spørgeskemaet for, der samtidig angiver, at de er ledere af flere aftenskoler. Det er vanskeligt at afgøre, hvorvidt det skyldes en misforståelse af spørgsmålet, eller om det afspejler, at de i praksis er leder af en anden aftenskole (evt. deltids) samtidig med, at de er fuldtidsansatte i den aftenskole, de svarer for. Såfremt der er tale om en misforståelse af spørgsmålet i den forstand, at respondenterne har angivet, at de er fuldtidsansatte, fordi deres stillinger på forskellige aftenskoler tilsammen udgør en fuldtidsstilling, kan andelen af fuldtidsansatte på enkeltaftenskoler i praksis være lidt lavere end de 15 pct.

Deltidslønnede ledere og formænd

Profilerne for de sidste to ledertyper ligner hinanden meget. Som nævnt er gennemsnitsalderen for de to grupper den samme, og ved siden af deres arbejde med aftenskolen er de fleste folkepensionister. Det er gældende for hele 59 pct. af formændene og 40 pct. af de deltidslønnede ledere (se tabel 33 i bilagsmateriale).

Af de 123 respondenter, der har angivet, at de er deltidsledere, har 100 skrevet, hvor mange timer det drejer sig om. Størstedelen af de deltidsansatte ledere har 10 timer, men variationen er stor. Der er tale om timetal lige fra under en time om ugen til en enkelt, der har 35 timer om ugen. Det gennemsnitlige ugentlige timetal for de deltidsansatte ledere er 8,2.

De begrænsede timetal blandt de deltidsansatte ledere afspejler sig i aftenskolernes udgifter til lederløn, hvor 69 pct., der har opgivet deres lønudgifter til lederne, bruger 50.000 kr. eller derunder til lederløn. Kun hver fjerde aftenskole bruger over 100.000 kr. på lederløn (Se også kapitel 9.)

En del aftenskoler har forsøgt at løse udfordringerne med de relativt få timer til ledelse ved at have fælles ledelse på tværs af aftenskoler. Således angiver knap en tredjedel af de lønnede ledere, at de er leder af flere aftenskoler.

Bestyrelserne

Ifølge folkeoplysningsloven skal en aftenskole være konstitueret som en forening for at kunne modtage støtte. Den skal have en bestyrelse bestående af mindst 5 personer. Medlemmerne skal være valgt eller udpeget af aftenskolens medlemmer eller medlemsorganisationer (folkeoplysningsloven § 4, stk. 2).

Det er forholdsvist nyt i aftenskoleregi, at aftenskoler *skal* have en bestyrelse. Frem til 2001 skulle der dannes en kreds af mindst fem personer for at etablere en aftenskole. Kredsen behøvede dog ikke at være demokratisk valgt. Mindst én af personerne i kredsen skulle være bosiddende i den tilskudsgivende kommune for at sikre den lokale forankring. 74 pct. af kredsene i 1998-undersøgelsen havde dog valgt at organisere sig med en egentlig bestyrelse (Løvgreen et al. 1998, 31).

Undersøgelsen fra 1998 belyste bestyrelsernes rolle i kredsene. Deres konklusion var dengang, at bestyrelser på aftenskoler, der havde en fuldtidsleder, havde størst afstand til selve driften af aftenskolen. Omvendt var bestyrelserne mest engagerede og stod for alle opgaverne i de mange små aftenskoler. Men også, hvad de kaldte 'de traditionelle aftenskoler', kunne have brug for, at bestyrelsen løftede mange opgaver. For aftenskoler i mellemstørrelsen kunne det være et problem, at den lønnede leder ikke havde timer nok til det reelle arbejdspress (ibid., 55).

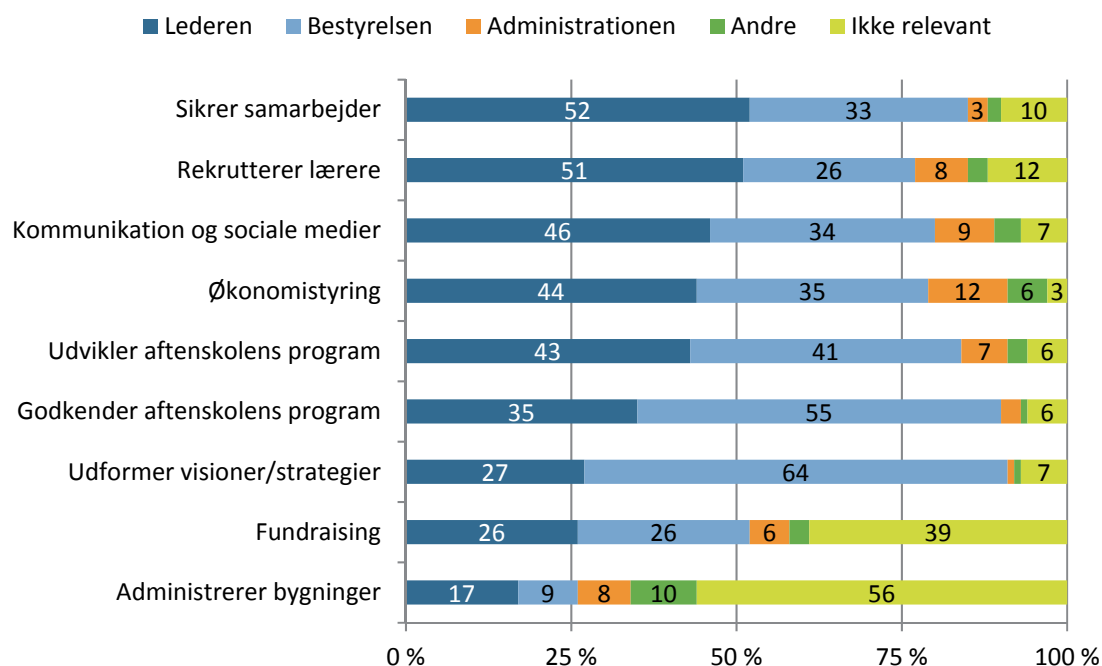
I denne undersøgelse blev respondenterne bedt om at svare på, hvem der i aftenskolen var taget ni forskellige opgavetyper. Figur 30 viser ikke overraskende, at det er bestyrelserne

og lederne, der er de centrale spillere, hvilket afspejler, at mange aftenskoler slet ikke har en administration.

Aftenskolerne angiver således sjældent, at enten administrationen eller 'andre' varetager nogle af opgaverne. Det er f.eks. kun i forbindelse med økonomistyringen, at flere end 10 pct. af aftenskolerne angiver, at administrationen varetager opgaven. 'Andre' bliver ofte inddraget i forbindelse med håndteringen af aftenskolens faciliteter. Således svarer 10 pct. af aftenskolerne, at de har andre til at stå for denne del af deres drift.

Administrationen af aftenskolens bygninger er den opgave som i størst grad varetages af andre end ledere og bestyrelserne. Denne opgave har 56 pct. af aftenskolerne desuden markeret som 'ikke relevant', hvilket kan hænge sammen med, at kun 17 pct. af aftenskolerne angiver at have egne lokaler (Se også kapitel 8: Faciliteter).

Figur 30: Hvem løser centrale opgaver i aftenskolen? (pct.)

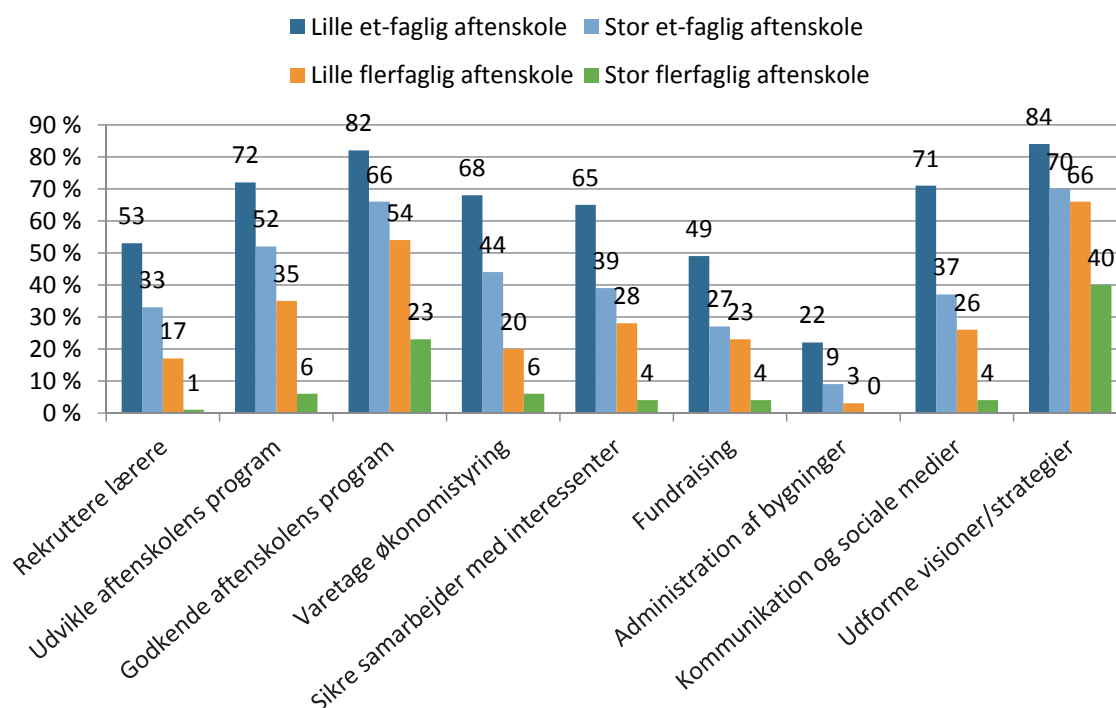
Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "Hvem varetager primært følgende opgaver i aftenskolen/foreningen?" Respondenterne har skulle vælge én aktør pr. opgave. Andele i pct. n = 361-371.

Ser man særligt på bestyrelsernes rolle, kan mønstrene fra 1998 måske anes. Kun 15 pct. af aftenskolerne svarer, at det er bestyrelsen, der varetager alle opgaver. Langt de fleste af disse skoler er små et-faglige skoler.

Selv mange af de små skoler har udgifter til administration og prioriterer at bruge midler på lederløn (se også kapitel 9: Aftenskolernes økonomi). Resultaterne viser, at der sker en opgaveglidning fra bestyrelsen til ledelse og administration i takt med, at aftenskolerne bliver mere professionaliserede ligesom det var tilfældet i 1998. Det bliver særligt tydeligt, når

man ser på bestyrelsesopgaverne i de store flerfaglige skoler. Figur 31 viser, at bestyrelserne for de store flerfaglige skoler stort set ikke har nogle driftsnære opgaver. 23 pct. af de store flerfaglige aftenskolers og deres mest udbredte opgave at udforme aftenskolernes visioner og strategier. I sammenligning med de andre skoletyper er det dog en meget mindre andel.

Figur 31: Bestyrelsernes opgaver fordelt på skoletyper

Figuren viser aftenskolernes svar på spørgsmålet: "Hvem varetager primært følgende opgaver i aftenskolen/foreningen? (Sæt ét kryds i hver linje)" - fordelt på aftenskole typer. n = 313-322.

Arbejdsfordelingen på aftenskolerne afspejler sig til dels i bestyrelsernes mødefrekvens. Samlet holder over to tredjedele af bestyrelserne færre end seks bestyrelsesmøder om året, svarende til knap ét møde hver anden måned.

Fordelt på skoletyper er det dog tydeligt, at de små et-faglige aftenskoler tit har en lidt højere mødefrekvens, da 39 pct. af skolerne har mere end seks møder om året (se tabel 15). Det giver god mening, at der er større behov for at mødes, når driften i højere grad skal varetages af bestyrelsen, end når den ikke skal.

Tabel 15: Antal bestyrelsesmøder årligt (pct.)

	0-5	6-10	> 10	I alt	Antal aftenskoler
Lille et-faglig aftenskole	61	36	3	100	74
Stor et-faglig aftenskole	73	26	1	100	84
Lille flerfaglig aftenskole	71	28	1	100	69
Stor flerfaglig aftenskole	73	27	0	100	97
I alt	70	29	1	100	324

Tabellen viser svar på spørgsmålet: "Hvor mange bestyrelsesmøder har I årligt? (Skriv ca. antal)". Fordelt på skoletyper.

Lærerne

Aftenskolernes lærere er ofte centrale for aftenskolernes aktiviteter og tiltrækningskraft. Tidligere undersøgelser har vist, at lærernes dygtighed har stor betydning for, hvorvidt kursisterne vælger holdene, hvorvidt de fastholdes i aftenskolen, og om de er tilfredse med de tilbud, de deltager i (Bjerrum & Pilgaard 2014, Bjerrum & Thøgersen 2016, Thøgersen & Bjerrum 2018).

En undersøgelse blandt aftenskolelærere i Aalborg Kommune viser, at aftenskolelærerne er meget engagerede. De brænder for deres fag og synes, det er spændende at undervise voksne. Lærerne er generelt veluddannede og har ofte flere uddannelser og efteruddannelser.

Undersøgelsen fra Aalborg Kommune viser også, at der er store forskelle på aftenskolelærernes tilknytning til aftenskolen. Langt de fleste af lærerne underviser kun i et enkelt fag, og for 41 pct. af dem udgør indtægten fra undervisningen en meget begrænset del af deres samlede indtægt.

I den anden ende af skalaen får 13 pct. af lærerne stort set hele deres indtægt fra aftenskoleundervisningen. At være aftenskolelærer kan altså have meget forskellig betydning for de forskellige lærere, ligesom lærernes betydning for skolerne kan variere. Dette hænger også sammen med skolernes forskellighed, som i Aalborg Kommune spænder lige fra et kor med en enkelt dirigent tilknyttet til store flerfaglige aftenskoler med over 100 ansatte. Det billede stemmer godt overens med det landsdækkende billede, hvor særligt de største skoler kan antages at have lærere, der arbejder på fuld tid, mens vilkårene er anderledes for de mindre aftenskoler.

I denne undersøgelse er der ikke spurgt ind til lærernes timetal. Aftenskolerne er dog blevet spurgt om antallet af lønnede lærere. Tabel 16 viser fordelingen af antallet af lønnede lærere i aftenskolerne.

Tabel 16: Fordeling over antal lønnede lærere hos aftenskolerne (pct.)

	Andel (i pct.)	Antal aftenskoler
0	13	51
1-10	56	209
11-20	12	44
21-100	15	56
> 100	4	15
I alt	100	375

Tabellen viser svar på spørgsmålet: "Hvor mange lønnede lærere havde aftenskolen/foreningen i 2016?".

13 pct. af aftenskolerne har ingen lønnede lærere, og kun ganske få af disse skoler har lønnede ledere. Langt de fleste aftenskoler i denne gruppe er således drevet på helt frivillig basis. Flest aftenskoler har svaret, at de har mellem en og ti lønnede lærere.

Ser man på antallet af lærere fordelt på aftenskoletyperne, er det tydeligt, at de store flerfaglige aftenskoler som gruppe er den vigtigste arbejdsgiver på området. Gennemsnitligt har aftenskoler inden for denne type 68,5 lønnede lærere. Gennemsnittet trækkes dog betydeligt op af de største aftenskoler i denne kategori. De små flerfaglige skoler har næstflest lærere ansat, men her er gennemsnittet blot 6,8.

Tabel 17: Antallet af lønnede lærere – fordelt på skoletype

	Gennemsnit	Antal aftenskoler
Lille et-faglig aftenskole	1,2	75
Stor et-faglig aftenskole	5,4	84
Lille flerfaglig aftenskole	6,8	66
Stor flerfaglig aftenskole	68,5	97
I alt	23,7	322

Tabellen viser det gennemsnitlige antal lønnede lærere fordelt på aftenskoletype.

Aftenskolernes støtte til lærerne

For de fleste aftenskoler med under ti lønnede lærere fylder arbejdsgiverforpligtelsen ikke det helt store. Men for de større aftenskoler, der har ti eller flere lærere ansat, bliver fastholdelse og rekruttering centralt for deres virksomhed.

Kapitel 12 og 13 om aftenskolernes udfordringer og potentialer viser blandt andet, at det for en del af aftenskolerne kan være svært at skaffe kvalificerede lærere. Sammen med det at konkurrere med andre tilbud, er det en af de driftsmæssige elementer, som aftenskolerne finder sværest. I betragtning af, hvor vigtige lærerne er, kan det derfor give god mening for aftenskolerne at sørge for at skabe et godt arbejdsmiljø for deres lærere. De aftenskoler, der har ti eller flere lønnede lærere ansat, blev derfor spurgt, om de gør noget særligt for deres lærere.

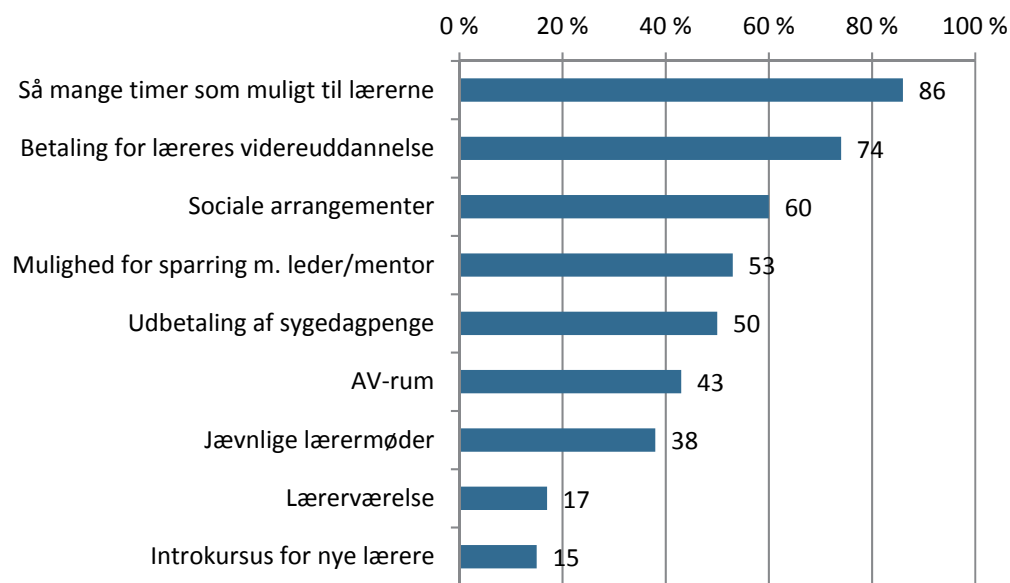
Stort set alle aftenskoler, der har ti eller flere lønnede lærere, har da også tiltag for at optimere det faglige og sociale miljø på aftenskolen. Aftenskolerne kan iværksætte forskellige tiltag for at forbedre det sociale og faglige miljø for lærerne. De tiltag, skolerne iværksætter, afhænger naturligt nok af skolernes størrelse og profil.

Som figur 32 viser, arbejder flest aftenskoler (86 pct.) på at støtte lærerne ved at give dem så mange timer som muligt, hvis lærerne ønsker det. Dette er et tiltag, der kan iværksættes uanset skolens størrelse, og hvorvidt skolen har egne lokaler eller ej.

Et andet populært tiltag er at betale for lærergruppens kurser og videreuddannelse, hvilket 74 pct. af aftenskolerne gør. I forhold til at dette er en indsats, der både kræver god økonomi og vilje, er det en stor andel af skolerne, der betaler for kurser og videreuddannelse.

Det er særligt skoler med mere end 1.000 undervisningstimer om året, som giver deres lærere denne mulighed. Den tredje mest benyttede støtte til aftenskolelærerne er sociale arrangementer.

Figur 32: Aftenskolernes indsatser for det sociale og faglige miljø for lærerne (andel i pct.)

Figuren viser andelen af aftenskoler, der har svaret "Ja" til at have de givne tiltag ift. det faglige/sociale miljø og støttefunktioner for lærerne. Kun aftenskoler med flere end ni lønnede lærere fik stillet spørgsmålet. n = 122-125.

Blandt de mindst udbredte tiltag finder man introduktionskurser til nye lærere (15 pct.) og lærerværelse (17 pct.). Det er særligt de større skoler med over 5.000 undervisningstimer om året, der har disse tilbud til deres lærere.

Resultatet er interessant, da det tidligere i aftenskoleregi har været en del af rammerne, at alle ansatte skulle gennemføre et kort voksenpædagogisk grundkursus (Marquard & Sørensen 2011). Kurset var obligatorisk frem til 1991. Resultaterne viser, at det kun er de store skoler, der har lignende tilbud i dag. Resultaterne kan ikke sige noget om, hvorvidt det

skyldes, at det ikke er relevant for andre, eller at de mindre skoler ikke har ressourcerne til det.

Et interessant resultat er, at halvdelen af aftenskolerne udbetaler sygedagpenge til deres lærere. I forbindelse med en undersøgelse af aftenskoleområdet i Aalborg Kommune var det et emne, der var til debat i et fokusgruppeinterview. Lærerne var ansat som timelønnede, og kun én ud af seks af de deltagende lærere havde hørt om en mulighed for at søge om sygedagpenge eller kompensation ved sygdom. Denne undersøgelse viser, at der heller ikke blandt aftenskoler er en fælles forståelse af, hvorvidt lærerne skal have sygedagpenge. Denne usikkerhed kan skyldes, at folkeoplysningsloven i § 10 i lønbekendtgørelsen understreger, at der kun kan lønnes for gennemført undervisning.

§ 9 stk. 4 åbner dog for, at aftenskolerne 'kan afholde udgifter til øvrige lovpligtige ydelser vedr. lønmodtagere' (lønbekendtgørelsen). Flere aftenskoler og oplysningsforbund ser da også udbetaling af sygedagpenge som en del af rammerne i aftenskolen. For eksempel følger FOF's retningslinjer om sygedagpenge til lærerne i folkeoplysningen sygedagpengelovens krav til ansættelsens varighed og omfang for udbetaling af sygedagpenge, herunder blandt andet beskæftigelse i mindst 46 lektioner eller 74 klokketimer inden for de seneste 8 uger. Dette betyder, at retten til sygedagpenge oftest skal "genoptjenes" hver gang lærerne genansættes med ny ansættelsesaftale i forbindelse med oprettelse af hold.

Resultatet afspejler fint de forskellige poler inden for aftenskolelandskabet, hvor en stor del af de mindre skoler er forankret i et frivillighedsregi, mens de større skoler oftere er professionelt ledet og har større fokus på opgaven som arbejdsgiver. Overordnet ser det således ud til, at aftenskolerne arbejder bevidst med at sikre gode vilkår og støtte til deres lærere. De gør det ud fra de vilkår, de selv har som aftenskole, og der ser ud til at være en sammenhæng med skolernes størrelse og den indsats, de iværksætter for deres lærere.

Rekruttering af lærere

For en del skoler er det en udfordring at skaffe kvalificerede lærere. Godt hver tredje aftenskole svarer, at det er 'svært' eller 'meget svært' (se også kapitel 12: Aftenskolernes udfordringer). Derfor er det interessant at se på, hvilke kanaler aftenskolerne bruger til at rekruttere deres lærere.

Figur 33 viser, at langt de fleste skoler rekrutterer lærere gennem uformelle kanaler; 65 pct. af aftenskolerne angiver, at de rekrutterer nye lærere gennem deres egne netværk, og 37 pct. angiver, at de kontakter fagligt specialiserede undervisere, der allerede er kendte inden for deres fag.

Et andet aspekt er de tilfælde, hvor lærerne rekrutterer sig selv. 32 pct. af aftenskolerne rekrutterer ved, at en lærer henvender sig med en idé. At denne rekrutteringsmetode er så udbredt stemmer godt overens med aftenskolelærernes profiler, hvor et stort engagement i faget ser ud til at være et gennemgående træk. Det er særligt de store flerfaglige aftenskoler, som oplever, at lærerne selv henvender sig. Det kan således tyde på, at kendskabet til de store flerfaglige skoler er større end til de mindre, hvilket stemmer godt overens med

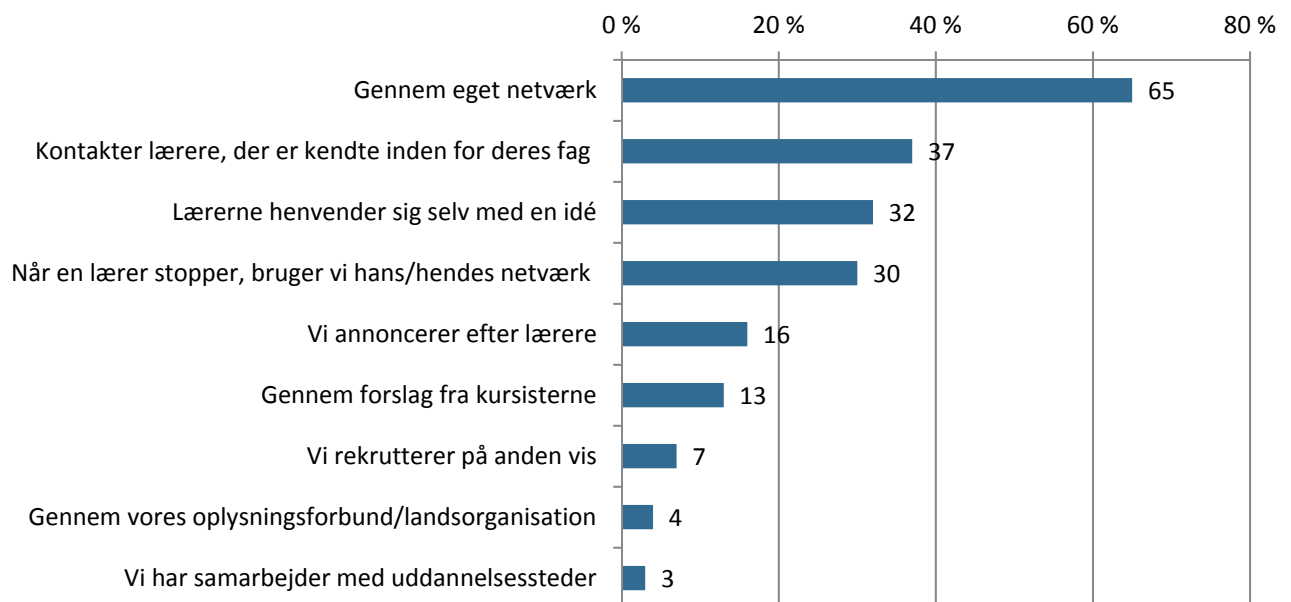
skoletypernes forskellige annonceringsindsatser. Derudover kan det have betydning, at mange store aftenskoler ligger i de større byer, hvor der er flere potentielle undervisere.

Svarerne viser, at lærerne også kan have stor betydning for aftenskolerne, når de er stoppet. 30 pct. af respondenterne svarer, at de benytter de afgående læreres netværk til at rekruttere nye lærere.

Den mere formelle rekrutteringsproces med at annoncere efter lærere er det blot 16 pct. af aftenskolerne, der bruger.

Næsten ingen aftenskoler samarbejder med uddannelsessteder eller bruger deres oplysningsforbund/landsorganisation i deres rekrutteringsproces.

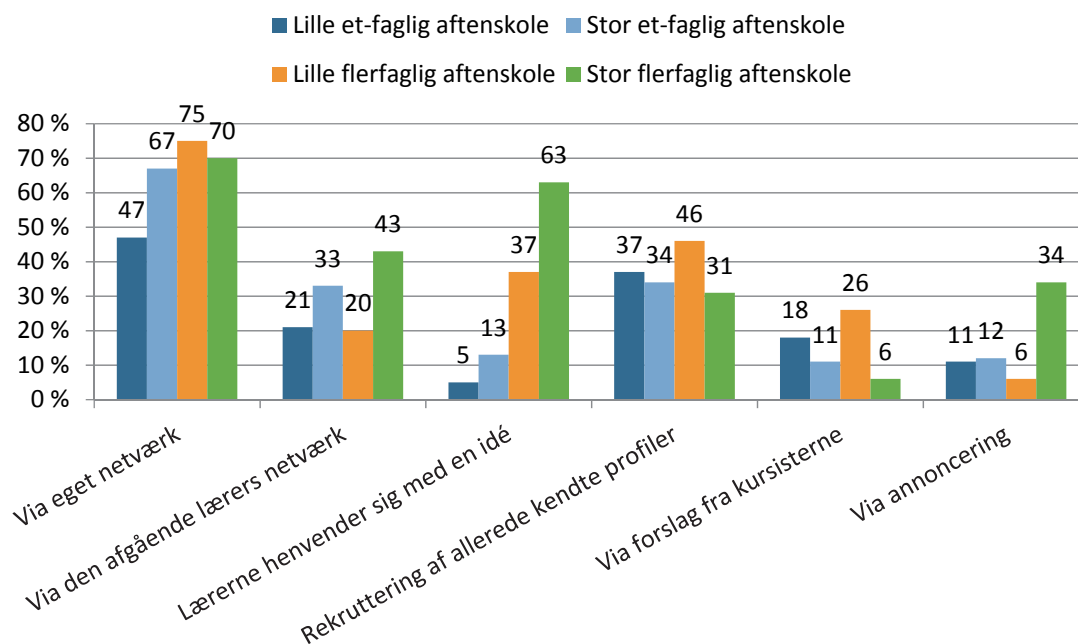
Figur 33: Hvordan rekrutteres lærerne?

Figuren viser svar på spørgsmålet: "Hvordan rekrutterer I oftest jeres lærere? (Sæt max tre kryds)". Andelen summerer ikke til 100, da flere svar kunne vælges. Kun aftenskoler, der har angivet, at de har lønnede lærere, har fået spørgsmålet. n=324.

Figur 34 viser, at alle skoletyper især bruger deres eget netværk i rekrutteringen. De største forskelle på tværs af typer er, at lærerne i højere grad henvender sig til de store flerfaglige skoler med en idé, og at disse skoler i større omfang end de andre skoletyper rekrutterer lærere via annoncering. Særligt de små flerfaglige skoler angiver, at de bruger forslag fra kursisterne.

Figur 34: Rekrutteringskanaler – fordelt på aftenskoletyper (pct.)

Figuren viser svarfordelingen på, hvordan aftenskolerne oftest rekrutterer deres lærere. Respondenterne har kunnet vælge maks. tre svarmuligheder. Andele i pct. fordelt på de fire forskellige aftenskoletyper. n = 298 (heraf 57 små et-faglige, 82 store et-faglige, 65 små flerfaglige og 96 store flerfaglige aftenskoler). Rekruttering gennem oplysningsforbund, samarbejde med uddannelsesinstitutioner og 'anden vis' indgår ikke i figuren på grund af det begrænsede antal skoler, der har sat kryds ved disse muligheder.

Lærernes kvalifikationer

Selvom måden, man rekrutterer nye lærere på, er ret uformel, er det de formelle, faglige kvalifikationer, der er mest afgørende for, om en lærer bliver ansat af aftenskolen. Fra lovens side er der ingen formelle krav til uddannelse i forbindelse med ansættelse af aftenskolelærere.

Tabel 18 viser, at 78 pct. af aftenskolerne ser lærerens formelle, faglige kvalifikationer som et vigtigt kriterium i forbindelse med ansættelse. At aftenskolerne i så høj grad har fokus på formelle, faglige kvalifikationer, stemmer godt overens med kursisternes forventninger til aftenskoleaktiviteter, som de kom til udtryk i undersøgelsen i Aalborg Kommune. De deltager i høj grad for at lære noget. Ligeledes mener kursisterne, at en af aftenskolelærernes vigtigste kvalifikationer er, at de er fagligt dygtige (Bjerrum & Thøgersen 2016).

Ud over de formelle faglige kvalifikationer har over halvdelen af respondenterne svaret, at praktisk erfaring samt tidligere undervisningserfaring er vigtige kriterier for ansættelse af nye lærere.

Blot én aftenskole har svaret, at lærernes politiske eller ideologiske tilhørsforhold er afgørende for deres mulighed for ansættelse på trods af, at fire ud af de fem landsdækkende oplysningsforbund udspringer af politiske bevægelser eller partier.

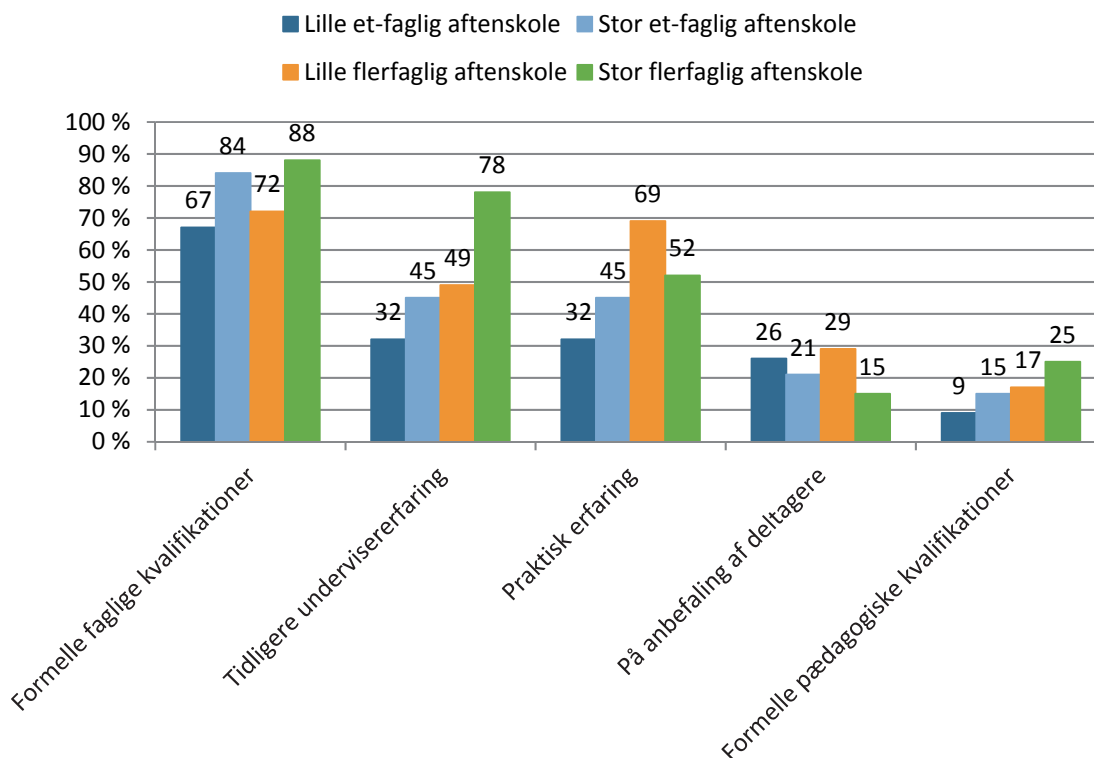
Tabel 18: Efter hvilke kriterier ansættes lærerne?

	Andel (i pct.)	Antal aftenskoler
Formelle faglige kvalifikationer	78	251
Tidligere undervisererfaring	53	171
Praktisk erfaring	50	161
På anbefaling af deltagere	21	67
Formelle pædagogiske kvalifikationer	18	58
Andet	7	22
Politisk/ideologisk tilhørsforhold	0 (0,3)	1

Tabellen viser svar på spørgsmålet: "Efter hvilke kriterier ansættes lærere i din afterskole/forening primært? (Sæt max tre kryds)". Andelen summerer ikke til 100, da flere svar kunne vælges. n = 324.

Der er ikke de store forskelle på ansættelseskriterierne på tværs af skoletyper (figur 35). Dog vægter de store flerfaglige aftenskoler højere end de øvrige tre skoletyper, at lærerne har undervisningserfaring. Den praktiske erfaring bliver især vægtet højt på de små flerfaglige aftenskoler.

Figur 35: Ansættelseskriterier for afterskolelærere – fordelt på skoletype (pct.)

Figuren viser svarfordelingen på, hvilke kriterier afterskolerne primært ansætter deres lærere efter. Respondenterne har kunnet vælge maks. tre svarmuligheder. Andele i pct. fordelt på de fire forskellige afterskoletyper. n = 300 (heraf 57 små et-faglige, 82 store et-faglige, 65 små flerfaglige og 96 store flerfaglige afterskoler).

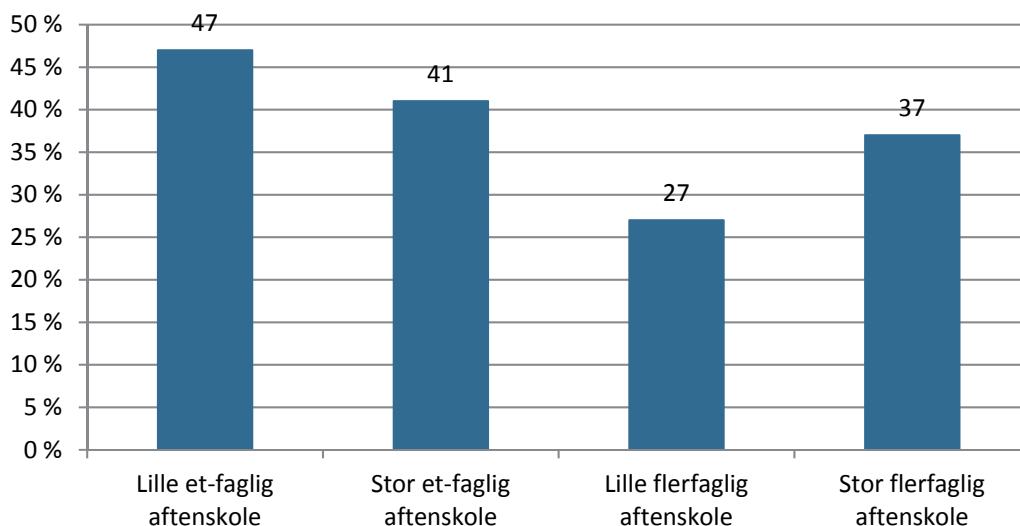
De frivillige

Når der tales om civilsamfundet og foreningslivets rolle i samfundet, bliver de mange frivillige ofte fremhævet som én af hjørnestenene. Især i forbindelse med den såkaldte 'samskabelse' peger flere politikere og politikker på muligheden for, at frivillige kan løfte indsatsområder, som har samfundsmæssig betydning.

I den sammenhæng er aftenskolerne særlige som foreningstype. Ud over bestyrelserne er der ikke den store tradition for at have frivillige i aftenskolerne. Således svarer 62 pct. af aftenskolerne, at de ingen frivillige har. Ser man på antallet af frivillige på tværs af de fire skoletyper, har alle skoletyper frivillige, men tilbøjeligheden til at inkludere frivillige i skolernes arbejde er størst blandt de små et-faglige skoler.

Blandt de små flerfaglige skoler er det blot 27 pct., der har frivillige ud over bestyrelsen, mens det gør sig gældende for 47 pct. af de små et-faglige skoler (figur 36).

Figur 36: Andel aftenskoler med frivillige – fordelt på aftenskoletype (pct.)

Figuren viser andelen af aftenskoler, som har frivillige (ud over bestyrelsen) fordelt på aftenskoletype. n = 322.

Ofte er antallet af frivillige pr. skole begrænset til færre end ti frivillige.

På tværs af skoletyper finder man det største antal frivillige på et-fags skolerne (tabel 19). Forskellene kan skyldes forskellige traditioner. En anden tese kan være, at det er lettere for de et-faglige skoler at skabe frivilligt engagement, da det ofte er en specifik hobby, der er fællesnævneren for hele skolen.

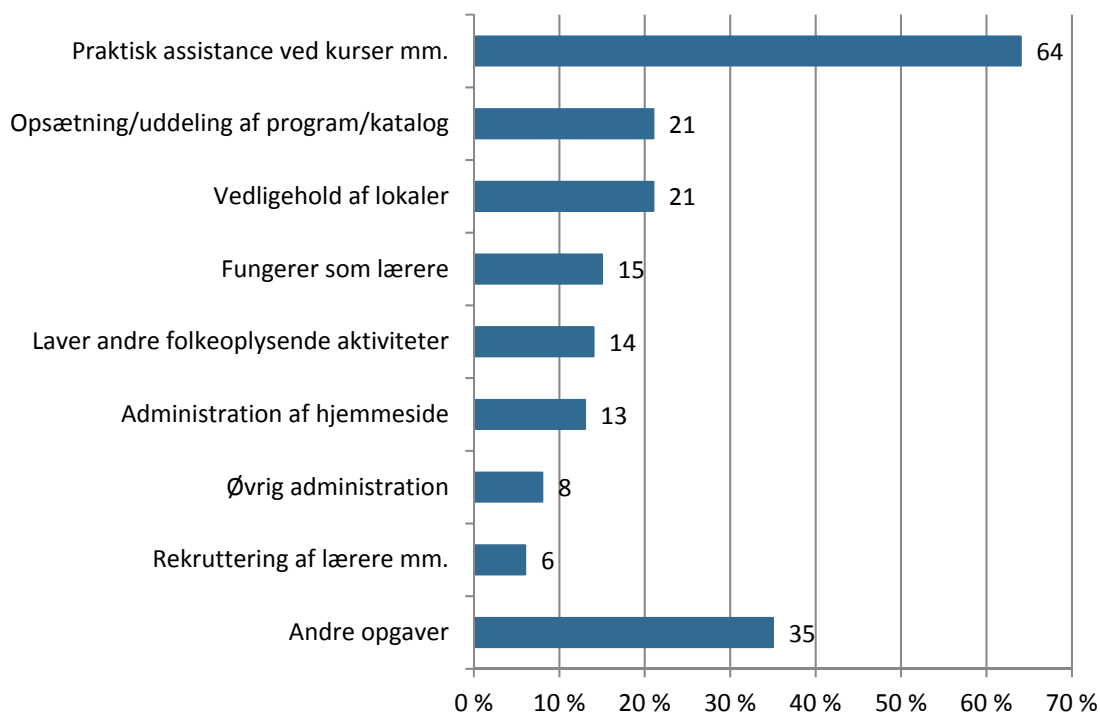
Tabel 19: Antal frivillige i aftenskolerne fordelt på aftenskoletyper

	Gennemsnitligt antal	Antal aftenskoler
Lille et-faglig aftenskole	5	75
Stor et-faglig aftenskole	5,5	84
Lille flerfaglig aftenskole	2	70
Stor flerfaglig aftenskole	3,4	97
I alt	4	322

Tabellen viser svarfordelingen på, hvor mange frivillige aftenskolerne har tilknyttet (ud over de frivillige, der sidder i bestyrelsen). Respondenterne har selv angivet antallet af frivillige. n = 322.

Figur 37 viser, at de frivilliges opgaver især omfatter praktisk assistance ved kurser og arrangementer, og særligt de flerfaglige aftenskoler har frivillige til denne tjans (Se tabel 34 i bilagsmaterialet for en oversigt over frivilligopgaver på tværs af skoletyper).

Figur 37: Opgaver som løses af frivillige (pct.)

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "Hvilke opgaver løser de frivillige (som ikke er i bestyrelsen)?" Andele i pct., som ikke summerer til 100, idet respondenterne har kunnet vælge flere svar. Spørgsmålet er blevet stillet til de respondenter, der har angivet, at deres afterskole benytter sig af frivillige ud over til bestyrelsesarbejdet. n = 145.

Ud over denne opgave er der relativt stor spredning ift. de opgaver, de frivillige løser for aftenskolerne. 21 pct. har frivillige til at hjælpe med at vedligeholde lokalerne og til at udarbejde og omdele afterskolens katalog, mens 15 pct. har frivillige, der fungerer som lærere.

Resultaterne peger på, at især de store flerfaglige skoler er gode til at bruge deres frivillige til mange forskellige opgaver. Hele 38 pct. af skolerne har frivillige til at hjælpe med vedligehold af lokalerne, 35 pct. til hjælp med opsætning og uddeling af kataloger og 27 pct. til hjælp med administration og hjemmeside.

Særligt i de små et-faglige aftenskoler (23 pct.) finder man frivillige lærere. Mindst udbredt er det at benytte frivillig arbejdskraft til rekruttering af lærere og foredragsholdere, hvilket 6 pct. af aftenskolerne dog har frivillige til at bidrage med.

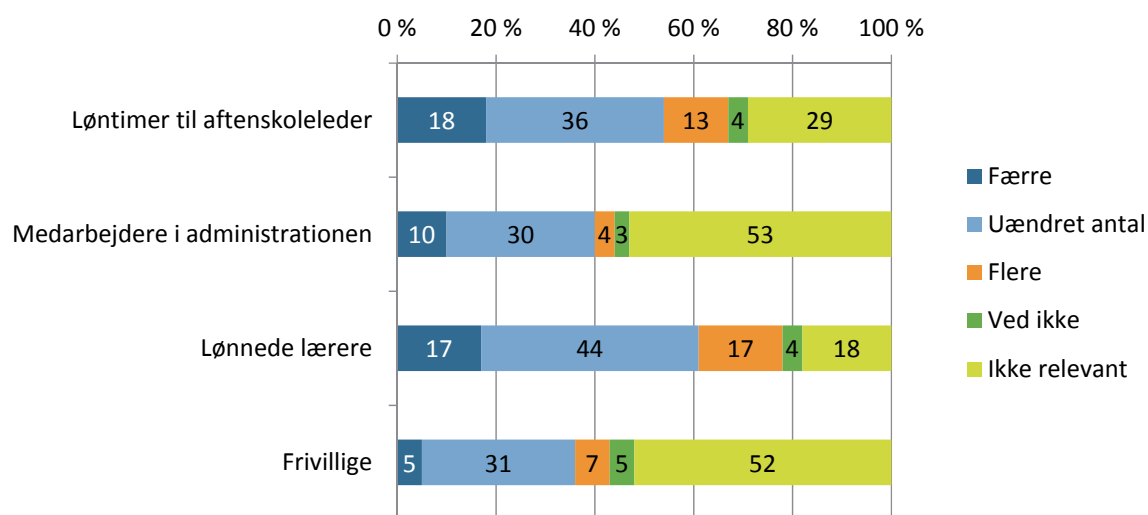
Udviklingen i aftenskolens menneskelige ressourcer

Efter spørgsmålene om aftenskolernes nuværende status på ansatte ledere, lærere og frivillige, blev respondenterne bedt om at vurdere, hvorvidt de har flere eller færre menneskelige ressourcer i forhold til for fem år siden.

Det overordnede billede er, at rigtig mange aftenskoler oplever, at situationen er uændret i forhold til for fem år siden. Ved hvert udsagn har over halvdelen af aftenskolerne således svaret, at antallet er uændret, eller at den type ressourcer ikke er relevant for dem.

Figur 38 viser, at en lidt større andel af aftenskolerne vurderer, at de har færre løntimer til ledere og medarbejdere i administrationen, end andelen, der vurderer, at de har fået flere. Kun på frivillighedsområdet vurderer lidt flere fremgang end tilbagegang i ressourcerne sammenlignet med for fem år siden.

Figur 38: Udviklingen i aftenskolernes menneskelige ressourcer (pct.)

Figuren viser svar på spørgsmålet: "Har aftenskolen/foreningen efter dit skøn flere eller færre ressourcer til rådighed sammenlignet med for fem år siden? (Sæt ét kryds i hver linje)". n= 372.

Ser man på løntimer til ledere, har alle skoletyper samlet set oplevet et fald i antallet (se tabel 35 i bilagsmaterialet ift. udviklingen i ressourcer fordelt på skoletyper). Ser man på tværs af skoletyper, er det særligt de små skoler, der oplever at have færre ressourcer til rådighed sammenlignet med for fem år siden.

For mange af de små skoler er spørgsmålet om administrative medarbejdere ikke relevant. Her er det primært de store flerfaglige skoler, der mærker en nedgang.

I det samlede billede er der lige store andele af aftenskolerne, der vurderer, at de har fået flere og færre lønnede lærere i forhold til for fem år siden. Også her er der store forskelle på tværs af skoletyper. Blandt de store flerfaglige skoler oplever hele 40 pct. at have fået flere lønnede lærere, mens kun 20 pct. af denne skoletype oplever at have fået færre. Blandt aftenskolerne i de tre andre skoletyper finder man derimod en samlet nedgang.

Det er også især de store flerfaglige aftenskoler, som oplever at have fået flere frivillige, om end i mindre omfang end det er tilfældet med lønnede lærere. 12 pct. af skolerne har flere og 5 pct. af dem færre frivillige i forhold til for fem år siden.

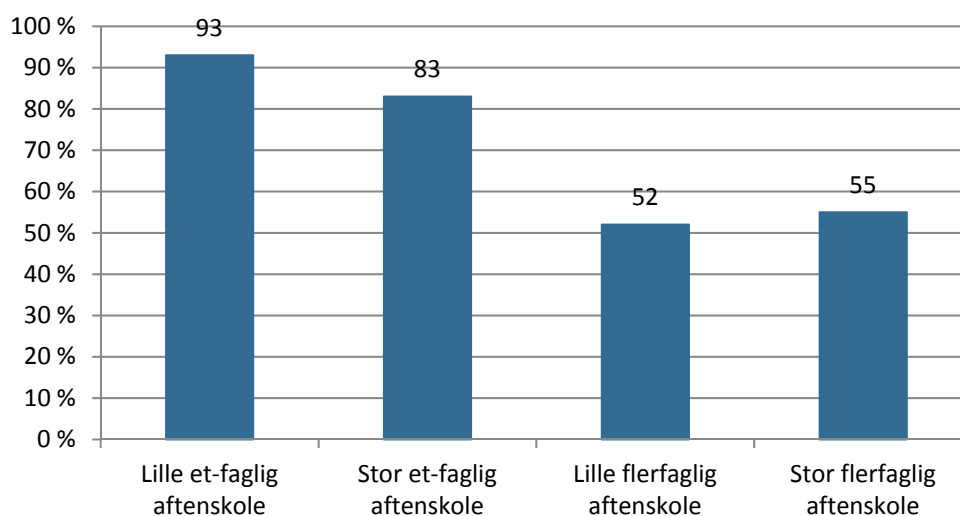
Medlemmer

I modsætning til det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde (folkeoplysningslovens kap. 5) er aftenskolernes kommunale tilskud baseret på udgifter til undervisning og ikke på antallet af medlemmer i foreningen. Der er ingen krav om, at der skal være medlemmer i aftenskolerne, men deltagerne skal have mulighed for at få indflydelse på aftenskolernes ledelse, og det skal være muligt at blive valgt til bestyrelsen.

Selvom det er et særligt karaktertræk ved aftenskolerne, at deres deltagere ikke nødvendigvis skal være medlemmer, viser undersøgelsen, at medlemsorganisering er ganske udbredt blandt aftenskolerne. Næsten tre ud af fire aftenskoler har medlemmer.

Særligt blandt de små et-faglige skoler er det udbredt at have medlemmer. Figur 39 viser, at hele 93 pct. af aftenskolerne i denne kategori har medlemmer. Omvendt er medlemsorganiseringen mindst udbredt i de små flerfaglige aftenskoler.

Figur 39: Har aftenskolen medlemmer? Fordelt på skoletype (pct.)

Figuren viser andelen af aftenskoler inden for hver af de fire afterskoletyper, der har svaret ja til at have medlemmer i afterskolen. n = 320 (herunder 75 små et-faglige, 83 store et-faglige, 68 små flerfaglige og 94 store flerfaglige afterskoler).

De afterskoler, der har medlemmer, er blevet spurgt om, hvorvidt alle afterskolens kursister er medlemmer. Knap halvdelen af afterskolerne svarer bekræftende på det spørgsmål, men også her finder man store variationer på tværs af afterskoletyper. Hvor alle kursisterne er medlemmer i 77 pct. af de små et-faglige skoler, gør det sig kun gældende for 14 pct. af de store flerfaglige skoler (tabel 20). Det illustrerer tydeligt, at foreningsmedlemsstrukturen især slår igennem blandt de mindre afterskoler med et specialiseret fokus.

Tabel 20: Andel afterskoler, hvor alle er medlemmer – fordelt på skoletyper

	Andel afterskoler, hvor alle kursister er medlemmer	Antal afterskoler
Lille et-faglig afterskole	77	70
Stor et-faglig afterskole	57	69
Lille flerfaglig afterskole	26	35
Stor flerfaglig afterskole	14	52
I alt	48	226

Tabellen viser andelen af afterskoler med medlemmer, hvor alle kursister/deltagere er medlemmer – fordelt på skoletype.

Antallet af medlemmer svinger fra skole til skole, men gennemsnitligt har skolerne 90 medlemmer, og meget få afterskoler har mere end 1.000 medlemmer³⁶.

I forhold til medlemmer kan det også være interessant at vide, hvorvidt medlemmerne betaler kontingent. En tese kan være, at kontingentbetaling er udtryk for et særligt engage-

³⁶ Gennemsnittallet dækker både kontingentbetalende medlemmer og øvrige medlemmer, men er udelukket beregnet på de afterskoler, som angiver at have medlemmer, og som har angivet antallet (n=246).

ment i forhold til aftenskolen, som måske ikke er helt tilsvarende på de skoler, hvor medlemmerne ikke betaler kontingent³⁷. Det er mest udbredt at have kontingentbetalende medlemmer, og igen er det særligt de små et-faglige aftenskoler, hvor kursisterne også betaler kontingent.

³⁷ Inden for denne undersøgelses rammer er det heller ikke muligt at afgøre, i hvilken udstrækning kontingentet indbetales separat, eller om det er en integreret del af deltagerbetalingen.

Kapitel 8: Faciliteter

Ud over tilskud til lønninger skal kommunerne støtte aftenskolerne med lokaler. Ifølge folkeoplysningsloven skal kommunerne stille egnede ledige lokaler til rådighed for kommunens folkeoplysende aktiviteter³⁸. Det er beskrevet, at lokalerne skal være egnede til den pågældende aktivitet. Hvis kommunerne ikke kan henvise til egnede lokaler, har de pligt til at give lokaletilskud til private lokaler, der ejes eller lejes af foreningerne.

Ifølge folkeoplysningsloven er kommunerne forpligtet til at give aftenskolerne lokaletilskud på minimum 75 pct. af driftsudgifterne til egne og lejede lokaler, såfremt kommunen ikke kan stille egnede lokaler til rådighed (folkeoplysningsloven § 23).

Lokaletilskuddet til aftenskolerne har således et lovmæssigt minimumskrav i modsætning til tilskuddet til aflønning af lærer- og lederlønninger, hvor der derimod er et loft for, hvor meget kommunerne kan vælge at yde i tilskud.

Reglerne på området kan betyde meget for aftenskolernes drift og udbredelse. For nogle aftenskoler kan det være en fordel at bruge kommunens lokaler, da der ofte er mange forskellige typer af lokaler til rådighed, ligesom lokalerne vil være geografisk fordelt i kommunerne.

For andre aftenskoler kan brug af kommunale lokaler være forbundet med en række udfordringer. For det første kan nogle skoler opleve, at de tildelte lokaler ikke er egnede til aktiviteter for voksne. For det andet foregår en stor del af aftenskolernes aktiviteter i dagtimerne, hvor kommunale faciliteter ofte er reserveret til skoler.

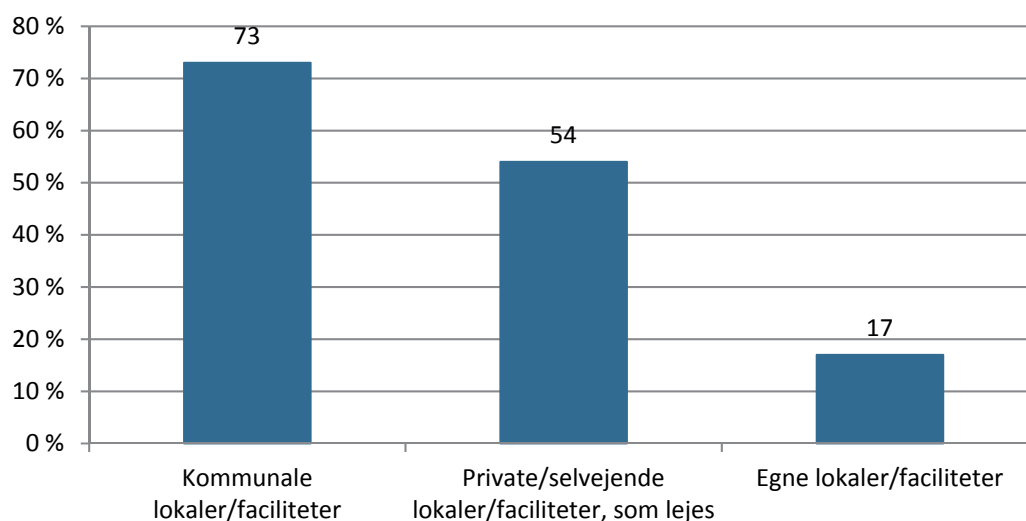
For det tredje kan det for nogle fagligt specialiserede aftenskoler være svært at dele lokaler med andre, da deres udstyr typisk vil være meget specialiseret. Endelig kan der, for det fjerde, for de største skoler være et så stort behov for lokaler, at det kan være svært at få timer nok i kommunale faciliteter.

Langt de fleste aftenskoler bruger kommunale lokaler. Kun 26 pct. af aftenskolerne bruger slet ikke kommunale lokaler. Lidt over halvdelen af aftenskolerne lejer sig ind i private eller selvejende lokaler. Endelig svarer 17 pct. af skolerne, at de har deres egne lokaler (figur 40).

Andelen af aftenskoler, der bruger kommunale lokaler, er stort set uændret i forhold til facilitetsmønsteret fra 1998. Det samme er gældende for andelen af aftenskoler med egne lokaler, hvor 20 pct. af skolerne havde egne lokaler i 1998-undersøgelsen (Løvgreen et al. 1998, 109). Til gengæld ser der ud til at være sket en stigning i andelen af aftenskoler, der lejer lokaler.

³⁸ Aktiviteter for børn og unge har fortrinsret i forhold til at få henvist ledige lokaler i kommunerne (folkeoplysningsloven § 21, stk. 3).

Figur 40: Aftenskolernes anvendelse af lokaler og faciliteter (pct.)

Figuren viser svar på spørgsmålet: "Benytter aftenskolen/foreningen nogen af følgende lokale- og facilitetstyper til sine aktiviteter?" n = 344-345. Andel i pct.

Muligheden for at få tildelt kommunale lokaler har betydet, at der i mange aftenskoler er tradition for at udbyde aktiviteter på mere end ét sted. Således udbyder 56 pct. af aftenskerne i undersøgelsen undervisning på flere forskellige lokaliteter.

Antallet af lokaliteter svinger meget aftenskolerne imellem. Langt de fleste af disse skoler (70 pct.) bruger mellem 2 og 10 lokaliteter til deres undervisning. Resten af skolerne har endnu flere lokaliteter, hvor de har aktiviteter. Fire skoler angiver, at de har over 100 undervisningssteder. Den aftenskole med absolut flest lokaliteter har 200 forskellige steder, hvor de har undervisning. På tværs af aftenskoletyper benytter små et-faglige aftenskoler gennemsnitligt 1,4 lokaliteter, mens de store flerfaglige gennemsnitligt har aktiviteter på 20 forskellige lokaliteter (tabel 21).

Tabel 21: Antal lokaliteter - fordelt på aftenskoletyper

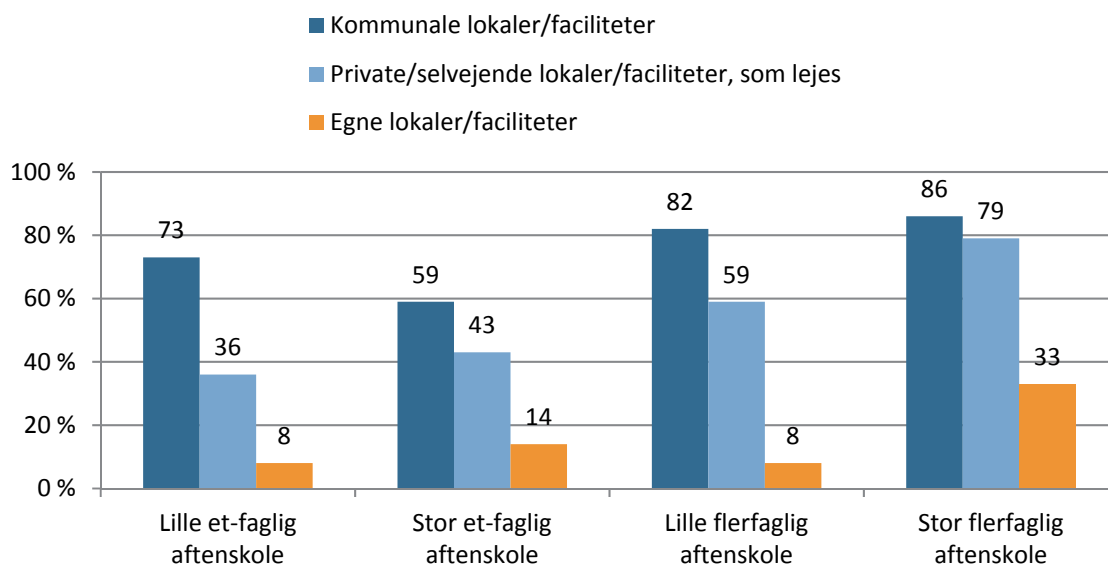
	Gennemsnitligt antal lokaliteter	Antal aftenskoler
Lille et-faglig aftenskole	1,4	73
Stor et-faglig aftenskole	2,34	79
Lille flerfaglig aftenskole	4,78	64
Stor flerfaglig aftenskole	20,1	87
I alt	7,7	303

Tabellen viser svar på spørgsmålet: "På hvor mange forskellige lokaliteter udbyder aftenskolen/foreningen sine aktiviteter?" Fordelt på skoletype.

Med et sådant billede giver det også god mening, at mange aftenskoler bruger faciliteter med flere forskellige ejerformer.

Figur 41 viser, at de store flerfaglige aftenskoler, som også har flest forskellige undervisningssteder, i størst omfang benytter alle tre lokaletyper.

Figur 41: Anvendelse af lokaler/faciliteter – fordelt på skoletype (pct.)

Figuren viser andelen af aftenskoler, som benytter de forskellige typer af lokaler/faciliteter på tværs af aftenskoletyper. n= 312

Samlet benytter 39 pct. af aftenskolerne i undersøgelsen flere forskellige typer af lokaler. Som tabel 22 viser, er der dog også mange (38 pct.), som udelukkende har deres aktiviteter i kommunale lokaler. Betydeligt færre benytter udelukkende lejede eller egne lokaler.

Tabel 22: Benyttelse af lokaler – én eller flere typer

	Andel i pct.	Antal aftenskoler
Kun kommunale lokaler	38	125
Kun lejede lokaler	18	61
Kun egne lokaler	5	17
Flere typer af lokaler	39	128
I alt	100	331

Tabellen viser fordelingen af aftenskolernes lokalebrug opdelt på skoler, der bruger én eller flere lokaletyper.

Særligt de små et-faglige skoler benytter udelukkende kommunale lokaler, mens hovedparten af de store flerfaglige skoler benytter flere typer af lokaler. Andelen, som udelukkende benytter egne eller lejede lokaler, er højest blandt de flerfaglige skoler.

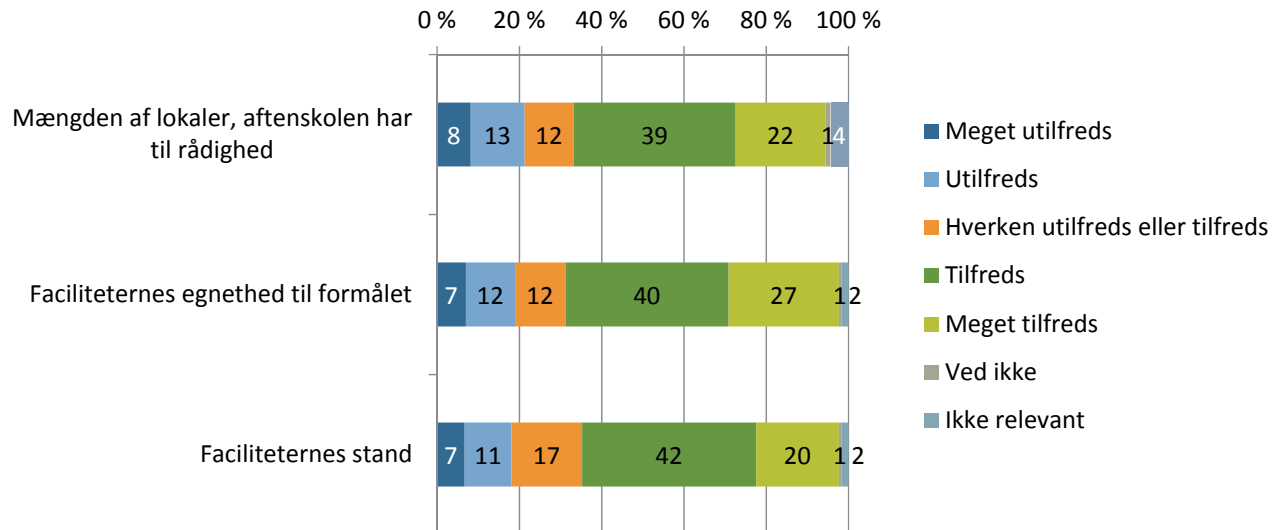
Aftenskolernes tilfredshed med lokaler og faciliteter

I spørgeskemaet er aftenskolerne blevet spurgt om deres tilfredshed med en række faktorer relateret til lokaler og faciliteter: Mængden af lokaler, faciliteternes egnethed samt faciliteternes stand.

Som figur 42 viser, er aftenskolerne overvejende tilfredse på tre parametre med minimum 60 pct. af aftenskolerne, som er tilfredse eller meget tilfredse. Omvendt erklærer 21 pct. af

aftenskolerne sig utilfredse med mængden af lokaler, aftenskolen har til rådighed, mens hhv. 18 og 19 pct. er utilfredse med faciliteternes stand og egnethed til formålet.

Figur 42: Aftenskolernes tilfredshed med faciliteter og lokaler

Figuren viser aftenskolernes svar på spørgsmålet: "I hvor høj grad er aftenskolen/foreningen tilfreds med følgende forhold....". n = 312.

Tilfredsheden med lokaler og faciliteter varierer på tværs af aftenskoletyper. For alle parametre er andelen af utilfredse betydeligt større blandt de flerfaglige skoler end blandt de etfaglige skoler (se tabel 36 i bilagsmateriale). Det kan skyldes, at de flerfaglige skoler – og særligt de store af disse – som nævnt benytter mange forskellige typer af lokaler og har aktiviteter på mange forskellige lokaliteter. Derfor er det heller ikke overraskende, at andelen af utilfredse for de store flerfaglige skoler er særlig stor, når det gælder mængden af lokaler/faciliteter³⁹. Ses der på de aftenskoler, der udelukkende benytter én lokaletype, er der meget begrænsede forskelle i tilfredsheden på tværs af lokaletyper.

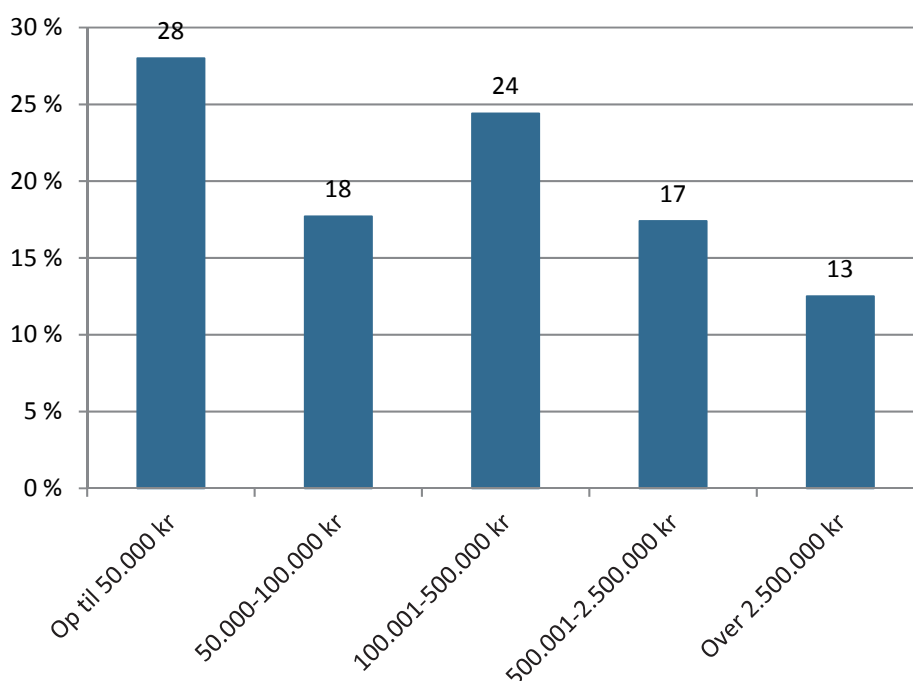
³⁹ Når størrelse og flerfaglighed medtages i den samme analyse, tyder det på, at det særligt er antallet af fagtyper, som spiller ind på graden af tilfredshed. Jo flere fagtyper aftenskolen har, jo lavere placering på tilfredshedsskalaen fra 1 (meget utilfreds) - 5 (meget tilfreds).

Kapitel 9: Aftenskolernes økonomi

Dette kapitel sætter fokus på aftenskolernes økonomi. Først gennem et indledende overblik over størrelsen på aftenskolernes økonomi og udgiftstyper fordelt på de respektive aftenskoletyper. Derefter skifter fokus til aftenskolernes egne vurderinger af deres økonomiske situation og af rammerne på området.

Figur 43 viser, at der er meget stor variation i størrelsen på aftenskolernes økonomi. Lidt over en fjerdedel af aftenskolerne har et indtægtsniveau under 50.000 kr. årligt, mens der i den anden ende af skalaen er 13 pct. af aftenskolerne med indtægter på minimum 2,5 mio. kr.

Figur 43: Aftenskolernes indtægtsniveau (pct.)

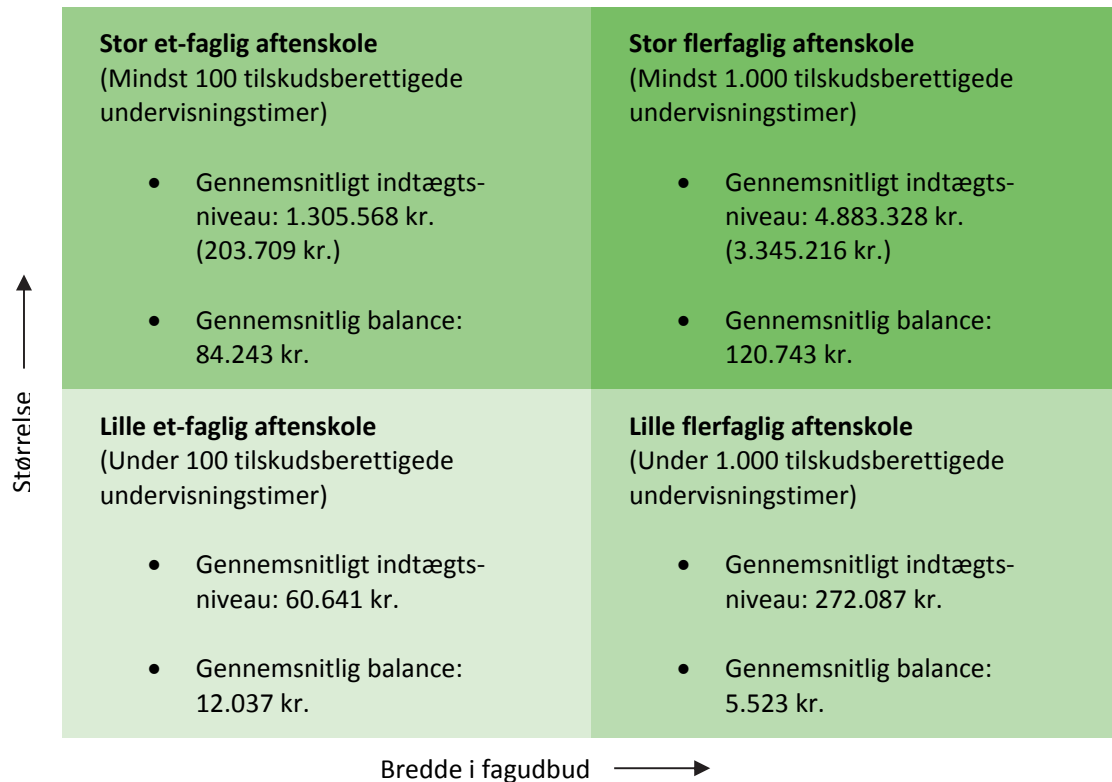
Figuren viser svar på spørgsmålet: "Hvad var aftenskolens/foreningens samlede indtægter i 2016? (Angiv helt tal i kroner) Hvis du ikke kan oplyse de præcise tal, bedes et ca. tal oplyst." n = 311. I spørgeskemaet havde mange aftenskoler afgivet deres svar i tusinder frem for i hele tal. Derfor er godt 70 svar efterfølgende blevet rettet af Vifo. Enkelte aftenskoler har svaret '0' og indgår ikke i analysen, da det ud fra aftenskolernes øvrige svar blev vurderet som usandsynligt.

Den store variation i aftenskolernes karakteristika afspejler sig dermed tydeligt i økonomien, hvilket også kommer til udtryk i det gennemsnitlige indtægtsniveau på tværs af de fire aftenskoletyper (figur 44). De små et-faglige aftenskoler gennemsnit ligger på lidt over 60.000 kr. årligt, mens det for de store flerfaglige aftenskoler nærmer sig fem mio. kr. Imellem disse to yderpunkter ligger de små flerfaglige aftenskoler med en gennemsnitlig årsindtægt på knap 300.000 kr. og de store et-faglige på 1,3 mio. kr.

Det er dog væsentligt at understrege, at der er store variationer i indtægternes størrelse blandt skolerne internt i de enkelte aftenskolekategorier. Både blandt de store et-faglige og

de store flerfaglige er der enkelte meget store skoler, som skiller sig ud og hæver gennemsnittet betragteligt. Blandt de et-faglige er den højeste indtægt på over 82 mio. kr., mens den er på over 55 mio. kr. blandt de flerfaglige. Hvis de fire aftenskoler med en indtægt på over 40 mio. kr. trækkes fra, ser gennemsnittet noget anderledes ud. Størst betydning har det for de et-faglige aftenskoler, som får et gennemsnit på godt 200.000 kr., mens gennemsnittet for de store flerfaglige falder fra 5 mio. kr. til 3,3 mio. kr.

Figur 44: Aftenskolernes økonomi – fordelt på aftenskoletype

Beløbet i parentes er det gennemsnitlige indtægtsniveau, når de fire største aftenskoler i undersøgelsen ikke medregnes. Den gennemsnitlige balance er forholdet mellem aftenskolens indtægter og udgifter.

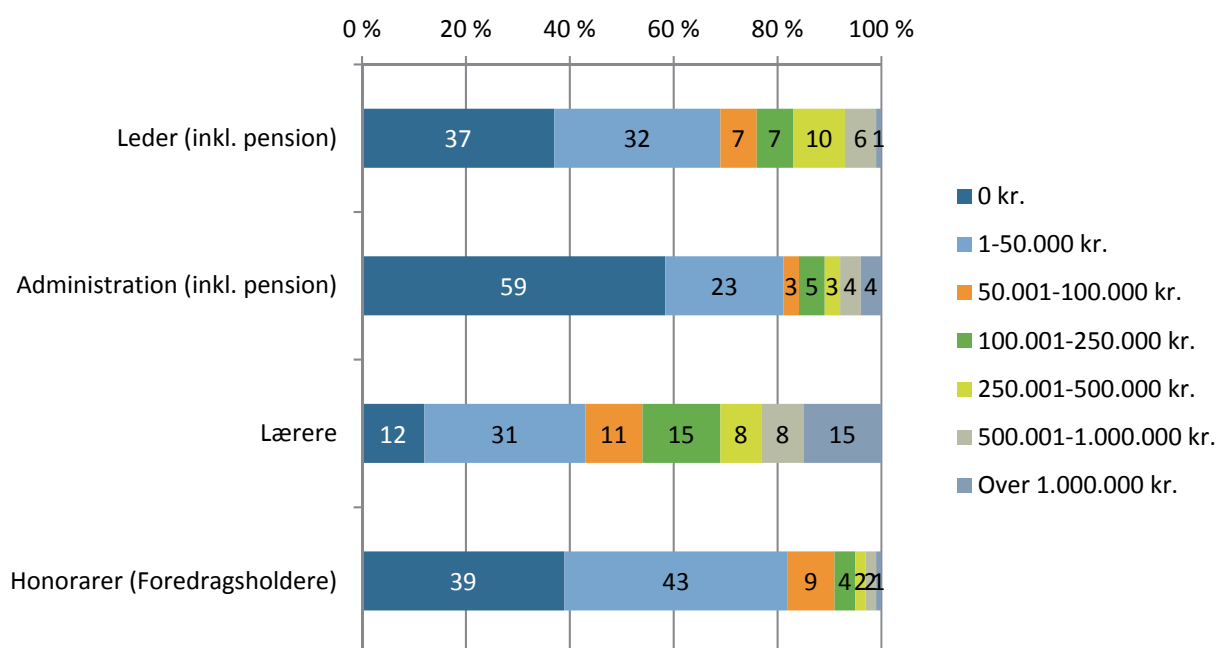
I figur 44 indgår også et tal for den gennemsnitlige balance i aftenskolernes økonomi, målt på forholdet mellem indtægter og udgifter. Som det fremgår, var der – når man ser på gennemsnitstallene – et overskud inden for alle fire aftenskoletyper. Igen er der dog store variationer på tværs af aftenskolerne. F.eks. er der blandt de små et-faglige aftenskoler et spænd mellem et underskud på 17.000 kr. og et overskud på mere end 500.000 kr. For de store flerfaglige skoler går variationen fra 2 mio. kr. i underskud til 3,5 mio. kr. i overskud. Derfor skal gennemsnitstallene tolkes med varsomhed. Overordnet har 41 pct. af aftenskolerne en negativ balance mellem indtægter og udgifter.

Det er dog væsentligt at nævne, at et stort underskud et enkelt år ikke nødvendigvis er et krisetegn, da det kan skyldes planlagte investeringer eller lignende, som der er taget højde for i aftenskolens økonomi.

Det er ikke så overraskende, at der er forskelle på størrelsen af det gennemsnitlige overskud på tværs af skoler. Derimod er det interessant, at de små flerfaglige aftenskoler gennemsnitligt har et noget mindre overskud end de små et-faglige aftenskoler.

Figur 45 viser aftenskolernes udgifter til fire forskellige poster: Udgifter til leder, udgifter til administration, udgifter til lærere og udgifter til honorarer for foredrag. Svarene afspejler igen aftenskolernes diversitet. En stor andel af aftenskolerne har hverken udgifter til leder, administration eller foredragshonorar, mens der kun er 12 pct., som ikke har udgifter til lærere. Ikke overraskende er det netop udgifter til lærerlønninger, som fylder mest i det samlede billede.

Figur 45: Aftenskolernes udgifter fordelt på poster (andele i pct.)

Figuren viser svar på spørgsmålet: "Hvor store var aftenskolens/foreningens samlede udgifter i 2016 til: (...)". n for de fire spørgsmål: 305 (Leder); 273 (Administration); 315 (Lærere); 281 (Honorarer).

Her er det interessant, at aftenskoler med udgifter til lederløn mellem 1-100.000 kr. gennemsnitligt har en negativ balance mellem indtægt og udgifter. Det kan tyde på, at det særligt er de mellemstore aftenskoler med deltidsansatte ledere, som oplever økonomiske udfordringer.

Aftenskolernes tilfredshed med økonomien

Efter det ovenstående generelle indblik i aftenskolernes indtægter og udgifter, vendes blikket nu mod aftenskolernes oplevede tilfredshed med en række faktorer relateret til økonomien.

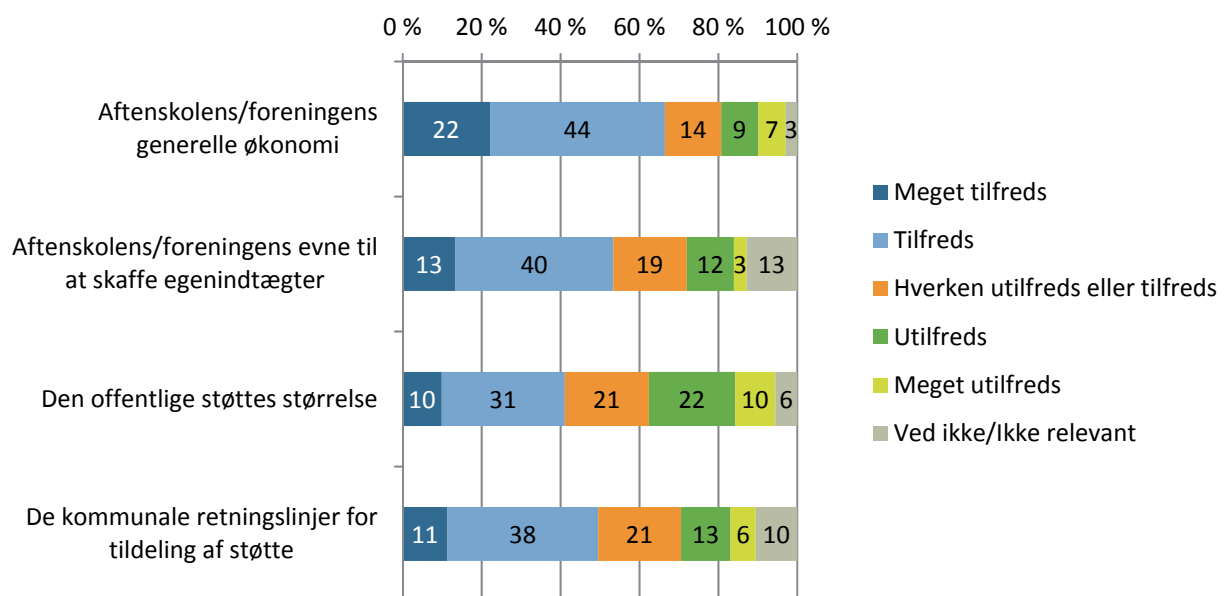
I spørgeskemaet er aftenskolerne blevet spurgt om, i hvilken udstrækning de er tilfredse med aftenskolens generelle økonomi, med evnen til at skaffe egenindtægter, med den offentlige sektors størrelse og med de kommunale retningslinjer for tildelingen af støtte.

Figur 46 viser en samlet oversigt over aftenskolernes svar. Det overordnede billede er, at der for alle fire udsagn er betydeligt flere tilfredse end utilfredse aftenskoler. Tilfredsheden er størst, når det gælder aftenskolens generelle økonomi, hvor to tredjedele af aftenskolerne er enten 'tilfredse' eller 'meget tilfredse', mens 16 pct. befinder sig i den anden ende af skalaen.

Både når det gælder aftenskolens evne til at skaffe egenindtægter og tilfredsheden med de kommunale retningslinjer for støttetildelingen, er omkring halvdelen af aftenskolerne tilfredse, mens henholdsvis 15 og 19 pct. er utilfredse.

Den største utilfredshed ses ved den offentlige støttes størrelse, hvor knap en tredjedel af aftenskolerne er utilfredse.

Figur 46: Aftenskolernes tilfredshed med økonomien

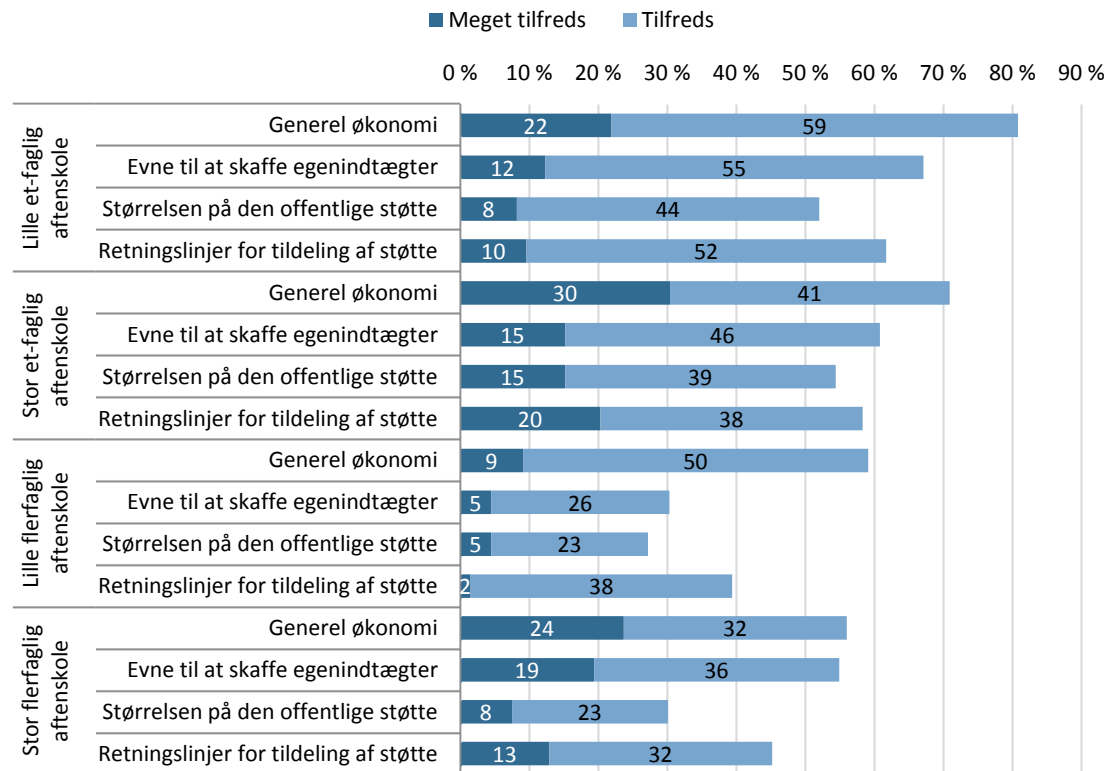

Figuren viser aftenskolernes svar på spørgsmålet "I hvor høj grad er aftenskolen/foreningen tilfreds med følgende forhold: ..." n = 343.

Interessant er det også, at billedet minder meget om resultaterne i en landsdækkende undersøgelse af idrætsforeninger fra 2012, hvor et lignende spørgsmål blev stillet. Idrætsforeningerne var dog lidt mere tilfredse med foreningens generelle økonomi og evnen til at skaffe egenindtægter end aftenskolerne, mens det omvendte billede gør sig gældende i forhold til synet på den offentlige støttes størrelse, hvor flere aftenskoler end idrætsforeninger er tilfredse (Laub 2012, 76).

Figur 47 viser andelen af aftenskoler, som har erklæret sig enten 'tilfredse' eller 'meget tilfredse' med de respektive økonomiske forhold fordelt på aftenskoletyper. Som det fremgår, er der nogle interessante variationer på tværs af de respektive typer af aftenskoler.

Figur 47: Tilfredshed med økonomi – fordelt på aftenskoletyper

Figuren viser andelen af aftenskoler, der har svaret, at de er hhv. tilfredse og meget tilfredse med de pågældende aspekter af økonomien – fordelt på aftenskoletyper. n = 311.

Det overordnede billede er, at tilfredsheden er størst blandt de et-faglige aftenskoler – det gælder ikke mindst de små et-faglige aftenskoler. Resultatet viser også, at det særligt er blandt de små flerfaglige aftenskoler, at færrest er tilfredse med evnen til at skaffe egenindtægter. Det indikerer, at det særligt er aftenskolerne i denne kategori, der oplever et pres i forhold til økonomien, hvilket er i god overensstemmelse med, at det er disse aftenskoler, som gennemsnitligt har det laveste økonomiske overskud.

Når det gælder synet på aftenskolens generelle økonomi, er der dog ikke de store forskelle på tværs af de store og de små flerfaglige aftenskoler. Det samme gælder for holdningen til den offentlige støttes størrelse, hvor både de små og store flerfaglige aftenskoler er betydeligt mindre tilfredse end de et-faglige.

DEL 4: AFTENSKOLERNE I SAMFUNDET

Kapitel 10: Aftenskolerne i samarbejde

Spørgeskemaundersøgelsen har belyst tre forskellige perspektiver af aftenskolernes samarbejdsrelationer: Aftenskolernes relationer til deres landsdækkende oplysningsforbund, aftenskolernes relationer til kommunen – med fokus på aftenskolernes deltagelse i samvirker og udvalg – samt aftenskolernes samarbejdsrelationer i bredere forstand.

Aftenskolerne og oplysningsforbundene

Som det fremgik af rapportens indledende del, er 58 pct. af aftenskolerne i undersøgelsen medlem af et af de fem landsdækkende oplysningsforbund.

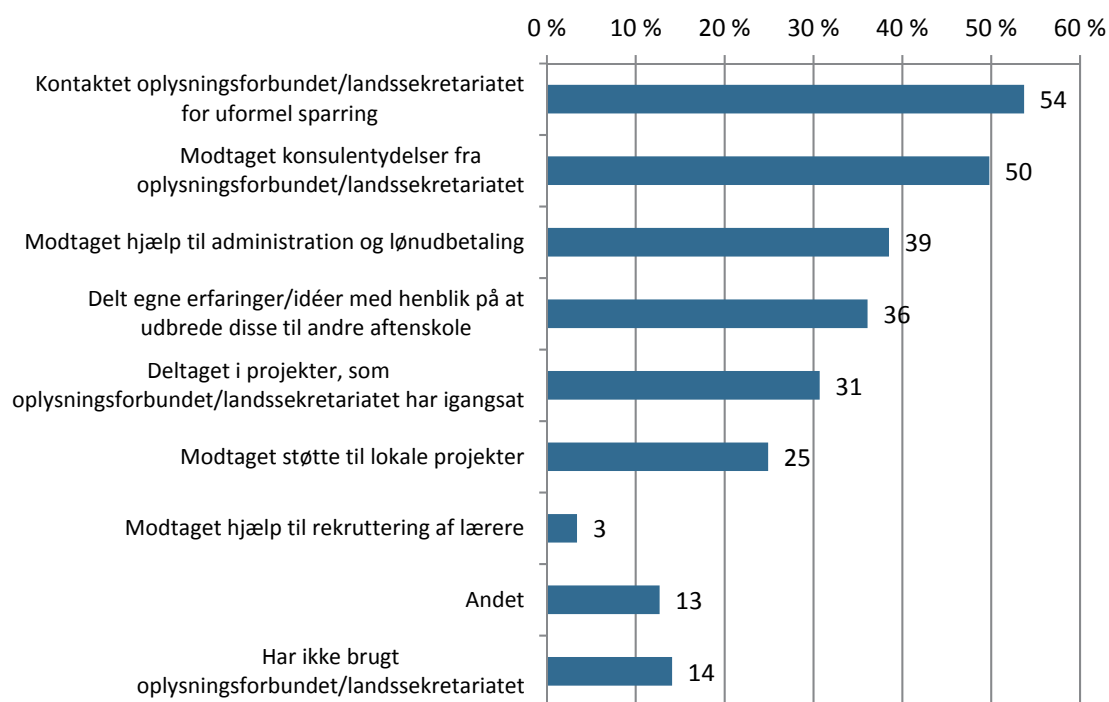
Figur 48 viser, at aftenskolerne især bruger deres respektive oplysningsforbund til uformel sparring, og derudover har mange aftenskoler modtaget konsulenttydelser fra deres oplysningsforbund. Henholdsvis 54 og 50 pct. af aftenskolerne har brugt oplysningsforbundene i sådanne sammenhænge.

39 pct. af aftenskolerne har benyttet forbundet i forbindelse med støtte til administration og løn - det gælder i særlig grad de små og mellemstore aftenskoler.

Resultaterne vidner derudover om, at oplysningsforbundene fungerer som fora for erfaringsudveksling og spredning af nye ideer. Mere end en tredjedel af aftenskolerne angiver, at de har delt egne erfaringer og ideer med oplysningsforbundet med henblik på at udbrede initiativer til andre aftenskoler. 31 pct. af aftenskolerne har deltaget i projekter, som er igangsat af oplysningsforbundet, og en fjerdedel af aftenskolerne har modtaget støtte til lokale projekter.

Endelig er det interessant, at 14 pct. af medlemsskolerne slet ikke har benyttet oplysningsforbundet i løbet af de seneste tre år. Der er dermed en gruppe af aftenskoler, som først og fremmest er medlem på papiret, men som ikke har de store relationer til oplysningsforbundet. Andelen, der ikke har brugt oplysningsforbundet, er størst blandt de små et-faglige aftenskoler.

Figur 48: Anvendelse af oplysningsforbund/landssekretariat de seneste tre år

Figuren viser hvor stor en andel af aftenskolerne, der har brugt oplysningsforbundet/landssekretariatet til den givne opgave. n= 205.

Blandt de 13 pct. af aftenskolerne, som har sat kryds ved 'andet', viser de uddybende svar, at det især omfatter kurser og ledermøder samt teknisk bistand i forhold til it-systemer og hjemmesider. Derudover nævner enkelte aftenskoler forhold som forsikring, PR og tilskud til køb af materialer.

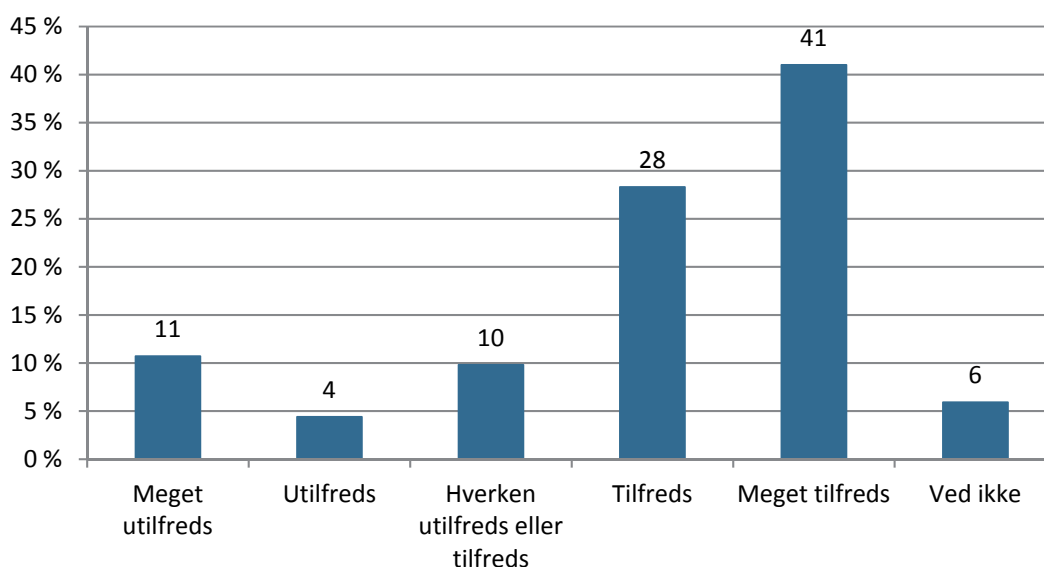
Der er nogle klare mønstre på tværs af aftenskoletyperne, når det gælder omfanget af brugen af oplysningsforbundet målt på, hvor mange forskellige støttefunktioner i oplysningsforbundet aftenskolen har benyttet. Hvor de små et-faglige aftenskoler, som bruger deres landsdækkende oplysningsforbund, gennemsnitligt har sat kryds ved 1,8 støttefunktioner, er gennemsnittet for de store flerfaglige aftenskoler på 3,4 (tabel 23).

Tabel 23: Gennemsnitligt brug af støttefunktioner

	Gennemsnitligt antal kategorier valgt ift. brugen af oplysningsforbund	Antal aftenskoler
Lille et-faglige aftenskole	1,8	15
Stor et-faglig aftenskole	2,6	37
Lille flerfaglig aftenskole	2,8	39
Stor flerfaglig aftenskole	3,4	77
Total	2,9	168

Tabellen viser det gennemsnitlige antal støttefunktioner, aftenskolerne har benyttet oplysningsforbundet/landssekretariatet til i løbet af de seneste tre år – fordelt på skoletype. Kun de aftenskoler, som bruger oplysningsforbundene, indgår i tabellen.

Overordnet set er aftenskolerne godt tilfredse med deres oplysningsforbund. Knap 70 pct. af aftenskolerne er enten 'tilfredse' eller 'meget tilfredse'. Der er dog alligevel 15 pct., som har placeret sig i den modsatte ende af skalaen (figur 49). Der er en positiv sammenhæng mellem omfanget af aftenskolernes brug af deres respektive oplysningsforbund og tilfredsheden med disse: Jo større brug af oplysningsforbundene, desto større tilfredshed.

Figur 49: Tilfredshed med relation til oplysningsforbund/landssekretariat

Figuren viser andelen af graden af tilfredshed med oplysningsforbund/landssekretariat blandt de aftenskoler, der er medlem af et landsdækkende oplysningsforbund. n = 205.

Ses der på den gennemsnitlige placering på tilfredshedsskalaen på tværs af de fem landsdækkende oplysningsforbund, ligger aftenskoler, der er medlem af DOF, i den mest positive ende af skalaen, mens aftenskoler under AOF gennemsnitligt scorer lavest på skalaen (tabel 24). For nogle af oplysningsforbundene er tallene dog baseret på relativt få aftenskoler. De uddybende svar indikerer, at den lidt lavere tilfredshed blandt aftenskolerne i AOF måske kan tilskrives, at aftenskoleområdet ikke er den primære aktivitet i AOF som oplysningsforbund. Oplysningsforbundet har rigtig mange andre aktiviteter end aftenskoleakti-

viteter som f.eks. danskuddannelse for udlændinge, ordblindeundervisning og forberedende voksenundervisning. Det kan derfor være oplysningsforbundets særlige karakteristika, som afspejler sig i aftenskolernes svar, hvor flere oplever et begrænset fokus specifikt på aftenskoleområdet. Ses der i stedet på tilfredsheden på tværs af de fire aftenskoletyper, er der mere begrænsede forskelle i tilfredsheden med oplysningsforbundene.

Tabel 24: Gennemsnitlig tilfredshed med oplysningsforbund – fordelt på oplysningsforbund

Oplysningsforbund	Gennemsnitlig placering på tilfredshedsskala (1: Meget utilfreds - 5: Meget tilfreds)	Antal aftenskoler
AOF	3,09	22
DOF	4,16	75
FOF	3,81	16
Fora	3,87	55
LOF	3,92	25
Total	3,90	193

Tabellen viser aftenskolernes gennemsnitlige placering på tilfredshedsskalaen, hvor 1 er 'meget utilfreds' og 5 er 'meget tilfreds' – fordelt på medlemskab af de fem landsdækkende oplysningsforbund. Spørgsmålsformulering: "I hvor høj grad er du tilfreds med aftenskolens relation til jeres oplysningsforbund/landssekretariat." De aftenskoler, der har svaret 'ved ikke', indgår ikke i tabellen.

På aftenskolernes uddybende svar ses det, at de aftenskoler, som er godt tilfredse, i særlig grad lægger vægt på imødekommenhed, hjælpsomhed og gode tilbud:

"Sekretariatet er rigtig god til at assistere ved større udfordringer."

"Der er altid hjælp og vejledning at hente og yderst venligt personel"

"De hjælper gerne, og kommer selv med tilbud til os."

"Da jeg er ny og tilmed sidder med alle arbejdsopgaver selv, har jeg stor brug for hjælp fra landsforbundet. Det får jeg heldigvis også."

"Jeg synes, der er mange gode kræfter i vores landssekretariat, som gør/iværksætter mange gode ting. Samtidig føler jeg ikke, det er helt afklaret, om de er til for os, eller vi er til for dem."

Uddrag af uddybende svar i spørgeskemaet

I den mindre positive ende er det forskellige faktorer, de enkelte aftenskoler lægger vægt på. Eksempelvis ønsker en aftenskole større fokus på aftenskolernes forskellige behov på tværs af landet, en anden ønsker større opbakning ift. nye projekter, og endelig giver flere aftenskoler som nævnt udtryk for en oplevelse af begrænset fokus på aftenskoleaktiviteter fra forbundets side:

"Ønske om større forståelse for, at der er forskel på, hvor i landet man befinder sig – forskellige udfordringer. Støtte i arbejdet set med 'lokale briller' fra konsulenter. Der er en verden uden for København."

”Kunne godt tænke mig mere opbakning og hjælp i forhold til nye projekter og samarbejdspartnere.”

”De har en udpræget tendens til at nedtone/nedprioritere aftenskoleaktiviteter til fordel for arbejdsmarkedsrettede aktiviteter.”

”Landsforbundet er mere interesseret i at promovere centrene frem for aftenskolerne.”

Uddrag af uddybende svar i spørgeskemaet

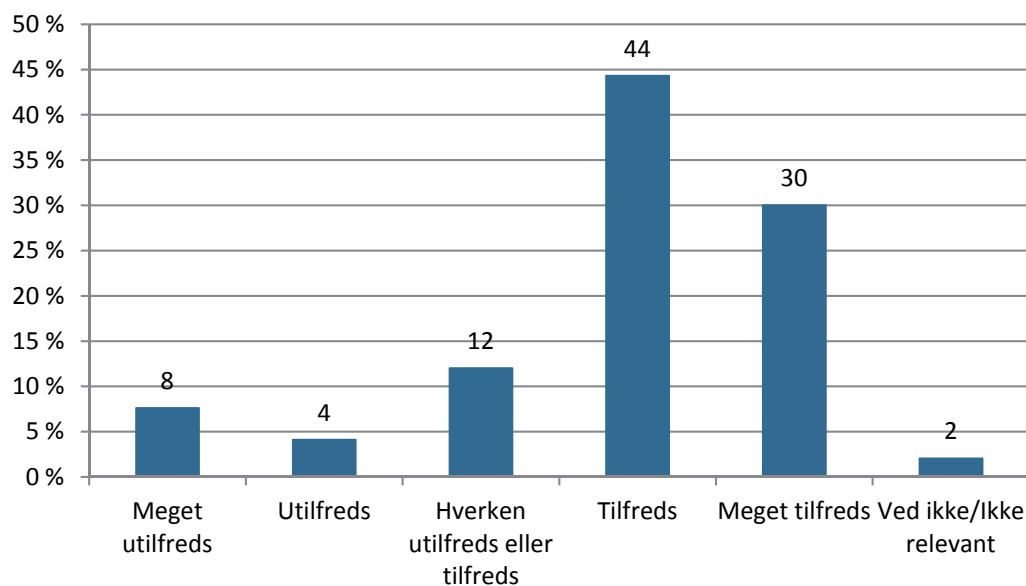
Aftenskolerne og kommunerne

Langt de fleste aftenskoler har naturligt en række kontaktflader til den eller de kommuner, de har aktiviteter i. Det handler ofte om forhold vedrørende tilskud eller lån af lokaler, men en række aftenskoler har også andre typer af relationer til kommunen. Dette afsnit belyser aftenskolernes overordnede tilfredshed med samarbejdet med kommunen samt deres eventuelle engagement i udvalg og samvirker i kommunen. I det efterfølgende afsnit om aftenskolernes konkrete samarbejdsrelationer belyses aftenskolernes samarbejde med kommunale institutioner samt deres holdninger til involvering i kommunal opgaveløsning.

Som figur 50 viser, er tre fjerdedele af aftenskolerne enten tilfredse eller meget tilfredse med deres samarbejde med kommunen.

Det skal understreges, at figuren omfatter svar fra alle aftenskolerne i undersøgelsen og dermed også de aftenskoler, der har aktiviteter i flere forskellige kommuner, da det antages, at disse aftenskoler har baseret deres svar på deres overordnede tilfredshed på tværs af de kommuner, de har aktiviteter i. Billedet er dog det samme, når der udelukkende ses på de aftenskoler, der kun har aktiviteter i en enkelt kommune.

Figur 50: Tilfredshed med samarbejde med kommunen (pct.)

Figuren viser, i hvor høj grad respondenterne er tilfredse med aftenskolens samarbejde med kommunen. n = 343.

I spørgeskemaet har aftenskolerne haft mulighed for at uddybe deres svar vedrørende tilfredsheden med samarbejdet. De uddybende svar afspejler tendenserne i figuren, og mange af kommentarerne er således positive:

"Imødekommenhed og glimrende vejledning."

"Lønindberetning kører upåklageligt, og har vi spørgsmål, får vi hurtigt svar"

"Altid nemt at komme i kontakt med forvaltningen."

"Fint og frugtbart samarbejde – altid lydhør kommune."

Uddrag fra uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Der er dog også aftenskoler, som har mindre positive kommentarer til relationerne til kommunen. Hovedparten af kommentarerne omhandler forskellige aspekter af administrationen, rammerne og retningslinjerne på området. Eksempelvis giver flere på forskellig vis udtryk for, at der mangler smidighed og tydelighed i forvaltningen af området:

"Alt for meget papirarbejde, som kunne laves mere smidigt."

"Det er svært at få 'kontakt' og få en dialog i gang. Alting tager alt for lang tid og skal i samråd, udvalg, byråd mv., inden beslutning kan tages."

"Der laves tit om på møder, skemaer og retningslinjer fra år til år, så det er en jungle at finde rundt i, hvad og hvornår oplysninger om vores aftenskole skal oplyses til kommunen."

”Manglende gennemsigtighed og tydelighed på aftenskoleområdet – især omkring partnerskaber. Arbejder aftenskolerne i kommunen efter de samme spilleregler? [...]”

Derudover nævner flere aftenskoler udfordringer med specifikke dele af rammerne - eksempelvis lokaler og lokaletilskud eller handicapområdet, som i de følgende uddrag:

”Kommunens politik på lokaleområdet er direkte skadeligt for aftenskolernes virke.”

”Det kan være meget svært at skaffe lokaler i dagtimerne.”

”Vi er utilfredse med de fremtidige planer, da de ikke tager hensyn til handicappede. Vi håber, at de bliver ændret.”

Uddrag fra uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Samlet tyder de uddybende svar på, at imødekommenhed, god vejledning, smidighed og gennemsigtighed er nogle af de forhold, aftenskolerne sætter stor pris på i relation til kommunen, og samtidig nogle forhold, de savner, såfremt de ikke er til stede. Derudover har de specifikke retningslinjer på området også betydning for aftenskolernes tilfredshed med kommunen. Der er meget begrænsede forskelle i aftenskolernes tilfredshed med kommunen på tværs af aftenskoletyper og aftenskolernes størrelse, og der er ingen øvrige umiddelbare mønstre at se på tværs af forskellige typer af kommuner.

Det er derudover væsentligt at nævne, at nogle aftenskoler har et konkret samarbejde med kommunen i forbindelse med aftenskolens administration. Folkeoplysningsloven forpligter kommunerne til at stå for administrationen af løn mv. for de aftenskoler, som ønsker det, og som ikke er medlem af et landsdækkende oplysningsforbund (folkeoplysningsloven § 12). Undersøgelsen viser, at 36 pct. af aftenskolerne i undersøgelsen, som står uden for de landsdækkende oplysningsforbund, har benyttet sig af denne mulighed⁴⁰.

Aftenskolernes deltagelse i råd og udvalg

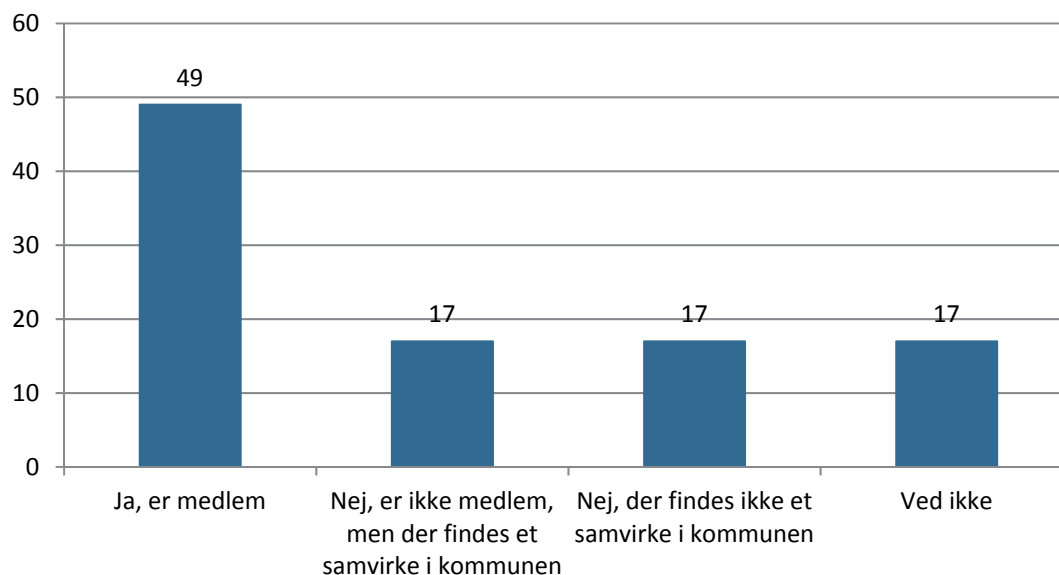
I cirka halvdelen af landets kommuner findes der lokale råd eller samvirker på aftenskoleområdet (Thøgersen 2017, 147). Sådanne råd er interessante både i forhold til aftenskolernes interne relationer og i forhold til aftenskolernes relationer til kommunen. I spørgeskemaundersøgelsen er aftenskolerne blevet spurgt om, hvorvidt de er medlem af et lokalt samvirke/råd på aftenskoleområdet.

Som figur 51 viser, har knap halvdelen af aftenskolerne svaret bekræftende på spørgsmålet. Det er interessant, at 17 pct. af aftenskolerne har angivet, at de ikke er medlem, selvom der findes et samvirke eller råd i kommunen. Derudover er det også interessant, at 17 pct. af

⁴⁰ Andelen er dermed betydeligt lavere end den andel (60 pct.), der blev fundet i Vifos kommuneundersøgelse, hvilket blandt andet kan skyldes, at de mindre aftenskoler uden for oplysningsforbundene er underrepræsenteret i denne undersøgelse. Derudover er det muligt, at der blandt de 10 pct., som har svaret 'ved ikke', også befinder sig aftenskoler, som benytter sig af administrativ hjælp fra kommunen.

aftenskolerne har svaret 'ved ikke'. Hvorvidt det skyldes, at der ikke er noget aftenskole-samvirke i kommunen, eller om de enkelte aftenskoler ikke har kendskab til det, er ikke muligt at afgøre her. Men det kan tyde på, at langt fra alle aftenskoler har fokus på den eventuelle tilstedeværelse af et samvirke på området.

Figur 51: Medlemskab af lokalt samråd/samvirke på aftenskoleområdet

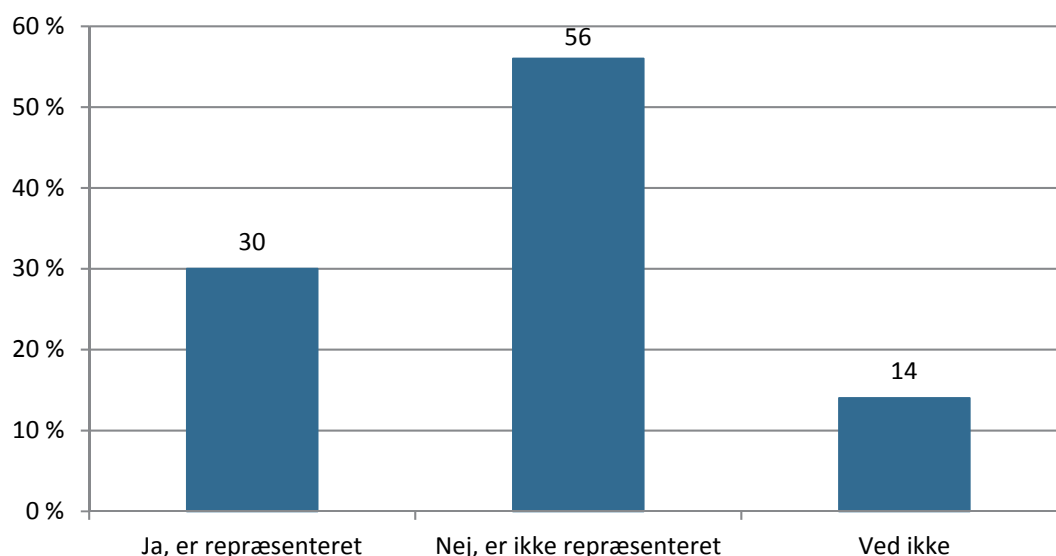
Figuren viser aftenskolernes svar på, hvorvidt de er medlem af et lokalt samvirke/råd på aftenskoleområdet. n = 277. Aftenskoler med aktivitet i flere kommuner indgår ikke i figuren. Fordelingen er dog stort set den samme, hvis denne gruppe af skoler også medtages.

Der er nogle klare mønstre i aftenskolernes medlemskab af samvirker og råd på tværs af aftenskoletyper. Mens 67 pct. af de store flerfaglige aftenskoler er medlem af et samvirke, gør det sig kun gældende for 35 pct. af de små et-faglige skoler (se tabel 37 i bilagsmateriale).

Såfremt der er et aftenskolesamvirke i kommunen, er der stort set ingen af de store flerfaglige, som ikke er medlem, mens det gør sig gældende for mere end hver femte af de øvrige aftenskoler. Samtidig er det især de et-faglige aftenskoler – og i særlig grad de mindste af disse, som har svaret 'ved ikke'. Der er dermed nogle interessante forskelle i organiseringsgraden, hvilket blandt andet kan hænge sammen med, at mindre et-faglige skoler med speciale inden for eksempelvis kor eller husflid ikke nødvendigvis føler et større interessefællesskab med aftenskoleområdet som helhed (Se f.eks. Thøgersen & Bjerrum 2018).

Når det gælder det lovpligtige § 35 stk. 2-udvalg – som mange steder fortsat betegnes som folkeoplysningsudvalget – angiver 30 pct. af aftenskolerne i undersøgelsen, at de er repræsenteret (figur 52). På landsplan udgør aftenskolerepræsentanter cirka en fjerdedel af medlemmerne i disse udvalg (Thøgersen 2017, 143).

Figur 52: Repræsentation i § 35 stk. 2-udvalg

Figuren viser andelen af respondenter, der er repræsenteret i deres kommunale folkeoplysningsudvalg. Aftenskoler med aktiviteter i flere kommuner indgår ikke i figuren. n=278.

Også når det gælder repræsentationen i § 35 stk. 2-udvalg, er der et klart mønster på tværs af aftenskoletyper. Blandt de et-faglige aftenskoler er 15 pct. af de små og 23 pct. af de store repræsenteret. Blandt de flerfaglige gør det sig gældende for 30 pct. af de små og hele 64 pct. af de store aftenskoler.

Særligt blandt de små et-faglige aftenskoler har mange svaret 'ved ikke' (28 pct.), men også en del store et-faglige og små flerfaglige har sat kryds ved denne kategori (se tabel 38 i bilagsmaterialet). Det tyder således på, at ikke alle aftenskoler har eksplicit fokus på § 35 stk. 2-udvalget som en mulig kanal for brugerinddragelse.

Samlet tyder resultaterne på, at det er de større flerfaglige aftenskoler, som dominerer billedet, både når det gælder lokale samvirker på aftenskoleområdet og kommunens § 35 stk. 2-udvalg. Dette kan blandt andet hænge sammen med, at disse aftenskoler i kraft af deres størrelse har flere ressourcer at byde ind med – blandt andet fordi stort set alle aftenskoler inden for denne kategori har lønnede ledere. Der er ingen klare mønstre mellem aftenskolernes deltagelse i samvirker og udvalg og deres tilfredshed med samarbejdet med kommunen.

Aftenskolernes samarbejdsrelationer

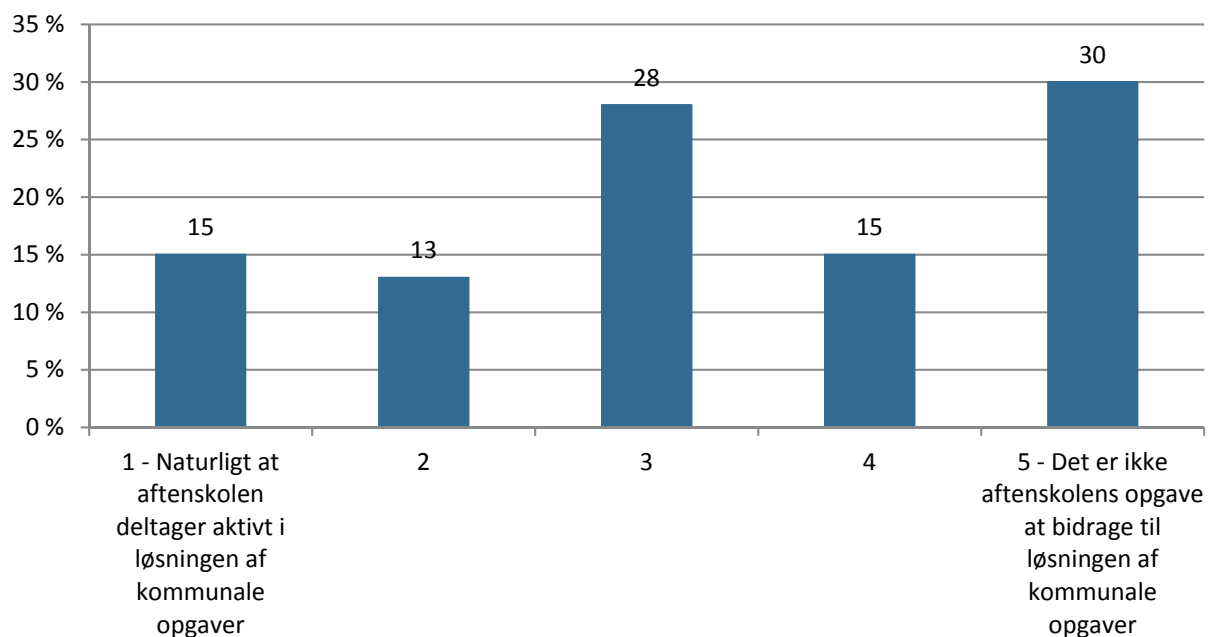
Tværgående samarbejde på tværs af aktører og sektorer er et tema, der er fokus på i rigtig mange samfundsmæssige sammenhænge i dag. Folkeoplysningsområdet er ingen undtagelse fra denne tendens. Ifølge folkeoplysningsloven skal de kommunale folkeoplysningspolitikker således omfatte kommunens politik for samspillet mellem folkeoplysningsområdet og de øvrige politikområder – herunder også mulighederne for indgåelse af partnerskaber (folkeoplysningsloven § 34, stk. 4).

I langt de fleste folkeoplysningspolitikker er der eksplicit opbakning til og fokus på partnerskaber. Vifos kommuneundersøgelse tyder dog på, at ønsket om partnerskaber fylder mere i hensigtserklæringerne end i praksis. Kun 12 pct. af kommunerne har således anvendt folkeoplysningsmidler specifikt til partnerskaber omkring løsningen af konkrete opgaver (Thøgersen 2017). Det udelukker dog ikke, at folkeoplysende aktører indgår i partnerskaber, som er finansieret via andre puljer eller partnerskaber.

Undersøgelsen tyder dog på, at det langt fra er alle aftenskoler, som umiddelbart ser kommunale opgaver, som noget aftenskolen bør bidrage til. I spørgeskemaet har aftenskolerne besvaret et holdningsspørgsmål vedrørende aftenskolernes deltagelse i kommunal opgaveløsning. De skulle placere sig selv på en skala fra 1 til 5, hvor 1 angav fuld enighed i udsagnet 'Det er naturligt, at aftenskolerne deltager aktivt i løsningen af kommunale opgaver', og 5 angav fuld enighed med udsagnet 'Det er ikke aftenskolernes opgave at bidrage til løsningen af kommunale opgaver'.

Som figur 53 viser, er der betydeligt flere aftenskoler, som ikke mener, det er aftenskolernes rolle at bidrage til kommunal opgaveløsning, end det modsatte.

Figur 53: Holdninger til løsning af kommunale opgaver

n = 321. Figuren viser svar på spørgsmålet: "Nedenfor har vi sat nogle modstridende udsagn op om aftenskolens/forenings aktiviteter, formål og måde at fungere på. Sæt kryds ved 1, hvis du er helt enig i udsagnet til venstre, sæt kryds ved 5, hvis du er helt enig i udsagnet til højre. Du kan også vælge et tal mellem disse to yderpunkter".

Det er dog alligevel interessant, at 15 pct. af aftenskolerne mener, at det er naturligt, at aftenskolerne bidrager til at løse kommunale opgaver.

Samtidig er det interessant, at aftenskolerne tilsyneladende er lidt mindre afvisende overfor at bidrage til den kommunale opgaveløsning end foreningslivet som helhed, hvor hele

44 pct. af foreningerne i en undersøgelse fra 2010 placerede sig helt til højre i figuren og ikke mente, det var foreningernes opgave at bidrage til kommunal opgaveløsning (Ibsen et al 2013, 65).

Derudover ses et tydeligt mønster i aftenskolernes holdninger til kommunal opgaveløsning på tværs af aftenskoletyper. De store flerfaglige aftenskoler er betydeligt mere positivt indstillet over for aftenskolernes bidrag til kommunal opgaveløsning end de øvrige aftenskoletyper (se tabel 39 i bilagsmateriale). En nærliggende forklaring på dette mønster kan være, at større skoler kan være bedre rustet ressourcemæssigt til at indgå i konkrete samarbejdsprojekter med kommunen.

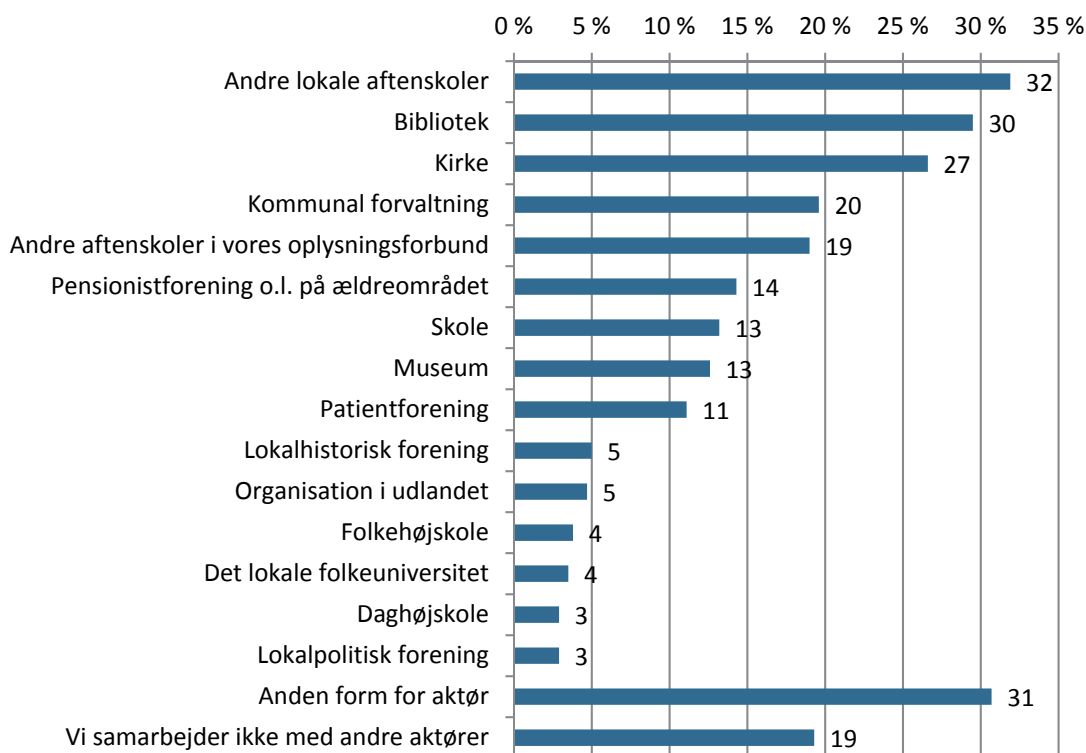
Derudover har nogle af aftenskolerne inden for denne skoletype erfaringer med relationer til kommunen via forskellige typer af aktiviteter uden for folkeoplysningsloven. I denne sammenhæng er det interessant, at de aftenskoler, som ser positivt på involveringen i kommunal opgaveløsning, gennemsnitligt har betydeligt flere eksterne samarbejdsrelationer end de aftenskoler, som ikke ser det som en del af aftenskolernes rolle (se tabel 40 i bilagsmaterialet).

Det er imidlertid langt fra kun ift. til kommunen og kommunale aktører, at aftenskolernes samarbejdsrelationer er interessante. Tidligere undersøgelser har vist, at folkeoplysende aktører i høj grad samarbejder på kryds og tværs (Thøgersen 2015). Spørgeskemaundersøgelsen viser, at det også – i nogen grad – gør sig gældende på aftenskoleområdet.

I spørgeskemaet er aftenskolerne blevet spurgt om, hvorvidt de inden for de seneste fem år har haft samarbejde med andre aktører omkring aktiviteter, arrangementer eller projekter. Resultaterne viser, at langt de fleste aftenskoler har samarbejdsrelationer med andre aktører, og der er stor spredning i de aktører, aftenskolerne arbejder sammen med.

Som figur 54 viser, er andre lokale aftenskoler den aktør, flest aftenskoler samarbejder med. Det gælder knap en tredjedel af aftenskolerne. Dertil kommer knap en femtedel, som har samarbejdet med andre aftenskoler inden for deres eget oplysningsforbund. 30 pct. af aftenskolerne har samarbejdet med biblioteket, mens næsten lige så mange har samarbejdet med kirker.

Figur 54: Aftenskolerne samarbejde med andre aktører

Figuren viser andelen af aftenskoler, som inden for de seneste fem år har haft et samarbejde om aktiviteter, arrangementer eller projekter med andre aktører fordelt på aktørtyper. Respondenterne har haft mulighed for at vælge flere svarkategorier, og andelen summerer derfor ikke til 100 pct. n = 342

En femtedel af aftenskolerne samarbejder med en kommunal forvaltning omkring aktiviteter, arrangementer eller projekter. Selvom mange aftenskoler udtrykker skepsis over for at bidrage til kommunal opgaveløsning, er der dermed alligevel relativt mange aftenskoler, som har konkrete samarbejdsrelationer med den kommunale forvaltning. Dertil kommer aftenskolerne samarbejde med andre offentlige institutioner. Ud over biblioteket, som allerede er nævnt, samarbejder 13 pct. af aftenskolerne med folkeskoler.

Samme andel har samarbejdet med museer, mens relativt få aftenskoler samarbejder med andre typer af folkeoplysende organisationer som højskoler, folkeuniversitetet mv. Endelig angiver 19 pct., at de ikke har samarbejdet med andre aktører.

De aftenskoler, der har angivet, at de samarbejder med andre aktører, har haft mulighed for at uddybe, hvad de samarbejder om. Knap 200 aftenskoler har benyttet sig af dette, og svarene viser, at samarbejdsrelationerne omfatter en meget bred vifte af aktiviteter. Blandt de mest udbredte samarbejdsaktiviteter er foredrag (20 pct.), koncerter (19 pct.) og debatarangementer (11 pct.), men der er også eksempler på samarbejde om særlige målgrupper, om udflugter og rejser, om særlige begivenheder og aktiviteter og meget andet.

Selvom langt de fleste aftenskoler samarbejder med en eller flere eksterne aktører, tyder sammenligninger med flere andre undersøgelser på, at aftenskoler samarbejder i noget mindre grad end mange andre aktører på folkeoplysnings- og foreningsområdet.

Eksempelvis angav 54 pct. af foreningerne i foreningsundersøgelsen i 2010, at de i dag har samarbejde med andre foreninger med samme virksomhed som foreningens egen, mens 32 pct. havde samarbejde med andre foreninger og 31 pct. havde samarbejde med skoler (Ib- sen et al. 2013, 63)⁴¹.

Også blandt både Folkeuniversitetets lokalkomiteer (Thøgersen & Bjerrum 2016) og folke- højskolerne (Thøgersen & Bjerrum 2018) angiver betydeligt flere at samarbejde med de for- skellige typer af eksterne samarbejdspartnere⁴².

Derudover er der en klar tendens til, at de store flerfaglige aftenskoler gennemsnitligt har betydeligt flere samarbejdsrelationer end de øvrige aftenskoletyper. Som tabel 25 viser, har de små et-faglige aftenskoler gennemsnitligt sat kryds ved 1,6 af de ovennævnte samar- bejdspartnere, mens det gennemsnitlige antal for de store flerfaglige aftenskoler er på 3,9.

Tabel 25: Antallet af aftenskolernes samarbejdsrelationer

	Gennemsnitligt antal samarbejdsrelationer	Antal aftenskoler
Lille et-faglig aftenskole	1,6	73
Stor et-faglig aftenskole	1,8	79
Lille flerfaglig aftenskole	2,1	66
Stor flerfaglig aftenskole	3,9	92

Tabellen viser aftenskolernes gennemsnitlige antal samarbejdsrelationer fordelt på aftenskoletype. Andele i pct. n = 310.

For langt de fleste typer af samarbejdspartnere er det samme overordnede mønster gæl- dende: Andelen, der samarbejder, er størst blandt de store flerfaglige aftenskoler. Der er dog nogle interessante undtagelser fra dette generelle billede (se samlet oversigt i tabel 41 i bilagsmaterialet). De små et-faglige skoler ligger højest, når det gælder samarbejdet med kirker (32 pct.), hvilket givetvis kan forklares med de mange kor i denne kategori.

Derudover skiller de store et-faglige skoler sig ud, når det gælder samarbejdet med aktører i udlandet, som 13 pct. af aftenskolerne inden for denne type har sat kryds ved. Endelig er der særligt blandt de små et-faglige aftenskoler mange, som slet ikke samarbejder. Det gør sig gældende for 25 pct. af disse skoler mod 5 pct. blandt de store flerfaglige skoler.

Aftenskolernes erfaringer med samarbejde

De aftenskoler, som har angivet at samarbejde med en eller flere eksterne aktører, er i spør- geskemaet blevet spurgt om deres oplevede fordele og ulemper ved at samarbejde med an- dre aktører.

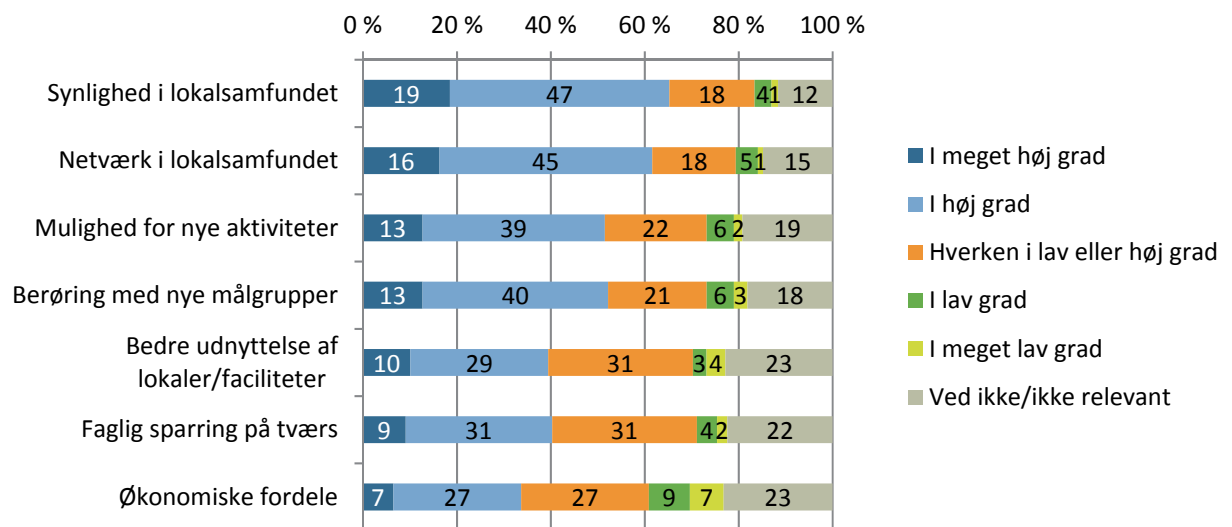
⁴¹ Svarkategorierne er dog ikke fuldt sammenlignelige, da svarkategorierne i foreningsundersøgelsen son- drede mellem 'ja, har samarbejde i dag', 'ja, har samarbejdet tidligere' og 'nej, har ikke samarbejdet' inden for de seneste fem år. De procenttal, som er nævnt, er udelukkende dem, der har svaret, at de samarbejder i dag.

⁴² De eksterne samarbejdspartnere, aktørerne kunne sætte kryds ved, har dog varieret på tværs af undersø- gelserne.

Figur 55 viser, at synlighed og netværk i lokalsamfundet er de to faktorer, som flest aftenskoler i høj eller meget høj grad oplever som fordele ved samarbejdet. Dette billede er i fuld overensstemmelse med resultater fra lignende undersøgelser på forenings- og folkeoplysningsområdet (Thøgersen 2015, Thøgersen & Bjerrum 2015, Thøgersen & Bjerrum 2018).

Derudover oplever mere end halvdelen af aftenskolerne, at samarbejdet har givet dem mulighed for nye aktiviteter eller berøring med nye målgrupper. Økonomiske fordele ligger i bunden af figuren, men alligevel har en tredjedel af aftenskolerne i høj eller meget høj grad oplevet denne fordel.

Figur 55: Opfattelser af fordele ved samarbejde med andre aktører

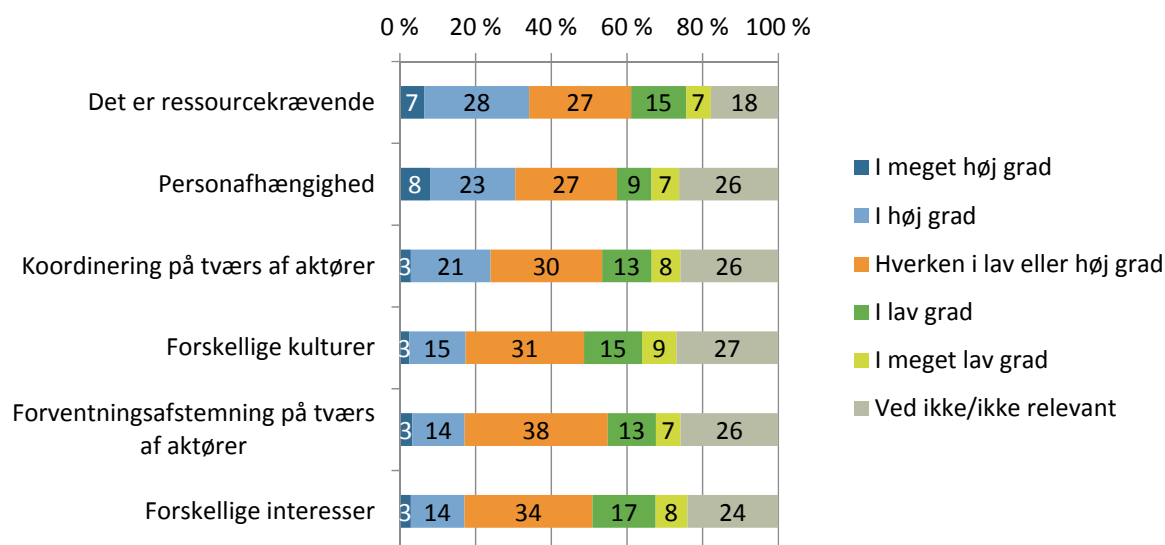

Figuren viser svarandele på spørgsmål om, i hvor høj grad aftenskolerne oplever de givne forhold som fordele ved at samarbejde med andre aktører. Spørgsmålet er stillet til de respondenter, der tidligere har angivet at samarbejde med andre aktører. n = 276

Gode samarbejdsprojekter opstår sjældent af sig selv, og andre undersøgelser på området har vist, at det kan være ressourcekrævende både at etablere og vedligeholde samarbejdsrelationer (f.eks. Thøgersen 2015).

Denne tendens kommer også til udtryk i aftenskolernes svar på de oplevede ulemper ved at samarbejde med andre aktører. Det ressourcemæssige aspekt er den faktor, flest aftenskoler oplever som udfordrende ved samarbejdsrelationer. Generelt er det dog tydeligt, at andelen er betydeligt lavere, når det handler om ulemper, end når det handler om fordele. Det tyder på, at gevinsterne ved samarbejde opleves som større end udfordringerne ved samarbejde.

Figur 56: Opfattelser af ulemper ved samarbejde med andre aktører

Figuren viser svarandele på spørgsmål om, i hvor høj grad aftenskolerne oplever de givne forhold som ulemper ved at samarbejde med andre aktører. Spørgsmålet er stillet til de respondenter, der tidligere har angivet at samarbejde med andre aktører. n = 275

Ud over det ressourcekrævende aspekt, er det særligt forhold vedrørende personafhængighed og koordinering på tværs af aktører, som aftenskolerne oplever som udfordrende ved samarbejdet.

Blandt de aftenskoler, der slet ikke samarbejder, har mange uddybet, hvorfor de ikke gør det. Cirka halvdelen af kommentarerne går på, at det ikke har været relevant, eller at der ikke har været et behov for at samarbejde. I forlængelse af dette nævner flere aftenskoler, at deres specifikke kursusudbud ikke lægger op til samarbejde – f.eks. fordi de har et meget specifikt fag – f.eks. knipling eller varmtvandstræning. Enkelte aftenskoler nævner, at de ikke har haft ressourcerne til det, og endelig nævner ganske få aftenskoler, at de gerne fremadrettet vil udvikle deres samarbejdsrelationer.

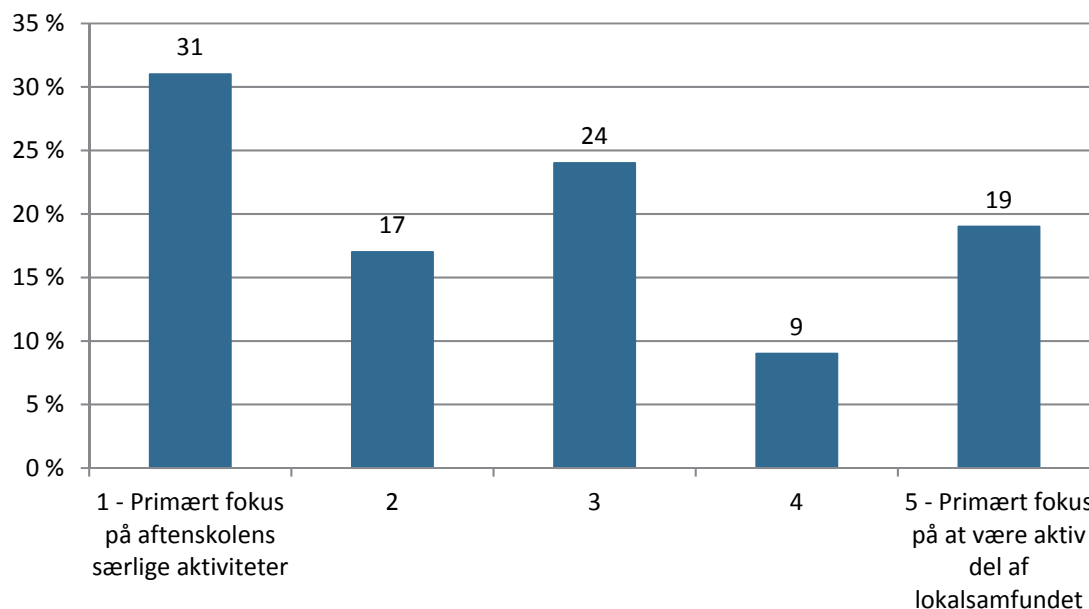
Aktivitetsfokus eller fokus på lokalsamfundet

Aftenskolernes samarbejdsrelationer og variationen i disse på tværs af aftenskoletyper kan hænge sammen med, hvordan de ser på deres egen rolle i lokalsamfundet. I spørgeskemaet er aftenskolerne blevet bedt om at placere sig på en skala fra 1-5, hvor 1 er udtryk for fuldstændig enighed i udsagnet 'Aftenskolen/foreningen har først og fremmest fokus på de særlige aktiviteter, den beskæftiger sig med', og 5 er udtryk for fuldstændig enighed i udsagnet 'Aftenskolen har først og fremmest fokus på at være en aktiv del af det lokalsamfund, den tilhører'.

Opstillingen af spørgsmålet kan måske synes kunstig, da der ikke nødvendigvis er en modsætning mellem at være koncentreret om en aktivitet og at være en aktiv del af lokalsamfundet. Ikke desto mindre kan svarene ses som et udtryk for, hvorvidt det er aktiviteterne eller lokalsamfundet, der fylder mest i aftenskolernes selvforståelse, når de bliver bedt om at tage stilling.

Som figur 57 viser, er der flest aftenskoler, som placerer sig i den ende af figuren, hvor der primært er fokus på aktiviteterne, mens færre – men dog stadig knap en femtedel af aftenskolerne, har placeret sig helt til højre i figuren, som udtrykker, at det primære fokus er på lokalsamfundet.

Figur 57: Holdninger til aktiviteter kontra lokalsamfund (pct.)

Figuren viser afterskolernes holdning til, i hvor høj grad deres rolle er primært at lave særlige aktiviteter eller være aktive i lokalsamfundet. Respondenterne har skullet angive deres holdning til to modstridende udsagn på en skala fra 1 til 5. 1 betyder helt enig i udsagnet "Afterskolen/foreningen har først og fremmest fokus på de særlige aktiviteter, den beskæftiger sig med", og 5 betyder helt enig i udsagnet "Afterskolen/foreningen har først og fremmest fokus på at være en aktiv del af det lokalsamfund, den tilhører". n = 321.

Sammenlignes det ovenstående billede med resultater fra foreningsområdet i bred forstand, er afterskolernes aktivitetsfokus dog mindre udpræget⁴³ (Ibsen et al. 2013, 57). Derudover er der en tendens til, at de et-faglige aftenskoler har et stærkere aktivitetsfokus end de flerfaglige skoler (se tabel 42 i bilagsmaterialet)⁴⁴.

⁴³ Der er nogle mindre forskelle i formuleringen af de to modstridende udsagn i hhv. foreningsundersøgelsen og afterskoleundersøgelsen. I foreningsundersøgelsen var ordlyden følgende: 'Foreningen er først og fremmest en forening for folk, der interesserer sig for de særlige aktiviteter, som foreningens beskæftiger sig med' kontra 'Foreningen er først og fremmest en forening for beboere i det lokalområde, hvor den hører til (som en del af lokalsamfundet)'.

⁴⁴ Samlede analyser tyder på, at det særligt er graden af bredde i afterskolernes udbud, som har betydning. Jo flere forskellige fagtyper, desto mere orienteret mod lokalsamfundet er afterskolerne.

Kapitel 11: Aftenskolernes samfundsmæssige betydning

Aftenskolernes rolle og betydning har skiftet gennem tiderne. For at undersøge aftenskolernes udfordringer og potentialer er det derfor vigtigt at nærme sig en forståelse af aftenskolernes samfundsmæssige rolle. Folkeoplysningsloven sætter rammer om forventningerne til aftenskolerne. Udover at arbejde med voksenundervisning skal skolerne være demokratiserende og fællesskabsdannende. For aftenskolernes kursister har tidligere analyser vist, at læringen er i højsædet, og deltagelse gør dem glade.

Der er således mange parametre, aftenskolerne skal opfylde for at leve op til forventningerne. For at komme nærmere en forståelse af hvordan aftenskolerne selv ser deres betydning, blev respondenterne spurgt om, hvad de oplever som aftenskolens vigtigste samfundsmæssige rolle. 268 aftenskoler svarede på det dette spørgsmål med deres egne ord i en åben svarkategori⁴⁵. Tabel 26 viser kategoriseringen af de åbne svar.

Tabel 26: Aftenskolernes egen vurdering af deres vigtigste samfundsmæssige rolle

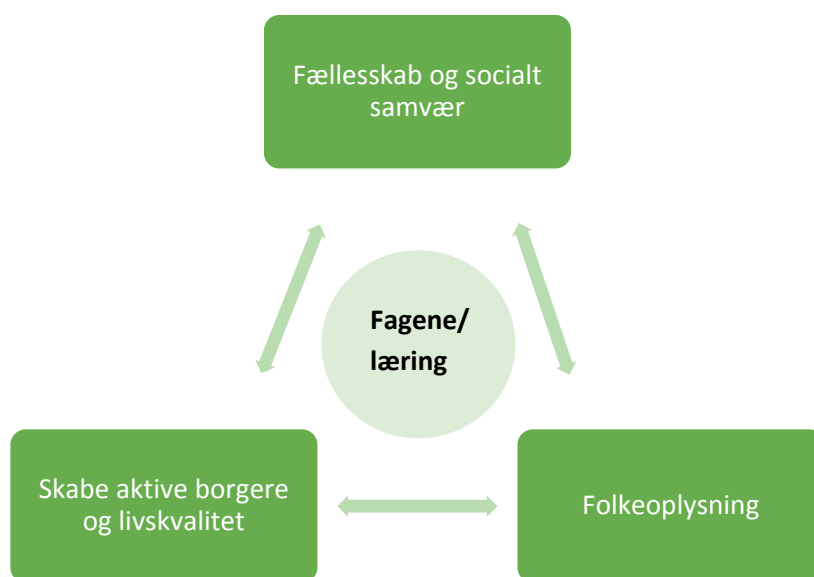
	Andel i pct.	Antal skoler
Skabe fællesskab	45	121
Skabe aktive borgere/livskvalitet	38	102
Oplysning/medborgerskab	36	96
Holde liv i gamle håndværk	10	28
Integration	0 (0,01)	3

Tabellen viser kategorierne samt antal/andel af skoler, der har nævnt den aktuelle kategori som svar på spørgsmålet: 'Hvad oplever du som jeres aftenskoles/forenings vigtigste samfundsmæssige rolle?' n=268 Andelene summer ikke til 100, da flere skoler har nævnt mere end en rolle i de åbne svar.

Svarerne understreger, at aftenskolerne ser sig selv som aktive medspillere i den større samfundsmæssige helhed. Som tabel 26 viser, fremhæver 10 pct. faget i sig selv som en vigtig samfundsmæssig rolle (holde liv i gamle håndværk), men de fleste fremhæver det idé-mæssige spænd, som aktiviteterne skabes i: folkeoplysning, fællesskab og det at skabe aktive borgere. Figur 58 viser dette spænd, hvor fagene er centralt placeret i midten som den aktivitet, der er omdrejningspunktet.

⁴⁵ De åbne svar blev gennemgået, kodet, og inddelt i kategorier. Selvom skolerne blev bedt om at nævne den vigtigste samfundsmæssige rolle, har flere indføjet mere end et aspekt i deres udsagn. I kategoriseringen blev alle delementer i skolernes udsagn talt med, og nogle skoler tæller derfor med flere gange, hvorfor tallene ikke summer til 100.

Figur 58: Aftenskolernes selvvalgte samfundsmæssige rolle

Modellen viser, at aftenskolerne ser deres fag og undervisningsaktiviteter i en idémæssig ramme, der rummer både lovens forventninger om folkeoplysning og fællesskab, men som samtidig lægger vægt på den øgede livskvalitet kursisterne oplever gennem deltagelse i aktiviteterne.

Ser man nærmere på fordelingen af de åbne svar i tabel 26, nævner 45 pct. af aftenskolerne fællesskab og forskellige former for socialt samvær som deres vigtigste opgave. Flere respondenter fremhæver, at de arbejder bevidst med at skabe gode og åbne fællesskaber. Fagene bliver dog ofte nævnt som det fælles omdrejningspunkt, der får mennesker til at mødes uden for deres vanlige arenaer.

Andre aftenskoler understreger, at de med deres målgruppe har stor betydning i kampen mod ensomhed, eller at aftenskolerne når målgrupper, der ikke har mange andre steder at gå hen, hvilket også relaterer sig til den overordnede fællesskabskategori (se eksempler i figur 59).

Dernæst angiver 38 pct., at aktivering af borgerne for at forbedre deres trivsel er aftenskolens vigtigste opgave. Eksempler på dette kunne være, at aktiviteterne skaber livsglæde, eller at aktiviteterne hjælper handicappede med at klare sig i hverdagen. Der er især mange kor, der nævner, at deltagelse i aktiviteter kan være med til at øge livsglæden og livskvaliteten for både tilhørere og deltagere.

Lidt færre respondenter (36 pct.) nævner folkeoplysning og det at gøre deltagerne klogere og mere bevidste samfundsborgere som et mål i sig selv for aftenskolens aktiviteter. Flere fremhæver undervisningsdelen som en integreret del af den samfundsdebat, de ønsker at skabe. Ligeledes nævner nogle skoler vigtigheden af, at de både er åbne for alle og har et holdningsmæssigt ståsted som en central del af det folkeoplysende aspekt. En respondent beskriver deres vigtigste rolle som en forlængelse af aftenskolernes samlede historie og ser det som en pointe, at deres skole er modkultur til andre samfundsmæssige trends:

"Folkeoplysende virksomhed, der skaber viden i et DJØF-inficeret samfund, hvor alt helst skal måles på en bundlinje og skøjtes igennem på færre tegn, end der er plads til i et tweet. Danske politikere over en meget bred kam fører en politik, der, hvis den mod forventning skulle være gennemtænkt, sigter på voldsomt at fordumme den danske befolkning. Derfor er der nu lige så stor brug for de folkeoplysende foreninger, som der var ved deres opståen i 1800-tallet, til at oplyse, nuancere og skabe rammerne for en folkelig inkluderende samfundsdebat. Det prøver vi så at gøre inden for det geografiske område af verden, der med rimelighed kan siges at kunne rummes indenfor formålsparagraffen."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelse

I modellen først i kapitlet er fagene sat i centrum som den aktivitet, der driver værket frem. Men som tabel 26 viser, er faget også et mål i sig selv for flere skoler. 10 pct. af respondenterne nævner således, at det er deres vigtigste rolle at holde liv i gamle håndværk. Det er særligt de manuelle fag som trædrejning, møbelpolstring, vævning og lignende, hvor aftenskolerne ser sig selv som kultur- og traditionsbærere. Der er dog også nogle kor, der nævner, at det er vigtigt for dem at viderebringe kendskabet til musik, hvorfor de også indgår i denne kategori⁴⁶.

Figur 59: Eksempler på aftenskolernes syn på deres vigtigste samfundsmæssige rolle

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelse

⁴⁶ Selvom der spørges til den vigtigste samfundsmæssige rolle, angav nogle af respondenterne adskillige roller, hvorfor de nævnte andele ikke summerer til 100.

Aftenskolerne og centrale fortællinger

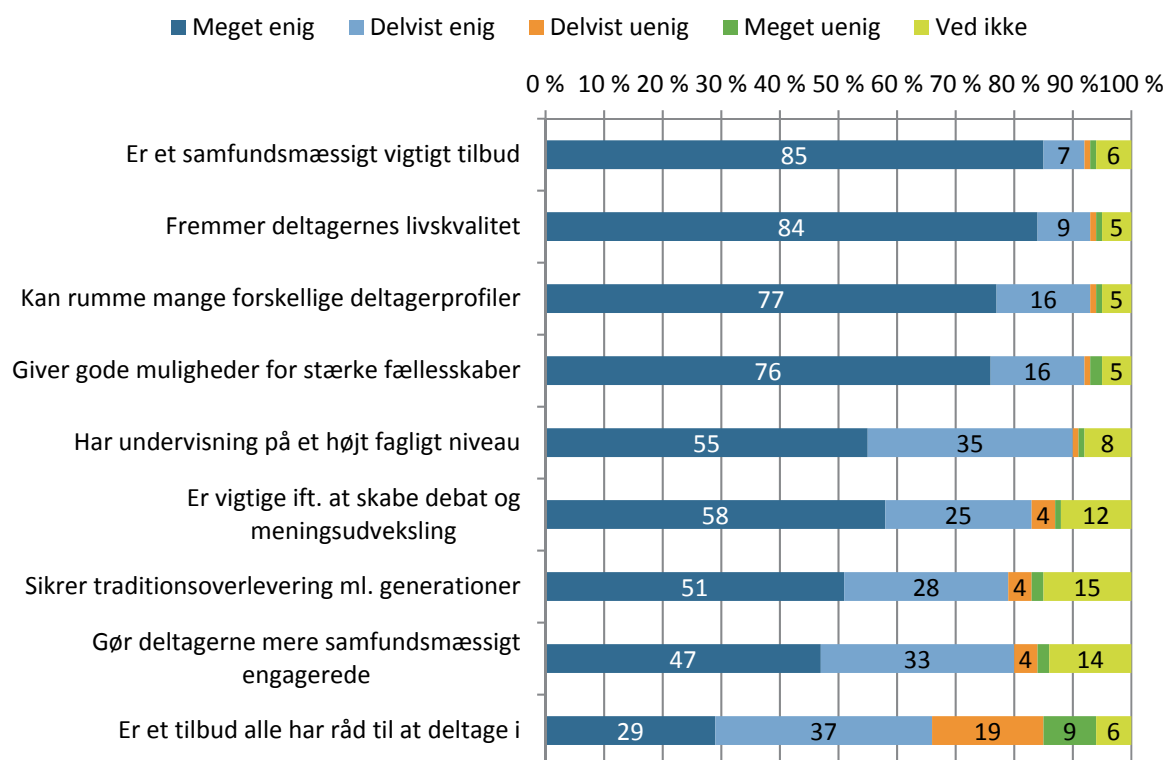
Ud over de åbne spørgsmål blev respondenterne bedt om at tage stilling til ni generelle udsagn om aftenskolerne. Spørgsmålene afspejler nogle af de centrale fortællinger og forståelser af aftenskolerne: At de er åbne for alle, at de er demokratiserende, og at læringen er central. Desuden er der stillet spørgsmål om, hvorvidt de synes, at aftenskolerne fremmer deltagernes mentale sundhed, om de skaber traditionsoverlevering mellem generationer og ganske enkelt; om de ser aftenskolerne som samfundsmæssigt vigtige.

I en undersøgelse i Aalborg Kommune blev lignende spørgsmål stillet til aftenskolernes kursister, lærere og bestyrelsesmedlemmer. Det var tydeligt, at jo tættere på ledelsen af aftenskolen respondenterne var, desto mere enige var de i en positiv vurdering af aftenskolernes samfundsmæssige betydning.

Det var derfor også forventet, at respondenterne i denne undersøgelse i høj grad ville være enige i udsagnene om aftenskolerne. Besvarelserne viser da også tydeligt, at respondenterne er meget enige i de forskellige udsagn og dermed har en positiv opfattelse af aftenskolernes samfundsmæssige betydning. Således er 85 pct. af respondenterne meget enige i, at aftenskolerne er et samfundsmæssigt vigtigt tilbud. 84 pct. er meget enige i, at aftenskolerne fremmer deltagernes livskvalitet, og 77 pct. mener, at de er rummelige i forhold til forskellige deltagerprofiler.

Figur 60 viser, at flest er uenige i, at aftenskolerne er et tilbud, som alle har råd til. Det er også et emne, som flere af skolerne fremhæver som en af deres udfordringer. Flere mener, at kursusafgiften er så høj, at mange borgere ikke har råd til at deltage.

Figur 60: Aftenskolernes holdninger til deres generelle samfundsmæssige betydning (pct.)

n = 323. Respondenterne har vurderet, hvorvidt de er enige eller uenige i hvert enkelt udsagn om aftenskolerne. Andele i pct.

På tværs af de fire skoletyper er der begrænsede forskelle på aftenskolernes holdninger til udsagnene (se tabel 43 i bilagsmaterialet). Der er en tendens til, at de flerfaglige skoler er mest enige i udsagnene og særligt de store flerfaglige skoler. Den eneste undtagelse er i forhold til udsagnet om, hvorvidt aftenskolerne er et tilbud alle har råd til at deltage i. Her er især de store flerfaglige skoler uenige.

Ved de andre udsagn er det særligt, hvad man kunne kalde den 'demokratiserende effekt', der er uenighed om. Kun 69 pct. af de små et-faglige aftenskoler mener, at aftenskolerne er vigtige i forhold til at skabe debat og meningsudveksling, og 70 pct. af dem er meget eller delvist enige i, at aftenskolerne gør deltagerne mere samfundsmæssigt engagerede. Blandt de store flerfaglige skoler er de tilsvarende andele 92 pct. på begge udsagn.

Aftenskolerne ønsker at bidrage

For yderligere at indkredse aftenskolernes samfundsmæssige rolle blev respondenterne spurgt, om de ser nogle samfundsmæssige udfordringer, som de ønsker at bidrage til at løse. 45 pct. af respondenterne svarer bekræftende på dette spørgsmål⁴⁷.

⁴⁷ De åbne svar blev kodet, og inddelt i kategorier. Skolerne havde mulighed for at nævne mere end en udfordring, og andelenes summer derfor ikke til 100.

107 aftenskoler har svaret uddybende på, hvilke samfundsmæssige udfordringer de ønsker at bidrage til at løse. Tabel 27 viser kategoriseringen af de åbne svar.

Tabel 27: Samfundsmæssige udfordringer, som aftenskolerne ønsker at bidrage til at løse

	Andel i pct.	Antal skoler
Dårlig livskvalitet blandt borgerne	46	49
Manglende viden og mellem-menneskelig forståelse	31	33
Integration af borgere med anden etnisk baggrund	16	17
Ensomhed/social isolation	15	16
Holde liv i gamle håndværk	5	5

Tabellen viser kategorierne samt antal/andel af skoler, der har nævnt den aktuelle kategori som svar på spørgsmålet 'Ser I som aftenskole/forening nogle samfundsmæssige udfordringer, som I ønsker at bidrage til at løse? (Sæt ét kryds)'. N=107 Andelenes summer ikke til 100, da flere skoler har nævnt mere end en udfordring i de åbne svar.

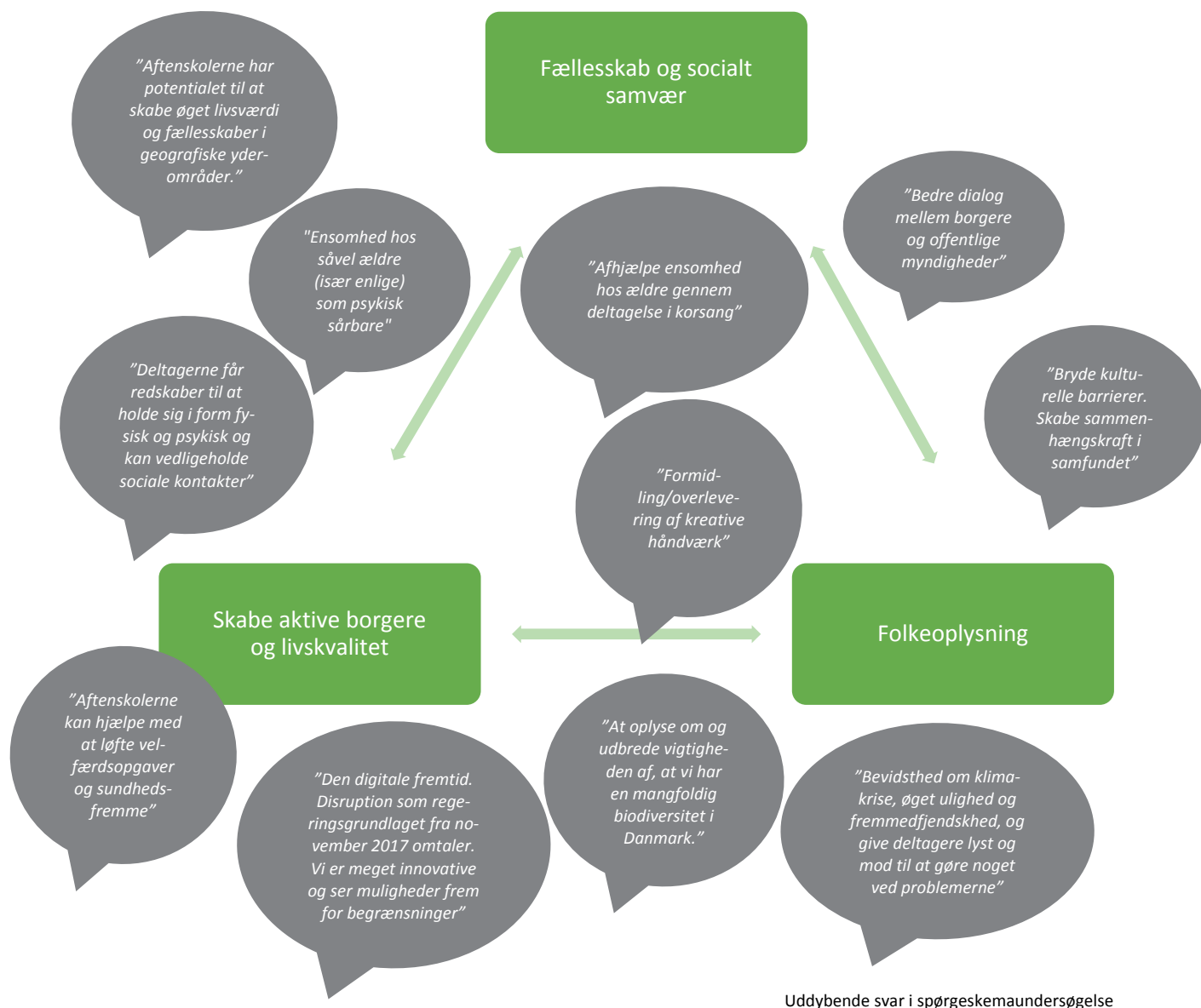
Det problem, som flest aftenskoler ønsker at mindske gennem deres aktiviteter, omhandler dårlig livskvalitet. Dette svarer 46 pct. af aftenskolerne, at de ønsker at gøre noget ved gennem at skabe aktive borgere. Metoden til at styrke den generelle livskvalitet er forskellig fra aftenskole til aftenskole. Nogle vil især gøre noget for at forbedre deltagernes sundhed, andre ønsker at skabe et større socialt netværk, mens andre igen vil reducere stressniveauet blandt kursisterne.

30 pct. af aftenskolerne ønsker at bidrage til et gøre samfundet mere oplyst og derigennem gøre demokratiet mere velfungerende. Der er også flere aftenskoler, der ønsker at skabe øget fokus på nogle helt bestemte områder, såsom klima, flygtninge eller uligheden i samfundet.

Dernæst ønsker hele 16 pct. af de aftenskoler, der har svaret uddybende, at inddrage flere personer af anden etnisk herkomst end dansk og derved bidrage til integrationen. 15 pct. nævner specifikt ensomhed og social isolation som udfordringer, de som aftenskoler er med til at løse. Til sidst nævner godt 5 pct. af aftenskolerne, at de gerne vil bidrage til at holde liv i gamle håndværk og aktiviteter; det kan være tekniske færdigheder såsom trædrejning, knipling eller vævning, men også folkedans, foreningskulturen generelt eller kendskabet til musik, som ønskes videreført af flere aftenskoler.

Der er således god overensstemmelse mellem, hvordan aftenskolerne ser deres vigtigste samfundsmæssige rolle, og hvad de ønsker at byde ind med. Som figur 61 viser, kredser svarerne igen særligt om fællesskab, at skabe aktive borgere og den folkeoplysende virksomhed.

Figur 61: De samfundsmæssige udfordringer og aftenskolernes bidrag

Kapitel 12: Aftenskolernes udfordringer

Det foregående kapitel viser, at aftenskolerne ser sig som en del af et større samfundsmæssigt billede. De ønsker at bidrage til at løse samfundsmæssige udfordringer og oplever, at de spiller en central rolle for deres kursister samt på et mere overordnet plan.

Dette kapitel ser nærmere på, hvorvidt aftenskolerne oplever, at de har udfordringer i forhold til driften og udviklingen af deres skoler. Respondenterne blev både spurgt om, hvorvidt de oplever udfordringer i forhold til at kunne drive deres aftenskole, som de ønsker det, og om de ser udfordringer i forhold til folkeoplysningsloven. Først ser afsnittet dog på, hvilke driftsmæssige elementer der udfordrer aftenskolerne i deres daglige virke.

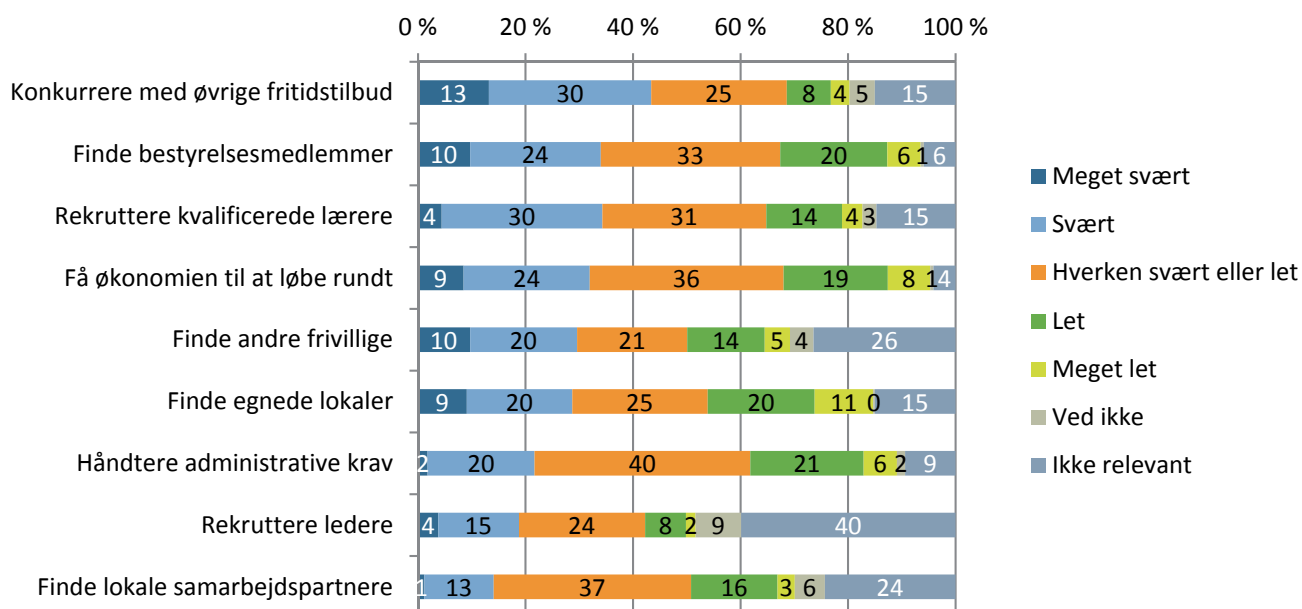
Udfordringer i hverdagen

For at opnå større indsigt i aftenskolernes konkrete, driftsmæssige udfordringer blev respondenterne bedt om at vurdere, hvor svært eller let de opfatter ni forskellige elementer af at drive aftenskole.

Ved alle ni udsagn er der flest respondenter, der svarer neutralt (dvs. hverken let eller svært). Den opgave, som flest skoler oplever, de er udfordret af, er at konkurrere med andre fritidstilbud. Her oplever hele 43 pct., at det er svært eller meget svært.

Figur 62 viser yderligere, at sammenlagt 34 pct. af skolerne oplever det som svært at finde nye bestyrelsesmedlemmer og velkvalificerede lærere.

Figur 62: Oplevede udfordringer i hverdagen (pct.)

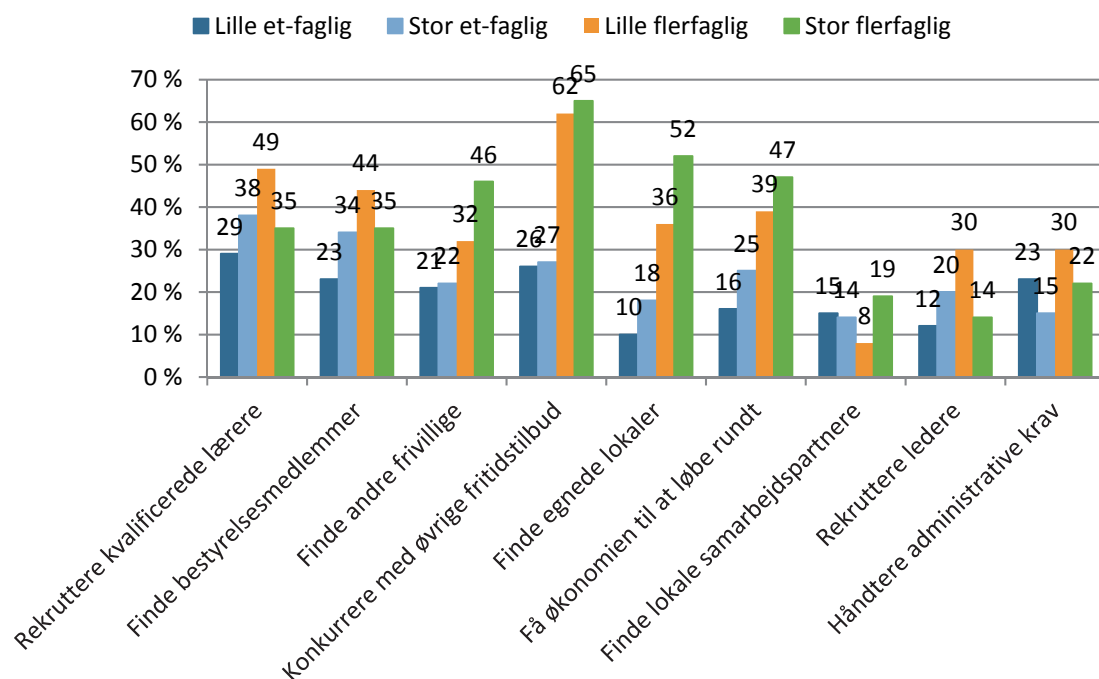

Figuren viser aftenskolernes svar på spørgsmålet 'Oplever I de følgende elementer i aftenskolernes daglige virke som let eller svært?' n = 341.

Figur 63 viser udfordringerne fordelt på skoletyper. Generelt oplever de flerfaglige skoler flest udfordringer i hverdagen. For de store flerfaglige aftenskoler omhandler udfordringerne i særlig grad konkurrencen med andre aktører, at finde egnede lokaler og at få økonomien til at løbe rundt. De små flerfaglige skoler er også udfordret af konkurrence, og derudover er der blandt disse skoler mange, der oplever det som en udfordring at rekruttere kvalificerede lærere og bestyrelsesmedlemmer.

Der er en langt mindre andel af de et-faglige skoler, der svarer 'svært' eller 'meget svært', når de skal vurdere udsagnene. For de et-faglige skoler er de tre opgaver, flest oplever som svære, de samme som for de små flerfaglige skoler. De et-faglige skoler ser dog især rekrutteringen af kvalificerede lærere som et problem.

Figur 63: Oplevede udfordringer i hverdagen – fordelt på skoletyper (pct.)

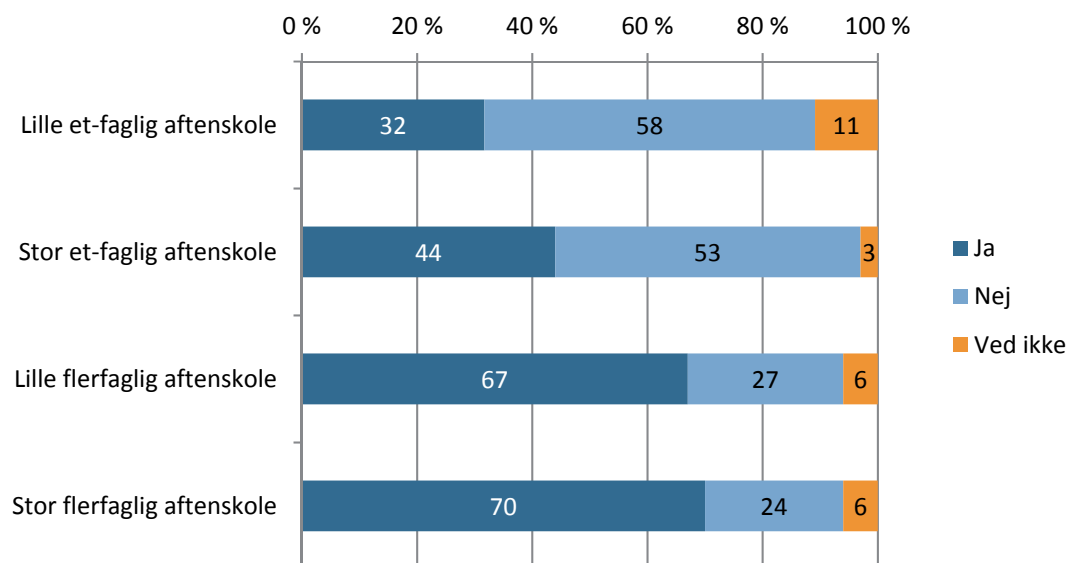

Figuren viser andelen af aftenskoler fordelt på skoletyper, som har svaret 'meget svært' eller 'svært' til de forskellige udsagn. n = 309 (heraf 73 små et-faglige, 79 store et-faglige, 66 små flerfaglige og 91 store flerfaglige aftenskoler).

Generelle udfordringer

Respondenterne blev desuden stillet spørgsmålet, om de oplever udfordringer i forhold til at kunne drive aftenskolen på den måde og det niveau, som de ønsker. 53 pct. af skolerne svarer bekræftende på det. Igen er det særligt de flerfaglige aftenskoler, der oplever udfordringer for den måde, de ideelt set ønsker at drive deres aftenskole på.

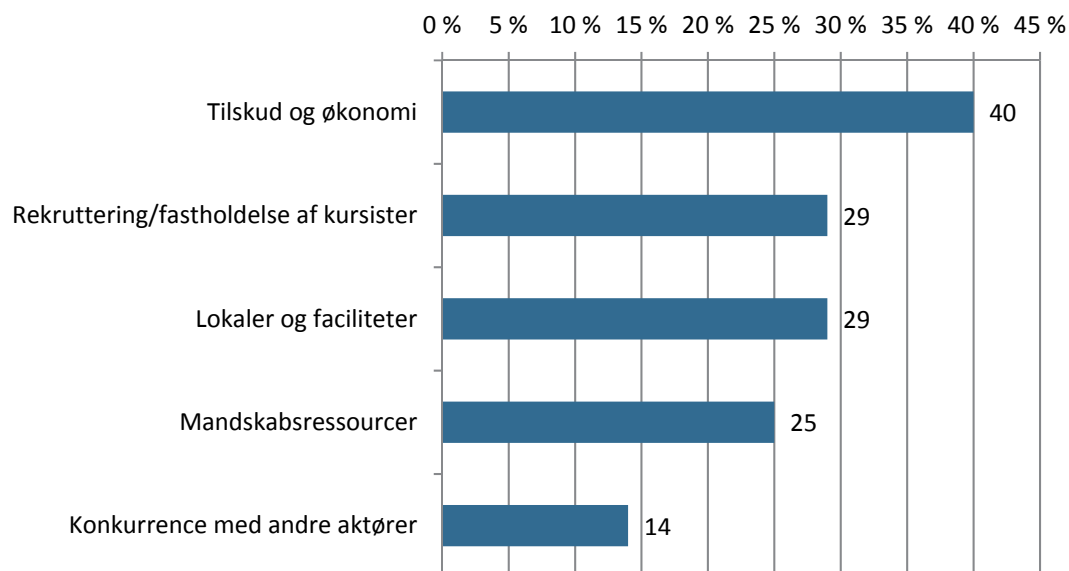
Figur 64: Oplever I udfordringer i forhold til aftenskolens drift?

Figuren viser aftenskolernes svar på, om de oplever udfordringer ift. at kunne drive aftenskolen på den måde og det niveau, som de ønsker. Fordelt på aftenskoletype. Andele i pct. n = 309 (heraf 73 små et-faglige, 79 store et-faglige, 66 små flerfaglige og 91 store flerfaglige aftenskoler).

De respondenter, der oplever udfordringer, fik mulighed for at uddybe med en beskrivelse af op til tre af deres største udfordringer. 163 respondenter svarede uddybende på dette. Figur 65 viser de fem udfordringer, som flest skoler nævner.

Figur 65: Aftenskolernes fem største selvoplevede udfordringer

Figuren viser de fem udfordringer, som er nævnt af flest aftenskoler, og viser andelen af aftenskoler, der i et åbent kommentarfelt har angivet de nævnte udfordringer som værende blandt deres tre største udfordringer. Aftenskolernes kommentarer er herefter blevet kategoriseret. n = 163.

Økonomi

Flest skoler (40 pct.) fremhæver økonomien som en udfordring. Knap halvdelen af disse nævner specifikt, at de kommunale tilskud er for små, at rammen i kommunen ikke er stor nok, eller at de ikke modtager lokaletilskud.

Rekruttering af kursister

29 pct. af skolerne nævner rekruttering af kursister som deres største udfordringer. Enkelte skoler nævner en generel kursistnedgang, men rekrutteringen er specielt en udfordring i forhold til særlige målgrupper. Især de unge fremhæves som en målgruppe, det er svært at få fat på. Flere nævner dog også udsatte borgere, da skolerne oplever, at de ofte ikke har råd til aftenskolernes tilbud.

Lokaler

Lokaler og faciliteter er ligeledes en udfordring for 29 pct. af skolerne, særligt i forhold til om lokalerne er egnede til den undervisning, der skal foregå, om de er indrettet til voksne, og om de er tilgængelige i dagtimerne. Ved brugen af offentlige lokaler fremhæver aftenskolerne aflysninger som et problem. Flere aftenskoler med varmtvandstræning nævner, at de har ventelister, da de ikke har bassinkapacitet nok til at dække efterspørgslen.

Menneskelige ressourcer

Hver fjerde aftenskole, der har beskrevet deres udfordringer, nævner problemer med at skaffe de nødvendige menneskelige ressourcer. Det er særligt en udfordring at skaffe og fastholde kvalificerede lærere. Mange fremhæver også det svære ved at skaffe bestyrelsesmedlemmer til aftenskolen, ligesom flere fremhæver, at der er alt for få ressourcer til lederløn i forhold til arbejdsmængden.

Konkurrence med andre aktører

14 pct. af respondenterne fremhæver konkurrencen med andre aktører som en stor udfordring. Selvom 43 pct. af aftenskolerne svarer, at det er svært eller meget svært at konkurrere med andre aktører, er det altså en meget mindre andel, der ser det som en af deres tre største udfordringer.

En enkelt skole nævner de større aftenskoler i området som konkurrenter, og én nævner kirkerne. Et par skoler nævner, at frivillige organisationer udbyder lignende aktiviteter gratis. Men den konkurrence, flest aftenskoler oplever sig udfordret af, er kommunerne og deres forskellige gratis tilbud. Her fremhæver flere af aftenskolerne bibliotekerne, da de oplever, at de udbyder lignende aktiviteter og konkurrerer om samme målgruppe.

Øvrige udfordringer

Ud over de fem største udfordringer er der en række udfordringer, som færre skoler nævner. Tabel 28 viser en oversigt over disse øvrige udfordringer.

Tabel 28: Aftenskolernes øvrige udfordringer

	Andel i pct.	Antal skoler
Image og manglende ressourcer til markedsføring	11	18
Rammer	9	15
Pris	8	14
Relation til kommunen	7	11
Manglende tid til innovation	7	11
Demografi	4	6
Andet	10	17

Tabellen viser de øvrige kategorier af udfordringer og viser andelen af aftenskoler, der i et åbent kommentarfelt har angivet de nævnte udfordringer som værende blandt deres tre største udfordringer. n = 163.

Lidt mere end hver tiende aftenskole oplever, at de er udfordret af manglende kendskab til deres aktiviteter, at deres image er 'støvet' i forhold til nye målgrupper, og at de ikke har ressourcer til den fornødne markedsføring.

En del aftenskoler fremhæver udfordringer, der er direkte relateret til folkeoplysningslovens regler og relationen til kommunerne. Lovens rammer ses som en stor udfordring af 9 pct. af respondenterne, og 7 pct. nævner relationen til kommunerne som en af deres største udfordringer. De fleste kommentarer er meget generelle:

"Tåbelig, stiv lovgivning, meget lang sagsbehandling i kommunen"

"Vi ville gøre ting på en anderledes måde, hvis vi ikke skulle indrette os inden for rammerne i folkeoplysningsloven."

Mens andre er meget specifikke:

"Reglen om 10 pct. af tilskuddet til debatskabende aktiviteter nedsætter tilskuddet til almindelige aktiviteter"

"Ulige vilkår for byens skoler: Nogle har gratis lokaler af kommunen, nogle har adgang til kommunale lokaler til leje eller ærgerligt for nogen: slet ingen ting."

"At fleksibel tilrettelagt undervisning kan kombineres med handicapundervisning. Det dræner kassen, da lokaleudgifter uden lærere kan blive tilskudsberettiget efter den høje takst (7/9) uden at have en krone i lærerudgift."

Uddrag af åbne besvarelser i spørgeskemaet

Respondenterne fremhæver også manglende politisk vilje til at prioritere aftenskolerne både i form af tilskud og i samarbejder samt et manglende kendskab til og forståelse for området.

Desuden nævner 8 pct., at prisen i sig selv er en udfordring, 7 pct. at det kan være svært at have ressourcer og energi til nytænkning og innovation. Tabel 28 viser også, at nogle aftenskoler er udfordret af demografien og deres fysiske placering i yderområder.

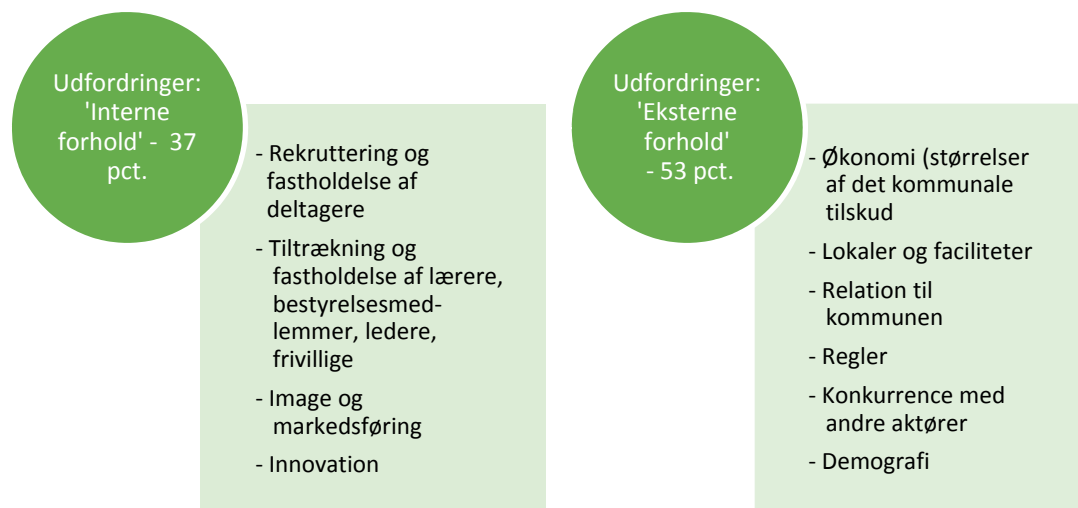
'Andet'

Hver tiende respondent har angivet problemstillinger, der ikke falder ind under de andre kategorier. Det er meget forskellige udfordringer, der fremhæves her. Som eksempel: 'at fastholde den høje kvalitet', 'at have råd til kurser til lærerne', 'at finde samarbejdspartnere til koncerter', 'samfundets fokus på kompetenceløft' og det, 'at man som aftenskole bliver nødt til at skabe indtægtsdækket virksomhed'.

Fem af respondenterne fremhæver dog det samme problem: At få kursisterne frem til undervisningen eller 'kørselsordningen'. For de aftenskoler, der retter sig særligt mod kursister med handicap, er det en stor udfordring, at det ofte er meget dyrt og falder mellem flere forskellige (finansierings-)ordninger. For kommunerne er det en 'kan-opgave' at sørge for transport, og derfor kan det være svært.

Ser man lidt mere overordnet på udfordringerne, kan de deles op i to hovedgrupper: De udfordringer, der er relateret til efterspørgsel og interesse fra borgerne, som kan betegnes som interne udfordringer, og dem, der er knyttet til hvad man kunne betegne som eksterne udfordringer. Figur 66 skitserer fordelingen af udfordringer i de to hovedgrupper.

Figur 66: To hovedgrupper af udfordringer

Figuren viser andelen af de to hovedgrupper af udfordringer og de typer af udfordringer, der er kategoriseret herunder. Derudover har 10 pct. nævnt udfordringer, som falder uden for de to hovedgrupper.

Samlet set nævner de 163 respondenter 316 udfordringer. Deraf er 37 pct. af dem relateret til efterspørgsel og 53 pct. af dem til regler og rammer på området. I den sidste kategori indgår 'konkurrence med andre aktører', da det stort set kun er offentlige aktører, der nævnes.

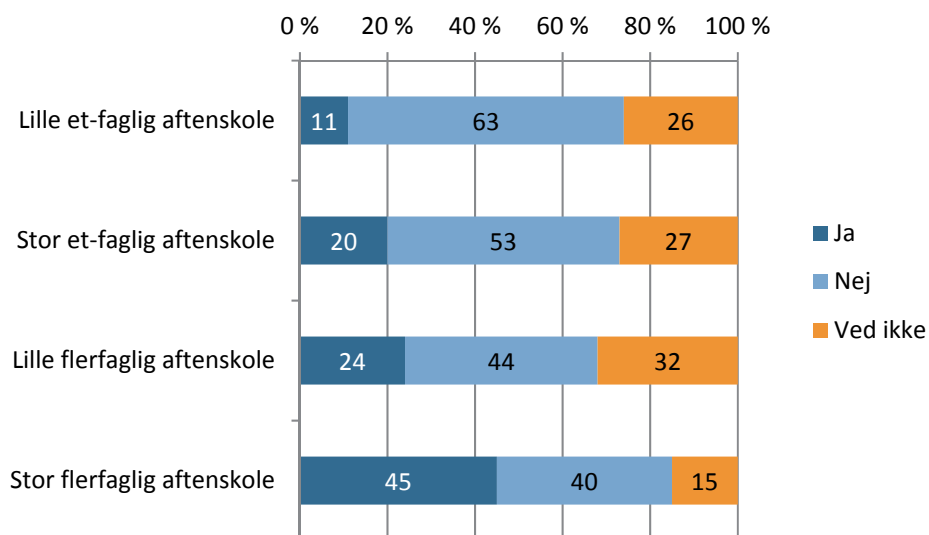
Aftenskolerne oplever således, at en stor del af deres udfordringer er uden for deres egen kontrol. Til gengæld er det tydeligt, at hvis man som kommune ønsker at støtte arbejdet i aftenskolerne, er der flere områder, man med fordel kan være opmærksom på. Det skal dog understreges, at det kun er ca. halvdelen af aftenskolerne, der oplever udfordringer i forhold til at drive aftenskole.

Udfordringer i forhold til loven

Det foregående afsnit viste, at blot 9 pct. af de aftenskoler, der har uddybet deres største udfordringer, nævner forhold vedrørende folkeoplysningsloven. Spørger man mere specifikt, om aftenskolerne generelt oplever udfordringer ved folkeoplysningsloven, svarer hele 25 pct. bekræftende.

Her skiller de store flerfaglige aftenskoler sig ud: Hele 45 pct. af aftenskolerne inden for denne type oplever, at loven i sig selv er en udfordring for deres virke (se figur 67). For de andre skoletyper er det under hver fjerde skole, der ser problemstillinger i folkeoplysningslovens rammer.

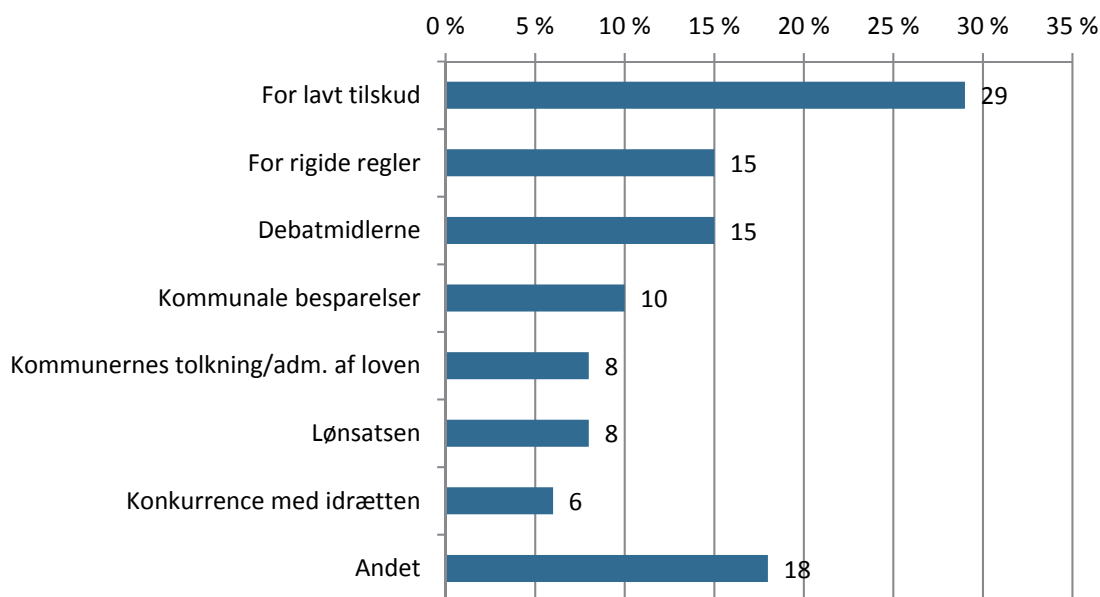
Figur 67: Oplever I udfordringer ved folkeoplysningslovens rammer? (pct.)

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet om, hvorvidt aftenskolerne oplever udfordringer ved folkeoplysningslovens rammer på aftenskoleområdet. Fordelt på skoletyper. Andele i pct. n = 309 (heraf 73 små et-faglige, 79 store et-faglige, 66 små flerfaglige og 91 store flerfaglige aftenskoler).

Aftenskolerne havde mulighed for at uddybe, hvilke udfordringer de oplever. Igen blev de åbne svar kodet og kategoriseret. 72 respondenter har valgt at uddybe de udfordringer, de oplever ved lovens rammer. Figur 68 viser de syv problemstillinger, som aftenskolerne oftest fremhæver.

Figur 68: Aftenskolernes oplevede udfordringer ved folkeoplysningslovens rammer

Figuren viser andelen af aftenskoler, der i et åbent kommentarfelt har angivet de i figuren nævnte udfordringer, de oplever ved folkeoplysningslovens rammer. Aftenskolernes kommentarer er herefter blevet kategoriseret. n = 72.

De nævnte udfordringer kan inddeles i tre kategorier⁴⁸:

- **Tilskudsrammen**, som er de udfordringer, der er direkte relateret til økonomien: For lavt tilskud, kommunale besparelser og lønsatsen.
- **Debatskabende midler** som specifikt omhandler lovkravet om, at 10 pct. af aftenskolernes tilskud skal afsættes til debatskabende aktiviteter.
- **Stramme regler**, som dækker de udfordringer, der i figuren er kategoriseret som: For rigide regler, kommunernes tolkning af loven og konkurrence med idrætten.

Tilskudsrammen

Det er tydeligt, at udfordringer tilknyttet økonomien for mange skoler er dominerende. 29 pct. nævner eksplicit, at tilskuddet er for lavt. 10 pct. fremhæver kommunale besparelser som en trussel, 8 pct. nævner lønsatsen som et problem og en enkelt aftenskole understreger, at den obligatoriske deltagerbetaling gør det økonomisk svært for både skolen og deres psykisk sårbare kursister.

⁴⁸ Besvarelserne, der i figur 68 er kategoriseret under 'andet', er ikke medtaget i de videre beskrivelser, da det er en samling af emner, som en-to skoler har nævnt. De dækker over temaer som udfordringer med fleksibelt tilrettelagt undervisning, tilbagebetalingspligt, begrænsning af antal børn på et hold, for lav sats på mellemkommunalt tilskud, og at loven favoriserer store skoler.

Alle elementer er dele af den måde, aftenskolernes samlede tilskud er sammensat på. Grundidéen er, at aftenskolerne modtager tilskud til de udgifter, de har til leder- og lærerløn efter faste satser, som hvert år fastsættes af staten, som 8 pct. af de åbne besvarelser fremhæver.

En enkelt aftenskole fremhæver, at selve den struktur er en udfordring, da det ville være mere hensigtsmæssigt at få tilskud i henhold til de aktiviteter, de har. En enkelt aftenskole fremhæver, at det er for rigtigt, at de *skal* betale den faste takst, da flere af deres undervisere gerne gik for mindre. Resten af dem, der har udfordringer med taksten, mener dog blot, at den er for lav.

Af den fastsatte takst må kommunen derefter betale en vis andel alt efter, hvilken tilrettelæggelsesform undervisningen har (se kapitel 4). Der er dog nogle lovmæssigt fastsatte rammer for, hvor stor en andel af aftenskolernes udgifter kommunen *må* betale, og der *skal* være deltagerbetaling i aftenskolen⁴⁹. Folkeoplysningsloven understreger, at kommunen skal støtte folkeoplysning, men der er ikke noget mindstebeløb.

Undersøgelsen 'Folkeoplysningen i kommunerne' viste, at langt de fleste kommuner arbejder med de maksimale tilskudsbrøker, der er fastsat i loven, men at de ofte kombineres med en øvre ramme, hvorfor der kan være tale om et reelt mindre tilskud. Undersøgelsen viste, at en fjerdedel af kommunerne ikke opfyldte de vedtagne tilskudsbrøker i 2014 (Thøgersen 2017). Selvom lovgivningen er national, har kommunerne således mulighed for at begrænse tilskuddet, hvilket kan forklare, at 10 pct. af aftenskolerne ser kommunale besparelser som en udfordring relateret til loven.

Undersøgelsen belyser ikke, hvorvidt der er sammenhæng mellem aftenskolernes oplevelser af barrierer og deres hjemkommuners tilskudsstørrelse. Resultaterne viser blot, at udfordringerne i denne kategori alle er kerneelementer i aftenskolernes samlede finansieringsmodel.

Debatskabende midler

Et andet element, der har indflydelse på økonomien, er lovkravet om, at 10 pct. af den offentlige støtte skal afsættes til debatskabende aktiviteter. 15 pct. af de respondenter, der har valgt at uddybe, fremhæver det som en udfordring. Som kapitel 4 viste, kan begrundelserne for ikke at få brugt de debatskabende midler variere. Der er aftenskoler, der får så lidt i tilskud, at de ikke kan afholde arrangementer for beløbet, mens andre ikke oplever, at det gavner deres målgruppe eller skolens profil. Omvendt kan 10 pct. være mange penge for specialskolerne. De forskellige problemstillinger kan genkendes i de åbne svar:

"Har ikke udbytte af 10 pct.'s-puljen"

⁴⁹ Der er enkelte undtagelser fra reglen om obligatorisk deltagerbetaling. En af dem er ved debatskabende aktiviteter, hvor aftenskolerne ikke har pligt til at tage betaling. Ligeledes er der også muligheder for at fravige kravet om deltagerbetaling i forbindelse med udvikling af nye aktiviteter rettet mod særlige målgrupper.

"10 pct.'s-puljen burde være en KAN-lov i stedet for en SKAL-lov. Mange kunne udnytte disse penge på en bedre måde ved traditionelle hold/foredrag."

"10 pct.'s midler. Mener det er uhørt mange penge, vi skal bruge på debat, når vi godt kunne gøre det bedre for vores handicappede borgere til de handicapbetingede udgifter. Det er en underlig forvaltning af skattekedernes penge"

Uddrag af åbne besvarelser i spørgeskemaet

Stramme/begrænsende rammer

15 pct. af skolerne fremhæver, at loven generelt er for rigid, og 8 pct. ser en udfordring i kommunens fortolkning af loven og at administrationen er tung og besværlig. Derudover nævner to respondenter, at loven og rammerne i bund og grund bare er svære at forstå.

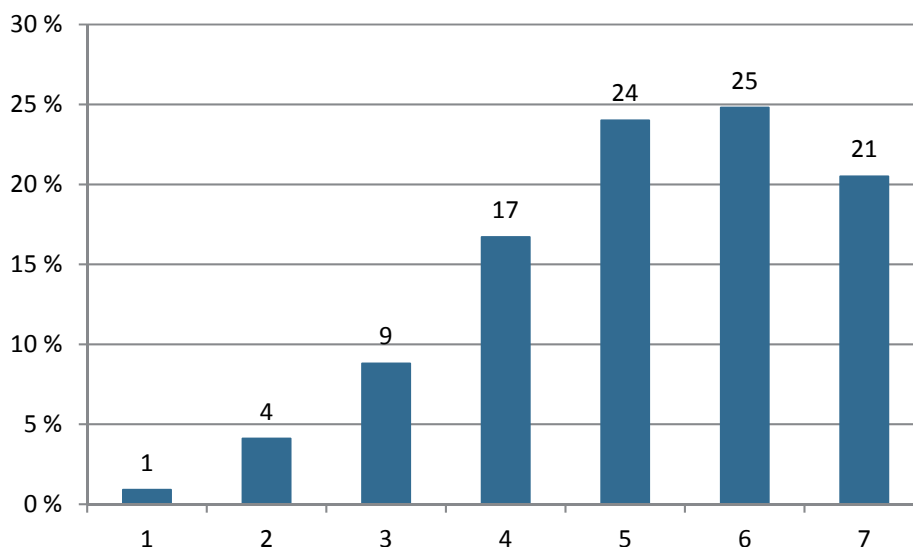
Desuden er der 6 pct. af respondenterne her, der nævner, at det er problematisk, at de er 'i konkurrence' med idrætten i folkeoplysningsloven og i kommunerne. Det er både i forhold til den respekt og anerkendelse, de får, og i forhold til de begrænsninger, der er for aftenskolerne aktiviteter, hvor nogle aktiviteter er forbeholdt andre regi.

Selvom relativt få aftenskoler nævner selve lovgivningen og rammerne som en af deres tre største udfordringer, er der således stadig en fjerdedel af aftenskolerne, der ser problemstillinger i folkeoplysningsloven og de rammer, de skal navigere under.

Kapitel 13: Aftenskolernes potentialer

Selvom flere aftenskoler oplever udfordringer i forhold til drift og regler, er området præget af optimisme. Aftenskolerne oplever som beskrevet tidligere, at de har en vigtig samfundsmæssig rolle og har mange områder, de gerne vil bidrage til. Spørger man direkte, hvordan de vurderer deres skoles fremtid, ser langt de fleste positivt på fremtiden. Figur 69 viser aftenskolernes svar på en skala fra 1-7, hvor 1 er udtryk for et meget negativt syn på fremtiden, og 7 er udtryk for et meget positivt syn på fremtiden.

Figur 69: Aftenskolernes syn på fremtiden (pct.)

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "På en skala fra 1-7, hvor 1 er meget negativt, og 7 er meget positivt, hvordan ser du så på aftenskolens/foreningens fremtid?". n=341.

69 pct. af aftenskolerne markerer en af de positive værdier (5-7) mens 17 pct. har markeret den neutrale værdi 4. Blot 1 procent ser meget negativt på fremtiden og sammenlagt har kun 14 pct. en negativ vurdering af aftenskolens fremtid.

Særligt de et-faglige aftenskoler er optimistiske i forhold til fremtiden og placerer sig gennemsnitligt længst til højre på skalaen, mens de flerfaglige aftenskoler gennemsnitligt ser mindst positivt på fremtiden (tabel 29).

Tabel 29: De fire aftenskoletypers syn på fremtiden

	Gennemsnit	Antal aftenskoler
Lille et-faglig aftenskole	5,5	73
Stor et-faglig aftenskole	5,5	79
Lille flerfaglig aftenskole	4,6	66
Stor flerfaglig aftenskole	4,8	91
I alt	5,1	309

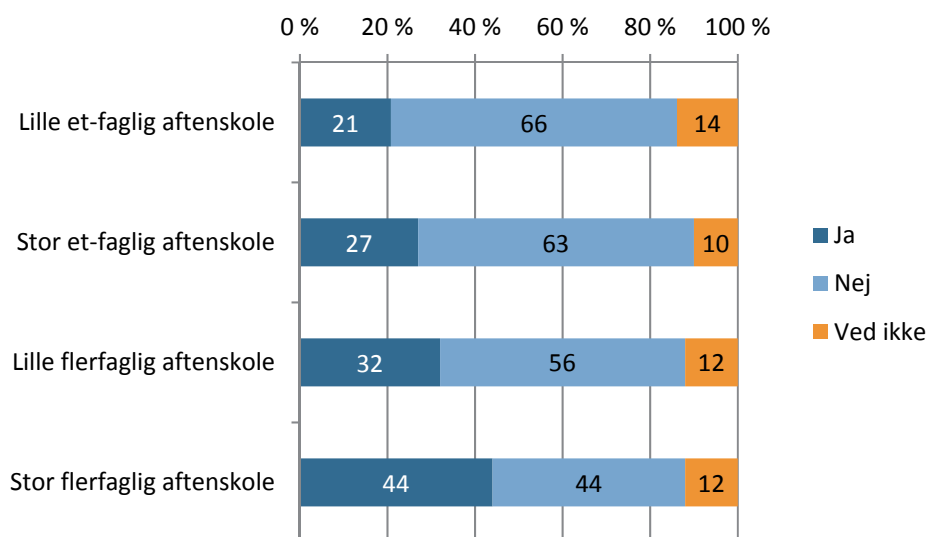
Tabellen viser gennemsnitsværdien for de enkelte skoletypers egen indplacering gennem besvarelse af spørgsmålet: "På en skala fra 1-7, hvor 1 er meget negativt, og 7 er meget positivt, hvordan ser du så på aftenskolens/foreningens fremtid?"

Aftenskolernes fremtidige udviklingstiltag

For at se nærmere på aftenskolernes udviklingspotentialer blev respondenterne spurgt, om de har konkrete udviklingstiltag, som de ønsker at afprøve. Svarerne kan både give en idé om omfanget af udviklingstiltag i aftenskolerne og vise tendenser på, hvor aftenskolerne ønsker at lægge deres fokus i de kommende år.

Næsten en tredjedel af skolerne har udviklingstiltag, som de ønsker at afprøve i den nærmeste fremtid. 30 pct. af skolerne svarer således bekræftende på spørgsmålet. På tværs af aftenskoletyperne er det især de store flerfaglige skoler, der svarer, at de har konkrete udviklingsplaner (figur 70). 44 pct. af disse skoler har idéer de snart vil afprøve, mens det kun er gældende for 21 pct. af de små et-faglige.

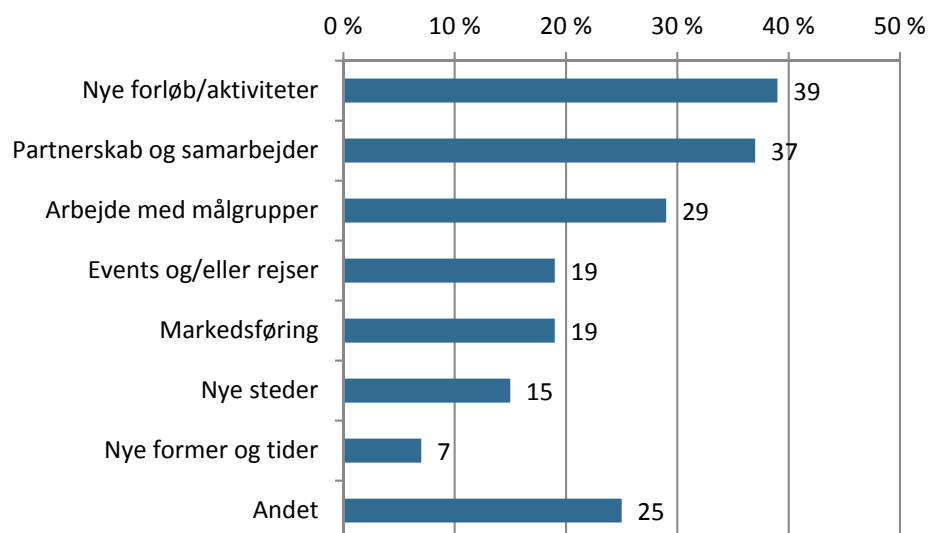
Figur 70: Har aftenskolernes udviklingsplaner? (fordelt på aftenskoletype pct.)

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "Planlægger I at afprøve større udviklingstiltag inden for den nærmeste fremtid?" Andele i pct. fordelt på skoletyper. n = 309 (heraf 73 små et-faglige, 79 store et-faglige, 66 små flerfaglige og 91 store flerfaglige aftenskoler).

Aftenskolerne har i stort omfang uddybet, hvilken type tiltag de har planer om at afprøve i den nærmeste fremtid. Figur 71 viser, at 39 pct. af skolerne ønsker at afprøve nye aktiviteter og videreudvikle deres tilbud, 37 pct. vil afprøve nye partnerskaber og samarbejder, og 29 pct. vil forsøge at nå nye målgrupper.

Figur 71: De hyppigste udviklingstiltag blandt aftenskoler med planlagte udviklingstiltag (pct.)

Aftenskolerne er blevet bedt om at skrive op til tre af de udviklingstiltag, de planlægger at afprøve inden for nærmeste fremtid. Herefter er deres svar blevet kategoriseret, og de hyppigst forekommende planlagte udviklingstiltag fremgår af tabellen. Andele i pct. n = 89.

Flere skriver blot, at de ønsker at øge fagrækken, mens andre har specifikke planer. Figur 72 nedenfor viser en vifte af de aktiviteter, aftenskolerne nævner.

Figur 72: Eksempler på konkrete fag aftenskolerne vil afprøve.

Kilde: Åbne besvarelser i spørgeskemaet

Nye samarbejder eller samarbejdspartnere er den næstmest udbredte udviklingsplan hos aftenskolerne. 37 pct. har fokus på dette område. Som samarbejdspartnere nævnes både de andre lokale aftenskoler, kommunen, biblioteket og andre aktører. I forhold til kommunen nævner flere, at de i den forbindelse vil sætte fokus på at komme til at spille en større rolle i forhold til udslusning fra genoptræningsforløb og sundhedsfremme generelt.

Tæt på en tredjedel nævner tiltrækning af nye målgrupper som et indsatsområde. Skolerne nævner særligt psykisk sårbare, flygtninge samt børn og unge som de målgrupper, de vil arbejde på at tiltrække. Andre har fokus på patientgrupper eller folk i landområder.

Ligeledes er kulturhuse, biblioteker, folkeskoler og det lokale erhvervsliv med i aftenskolerne udviklingsplaner. Idéen om samarbejder bliver ofte kombineret med, at aftenskolerne ønsker at flytte undervisningen til andre lokationer, som 15 pct. af respondenterne nævner. De vil afprøve at undervise på skoler, bosteder og uden for deres egne faciliteter for at nå nye målgrupper. Enkelte aftenskoler nævner også, at de ønsker at tilbyde aktiviteter i flere kommuner.

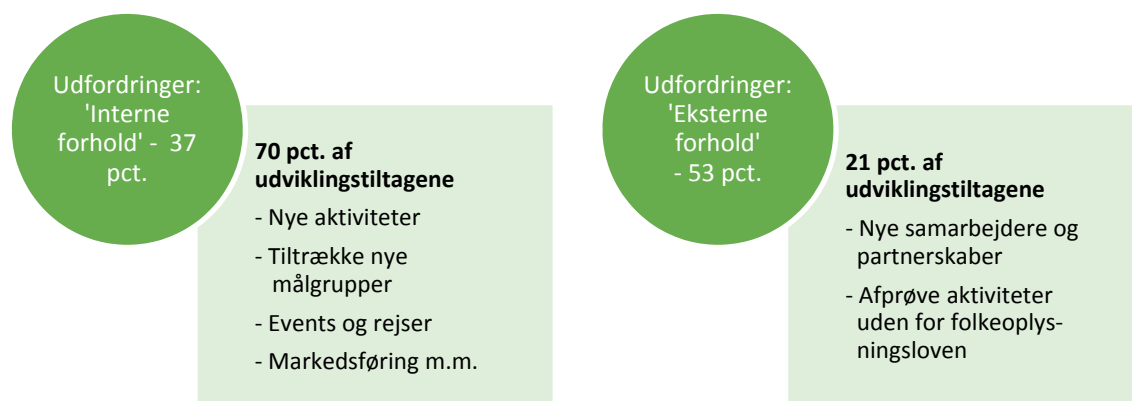
Flere aftenskoler fremhæver også events og rejser som udviklingspotentialer, de ønsker at lave i samarbejde med andre aktører. Generelt ses events og rejser som et udviklingspotentiale, som næsten hver femte nævner som en mulighed, de ønsker at afprøve i nær fremtid.

Endelig har 19 pct. af aftenskolerne planer om at optimere deres markedsføring, mens andre vil afprøve nye undervisningstider og former.

Samlet set er der således udviklingspotentiale i aftenskolelandskabet. Der er skoler, der ønsker at udvikle helt nye tilbud, og skoler, der ønsker at udbrede deres tilbud.

Sammenholder man skolernes udviklingspotentialer med de udfordringer, de fremhæver, ser det ud som om, at aftenskolerne er klar til at tage tyrene ved hornene. Det er dog også tydeligt, at aftenskolerne med udviklingsplaner har deres primære fokus på at arbejde med efterspørgsel. Som tidligere beskrevet kan man dele udfordringer op i to hovedgrupper: 1) Interne forhold og 2) Eksterne forhold. Sammenlagt kan 37 pct. af de udfordringer, aftenskolerne nævner, kategoriseres som udfordringer i forhold til efterspørgsel. Af de 169 udviklingsidéer aftenskolerne ønsker at afprøve i den nærmeste fremtid, er hele 70 pct. knyttet til at øge efterspørgslen og dermed antallet af deltagere i aftenskolerne.

Figur 73: Udviklingsplaner inden for de to hovedgrupper af udfordringer

Selvom over halvdelen af de udfordringer, aftenskolerne ser som de største er knyttet til regler og rammer for aftenskolerne, er det kun 21 pct. af de planlagte udviklingstiltag, der kan siges at arbejde på denne front. Bortset fra fire skoler, der ønsker at afprøve at tilbyde undervisning under andre lovgivninger, er det ikke direkte opgør med rammerne, der her er tale om. Det er derimod de skoler, der ønsker at arbejde mere med samarbejder og partnerskaber, der er medregnet her, da det i høj grad er for at imødegå konkurrencen med andre aktører, at skolerne sætter ind på dette punkt, hvor kommunen ofte ses som den største konkurrent.

Opsummerende ser det således ud til, at aftenskolerne i stort omfang arbejder med at udvikle området. Særligt er der fokus på at skabe vækst og nye muligheder for kursister og deltagere. Samtidigt ser der ud til at være eksterne faktorer som af mange skoler opfattes som en begrænsning for deres potentialer, men dog ses som uden for aftenskolernes egen kontrol og derfor får begrænset fokus i aftenskolernes udviklingstiltag.

Kapitel 14: Afrunding og perspektivering

Rapporten giver et dybdegående indblik i aftenskolernes tilstand i Danmark. Gennem 13 kapitler er området belyst fra flere forskellige vinkler lige fra udvikling i antal aftenskoler og kursister, fag, tilrettelæggelsesformer, drift og ledelse og faciliteter til aftenskolernes syn på fremtiden og deres samfundsmæssige rolle. Denne afrunding fremhæver og perspektiverer en række centrale pointer.

Samlet giver rapporten indtryk af et meget mangfoldigt aftenskoleområde med mange forskellige typer af aftenskoler, der udbyder et væld af aktiviteter inden for en lang række fagtyper og tilrettelæggelsesformer. Aftenskolerne er i deres selvforståelse bevidste om deres egen rolle i den folkeoplysende voksenundervisning, og mange nævner samfundsmæssige udfordringer, som de gerne vil bidrage til at løse. På et overordnet plan er hovedparten af aftenskolerne godt tilfredse med deres nuværende situation, og de fleste ser lyst på aftenskolens fremtid.

Et mangfoldigt aftenskolelandskab

Rapporten tegner et billede af et meget mangfoldigt aftenskolelandskab. Spændet går lige fra den lille husflidsforening med ingen eller få tilskudsberettigede undervisningstimer, som drives af en frivillig bestyrelse, til den store, professionelt drevne aftenskole med lønnet ledelse og administration, et bredt fagudbud og en omsætning på mange millioner kr. årligt. Spændet er bredt, både når det gælder størrelse, professionaliseringsgrad og bredden i aftenskolernes udbud af fag.

På den ene side kan den store forskellighed ses som en styrke for området som helhed. Aftenskoleområdet er – både i forhold til skoletyperne og fagudbuddet – spækket med nicher, som gør, at borgerne har mange muligheder for at finde lige præcis det fag, som vedkommende ønsker at dygtiggøre sig inden for.

Tilstedeværelsen af mange forskellige typer af foreninger kan desuden ses som et udtryk for, hvor stærk selvorganiseringen er i samfundet, når det gælder borgernes vilje og evne til at organisere sig og arbejde for bestemte interesser eller aktiviteter. Mange foreninger kan ses som et udtryk for mangfoldigheden i samfundet, hvor mange forskellige behov og interesser varetages og mennesker mødes (Thøgersen & Ibsen 2008). Et udbredt synspunkt inden for foreningsforskningen er derfor, at alene tilstedeværelsen af frivillige foreninger kan være positivt i et pluralistisk, demokratisk perspektiv (Warren 2001, Torpe & Kjeldgaard 2003).

Ud fra et sådant synspunkt vil det derfor være væsentligt at lægge vægt på, at også mindre aftenskoler kan have positiv betydning på trods af deres begrænsede andel af aktivitetsudbuddet.

De mange små et-faglige aftenskoler kan ses som et udtryk for de muligheder, lovgivningen på området giver for relativt enkelt at kunne etablere et aftenskoletilbud: Såfremt man er tilstrækkeligt mange deltagere, er der mulighed for at danne en forening og få tilskud til,

at en lønnet underviser kan udbyde det eller de fag, som den pågældende gruppe har interesse for.

Folkeoplysningsloven støtter efter organiseringsform, hvorfor det kan antages, at også antallet af organisationer og ikke kun organisationernes aktiviteter og aktivitetsniveau anses for at være centralt. Spredningen af aftenskolerne aktiviteter på både små og store aftenskoler med meget forskellige karakteristika og et forskelligartet aktivitetsudbud kan dermed på den ene side ses som en af de helt store styrker ved aftenskoleområdet.

På den anden side medfører den store variation i aftenskolelandskabet uvilkaarligt, at mange forskellige typer af organisationer opererer under de samme lovgivningsmæssige rammer. Som undersøgelsen viser, er der store forskelle på tværs af aftenskoletyper i forhold til, hvorvidt skolerne oplever udfordringer ved folkeoplysningslovens rammer. Samtidig er der store forskelle på tværs af aftenskolerne i forhold til anvendelsen af de forskellige tilrettelæggelsesformer, loven giver mulighed for.

Derudover kan forskelligheden – og i nogen grad også interesse modsætninger – på tværs af forskellige typer af aftenskoler være en udfordring i forhold til at få skabt fælles fodslag på tværs af aftenskolerne rundt omkring i kommunerne. Dette kan have betydning for aftenskoleområdets muligheder for lokal interessevaretagelse.

Aftenskolernes betydning på tværs af land og by

Undersøgelsen har vist, at aftenskoleområdets karakteristika i høj grad varierer på tværs af land og by. De fire respektive aftenskoletyper, som er anvendt i rapportens analyser, har forskellig udbredelse i forskellige typer af lokalsamfund.

Hvor over halvdelen af de små et-faglige aftenskoler har deres primære aktiviteter i landdistrikter og mindre byer, gør det sig kun gældende for 8 pct. af de store flerfaglige skoler, hvor 64 pct. af aftenskolerne har deres primære aktiviteter i større byer og storbyer.

Ses dette i sammenhæng med de respektive aftenskolers andel af de tilskudsberettigede undervisningstimer er der ikke nogen tvivl om, at der relativt set foregår langt flere aftenskoleaktiviteter i byområderne end på landet, hvilket også kom til udtryk i Vifos undersøgelse 'Folkeoplysningen i kommunerne' (Thøgersen 2017).

Dette billede er interessant at diskutere i relation til folkeoplysningens rolle på tværs af land og by. I den nationale vision for folkeoplysningen, der blev formuleret i 2014, blev folkeoplysningen tillagt en vigtig rolle i kampen for at forhindre en skævvridning på tværs af land og by:

”Folkeoplysningen kan være et vigtigt element i kampen for at forhindre Danmarks geografiske skævvridning. Lokale folkeoplysningsaktører kan være afgørende for at mobilisere lokalsamfundet og skabe aktiviteter, der fastholder og udvikler lokalområder og landdistrikter, fx i form af kultur-, natur- og fritidsaktiviteter. Aktiviteterne skal fortsat tage afsæt i aktørernes eget idégrundlag og egen tilrettelæggelse.”

En national vision for folkeoplysningen i Danmark, Kulturministeriet 2014

I praksis ses der på flere områder inden for folkeoplysningen en tendens til, at områderne består af færre og større enheder (f.eks. på daghøjskoleområdet og blandt Folkeuniversitetets lokalkomitéer). Specifikt på aftenskoleområdet er der over de senere år sket flere sammenlægninger af aftenskoler inden for de respektive landsdækkende oplysningsforbund.

Derudover er der en række tegn på, at aftenskoleaktiviteterne i stigende grad foregår i byerne: Selvom den relative udbredelse af aftenskoler fortsat er højest i yderområderne, har faldet i antallet af aftenskoler været størst uden for de større bykommuner. Derudover er aktivitetsniveauet betydeligt højere i bykommuner end i landkommuner, og endelig ses en bevægelse fra land mod by i den mellemkommunale refusion. Her er det også interessant at nævne, at den samme tendens ikke er tilstede på foreningsområdet. Når det gælder folkeoplysende foreninger, er den relative udbredelse af både foreninger og medlemmer større i landets yderområder end i bykommunerne (Thøgersen 2017).

Det er vigtigt at understrege, at rapportens resultater ikke giver mulighed for at belyse, i hvilket omfang de aftenskoler, der har deres primære aktiviteter i byerne, også har aktiviteter i mindre byer og landdistrikter. Som undersøgelsen har vist, arbejder særligt de store flerfaglige aftenskoler typisk på mange forskellige lokaliteter. Derfor kan der godt være aftenskoleaktiviteter i et område, selvom de lokalt forankrede aftenskoler har et begrænset aktivitetsudbud.

Fordelingen af de respektive aftenskoletyper kan dog alligevel tyde på, at de mange små aftenskoler kan være vigtige for at bevare aktiviteterne i landets yderområder. Ikke mindst de manuelle fag står stærkt i de mindre lokalsamfund.

En anden interessant pointe er, at det særligt er aftenskoler med specialiserede tilbud, der har mange kursister fra andre kommuner. Som undersøgelsen har vist, er andelen af kursister fra andre kommuner størst hos de store et-faglige aftenskoler. Det kan tyde på, at der er et potentiale for at tiltrække kursister fra by mod land, såfremt tilbuddet er tilstrækkeligt specialiseret.

Såfremt aftenskoleområdet skal udvikle sit potentiale for at forhindre den geografiske skævvridning af landet, som det er formuleret i den nationale vision for folkeoplysningen, kan der samlet være grund til at være opmærksom på styrken ved aftenskolernes forskellige karakteristika og variationerne i omfanget af aftenskoleaktiviteter på tværs af land og by.

Aftenskolerne og de fremtidige generationer

Undersøgelsen viser, at aftenskolelederne i dag gennemsnitligt er markant ældre, end aftenskolelederne var i en lignende undersøgelse i 1998. Hvor aldersgennemsnittet for lederne dengang var på 52 år (Løvgreen et al. 1998, 58), er det i dag på 63 år.

Samtidig viser kulturvaneundersøgelserne, at aftenskolekursisternes gennemsnitsalder er steget med 12 år i perioden 1993-2012 (Nielsen & Pilgaard 2014).

Disse tendenser leder naturligt til spørgsmålet om, hvorvidt aldersgennemsnittet vil fortsætte med at stige. Og hvad betyder det for aftenskolernes muligheder for at tiltrække nye og yngre målgrupper, at dem, som er ansvarlige for at skabe og udvikle aktiviteterne, er blevet markant ældre?

Undersøgelsen viser samtidig, at konkurrencen med andre fritidstilbud er den faktor, flest aftenskoler oplever som svært i hverdagen, hvilket kan indikere en oplevelse af, at der er 'kamp' om kursisternes gunst fra mange sider. Blandt de aftenskoler, der oplever udfordringer med at kunne drive aftenskolen, som de gerne vil, nævner 29 pct. rekruttering og fastholdelse af kursister som en udfordring.

Der ligger måske samtidig en indbygget modsætning i det forhold, at aftenskolelederne i vid udstrækning mener, at aftenskolerne er et tilbud, der kan rumme mange forskellige deltagerprofiler, selv om de i praksis oplever en høj gennemsnitsalder blandt kursisterne, en klar overvægt af kvinder, og en overvægt af kursister med videregående uddannelser.

Undersøgelsen giver ikke mulighed for at belyse prisniveauet i aftenskolerne nærmere, og hvordan det måtte påvirke rekrutteringen. Men 28 pct. af aftenskolerne er uenige i udsagnet om, at aftenskolerne er et tilbud, alle har råd til at deltage i, og uenigheden er særlig udtalt blandt de store flerfaglige aftenskoler.

På den ene side har aftenskolerne i dag fat i en stor og stabil målgruppe. Tidligere undersøgelser har vist, at mange kursister deltager i aftenskolens tilbud år efter år – og ofte endda på det samme hold. Samtidig er den ældre del af befolkningen en voksende målgruppe – og aftenskolerne kan spille en vigtig rolle i forhold til at sikre meningsfulde aktiviteter for borgere, der har afsluttet deres arbejdsliv.

På den anden side understreger tendenserne vigtigheden af, at aftenskolerne er opmærksomme på at sikre kendskabet til aftenskolernes tilbud hos nye generationer af aftenskolekursister. Her er det interessant, at en fjerdedel af aftenskolerne allerede i dag arbejder med undervisning for børn og voksne sammen, hvilket kan være én af vejene til at udbrede kendskabet til aftenskolernes tilbud til nye og yngre målgrupper.

Samlet kan de ovenstående tendenser give anledning til refleksioner over aftenskolernes rolle i forhold til bredden i målgrupper generelt og ikke mindst i forhold til de fremtidige generationer.

Kunsten at balancere mellem forening og forretning

Aftenskolerne kan på flere måder siges at befinde sig i et spændingsfelt mellem forening og forretning. Spændingen kommer til udtryk alene gennem den store variation i aftenskolelandskabet som belyst ovenfor: Fra små frivilligt drevne foreninger til store professionaliserede aftenskoler med en omfattende omsætning.

Det er derfor også vigtigt at understrege, at der ikke nødvendigvis er tale om en modsætning mellem forening og forretning: Selvom aftenskoleområdet er foreningsbaseret, er det samtidig et vilkår for mange aftenskoler, at de også må fokusere på den forretningsmæssige del af driften for at få aftenskolens økonomi til at løbe rundt.

Det er imidlertid interessant, at aftenskoleområdets foreningsstruktur på en række områder adskiller sig fra det øvrige folkeoplysende foreningsliv. Forskelligheden er defineret i de lovgivningsmæssige rammer, hvor bestyrelsen i en aftenskole – i modsætning til i det folkeoplysende foreningsliv, ikke behøver at være demokratisk valgt. Derudover er der ikke noget krav om, at aftenskolerne skal have medlemmer. Endelig har undersøgelsens resultater vist, at 62 pct. af aftenskolerne ikke har frivillige – ud over bestyrelsesmedlemmerne.

Både demokratiske beslutningsstrukturer, frivilligt arbejde og medlemsbegrebet er blandt de karakteristika, som i litteraturen ofte nævnes som centrale kendetegn ved foreningen som institution (Ibsen & Habermann 2005).

Selvom undersøgelsen har vist, at der er store variationer på tværs af aftenskoletyperne, når det gælder medlemsorganiseringen og graden af frivillighed, står aftenskoleområdet som helhed ikke nødvendigvis stærkt, når det gælder den gængse opfattelse af det frivillige foreningslivs særlige kendetegn og styrker. Spørgsmålet er derfor, om der i nogen aftenskoler kan være behov for at styrke den foreningsmæssige del af aftenskolernes profil? Eller om det omvendt er en styrke ved området, at aftenskolerne kan agere mere frit uden hensyn til medlemsstrukturer?

En mulig forklaring på den begrænsede brug af frivillige i aftenskolerne kan være, at tilskudsstrukturen på aftenskoleområdet i dag er bundet til lønudgifter. Selvom dette ikke er nogen hindring for at inkludere brugen af frivillige i aftenskoleregi, kan det have betydning for aftenskolernes fokus på frivillighed. Flere aftenskoleledere nævner dog, at de arbejder mere, end de har løntimer til.

Interessant i forhold til dette tema er desuden forskellene på tværs af aftenskoletyper, når det gælder økonomiske udfordringer. Resultaterne viser, at det hverken er de mindste 'foreninger' eller de største 'forretninger', der har det sværest. Det har derimod de aftenskoler, som befinder sig midt på kontinuet mellem forening og forretning eller mellem frivillighed og professionalisering.

Det gælder de aftenskoler, som er så store, at de har behov for en lønnet ledelse, men som samtidig er så små, at de ikke kan ansætte en fuldtidsleder. De små flerfaglige aftenskoler

har gennemsnitligt det laveste økonomiske overskud, oplever især udfordringer med evnen til at skaffe egenindtægter, og over halvdelen af skolerne har oplevet en nedgang i antallet af kursister over de seneste fem år. Interessant er det derudover, at det er den aftenskoletype, som i mindst grad benytter sig af frivillige.

Samlet er forening kontra forretning ikke et enten/eller spørgsmål for aftenskolerne. Begge dele er centralt for aftenskoleområdet drift og legitimitet, men det kan være væsentligt at sætte fokus på balancen mellem de to parametre, og hvordan de forskellige typer af aftenskoler kan lære af og inspirere hinanden fremadrettet.

Aftenskolerne i samarbejde – et uudnyttet potentiale?

Rapporten har sat fokus på aftenskolernes samarbejdsrelationer fra flere forskellige vinkler. Resultaterne har vist, at mange aftenskoler indgår i forskellige typer af samarbejdsrelationer – både på kommunalt plan gennem samvirker og udvalg – men også via samarbejde omkring projekter, aktiviteter og arrangementer. Sammenligninger med undersøgelser af andre civile aktører tyder dog på, at aftenskoler samarbejder i mindre grad end mange andre aktører på folkeoplysningsområdet.

Samtidig tyder resultaterne på, at aftenskolerne er mere tilbøjelige til at være positivt indstillet, når det gælder aftenskolernes rolle i forhold til at bidrage til kommunal opgaveløsning, end foreningslivet i bred forstand.

Sammen med det store samfundsmæssige fokus på partnerskaber generelt og folkeoplysningspolitikernes specifikke fokus på samarbejde på tværs af forvaltninger og sektorer, kan resultaterne tyde på, at der er et uudnyttet potentiale, når det gælder aftenskolernes samarbejdsrelationer med kommunen.

Spørgsmålet er endvidere, i hvilket omfang de kommunale forvaltninger har tradition for at tænke aftenskolerne ind som relevante samarbejdspartnere. Ved at synliggøre aftenskolernes potentialer på dette område, kan der potentielt blive rettet større opmærksomhed mod dem.

Også når det gælder aftenskolernes samarbejde med andre aktører, kan der være et udviklingspotentiale. Potentialet ses yderligere ved, at de aftenskoler, som samarbejder i dag, i høj grad får et positivt udbytte af samarbejdet. Særligt i forhold til øget synlighed og netværk i lokalsamfundet, men også ved at samarbejdet for mange aftenskoler giver mulighed for at lave nye typer af aktiviteter eller at nå ud til nye målgrupper, hvilket også flere aftenskoler har fokus på i deres fremtidige udviklingstiltag.

Endelig kan der være et potentiale i forhold til aftenskoleområdets engagement i lokale samvirker og § 35 stk. 2-udvalg i kommunerne. Selvom mange aftenskoler er medlem af samvirker, og mange er repræsenteret i kommunernes § 35 stk. 2-udvalg, er der samtidig 17 pct., der har svaret, at de ikke er medlem af det lokale samvirke, selvom det er til stede, og 17 pct. der ikke ved, om de er medlem af et lokalt samvirke. Endvidere er der 14 pct.,

som angiver, at de ikke ved, om aftenskolen er repræsenteret i kommunens § 35 stk. 2-udvalg. Disse resultater viser, at samtlige aftenskoler ikke pr. automatik er opmærksomme på og aktive i de lokale kanaler for brugerinddragelse og interessevaretagelse.

Den store variation på området kan være en medvirkende forklaring til det varierende engagement, som også ses på tværs af aftenskoletyperne. Ikke desto mindre kan der mange steder være et potentiale for at øge fokus på disse kanaler og dermed også samarbejdet på tværs af aftenskoleområdet i de enkelte kommuner.

Samtidig kan det være væsentligt at anerkende, at aftenskolernes forskellighed også slår igennem, når det gælder samarbejde, og at ikke alle aftenskoler har et ønske om at udbygge deres samarbejdsrelationer. Blandt de aftenskoler, der slet ikke samarbejder, er hyppigt nævnte årsager, at det ikke har været relevant, at der ikke har været et behov for at samarbejde, eller at aftenskolens specifikke kursusudbud ikke lægger op til samarbejde.

Folkeoplysningsloven som begrænsning eller mulighed?

Folkeoplysningsloven er på mange måder definerende for aftenskolernes aktiviteter. Derfor kan det være centralt med mellemrum at diskutere, hvorvidt folkeoplysningslovens rammer fortsat er tidssvarende, eller om der kan være behov for at justere på rammerne for at følge med den udvikling, som aftenskoleområdet selv ønsker og er med til at definere?

Resultaterne har vist, at størstedelen af aftenskolerne ikke oplever udfordringer med folkeoplysningslovens rammer, hvilket kan ses som et udtryk for, at loven på overordnet plan fungerer efter hensigten.

Der er dog en fjerdedel af aftenskolerne, som oplever udfordringer – det gælder særligt mange af de store, flerfaglige aftenskoler.

De uddybende svar giver ikke noget entydigt billede af, hvilke specifikke forhold ved loven, der opleves som udfordrende. Kommentarerne knytter sig dels til størrelsen af tilskuddet (som jo både kan være relateret til lovens maksimumsbrøker og kommunernes ramme på området), de debatskabende midler samt stramme regler på området.

Sidstnævnte kan knytte sig til de relativt detaljerede rammer loven giver i forhold til aftenskolernes aktiviteter, tilrettelæggelsesformer og lønsatser. Derfor kan også aftenskolernes brug af de respektive tilrettelæggelsesformer være et udgangspunkt for diskussionen af folkeoplysningslovens rammer.

De mange aftenskoler, som ikke får brugt de debatskabende aktiviteter, kan være et relevant eksempel at diskutere i relation til lovens rammer. Det hænger dog samtidig sammen med en mere overordnet diskussion af aftenskolernes samfundsmæssige rolle, som vil være temaet for det efterfølgende afsnit.

Et andet oplagt eksempel er den begrænsede brug af fleksibel tilrettelæggelse: Knap halvdelen af de aftenskoler, som ikke benytter muligheden, angiver som årsag, at muligheden ikke er attraktiv for dem som aftenskole, mens knap en femtedel finder reglerne uklare.

Med tanke på, at muligheden for fleksibel tilrettelæggelse blev indført for at skabe større rum for nytænkning i aftenskolerne, kan resultaterne give anledning til at diskutere, om der er behov for større klarhed på området, eller om der skal skrues på helt andre knapper for at skabe større rum til nytænkning.

Samlet er der ingen tvivl om, at folkeoplysningsloven giver aftenskolerne en lang række muligheder, når det gælder rammerne for den folkeoplysende voksenundervisning, selvom de specifikke rammer lokalt naturligvis afhænger af, hvordan kommunerne udmønter rammelovent i de lokale retningslinjer. Det er dog samtidig væsentligt at følge udviklingen i brugen af rammerne og erfaringerne med disse for at sikre, at de lovgivningsmæssige rammer ikke bliver til begrænsninger for aftenskolernes virke.

Aftenskolernes samfundsmæssige rolle

Rapporten har beskrevet aftenskolernes eget syn på deres samfundsmæssige rolle. Resultaterne har vist, at aftenskolerne i høj grad er bevidste om deres egen samfundsmæssige rolle, og også at de gerne vil spille en rolle og være med til at løse nogle af de udfordringer, samfundet står over for i dag.

Aftenskolernes selvopfattelse kredser særligt om begreber som fællesskab, folkeoplysning og skabelsen af aktive borgere. Undersøgelsen viser, at de ser sig selv som et samfundsmæssigt vigtigt tilbud, der fremmer deltagernes livskvalitet og giver mulighed for stærke fællesskaber.

Ifølge folkeoplysningsloven er formålet med den folkeoplysende voksenundervisning:

”at fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab og med udgangspunkt i undervisningen at øge deltagernes almene faglige indsigt og færdigheder. Sigtet er at styrke den enkeltes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet.”

Folkeoplysningsloven § 7

Aftenskolernes syn på deres samfundsmæssige rolle hænger dermed i vid udstrækning sammen med lovgivningens formuleringer. Også i den politiske diskurs på området er der stort fokus på demokrati og aktivt medborgerskab – selvom de specifikke formuleringer først blev indskrevet i folkeoplysningsloven i 2011.

Sammenlignes rapportens resultater med undersøgelser af aftenskolernes kursister, er det dog tydeligt, at kursisterne i betydeligt mindre grad end aftenskolerne lægger vægt på det fællesskabsdannende og samfundsengenderende aspekt. For kursisterne er det særligt den læringsmæssige del, der er i fokus.

Et spørgsmål kan derfor være, om der er behov for at styrke sammenhængen mellem fortælling og praksis – og mellem skolernes egen selvforståelse og kursisternes bevæggrunde for deltagelsen i og udbytte af aftenskoleundervisningen? Og et relateret spørgsmål: Hvad er det, der er aftenskolernes særlige styrker, og som de kan profilere sig på?

Et andet spørgsmål i relation til formålsparagraffen kan være, om alle aftenskoler skal kunne det hele, eller om det kan være legitimt at lægge særlig vægt på dele af formålsparagraffen og mindre vægt på andre dele?

De mange aftenskoler, der ikke får brugt de debatskabende midler kan sætte denne diskussion på spidsen: Bør alle aftenskoler sætte fokus på det samfundsengagerende aspekt? Eller kan det være lige så folkeoplysende primært at lægge vægt på den del af formålsparagraffen, der handler om at styrke deltagernes faglige indsigt og færdigheder inden for specifikke fag?

Rapporten giver ingen svar på de ovenstående spørgsmål, der igen understreger den store mangfoldighed i aftenskolelandskabet: Aftenskolerne bevæger sig i feltet mellem frivillighed og professionalisering, mellem faglige nicher og brede samfundsmæssige debatter og mellem det urbane liv og det lokale liv. Rapporten peger samtidig på, at aftenskolerne på tværs af disse skel, tager deres samfundsmæssige rolle alvorligt og på hver deres måde bidrager til at skabe meningsfulde aktiviteter for borgerne.

Litteratur

Bjerrum, H. (2017): *Unge i aftenskolen. Masterclass - Evaluering af et fleksibelt tilrettelagt undervisningsforløb for unge*. København. Videncenter for Folkeoplysning.

Bjerrum, H. & Pilgaard, M. (2014): *Yoga i København – udøvere, undervisere og uddannelser*. København. Videncenter for Folkeoplysning.

Bjerrum, H. & Thøgersen, M. (2016) *Mental sundhed og øget trivsel. Aftenskolernes betydning for borgere i Aalborg Kommune*. København. Videncenter for Folkeoplysning.

Eigaard, S., Haue, S. & Larsen, H. (1987): *Aftenskolen historie i Danmark. Folkeoplysning i 200 år*. Dansk Folkeoplysnings Samråd.

Ibsen, B. & Habermann, U. (2005): *Definition af den frivillige sektor i Danmark*. Temahæfte udgivet i forbindelse med Frivillighedsundersøgelsen - en kortlægning af den frivillige sektor i Danmark. Socialforskningsinstituttet, Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Roskilde Universitetscenter og Center for frivilligt socialt arbejde.

Ibsen, B., Thøgersen, M. & Levinsen, K. (2013): *Kontinuitet og forandring i foreningslivet: Analyser af foreningslivets udbredelse, sammensætning og karakteristika i 00'erne*. Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet. Movements, 11.

Ibsen, B., Østerlund, K. & Qvist, H.P. (2015): *Folkeoplysning og frivilligt arbejdes betydning for demokratisk deltagelse*. Movements 2015:6. Odense. Institut for Idræt og Biomekanik.

Korsgaard, O. (1997): *Kampen om lyset: dansk voksenoplysning gennem 500 år*. København. Gyldendal.

Kulturministeriet (2012): *Danskernes Kulturovaner 2012*. Udarbejdet af Pluss Leadership. København. Kulturministeriet.

Kulturministeriet (2014): *En national vision for folkeoplysningen i Danmark*. København. Kulturministeriet.

Laub, T.B. (2012): *Fremtidens frivillige foreningsliv i idrætten*. København. Idrættens Analyseinstitut.

Løvgreen, P., Nordentoft, A. & Winther, M. (marts 1998): *Aftenskolernes Hvem – Hvad – Hvor – om aftenskolernes aktører, aktiviteter og rammer*. Udviklingscentret for folkeoplysning og voksenundervisning, København.

Løvgreen, P. & Nordentoft, A. (december 1998): *Aftenskolernes deltagere og ikke-deltagere*. Udviklingscentret for folkeoplysning og voksenundervisning, København.

Nordentoft, A. & Løvgreen, P. (december 1998): *Aftenskolernes rolle i fremtidens voksenuddannelse*. Udviklingscentret for folkeoplysning og voksenundervisning, København.

Marquard, M. & Sørensen, S. (2011): *Den nordiske voksenlærer*. Nationalt Center for Kompetenceudvikling.

- Nielsen, C. G. & Pilgaard, M. (2014): *Aftenskolerne stabile niche er udfordret*. Artikel på vifo.dk 20.08.2014.
- Pilgaard, M. & Rask, S. (2016): *Danskernes motions- og sportsvaner 2016*. Idrættens Analyseinstitut. København.
- Thøgersen, M. & Ibsen, B. (2008): *Kommunale forskelle på den frivillige sektor*. I Ibsen, B., Boje, T.P. & Fridberg, T. (red.) (2008): *Det frivillige Danmark*. Odense. Syddansk Universitetsforlag. pp. 93-123.
- Thøgersen, M. (2015): *Tværgående samarbejde blandt folkeoplysningens aktører*. Videncenter for Folkeoplysning. København.
- Thøgersen, M. & Bjerrum, H. (2015): *Folkeuniversitetet – én organisation, mange virkeligheder*. København. Videncenter for Folkeoplysning.
- Thøgersen, M. & Næser, N. (2016): *Fritid og trivsel i Aalborg Kommune. En analyse af borgernes fritidsvaner*. København. Videncenter for Folkeoplysning.
- Thøgersen, M. (2017): *Folkeoplysningen i kommunerne. En analyse af kommunale nøgletal på folkeoplysningsområdet*. København. Videncenter for Folkeoplysning.
- Thøgersen, M. & Bjerrum, H. (2018): *Aftenskoleområdet i Vordingborg Kommune. En analyse af aftenskoleområdets roller og potentialer*. Aarhus. Videncenter for Folkeoplysning.
- Thøgersen, M. & Bjerrum, H. (2018 – under udarbejdelse): *De danske folkehøjskoler – hvordan har de det?* Aarhus. Videncenter for Folkeoplysning.
- Torpe, L. & Kjeldgaard, T. (2003): *Foreningssamfundets sociale kapital. Danske foreninger i et europæisk perspektiv*. Aarhus, Magtudredningen.
- UNI-C (2007): *750.000 personer deltog i folkeoplysende voksenundervisning i 2005*. Notat. UNI-C Statistik og Analyse.
- Warren, M. E. (2001): *Democracy and Association*. Princeton & Oxford. Princeton University Press.

Lovstof og statistik

Folkeoplysningsloven: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=138157>

Folkeoplysningsbekendtgørelsen: <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=139616>

Bemærkninger til lovforslag 1994/LSF 136: Lov om ændring af lov om støtte til folkeoplysning: <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/199412K00136>

Bemærkninger til lovforslag 1999/1 LSF 189: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=90926>

Danmarks Statistik, tabel HFUDD10 i www.statistikbanken.dk

Bilag 1: Metode

Metode: Kortlægningen af aftenskoleområdet

Som grundlag for spørgeskemaundersøgelsen blev der foretaget en samlet kortlægning af aftenskoleområdet. Der findes ikke noget samlet register på området, og derfor blev der benyttet en række forskellige kilder i kortlægningsprocessen.

Kortlægningsarbejdet foregik kommunevis via søgninger på de enkelte kommuners hjemmesider, kommunernes fritidsportaler, portalen aftenskole.nu, hvor 26 kommuner har registreret deres aftenskoletilbud, og generelt på internettet. Både aftenskolernes navn og de kommuner, de er hjemmehørende i, samt skolelederens eller formandens kontaktoplysninger blev registreret.

Herefter fik de fem landsdækkende oplysningsforbund listerne med deres skoler til kontrol for at kvalitetssikre oplysningerne. Derudover blev antallet af aftenskoler i de enkelte kommuner sammenholdt med oplysningerne fra Vifos kommuneundersøgelse (Thøgersen 2017), hvor hver kommune blev spurgt om, hvor mange aftenskoler, de ydede tilskud til i 2014. I de tilfælde, hvor der var store afvigelser i antallet af aftenskoler, blev de relevante kommuner kontaktet.

Da nogle aftenskoler har aktiviteter i flere kommuner og dermed blev registreret flere gange, blev registreringen afslutningsvist rensset for dubletter. Derefter var den samlede kortlægning klar til at blive benyttet som grundlag for udsendelsen af spørgeskemaundersøgelsen.

På trods af arbejdet med registreringen er der undervejs i dataindsamlingsprocessen foretaget justeringer i den samlede population af aftenskoler i undersøgelsen. Justeringerne er primært foretaget på baggrund af tilbagemeldinger fra de kontaktpersoner, spørgeskemaet blev sendt ud til. Nogle aftenskoler viste sig at være lukkede, andre at være fejlregistrerede som aftenskoler, hvorved populationen af aftenskoler blev mindre end til at starte med.

Omvendt kan der ikke stilles fuld garanti for, at der ikke er enkelte aftenskoler, der er blevet overset i processen og dermed ikke har fået tilbud om at deltage i undersøgelsen. Vurderingen er dog, at den ovenstående kortlægningsprocedure har resulteret i en grundig afdekning af den samlede aftenskolepopulation i Danmark.

Metode: Gennemførelse af spørgeskemaundersøgelsen

Undersøgelsen er gennemført som en elektronisk spørgeskemaundersøgelse, hvor der blev sendt en informationsmail med et direkte link til spørgeskemaet. Undersøgelsen blev som udgangspunkt sendt til aftenskolens lede, og alternativt til aftenskolens formand.

Undersøgelsen blev gennemført i perioden ultimo marts til ultimo juni 2017. Ud over den første udsendelse blev der efterfølgende – med cirka tre ugers mellemrum – sendt to reminders til de aftenskoler, der endnu ikke havde besvaret spørgeskemaet, samt en opfølgende

mail til de aftenskoler, der havde besvaret spørgeskemaet delvist med en opfordring til at fuldføre skemaet.

Undersøgelsen blev afsluttet 22. juni 2017, hvor 394 ud af de 1080 aftenskoler i populationen havde bidraget til undersøgelsen, svarende til en svarprocent på 36 pct. 58 aftenskoler besvarede skemaet delvist (5 pct.), mens 336 fuldførte hele spørgeskemaet (31 pct.).

Metode: Besvarelsernes geografiske fordeling

De nedenstående kort viser besvarelsernes fordeling på tværs af landets kommuner. Da en række aftenskoler er hjemmehørende i mere end én kommune, summerer det samlede antal i denne kommunevise opgørelse til mere end de 394 besvarelser. Kortene er baseret på aftenskolernes egne angivelser af, hvilke/n kommune, de er hjemmehørende i, samt Vifos samlede kortlægning af antallet af aftenskoler i de enkelte kommuner.

Figur 74: Region Nordjylland

Figur 75: Region Midtjylland

Figur 76: Region Syd

Figur 77: Region Hovedstaden

Figur 78: Region Sjælland

Bilag 2: Aftenskolernes fagtyper – beskrivelse af kategorierne

Måden, man afgrænser fagtyperne inden for aftenskolerne på, svinger fra kommune til kommune og kan variere fra undersøgelse til undersøgelse. I denne undersøgelse har aftenskolerne selv placeret deres fag i de nedenstående fagkategorier:

Hvilke typer af fag udbød aftenskolen/foreningen i 2016 kurser i? (Sæt gerne flere kryds)

- Grundlæggende fag (fag relateret til grundlæggende kundskaber, fx sprog, dansk og regning)
- Sundhedsfag (fag relateret til fx ernæringslære, anatomi, sund livsstil mv.)
- Bevægelsesfag (yoga, afspænding, pilates, qi gong, fitness, dans mv.)
- Manuelle fag (fx håndværksfag, tegning, broderi, keramik m.m.)
- Kulturfag (fag relateret til historie, litteratur, religion, samfundsforhold mv.)
- Musikfag mm. (fag med udgangspunkt i musikalsk samvær, kor, sammenspil, performance mv.)
- Instrumentalundervisning (fag hvor der indøves teknik og færdigheder på et musikinstrument)
- Personlighedsudviklende fag (fag relateret til mindfulness, pædagogik, psykologi mv.)
- Kommunikationsfag (fag relateret til IT, formidling mv.)
- Madlavning og gastronomi
- Ingen af de ovenstående fagtyper

Bilag 3: Supplerende tabeller

Tabel 30: Andel af aftenskoler med kursister i andre kommuner fordelt på lokalområder (pct.)

	Har kursister med bopæl i andre kommuner	Har ikke kursister med bopæl i andre kommuner	Ved ikke	Andel i alt	Antal aftenskoler
Landdistrikt/landsby (under 500 indbyggere)	68	26	6	100	31
Mindre by (500-4.999 indbyggere)	68	27	5	100	80
Mellemstor by (5.000-19.999 indbyggere)	75	22	3	100	88
Større by (20.000-99.999 indbyggere)	83	16	1	100	86
Storby (100.000 indbyggere eller flere)	87	11	2	100	61
Ved ikke	80	0	20	100	5
I alt	77	20	3	100	351

Tabellen viser andelen af aftenskoler i de forskellige typer af lokalområder, der hhv. har og ikke har kursister/deltagere med bopæl i andre kommuner, som de indberetter. Med lokalområder forstås, i hvilken type område aftenskolens aktiviteter overvejende foregår.

Tabel 31: Hvordan finansieres de ikke-støtteberettigede aktiviteter? (pct.)

	Delta- gerbeta- ling	Af aftensko- lens/ foreningens overskud	Fonds- midler	Gennem anden lovgivning	Gennem sponsorater	Andet	n
Åbne værksteder	75	28	3	3	3	9	32
Kurser og foredrags- virksomhed, som ikke modtager støtte	87	33	19	3	5	3	63
Sociale aktiviteter	63	42	8	8	8	8	38
Festivaler	71	29	14	0	7	21	14
Events etc.	63	44	24	5	17	10	41
Forberedende vok- senundervisning (FVU)	6	0	0	63	0	6	16
Ordblindeundervis- ning (OBU)	0	0	0	79	0	5	19
Danskuddannelse for udlændinge	0	0	0	50	0	25	4
Daghøjskoletilbud	60	0	0	20	0	0	5
Socialøkonomisk virksomhed	20	20	40	20	0	20	5
Væresteder	50	0	0	50	0	0	2
Andet	66	15	5	14	9	15	59

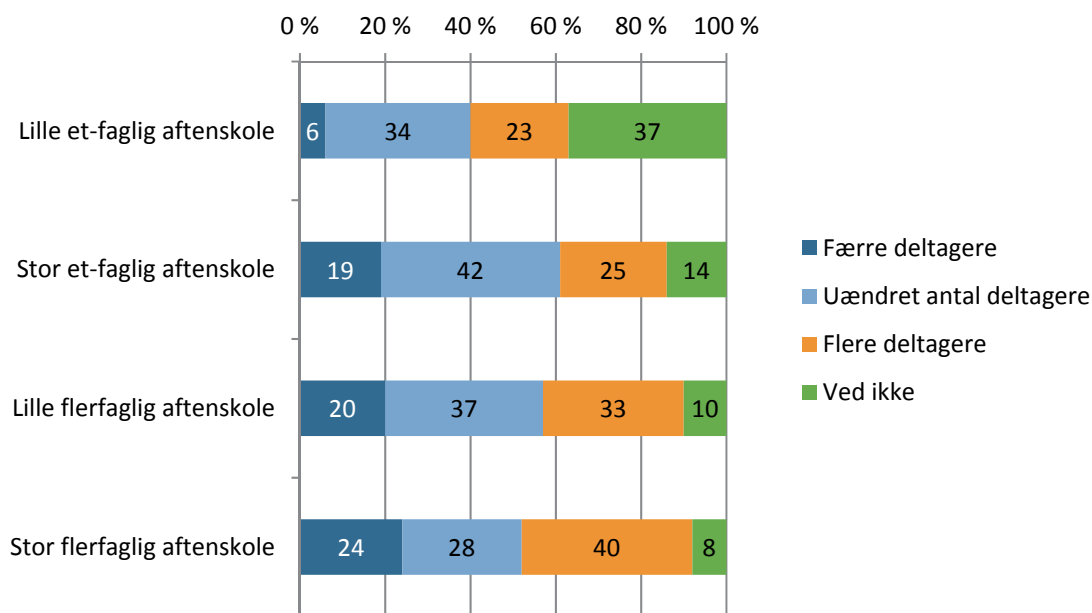
Tabellen viser svar på spørgsmålet: "Hvordan finansieres disse aktiviteter? (Sæt gerne flere kryds)" som andele i pct. Respondenterne fik vist de kategorier, som de tidligere havde angivet som ikke støtte-berettigede aktiviteter på aftenskolen/i foreningen. Tabellen skal læses vandret, dvs. at 75 pct. af respondenterne, der angav at deres aftenskolen/forening havde åbne værksteder, som ikke er støtte-berettigede (n = 32), svarede at dette blev finansieret gennem deltagerbetaling.

Tabel 32: Antal måneder med aktivitet – fordelt på skoletyper

	Gennemsnitligt antal måneder med aktivitet	n
Lille et-faglig aftenskole	8,3	75
Stor et-faglig aftenskole	9,6	84
Lille flerfaglig aftenskole	8,9	66
Stor flerfaglig aftenskole	10,6	97
Total	9,5	322

Tabellen viser det gennemsnitlige antal måneder med aktiviteter på tværs af aftenskoletyper.

Figur 79: Udviklingen i antallet af deltagere i aktiviteter uden for lov – fordelt på skoletyper

Figuren viser andelen af aftenskoler inden for hver af de fire aftenskoletyper, som har angivet at have fået hhv. færre, uændret antal eller flere deltagere i aktiviteter uden for folkeoplysningsloven sammenlignet med for fem år siden. n = 154 (herunder 35 små et-faglige, 36 store et-faglige, 30 små flerfaglige og 53 store flerfaglige aftenskoler).

Tabel 33: Formændene og de deltidslønnede lederes øvrige beskæftigelse (pct.)

	Andel af formænd	Andel af deltidsledere
Leder af anden/andre aftenskoler	0,8	12,1
Studerende	1,7	0
Selvstændig	6,6	15,4
Funktionær/tjenestemand	14	13,2
Ufaglært arbejder/specialarbejder	2,5	1,1
Faglært arbejder	5	0
Medarbejdende ægtefælle	0,8	0
Ledig på dagpenge	0,8	0
Førtidspensionist	2,5	1,1
Folkepensionist/efterlønsmodtager	58,7	39,6
Hjemmearbejdende husmor/husfar	0,8	4,4
Anden hovedbeskæftigelse	5,8	13,2
I alt	100	100
n	121	91

Tabellen viser svar på spørgsmålet: "Hvad er din øvrige beskæftigelse?" for hhv. formænd og deltidsledere.

Tabel 34: Opgaver, der løses af aftenskolens frivillige – fordelt på aftenskoletyper (andele i pct.)

	Lille et-faglig aftenskole	Stor et-faglig aftenskole	Lille flerfaglig aftenskole	Stor flerfaglig aftenskole
Praktisk assistance ved kurser/arrangementer	46	65	79	78
Opsætning/uddeling af program/katalog	23	35	11	14
Vedligehold af lokaler	20	38	11	8
Fungerer som lærere	23	18	16	6
Administration af hjemmeside	14	27	11	3
Laver andre folkeoplysende aktiviteter	3	12	16	28
Øvrig administration	6	9	11	8
Rekruttering af lærere/foredragsholdere mm.	3	3	11	8
Andre opgaver	51	32	32	22
n	35	34	19	36

Tabellen viser svarfordelingen på, hvilke opgaver de frivillige (som ikke sidder i bestyrelsen) løser på aftenskolerne. Andele i pct. fordelt på de fire forskellige aftenskoletyper. Spørgsmålet er blevet stillet til de respondenter, som har angivet at have frivillige ud over bestyrelsesmedlemmerne tilknyttet aftenskolen. n i alt = 124.

Tabel 35: Aftenskolernes oplevede udvikling i ressourcer fordelt på aftenskoletyper

	Løntimer til aftenskoleleder				Medarbejdere i administrationen			
	Færre	Uændret	Flere	VI/IR	Færre	Uændret	Flere	VI/IR
Lille et-faglig aftenskole	12	33	4	51	4	16	0	80
Stor et-faglig aftenskole	16	33	12	39	5	30	1	64
Lille flerfaglig aftenskole	24	39	13	24	3	34	0	63
Stor flerfaglig aftenskole	27	44	24	5	30	40	13	17
	Lønnede lærere				Frivillige			
	Færre	Uændret	Flere	VI/IR	Færre	Uændret	Flere	VI/IR
Lille et-faglig aftenskole	11	45	4	40	3	29	4	64
Stor et-faglig aftenskole	13	57	12	18	5	32	7	56
Lille flerfaglig aftenskole	26	47	13	14	7	25	4	64
Stor flerfaglig aftenskole	21	36	40	3	5	35	12	48

Tabellen viser andele (i pct.) af aftenskoler, der har oplevet at have hhv. færre, uændret antal eller flere ressourcer til rådighed sammenlignet med for fem år siden inden for hhv. løntimer til aftenskolelederen, medarbejdere i administrationen, lønnede lærere og frivillige. Fordelt på aftenskoletyper. "VI/IR" dækker over dem, der har svaret "Ved ikke" og "Ikke relevant". n = 326 i alt (herunder 75 små et-faglige, 84 store et-faglige, 70 små flerfaglige og 97 store flerfaglige aftenskoler).

Tabel 36: Tilfredshed med lokaler – fordelt på skoletype

	Meget utilfreds	Utilfreds	Hverken tilfreds eller utilfreds	Tilfreds	Meget tilfreds	Ved ikke/ikke relevant	I alt
Mængden af lokaler							
Lille et-faglig aftenskole	7	3	1	52	33	4	100 (73)
Stor et-faglig aftenskole	5	10	11	43	27	4	100 (79)
Lille flerfaglig aftenskole	9	18	14	38	17	4	100 (66)
Stor flerfaglig aftenskole	11	24	22	32	10	1	100 (93)
Lokalernes egnethed							
Lille et-faglig aftenskole	6	3	7	45	38	1	100 (73)
Stor et-faglig aftenskole	6	12	5	38	37	2	100 (79)
Lille flerfaglig aftenskole	5	18	14	48	12	3	100 (66)
Stor flerfaglig aftenskole	11	17	23	35	14	0	100 (93)
Lokalernes stand							
Lille et-faglig aftenskole	7	4	14	49	25	1	100 (73)
Stor et-faglig aftenskole	4	9	10	43	30	4	100 (79)
Lille flerfaglig aftenskole	5	15	18	48	11	3	100 (66)
Stor flerfaglig aftenskole	11	18	27	31	13	0	100 (93)

Tabellen viser aftenskolernes tilfredshed med lokaler og faciliteter – fordelt på aftenskoletyper. n=311

Tabel 37: Medlemskab af lokalt aftenskolesamråd

	Ja, er medlem	Nej, er ikke medlem, men der findes et samvirke i kommunen	Ved ikke	Nej, der findes ikke et aftenskolesamråd i kommunen	Total/n
Lille et-faglig aftenskole	35	24	28	13	100/68
Stor et-faglig aftenskole	42	22	20	16	100/69
Lille flerfaglig aftenskole	58	21	5	16	100/57
Stor flerfaglig aftenskole	67	4	2	27	100/55

Tabellen viser respondenternes svar på, om aftenskolen/foreningen er medlem af et lokalt samråd/samvirke på aftenskoleområdet. Andele i pct. fordelt på aftenskoletyper. Aftenskoler med aktivitet i mere end én kommune indgår ikke i tabellen. n = 249.

Tabel 38: Aftenskolernes repræsentation i kommunale folkeoplysningsudvalg

	Ja, er repræsenteret	Nej, er ikke repræsenteret	Ved ikke	Total/n
Lille et-faglig aftenskole	15	57	28	100/67
Stor et-faglig aftenskole	23	65	12	100/69
Lille flerfaglig aftenskole	30	54	16	100/57
Stor flerfaglig aftenskole	64	36	0	100/56

Tabellen viser respondenternes svar på, om aftenskolen/foreningen er repræsenteret i kommunens § 35, stk. 2-udvalg (folkeoplysningsudvalg). Andele i pct. fordelt på aftenskoletyper. Aftenskoler med aktivitet i mere end én kommune indgår ikke i tabellen. n = 249.

Tabel 39: Holdninger til involvering i kommunal opgaveløsning

	Naturligt at løse kommunale opgaver (1)	2, 3, 4	Kommunal opgaveløsning er ikke aftenskolens opgave (5)	Total/n
Lille et-faglig aftenskole - 1 fag - under 100 timer	10	46	44	100/72
Stor et-faglig aftenskole - 1 fag - 100 timer og derover	5	63	32	100/75
Lille flerfaglig aftenskole - flere fag - under 1.000 timer	13	56	31	100/64
Stor flerfaglig aftenskole - flere fag – 1.000 timer og derover	31	63	6	100/78

Tabellen viser aftenskolernes holdning til, hvorvidt det er en naturlig del af aftenskolernes virke at løse kommunale opgaver. Respondenterne har skullet angive deres holdning til to modstridende udsagn på en skala fra 1 til 5. 1 betyder helt enig i udsagnet "Det er naturligt, at aftenskolen/foreningen deltager aktivt i løsningen af kommunale opgaver", 3 er midterkategorien og 5 betyder helt enig i udsagnet "Det er ikke aftenskolernes/foreningernes opgave at bidrage til løsningen af kommunale opgaver". I den første kolonne i tabellen er placeret de respondenter, der har svaret 1, i midterste kolonne er placeret de, der har svaret 2, 3 og 4, og i den sidste kolonne er placeret de, der har svaret 5. Andele i pct. fordelt på de fire forskellige aftenskoletyper. n = 289.

Tabel 40: Antal samarbejdsrelationer fordelt på holdning til aftenskolens/foreningens fokus

	Gennemsnit	Antal aftenskoler
Naturligt at løse kommunale opgaver (1)	3,3	47
2, 3, 4	2,3	178
Kommunal opgaveløsning er ikke aftenskolens opgave (5)	1,6	96
I alt	2,2	321

Tabellen viser det gennemsnitlige antal samarbejdsrelationer for de grupper af aftenskoler, der ser løsning af kommunale opgaver, som henholdsvis en naturlig opgave for aftenskoler og ikke en del af aftenskolens opgaver, samt dem der har givet et svar derimellem. Rækken 'I alt' viser det overordnede gennemsnit for samtlige aftenskoler/foreninger i undersøgelsen. n=321

Tabel 41: Aftenskolernes samarbejdsrelationer de seneste fem år (andel i pct.)

	Lille et-faglig aftenskole	Stor et-faglig aftenskole	Lille flerfaglig aftenskole	Stor flerfaglig aftenskole
Andre lokale aftenskoler	18	28	36	51
Bibliotek	21	17	29	54
Kirke	32	30	18	29
Kommunal forvaltning	11	17	12	40
Andre aftenskoler i samme oplysningsforbund	6	6	18	46
Pensionistforening/ældre- organisation	12	4	20	24
Skole	11	13	9	22
Museum	15	11	6	19
Patientforening	3	4	8	29
Lokalhistorisk forening	4	1	6	9
Organisation i udlandet (inter- nationalt samarbejde)	1	13	2	4
Folkehøjskole	4	1	3	7
Daghøjskole	1	4	5	3
Lokalpolitisk forening	3	0	0	9
Det lokale folkeuniversitet	0	3	3	5
Anden form for institution/ organisation/virksomhed	19	32	32	41
Vi samarbejder ikke med andre aktører	25	20	17	5
n	73	79	66	92

Tabellen viser andele af aftenskoler fordelt på aftenskoletyper, som inden for de seneste fem år har haft et samarbejde om aktiviteter, arrangementer eller projekter med de givne aktører. n = 310.

Tabel 42: Aktivitetsfokus kontra fokus på lokalsamfundet

	Først og fremmest fokus på aktivitet (1)	2, 3, 4	Først og fremmest fokus på lokalsamfundet (5)	Total/n
'Lille et-faglig aftenskole - 1 fag - under 100 timer	43	39	18	100/72
Stor et-faglig aftenskole - 1 fag - 100 timer og derover	36	47	17	100/75
Lille flerfaglig aftenskole - flere fag - under 1000 timer	28	48	23	100/64
Stor flerfaglig aftenskole - flere fag - 1000 timer og derover	15	72	13	100/78

Tabellen viser aftenskolernes holdning til, i hvor høj grad deres rolle er primært at lave særlige aktiviteter eller at være aktive i lokalsamfundet. Respondenterne har skullet angive deres holdning til to modstridende udsagn på en skala fra 1 til 5. 1 betyder helt enig i udsagnet "Aftenskolen/foreningen har først og fremmest fokus på de særlige aktiviteter, den beskæftiger sig med", 3 er midterkategorien og 5 betyder helt enig i udsagnet "Aftenskolen/foreningen har først og fremmest fokus på at være en aktiv del af det lokalsamfund, den tilhører". I den første kolonne i tabellen er placeret de respondenter, der har svaret 1, i midterste kolonne er placeret de, der har svaret 2, 3 og 4, og i den sidste kolonne er placeret de, der har svaret 5. Andele i pct. fordelt på de fire forskellige aftenskoletyper. n = 289.

Tabel 43: Respondenternes holdninger til aftenskolerne fordelt på aftenskoletyper (pct.)

	Lille et-faglig aftenskole		Stor et-faglig aftenskole	
	Delvist/ meget enig	Enighed i alt	Delvist/ meget enig	Enighed i alt
Kan rumme mange forskellige deltagerprofiler	23/69	92	17/73	90
Er et tilbud, alle har råd til at deltage i	33/43	76	45/28	73
Har undervisning på et højt fagligt niveau	40/44	84	28/56	84
Fremmer deltagernes livskvalitet	12/77	89	11/81	92
Er et samfundsmæssigt vigtigt tilbud	10/77	87	8/83	91
Er vigtige ift. at skabe debat og meningsudveksling	23/45	68	25/56	81
Gør deltagerne mere samfundsmæssigt engagerede	36/34	70	27/49	76
Giver gode muligheder for stærke fællesskaber	22/70	92	13/75	88
Sikrer traditions-overlevering mellem generationer	25/58	83	27/51	78
n	73		75	
	Lille flerfaglig aftenskole		Stor flerfaglig aftenskole	
	Delvist/ meget enig	Enighed i alt	Delvist/ meget enig	Enighed i alt
Kan rumme mange forskellige deltagerprofiler	11/84	95	10/86	96
Er et tilbud, alle har råd til at deltage i	39/25	64	38/18	56
Har undervisning på et højt fagligt niveau	42/53	95	30/68	98
Fremmer deltagernes livskvalitet	11/88	99	3/96	99
Er et samfundsmæssigt vigtigt tilbud	14/86	100	1/96	97
Er vigtige ift. at skabe debat og meningsudveksling	33/61	94	23/70	93
Gør deltagerne mere samfundsmæssigt engagerede	44/45	89	34/58	92
Giver gode muligheder for stærke fællesskaber	17/81	98	11/86	97
Sikrer traditions-overlevering mellem generationer	33/52	85	33/47	80
n	64		79	

Tabellen viser andele (i pct.) af aftenskoler inden for de fire aftenskoletyper, som er hhv. delvist eller meget enige i de givne udsagn om aftenskolerne. n = 291 aftenskoler i alt.

Videncenter

for Folkeoplysning